

(काव्येतिहास-संग्रहातर्गतानि.)

[१३.]

Co.

लघुकाव्यानि

अनेककविप्रणीतानि

अयं ग्रंथः

काव्येतिहास-संग्रहनामकमासिकपुस्तकप्रकाशकाभ्यां

प्रयामाति संशोध्य प्रकाशितः

स च

पुण्यपत्तनस्थज्ञानप्रकाशनाग्नि मुद्रायन्त्रे मुद्रितः

शकाब्दः १८१०.

MISCELLANEOUS POETICAL PIECES

BY

Various Sanskrit Authors

EDITED BY

The Proprietors of the Kavyetihasa Sangraha.

Done

Printed at the " Dnyān Prakash " Press,

1888.

किंमत १० रुपये

अनुक्रमणिका.

प्रकरणनाम.	कविनाम.	पृष्ठ.	प्रकरणनाम.	कविनाम.	पृष्ठ.
१ सादाशिखी	सदाशिवः	१	३४ आर्तप्राणगंगाधरोष्टकं	"	१०१
२ हत्वाभासो-	}	१०	३५ शिवपंचाक्षरस्तोत्रं	"	१०४
दाहरणश्लोकाः			३६ शिवमानसपूजाष्टकं	"	१०४
३ श्रीपादसप्तकं	युवराजः	१२	३७ मानसपूजाप्रकाराष्टकं	"	१०५
४ देवदेवाष्टकं	सदाशिवः	११	३८ गुरोरष्टकं	"	१०९
५ सुधानंदलह-	}	१५	३९ आत्मानंदलहरीस्तोत्रं	"	१०८
रीस्तोत्रं			४० भजनं	"	११०
६ त्रिपुरदहनचरितं	"	२३	४१ प्रबोधसुधाकरे	}	११२
७ श्रीपादिकैशस्तोत्रं	शंकराचार्यः	२७	छादशंप्रकरणं		
८ प्रबोधसुधाकरः	"	१३	४२ " कनविंशंप्रकरणं	"	११४
९ वेदोत्सारः	"	५१			
१० स्वात्मानंदप्रकाशः	"	६२	४३ रामस्तवः	भोरपंतः	११८
११ सोपानपंचकं	"	७४	४४ शंकरस्तवः	"	१२२
१२ प्रश्नोत्तररत्नमाला	"	७५	४५ अम्लानपं कजमा-	}	१२४
१३ निर्वाणदशकं	"	७७	छावंपंचकं		
१४ हस्तामलकः	"	७८	४६ पांडुरंगस्तोत्रं	"	१२८ (४)
१५ उपदेशपंचकं	"	७९	४७ मनःप्रार्थनाष्टकं	"	१२९
१६ स्वरूपानुसंधानस्तोत्रं	"	७९	४८ स्फुटपद्ये	"	१३१
१७ मनीषापंचकं	"	८०	४९ हरिहरप्रार्थना	"	१३०
१८ निर्वाणपट्टकं	"	८१	५० पांडुरंगस्तोत्रं	"	१३० (२)
१९ यतिपंचकस्तोत्रं	"	८२	५१ गंगाविश्रुतिः	"	१३१
२० जीवब्रह्मकत्वस्तोत्रं	"	८२	५२ हरिसंशोधनस्तोत्रं	"	१३५
२१ द्वादशपंजरिकास्तोत्रं	"	८४	५३ पदं	"	१४१
२२ अच्युताष्टकं	"	८५	५४ रामनामाष्टकं	"	१४१
२३ लक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रं	"	८५	५५ पांडुरंगस्तोत्रं	"	१४२ (३)
२४ चर्पटपंजरिकास्तोत्रं	"	८६	५६ पदं शिवस्य	"	१४४
२५ दशावतारस्तोत्रं	"	८८	५७ पांडुरंगस्तोत्रं	"	१४४ (४)
२६ आर्तप्राणमा-	}	८८	५८ पदे	"	१४६
रायणाष्टादशकं			५९ दशमस्कंधगीतिः	"	१४७
२७ गोविंदाष्टकस्तोत्रं	"	९१	६० आरातिक्व्यानि	"	१४९
२८ पंचमहायुधस्तोत्रं	"	९२	६१ मुक्तामाला	"	१५१
२९ परदेवतामानस	}	९२	६२ व्याजोकिशतकं त्रिविक्रमः	"	१५८
पूजास्तोत्रं			६३ सुवर्गमुक्तासंभारः साहिपदाड-	}	१७१
३० दक्षिणामूर्त्यष्टकं	"	९५	राधितः		
३१ आत्मनिंदाष्टकस्तोत्रं	"	१००	६४ शिवगीतिमाला	विठोबाअण्णा	१७१ e
३२ नवरत्नमालिकास्तोत्रं	"	१०१	६५ कटावः	"	१८२
३३ महावाक्यस्तोत्रं	"	१०२	६६ निलासगुच्छं	गंगाधरः	१८४

शुद्धिपत्रं.

पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.
१	२४	कल्प	कल्प
३	५	संप्लव	संप्लव १०
"	२३	मूर्ध्ना	मूर्ध्ना
"	२५	दलंता	दलंता
५	७	दि	दि
८	११	स्वात	स्वात
"	११	क्षमा	क्षमा
९	१०	युद्धांगणस्य	युद्धांगणस्य
"	२५	सामलासा	सामलासा
"	३०	दंड	दंडः
"	१३ २२	इदं पद्य... द्वयोधा.	(हो सर्व ओल रु समजावी)
१०	५	मां	मां
"	३२	...	२२ श्लोकाः १२-१६ कि- ष्टा अतएव द्वयोधाः
११	३१	चंद्र	चंद्रः
"	३२	मातुः	यातुः
१२	३२	नखालि	नखालिः
१३	२२	देवदेवाष्टकम्	देवदेवाष्टकम्
१५	९	निपठति	निपठति
१६	२८	भंग	भंगः
१७	२६	हिम	हिम
१८	३२	सुवास	सुवासः
१९	३१	अथ	अथः
२०	२	भवत्	भव
"	१६	जन्तून्	जतून्
"	१७	निपण्णान्	निपण्णान्
२१	२५	कालं	काल
२२	२१	मुखा	मुखा
"	२३	समासात्	समासात्
२३	४	प्रचारस्तत्रापि	प्रचारश्च तत्रापि
"	१४	तस्मांश्चो	तस्माच्चो
२४	२३	लोकात्	लोकात्
४५	१३	धनेकेषु	धनेकेषु

पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.
३६	२	मुखे	प्रतिमुखे
३८	२३	क्षणमि	क्षणमि
५०	२३	विषयान्न	विषयान्न
५१	१०	सकर्म	सकर्म
५२	२०	भृतार्थ	भृतार्थ
५६	१३	धीरो यस्तु	धीरा यस्तु
५७	३	सिध्यति	सिध्यति
"	६	प्रत्यग	प्रत्यग
५१	१०	आध्या	अध्या
"	१३	नाहंकारा	नाहंकारो
६१	३०	व्याभासि	व्याभासि
६२	२	ब्रह्मविद्	ब्रह्मविद्
६७	१८	जालानाम्	जालानाम्
७१	३३	त्रैतद्वापर	त्रैताद्वापर
७३	१८	भव	भव
"	३०	पंच	पंच
७५	११	हेयमपि च	हेयमत्र (पा. भे.)
"	२०	गुरुरग तत्त्व- शः सत्व	गुरुरधिगतत- त्वः स्वपर (पा. भे.)
"	२८	भव	भव
७६	५	दारिद्र्य मौन्य (पा० भे०)	
"	९	के शशधर निकरानु कारिणः स- ज्जना एव	कथय पुनः के शशधरकिरण समा सज्जना येच (पा० भे०)
"	११	सत्यं	साध्यं (पा० भे०)
"	१४	किमनर्थ फ- लमसज्जन संगतिः का सुखदा मा- भुजनमेती	किमनर्थफलं मानमयतं का सुखावहा मैत्री (पा० भे०)
"	१८	यदनवसरे	यदवसरे
"	२४	नो समर्प्यते	नार्प्यते (पा० भे०)

पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.	पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.
"	२५	मूर्धस्य इ०	मूर्धस्य शीर्षे- तस्य विपरीद- तस्य कृतप्रस्य (पा० भे०)	"	२४	घृतेः	घृतेः
"	२६	कः पूज्यः इ०	कः साधुः सद्- वृत्तः कमधम- माचक्षते च- लितवृत्तम् (पा० भे०)	"	२५	पुनरुत्पन्न	पुनरुत्पन्न
"	२६	कस्मै इ०	कस्मै नमस्क्रिया स्यात् देवानामपि प्रधानाय (पा. भे.)	"	२८	तन्निष्कान्	तन्निष्कान्
७१	२९	द्विजितव्यं	द्वैजितव्यं	५४	३०	सततमहं	सततमहं
"	३०	क स्यातव्यं नाट्ये पथि	क स्यातव्यं न्यायपथे (पा० भे०)	१८	२६	पूजा	पूजा
७०	३	विशुद्धिल सित इ०	विशुद्धिल किं स्या द् दुर्जनसंगस्तथा युवतयश्च (पा० भे०)	१०४	३२	स्वस्यस्य	स्वच्छस्य
"	३	निष्प्रकंपाः	निष्पापाः	१०५	३३	प्रक्षिण	प्रदक्षिण
"	४	प्रशस्त	प्रशस्य (पा० भे०)	"	३८	त्येव	त्येव (पा. भे.)
"	५	कुत्र क खलु (पा० भे०)		"	३९	स मे	मम (पा. भे.)
"	७	किं तद्व- देति इ०	किं तद्वर्तते सधियो निर्गततमसो विरो- धेण (पा० भे०)	"	२५	फोटपंशले.	फोटपंशलेसक-
८३	८	वन्दे	वन्दी	"	३०	न्मुनिः	स्तुधीः (पा. भे.)
११	११	गोपीमंडलगोष्ठी	गोपीमंडल गोष्ठीभेदंभे- दावस्थमभे- दामं	१०५	३१	लोक	रूप (पा० भे०)
"	२०	निर्धूतो इ०	शश्वद्गोक्षुर नि- धूतोद्धृतधूली धूतरसैर्भाग्यम्	"	"	रूपिणा	रूपिणः [पा. भे.]
"	२७	कारणमादि	कारणकारणमादि	१०६	४	नित्यं	विद्यान्
"	२८	शिरसि नृत्यंतं	शिरसि मुहुर त्यंतं सुनृत्यत	१११	२९	कटिपर	कटिकर
१२	८	गोविंदाग्नि	गोविंदाग्नि	११२	३१	भगवंत	भगवंतं
५३	२	सुतूलिका	सुतूलिका	११३	३१	असक	असक
"	३	विभूषिता	विभूषिता	"	"	सुधातः	सुधातः
"	२३	दकैः	दकैः	१२०	४	नसा धुः	न साधुः
				१२२	८	मुदपमाप्रोपि	मुक्ताप्रोपि
				१३१	३१	त्वत्तोऽन्ये ये	त्वत्तोऽन्ये [पा० भे०]
				१३३	६	गंगेऽश्म	गंगेऽश्म (पा. भे.)
				"	७	स्मरति	स्मरतु [पा. भे.]
				"	"	संताने	संतानं
				"	"	विषयिनां	विषयिणां
				"	८	संपदे	संपदं [पा० भे०]
				"	१९	च विमज्जन्	कृतमज्जनः (पा० भे०)
				"	२३	त्वां	यश्चः
				"	२५	प्राप्नोत्वयमपि	प्रप्नोयमपि (पा० भे०)
				"	२६	मन्ये	मन्ये (पा. भे.)
				"	३१	प्रणमन्नयनं	प्रणमद्वनं
				१३५	२	मवव्यथाशमनाः	मवव्यथाः शमिताः (पा. भे.)
				"	३	शमनाः	शमिताः (पा. भे.)
				"	७	सुखमयमपि	सुखमयमपि (पा. भे.)
				१३६	८	आभृत्कौ	श्रीभृत्कौ

पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.
१४२	१४	धत्तरः	धतूरः
१४६	२७	य ि त्राण	परित्राण
१४८	१	चिता	चिता
१५१	२८	हेतुरधिकम्	हेतुरधिव (पा. भे.)
"	२९	हि विकलोपि	हि बाहुविकलोपि
१५२	१२	तं	वत (पा० भे०)
"	१८	भवत्पदः	भवत्यदः
"	१९	फलमनय	फलमनयतरो-
"		तरोद्यादितं	रुदितं
१५३	१	ज्वाला	ज्वलना (पा. भे.)
"	५	तृष्णी कै	तृष्णीकै
"	१३	नेत्रि	नेत्र
"	११	स्वयाभिया	श्रियास्त्वया
"			[पा० भे०]
"	२५	आताया	आतास्ते
"	२७	ओलीनंतर	भो याहवल्क्य
"		ही एक अ-	शिष्य त्वां नैव
"		धिक आर्या	यथा जहाति स-
"		एका प्रतीत	भिष्टा । जामातरं
"		आठळते.	तथा ते कन्या
"			ऽनन्या सती व-
"			मे भवने
१५४	२	दीप्तिमहो	दीप्ति महो
"	३	मदधकार	मधधकार
"	४	न्यगुहा	स्वगुहाम्
"	५	मुक्ता	मुक्ता (पा. भे.)
"	"	वंचकेन	जंबुकेन (पा. भे.)
"	१८	पर्ण	पत्र
"	"	माले रुद्धि	मालेन रुद्धि
"	१५	जानेन्या इ०	जाने न्यासा-
"			पहारिणी त्वा-
"			हम् (पा. भे.)
"	२३	कदलि	कदली
"	२८	सुगयावीक्षण-	सुग यामीक्षण
"		विजितं	विजितः
"	३३	सत्याचितांगि	सत्याचितांगि
१५५	२	सत्या गो-वत्स-	सत्यागो वत्स
"		त्यागोचितं	त्यागोचितं
"	३	वीक्षितमक्षि	लाक्षितमक्षि
"	१६	पापेन	तापेन
"	३३	निक्षिळक्ष	नक्षिळक्ष

पृष्ठं.	पंक्तिः	अशुद्धं.	शुद्धम्.
"	"	चापिवीरमणिः	चापि वीरमणिः
१५६	५	भ्रांतस्वांतः	भ्रांतः भ्रांतः
"		भ्रांतः	स्वांतः कांतः
"			(पा. भे.)
"	६	दासवरः	दासचरः (पा. भे.)
"	७	अर्णवभेकमरि	अर्णवभेकमरि
"	८	यलो रिपुमाशुगः	यलोरिपु-
"			रमाशुगः
"	९	वित्तः	वृत्तः (पा. भे.)
"	१३	क्षुब्धाः	क्षुभिताः (पा. भे.)
"	१६	आर्याम र	आर्यामपश्य-
"		यमाहित	महित
"	१७	धर्म	धर्म
१५६	२६	रक्तः	रतः (पा. भे.)
"	२८	नमते विचार्य	नमतेऽविचार्य
"	३३	कोऽपि	हंत (पा. भे.)
१५७	३	अस्त्र	अस्त्र
"	७	सिंधी	सिंधो (पा. भे.)
"	११	कालकूटाश-	कालकूटाशशू-
"		शिखि	लिशिखि
"	१६	वन्देरपि तमं	वन्देरतितमा-
"		पदामूलं	यदामूलं
"	१८	तमां ताता	तमाताता
"	२३	विपादमधिको-	विपादमधि-
"		न्नतिमात्ता	कां नुतिमात्ता
"	२४	अवताद्	अवतां (पा. भे.)
"	२८	पेयवाणि	पेयवारि
"	३३	मितारि	भतारि
१५८	८	हासन	हा स न
"	९	ये नास्यीक्षल	येनास्यक्षिल
१५९	१५	मेयसां	मेयसां
१६०	५	पंचमाचित	पंचमांचित
"	१२	जनैर्भुक्त्वा	जनैर्भुक्त्वा
१६१	२४	वदि	यदि
१६२	५	यन्मान्मा	यन्मान्मा
१६३	४	धातुनिमान्	धातूनिमान्
१६४	१९	शत्रुप्रागद	शत्रुप्रागद
"	२२	रक्षोक्षण	रक्षोगण
१६५	३२	पेष्टे	पेष्टे
१६६	१२	प्ररित	प्ररित
१६७	१२	विभूषणमय	विभूषणमय

११५	५	मेतकस्य	मेवकस्य	२१०	१८	पततित्यर्त्ता	पतत्यर्त्ता
"	१०	गिरिसीमि	गिरिसीमिन्	२१०	२०	गणे	गंणे
११७	१	श्रद्धादं	श्रद्धादं	२१२	६	धृतभूभार	हृतभूभार
११८	२८	मोक्षक्युद- रोपमः	मोक्षक्युदरोपमः	"	२६	कमला चित्ताय	कमला सु- विमलाचित्ताय
"	३२	श्वेतवर्णः		२१६	२१	जगत	जगत्
२०५	२५	जितानिकानि	जितानि यानि	२१८	१	महासिद्धि	महासिद्धि
२०६	२५	निर्मे तेशमक्तिः	निर्मेमतेसमक्तिः	२२६	६	चित्रकूटे	चित्रकूटे
२०७	१२	को	की	"	२६	तयोदशे	तयोदशे

समाप्तं.

अथ सदाशिव-कवि-विरचितं

सादाशिवी-नामकं

स्फुट-श्लोक-प्रकरणं

यावल्लोलदृशो वियोगसमयस्तावत् कृपाणोर्पमो ॥
 मारो मार इति प्रेमां जनयति व्यामोहितस्यापि मे ॥
 यावल्लोचनगोचरा भवति मे सा पूर्णचंद्रानना ॥
 तावन्मन्मथ एव मन्मथ इति ज्ञानं ममोत्पद्यते ॥ १ ॥
 अर्द्धाविभ्रमोल्लसत्कटाक्षरूक्षसायक-
 प्रभिद्यमानमानसप्रपद्यमानकामुके ॥
 अर्नूनकोटिचंदिरं प्रसन्नतापरीसन-
 प्रवीणशोभनानने मायि प्रसीद मत्प्रिये ॥ २ ॥
 कमला कमलाकारनयना नयनाध्वनि ॥
 भवताद्रवतापानां शमनी कमनीर्यवाक् ॥ ३ ॥
 ययोर्नाम ययोर्नामः * श्रेयो दाता शरीरिणां ॥
 तयोर्देवतयोर्देववांदितौ चरणौ भजे ॥ ४ ॥
 नानाभूषसमानदानकरणस्वानंश्र्यसंस्थापना
 निःसंतोषविरिचिकल्पितमदो हेतुत्वमाविश्रतः ॥
 श्रीमन् भोः सचिवाधिनाथी भवतः प्रामाण्यविध्वंसिनी ॥
 माभूत्सत्प्रतिपक्षतोति सततं संप्रार्थयामो वयं ॥ ५ ॥
 अर्धदसौंदर्यविशेषमादिरं मुखारविंदं तव पूर्णचंदिरं ॥
 मंदोक्षतो मंदितकांतिकंदलं करोति कंदर्पकलत्र सुंदरि ॥ ६ ॥
 चंद्रमुखोविरहे मे चंद्रोऽयं चंद्रहासवद्भाति ॥
 सर्पति सर्पसमाने पवमानश्चंदनीन्द्रिवलमानः ॥ ७ ॥
 उत्पलनयनाविरहे कैल्पसमाना समो ममाभाति ॥
 मीसति हंत निमेषः शिव शिव खेदं निवेदये कमहं ॥ ८ ॥
 पुरा केलीलोलो मम समगमन्मानसशिशु-

१. कृपाणः = खड्गः । २. मारः = मदनः । ३. प्रमा = ज्ञानं । ४. अर्द्धाविभ्रमः = ध्रुवः ।
 ५. विभ्रमः = विहासः । ६. अर्नूनः = पूर्णः । ७. चंदिरः = चंद्रः । ८. अपरासनम् =
 (निवारणं ?) । ९. कमनीर्यं = सुंदरं । * नाम्ना ई अ इति प्रसिद्धयोर्पयोः । नामः प्रणामः ।
 १०. विरिचिः = प्रवृत्तिः । ११. मंदोक्षः = लज्जा । १२. चंद्रहासः =
 खड्गः । १३. चंदनाद्रिः = मलयखड्गः । १४. कलः = अतीव दीर्घकालः । १५. समा =
 संवत्सरः । १६. मासति = मास इव आभाति । १७. निमेषः = अत्यल्पः कालः ।

स्तदंगारर्थ्यनीमयाति वत नाद्यापि सविधं^{१९} ॥

उरोजाद्रेः शृंगात्किमपतदहो नाभिसस्ती-

निमग्नः किंवाऽयं मनसिजमहाचोरनिहतः ॥ ९ ॥

चक्रेणयोन्यक्षविपक्षरूक्षवक्षो भिनत्ति क्षणदार्यरारिः ॥

तस्यापि वक्षो गुरुचारुलक्ष्मीवक्षोजचक्रः सुदृढं ममर्द ॥ १० ॥

श्रीमन् भोः सचिवाधिनाय सुमहाराज त्वदीयं यशो ॥

राजन्यं सुगुणं स्वयं धृतवती मत्साहितीकैऋतिका ॥

पाणौ कृत्य सतां प्रतापशिखिनोऽध्यक्षं जयार्थं दिशां ॥

यातः प्रौढतमोमिमां पतिगृहं नेतुं समागामहं ॥ ११ ॥

श्रीमद्भिर्नैजसाहिती वरतनुः पत्युर्गृहं प्रापिता ॥

प्रीतिं नाम सुतां यशश्च तनयं सद्यः प्रसूते स्म सा ॥

अन्वेष्टुं पितरं गतः स तनयो देशांतरं सा पुनः ॥

कन्या मे रपते स्वमातृसहजाश्वानेतुमेनं जनं ॥ १२ ॥

प्रज्ञामयैर्नभूमीधरमयितमहाशास्त्रदुग्धां वुराशे-

रुद्धता कस्य चेतो न हरति भवतः साहिती नाम लक्ष्मीः ॥

मन्ये कायप्रैतैः स्यादियमपि धरणीवल्लुमस्तादृशश्च-

देनामंगीक्रियेत प्रतिदिनमैर्वने यस्य शक्तिर्विधानां ॥ १३ ॥

जाज्वल्यमानं हृदि मन्मथानलं फूत्कारमात्रेण बहिर्विनिःसृतं ॥

दीपच्छलेन प्रकटीकरोति किं प्रियाय सायं वरवर्णिनीजनः ॥ १४ ॥

लक्ष्म्या लक्ष्मीसमत्वं तव वदति जनः स्पर्धया तत्सुतस्त-

न्निव्यावासं भवत्याः सुमुखि मम मनः पुंदरीकैः प्रकाढं ॥

दग्धं मुग्धे व्यवस्यत्यनलसखमुखैराशुगैराशु गूढं ॥

तदत्वा दंतवासः स्त्रवदमृतरसानाश्रयो रक्षणीयः ॥ १५ ॥

एषा शृंगारलता दोषाकैरैकांतिचोरचारुमुखी ॥

वेषादतिरमणीया केषां न ददाति चेतसि प्रेमदं ॥ १६ ॥

मधुकररासितं सरसं विधुमुखि मांवावधीति विधुरतरं ॥

विधुतं जीवितकुतुवं मधुसुधामाधरीमरं देहि ॥ १७ ॥

सांद्रस्निग्धा जलदपटली रात्र्यर्पती दिनानि ॥

१८. अरण्यानी = महारण्य. १९. सविध = समीप. २०. क्षणदार्यरारिः = दैत्य-शत्रुः
२१. साहिती = साहित्य-शास्त्र. २२. मंथा = मंथन दृढ. २३. प्रसू = माता. २४. अव-
ने = रक्षणे. २५. पुंदरीकप्रकाढ = कमल-श्रेष्ठ. २६. आशुगैः = वाजे. २७. दोषाकरः =
चद्रः. २८. प्रेमद = हर्ष.

स्मारीर्वाणैः प्रहरति तरां हंत धाराभयैर्मां ॥

एके प्राणा नयनविपन्ना मामका दूरदूरे ॥

कंठद्वारे कृतवसतयश्वापरे किं करोमि ॥ १८ ॥

धाराधरावलिसमुद्भिन्नतजोवर्नीनां ॥ धाराधरावलपसंभवमादधाना ॥

धाराधराभवति शैत्यगुणस्यरागा ॥ धाराधरा विगद्विषु स्मरंसायकस्य ॥ १९ ॥

गंभीराभोधिसंभावितवुनुवुमितव्वानवद्वावलेपः ॥

श्यामाभ्रभ्रांतविद्युत्पटलकटुतरोद्योतविद्योतितैद्योः ॥

ज्ञानिर्घोषचार्यप्रवलमरुदुरुक्षोभितोर्वीसमुद्यद् ॥

धूलिपालीनिगूढद्रुमपुरनिकरा भ्राजते वृष्टिरेषा ॥ २० ॥

योपाकुलमौलिमणे रोपान्मा मा कृथा विपादैर्जुषं ॥

मुग्धे त्वैव हानिः शुभे विहरिष्यसे कथं हृदि मे ॥ २१ ॥

मंदारकुसुमविगलन्मकरंदैर्वलेपमंदताकंदं ॥

निदितसुधमधरं ते सुंदरि विदेतं मंदभाग्यः किं ॥ २२ ॥

विरागं यस्य तदयं विरामं याति स ध्रुवं ॥

राषवं यो न भजते भजत्येवं स रक्षिषं ॥ २३ ॥

क्रौंचांचितसंचारे पंचार्शुगवांचितोऽस्मि मुच रूपं ॥

अंचचमंचमुदंचप्रेमभरावांचितं वितरं ॥ २४ ॥

केरलकैरवर्णयना सुकुमारकलेर्वरी वरारोहा ॥

कल्पतु सकलकलापतिपेशैलैवदना कृपालेशं ॥ २५ ॥

कल्पांतानलकल्पःकंदर्पः कल्पते स मां दग्धुं ॥

संप्रति किं करणीयं रमणीयं रमणि देहि ते देहं ॥ २६ ॥

सोमं चंद्रं दधन्मूर्ध्नाभुजगैरैर्गलेस्तत् ॥

शिर्वदेहं वपुः शोभोश्चितय स्मरहन्मनः ॥ २७ ॥

सत्स्वापि स्वगृह एव वधूनां भूषणेषु न कदाचिदलंती ॥

पूरितस्य सलिलैरपि सिधोर्जायते सितकरोदयवांच्छा ॥ २८ ॥

मल्लोद्भादित्रिदशमुकुटीपद्मरामप्रकाश-

२९. जीवनं=तोयं. ३०. संभवः=मज्जनं. ३१. द्योः=आकाशं. ३२. विपादजुषं=दुःखसेविनं. ३३. वलेपः (अवल्लेपः)=गर्वः. ३४. रामरहितं. ३५. विरामं=मरणं. ३६. राषवं=लघुत्वं. ३७. क्रौंचांचितसंचारे=हे क्रौंच-गमने. ३८. पंचार्शुगः=मदनः. ३९. वितर=देहि. ४०. केरल-कैरवर्णयना=केरल-देश-वासिनी स्त्री. ४१. कलेर्वरी=शरीरं. ४२. सकलः=पूर्णः. ४३. पेशलं=सुंदरं. ४४. कल्पः=ईषज्युनः. ४५. कंदर्पः=मदनः. ४६. सोम=उमया सहितं. ४७. भुजगैः=बाहु-रिय-तैः. ४८. उरगेः=सपेः. ४९. शिर्वदेहं=कल्याणकारकं (ईदा=व्यापारः).

प्रातःसंख्यासमाधिगमनस्मेरपादांबुजश्रीः ॥

श्रद्धापूर्वप्रणतजनैताकामसंतानैवश्री ॥

नित्यानंदं दिशंतु भवतां नंदिनी चंद्रमौलेः ॥ २९ ॥

दक्षारक्षणसंभैवी सुरविषधारण्यकैक्षानल-

ज्वालां रूक्षतराट्टहासमुखरां उत्तुंगवक्षोरुहां ॥

लाक्षारक्तसदृक्षैभीषणविशालाक्षौ सदामेदिनी-

शिक्षारक्षणदीक्षितां भगवतीं साक्षादिदृक्षामहे ॥ ३० ॥

चरणगतजनत्राक्षारुतापूर्णगात्रा विदितसकलशास्त्रा धीरभावातिमात्राः ॥

चिस्तरमय पित्रा चित्यमानाश्च मात्रा रमिततानिजकलत्रा रेजिरे राजपुत्राः ॥ ३१ ॥

अथादिगम्य क्षितिपालनंदिनीमयोनिजामंगेशशास्त्रकोविदः ॥

अरीरमतामराविंदलोचनां चिराय रामश्वरणानतप्रियः ॥ ३२ ॥

तैर्दनुभूदनुभूरिपुनायकं सहितमाहितमानऽनयानया ॥

सरसमारसमानमुपास्त तं कृतरसा तरसा ततिरार्तवी ॥ ३३ ॥

अनन्यसाधारणरूपघोरणी हसत्यसौचित्तमपि प्रमात्मनां ॥

इति स्वयं भूलिखिताक्षरावलीराराष्टिरोमात्रलिकैतवेन किं ॥ ३४ ॥

भोभोः स्नान तनोमि तैऽजलिपुटं संख्याविधे ते नमो ॥

नाहं भोः पितरश्च वः सुमनसैः सौहार्दयकर्मक्षमः ॥

क्षंतव्याखिलमर्तुसंततिरहं त्वाजीवनांतं मुहुः ॥

पीत्वा हंत मनोरमाधरमुधामत्रामरत्नं लभे ॥ ३५ ॥

अतिपरिचयादवज्ञेत्यकथयदेको यथा जातः ॥

यत्ते नित्यं पीत्वाऽप्यधरमुधां सुमुखा नावजानामि ॥ ३६ ॥

बंधूकाधिकबंधुरदंता*तरमाधुरी यदा बुधितो ॥

स्वाते तदैव कांते हंत धूर्ताशा सुधार्धर्सांजनुषि^{६५} ॥ ३७ ॥

काशनीर्काश वीर्काशकाप कीर्तिशनाशक ॥

आशापाशकेशनाशमीश्वराशुकुर्व्व मे ॥ ३८ ॥

५० जनता = जन समूह. ५१ संतानवर्षी = कल्प-लता. ५२ दिशंतु = ददातु. ५३ दक्षारक्षण
समवा = दक्षशत्रु-नेत्रोद्घर्षा. ५४ कक्ष = तृण. ५५ सदृक्ष = सदृश. ५६ अंगजः = मदनः
५७ तदनु कृतरसा आर्तवी (कृतु-संबन्धिनी) ततिः पीत्तिः भूदनुभूरिपु-नायकं भूमिद्र आहितमा
ननयाऽनया सीतया सहिते सरस-भार-समान राम तरसा (वेगेन) उपास्त इत्यन्वयः
५८ कैतवं = मित्रं. ५९ सुमनसः = देवाः ६० सौहार्द = शांतिः ६१ मर्तुः = अपराधः
* दंतातरं = दंत-वसनं (अपरोष्ठ). ६२ बुधितो = ज्ञाता. ६३ धूर्ता = परित्यक्ता (आ-
शा). ६४ सुधार्धसा = देवानां. ६५ जनुषि = जन्मनि. ६६ नीकाश = सदृश.
६७ वीकाश = नभः. ६८ कीनाशः = दैत्यो यमोवा.

वक्षोजाभोगं ते वससि मे घटय मंक्षुं वामासि ॥
 मा क्षिप रूक्षकटाक्षान् इक्षुशरासाशुर्गुं क्षाणं क्षिणुं मे ॥ ३९ ॥
 कृच्छ्रादाच्छिद्य बाल्यात्प्रसभमपहतं यौवनेनाय कृष्टा ॥
 क्षेत्रं तत्रांतरंगे सपदि कृतवता कामबीजप्रैवापं ॥
 लज्जापूराभिषेकादनवरतकृताद्रोषितं यद्विशेषा-
 द्दिभ्रत्यंकूररूपं कुचयुगलमिदं दृश्यते कापि योषा ॥ ४० ॥
 अद्याप्यवदाविधुरं मधुरं त्वदीयं निःसीमकांतिसदनं वदनं स्मरामि ॥
 कांते मुदा निर्धुवनान्तितांतर्तां संतापसंततिनिरुतनमंतरंगे ॥ ४१ ॥
 अंगं यस्य जगत्रयीजनयितुः पीठस्य जन्मस्थलं ॥
 मुद्रासूरिकुलं च शब्दनिकरं यस्यैतदाहुर्बुधोः ॥
 अन्योन्येक्षणसंभवे सति तयोः पूर्वत्र या दृश्यते ॥
 कांतिः सा खलु संततं मम सखे कांतामुखे वर्तते ॥ ४२ ॥
 मामायांतमुदीक्ष्य कार्तिसविधे संकीडमाना हि सा ॥
 किंचित् संभृतसंभ्रमेव निपुणं प्राह प्रियं प्रेपसी ॥
 काक्षीरं सरसं पयोधरतटे तत्पाणिजैरंकिते ॥
 सद्यो रंजय बल्लभेति भुवने कान्यामधूरादशी ॥ ४३ ॥
 अद्यापि हा किसलयामलकोमलंगी ॥ शृंगारयोनिर्कैरिदं नैपद्मिनी तां ॥
 चामीकरोरुकलशप्रतिमातिचारु ॥ वक्षोरुहां मुहुरहं हृदये वहामि ॥ ४४ ॥
 अद्यापि हृदयरसारसलोचना सा ॥ रौकानिशाकरवयस्यमनोहरास्या ॥
 कुंदावलेपैर्हरमुंदरमंदहासा ॥ हा हा मरालमगना मनसो न याति ॥ ४५ ॥
 तप्तमुवर्णसंवर्णं वरवर्णिनि वर्णनीयमंगं ते ॥
 निर्वर्ण्य हंत पूर्णस्त्रपयाप्ययमभ्युदेति कर्णपिता ॥ ४६ ॥
 कर्णांतापतनयने निर्वर्ण्यतवांगमंगरांति ॥
 नैवर्ण्यं हंत मुखे कर्णारिगुरुप्रतीपदर्शिन्यः ॥ ४७ ॥

६१. वक्षोजाभोगः=स्तनविस्तारः ७० मंक्षुं=सत्वरं. ७१ आशुशुक्ष्णः=अग्निः ७२ क्षिणुं=अपाकृत्य, नाशय. ७३ प्रैवापः=बीज-सतानं (पेरणे इति महाराष्ट्रभाषायां). ७४ अवदाविधुरं=निघारहित (उत्तममित्यर्थः). ७५ निर्धुवनं=वृत्तिः ७६ जगत्रयीजनयितुः अल्लग्नः पीठस्य आसनस्य कमलस्य जन्मस्थल उदक यस्य अंगं (इति तथोक्तः नाम धंदः). ७७ सूरिकुलानि विद्वत्समूहः मुद्रान्ति यस्मिन् एतादृशः शब्दनिकरः शब्दसंमूहः येन इति यावत्ता यस्य अंगं इति तथोक्तः नाम सूर्यः. ७८ अन्योन्येक्षणसंभवः=पूर्णमोषां पद्मांतरत्नात् अन्योन्यदृष्टिसंभवः. ७९ तयोः=वद-सर्वयोः ८० पूर्वव=पूर्वस्यां दिशि. ८१ सविधे=समोषे. ८२ शृंगारयोनिः=मदनः. ८३ कूर्दम=कीटन. ८४ राका=पार्श्वमा. ८५ अवलेपः=गर्वः ८६ सवयं=सदृश. ८७ इदं पद्य दुर्वाध.

तारुण्यारुण्यलारुण्यपूर्णपुण्यकलेवरा ॥
 करोतु करुणापांगं मयि मंगलदेवता ॥ ४८ ॥
 परमे परभागतया परितो रमणीयमनर्णार्थः ॥
 कुचपुगलं सुखपुगलं वक्षसि मे घटय मंस्तु वामाक्षि ॥ ४९ ॥
 धन्याधीनतया सरुदादिभवेदेपावनीवच्यते ॥
 नत्वामिन्यनुलापवैभवमहामेदास्वितांतःशोषे ॥
 व्यासेधान्मम दूयसे मनसि चेत् किदोष इत्याहितो ॥
 मप्येवायमनेन दोष इति चेद्दुष्टासि किं कैथ्यते ॥ ५० ॥
 मदनो विगलितकरुणः कदनं नितरां करोति हृदये मे ॥
 शशधरवदने विजने कूर्दनसदने समेहि देहि सुखं ॥ ५१ ॥
 कुशलं संसारे किं कुशलजनकांग्रिपंकजस्मरणं ॥
 कदनं सुदुःखं किं कैदनंगरुतं कृतांततोतितमं ॥ ५२ ॥
 मंडितमंग तवांगं खंडितमचिरान्मदीयहृदयं च ॥
 दंडितशंखैर्बाणैश्चंडितैर्मामाम मुंश्च मंस्तु रूपं ॥ ५३ ॥
 बलितं मनाक् सवाक्षि खलितं धैर्यं ममापि वामाक्षि ॥
 ज्वलितं स्मरशुचिर्नैतल्ललितं तेऽग्रां दिशोऽंशुभून्मातः ॥ ५४ ॥
 कमलासमलावण्या कमलाशुगशांसिनं वहन्तोतः ॥
 कांताऽरं भो लोकाः कांतारं वा निषेव्यतां सततं ॥ ५५ ॥
 कुमुदकोमलं मंजुलामलं ॥ स्मरशरालसं केलिलालसं ॥
 सुकृतिमुग्रहं देहि विग्रहं ॥ जिततिलोत्तमे मे बधूत्तमे ॥ ५६ ॥
 विगतदूषण भूरिभूषणं ॥ तरुणतोषणं तापशोषणं ॥
 इदंमपीवरं तन्वि ते वरं ॥ दिशौ कलेवरं चंचलांवरं ॥ ५७ ॥
 सुखधुरंधरं सर्गबधुरं ॥ गतिपु मथेरं कंबुकंधरं ॥
 वपुरणूदरं रुक्मसोदर ॥ वितर मोदरं तन्वि सादरं ॥ ५८ ॥
 निःसारं संसारे सारं सारंगलोचनासंगः ॥

८८ परमे=परा मा कातिर्यस्या सा तत्सबुद्धि. ८९ अनणीय.=पुष्ट. १० सुखपुगल=
 सुखयुक् + अल ११ हृद पत्र दुर्बोध. १२ वदनग.=कुत्सितः मदनः १३ दण्डितश-
 धर.=मदन. १४ अत्र दुर्बोधता. १५. स्मरशुचि=मदनासि. १६ अत्र दुर्बोधता अपवादो-
 वा. १७. कमलाशुगशासन=मदनाज्ञां. १८ कांतार=कांता + अर (अल). १९ कांतार=
 यन. १०० विग्रह=शरीर १ जिततिलोत्तमा=जिता तिलोत्तमा नाम अप्सरा यया सा.
 २. अपीवर=ऊध. ३ दिश=देहि. ४ सर्ग-बधुर=स्वभावसुदर. ५ मथर=मद. ६ कबु =
 शंस. ७ अणूदर=रुशोदर ८ रुक्म=सुवर्ण.

नोचेदंतः संततमंतकहंतुर्विचिंतनं हंत ॥ ५९ ॥
 ससीत्कारास्वाद्यं स्वनवसनाभ्यां रसनया ॥
 निर्पीड्यं संभोक्तुः स्वपनसुखसौंदर्यप्रदमिदं ॥
 बहिः पीयूषाद्रं मृदुलतरमंतश्चकठिनं ॥
 यया पोषारत्नं रसभरितमात्रं सुमधुरं ॥ ६० ॥
 भस्मिन् फाले कठोरस्मरशरनिर्कराकारधारानिपते ॥
 तेषामन्योन्यघातोदितदहनशिखावुन्यविद्युर्कंदने ॥
 लीनाः पीनस्तनांतःकुहरमणिगृहे गाढसंकोचमन्धो ॥
 ये कुर्युस्तज्जनिःस्याज्जनिरपरजनिर्व्याधिभेदो जनन्याः ॥ ६१ ॥
 उदयाचलकौसारारुक्षपीवान् राजराजैर्हंसोऽयं ॥
 तैरिस्तोकैः साकं सरति सरश्चरैर्मैशिवरिशिरसि लसत् ॥ ६२ ॥
 द्रुपं दशाखैर्दशास्यं बहुबलिन सुकृतदेवतारात ॥
 कोन्यो विवेकरामाद् भक्त्योषोभित्तरावणं जयति ॥ ६३ ॥
 आलिंगितांगि सर्वज्ञ सर्वमूर्गल्लयानिशं ॥
 कृपयैव तवानंतं सर्वमगल्लयानिंशं ॥ ६४ ॥
 रामचंद्रधराधीशो रमते यस्य मानसं ॥
 रामचंद्रधराधीशो तृणबुद्धिं करोति सः ॥ ६५ ॥
 प्रक्षीपलक्षणवलक्षणभरितलक्षं न्यक्षस्मयक्षपणवाटविचक्षणास्या ॥
 विशोभिताक्षतरुणाक्षिभिरिक्ष्यमाणा मंथु क्षिणोतु मदनार्तिभरं मृगाक्षी ॥ ६६ ॥
 अयेयिवानुदयभूधरकंदराया ॥ रोषेण रोहितमुखो मृगभृन्मृगैः ॥
 हत्वाधंकारकरिणस्तरसा करेण ॥ मुक्ताफलान्यतत भानि नभोवनाति ॥ ६७ ॥
 पीत्वा सरोजमकरंदमयीं यैवागूं प्रक्षालनार्थमिव चंद्रकरः करणां ॥
 अर्द्धि गतस्तदुपदक्षितकैरखंड स्तत्रावशिष्ट इव राजति बालचंद्रः ॥ ६८ ॥
 भवानि ते कसभरस्य नोपमा रमास्तु ते चंद्रधराधरादते ॥
 तते निवासो मम संततं शिवैरमास्तु तेचंद्रधराधरादते ॥ ६९ ॥

१ अतकहता=ईश्वरः १० सादः=माशः ११ पीयूषं=अमृतं कामसलिलं च. १२ निवरः=समूहः १३ कंदवः=समूहः. १४ कासारः=तारः १५ राजहसः=सूर्यः १६ चरम-
 शिखरी=अस्ताचलः १७ अत्र दुर्बोधता. १८ सर्वभगला=देवी. (पार्वती). १९ लयानि=
 प्राप्ताणि. २० प्रक्षीपलक्षणः पूर्णचंद्रस्तस्य वलक्षणां शुक्राणां गमस्तीनां किरणानां लक्षा-
 नि तेषां परिपूर्णस्य (न्यक्ष) स्मयस्य क्षपणे नाशो वाद, अतीव विचक्षण निपुणमास्य
 मुख यस्याः सा. २१ यवागूं=पेज इति महाप्रष्ट भाषायां २२ श्लोकाः ६९-७२
 श्रीरा अत्र एव दुर्बोधा ।

लक्ष्मणज्येष्ठशमलं सर्वं सर्वरूपानिधे ॥
 लक्ष्मणज्येष्ठशमलं कलयापि ममालयं ॥ ७० ॥
 परमत्याहितं हैनः सुखमिच्छसि चेतकुरु ॥
 परमत्याहितं हैनः स्यान्नचेच्च तवानिशं ॥ ७१ ॥
 इच्छाजन्यो विधानुश्रममगिरिशिरःप्रोद्धतश्वेतधातु-
 दंढो ब्रह्मांडमातुस्तनुरिव हरिपर्यंकिकापन्नयातुः ॥
 सायं सायं न जातु स्फुरदुडुनयफेनावरांभोधिसितु-
 स्त्रैलोक्यत्रासहेतुर्वरुणादिशिदरीदृश्यते कोपि केतुः ॥ ७२ ॥
 निहतं यमुनामाराद् बाले बालमृगोक्षणे ॥
 इतस्ततो वयं सुभ्रुप्रेम स्वातंविदारणं ॥ ७३ ॥

युवराजकविकृतं मुर-रिपुस्तोत्रम्.

मात्सी मात्स्यभाजामदरदरकरां बिभ्रतो मूर्तिमुप्रा-
 मये व्यग्रात्मनाः क्षणमपि भवताञ्चक्रपाणेर्विषाणः ॥
 अभ्रित्वं बिभ्रदभ्रंकपनिक्षितशिखाच्छिन्नजीमूतगर्भ-
 भ्रश्यत्क्षीरौघधाराच्छलसदुपशृंगावृतः क्षेमातरण्याः ॥ १ ॥
 मध्यध्राम्पन्महीध्रप्रवरतलशिलासंघसंघर्षणोद्य-
 च्छोचिष्वेशैस्फुलिगप्रतापितसलिलभ्रांतयादं कदंबः ॥
 लक्ष्मीजानेर्निजानामभिमतकरणायतचित्तस्य नित्यं ॥
 भूयाद्भूयोऽघक्षाती पृथुकमठैतनोः कर्परस्तत्परो नः ॥ २ ॥
 उदीर्णोदीर्णदैत्याधिपहृदयतदीनिःश्रुतासैकप्रवाहः ॥
 व्यालिप्तस्वांगशृंगस्परतरधरणीसुस्थिताशेषलोकः ॥
 संवर्तोद्विलेखेज्जलधिलजलकृतस्वैरसंचारकस्य ॥
 श्रीभर्तुः श्रेयसे नो विधृतकिर्दितनोरस्तु दंष्ट्राप्रकांडः ॥ ३ ॥
 कर्णानंदं करोतु त्रिभुवनकलशीगर्भदुर्मानभावः ॥
 वृट्यत्तस्मिन्तिरेखानिरितनिजशिखाक्षिप्तबाह्यानुपूरैः ॥
 विश्वान्यंडान्यकांडसुमितपदपरिभ्रांतजंतूनि कुर्वन् ॥
 गर्वांगारातिशत्रोर्नरहरिणपतेराखो घोरघोरः ॥ ४ ॥

१. जीमूतः=मेघः २ क्षमा=पृथ्वी. ३ शोचिष्वेश=अग्निः ४ यादः=वद्यः=जलचर-
 सम्बुधः ५ लक्ष्मीजानि=लक्ष्मी जाया यस्य सः (विष्णुः). ६ वमटः=तुर्मः ७ असुर=
 शोणितं. ८ किटिः=वसाहः ९ विश्वानि=सर्वाणि. १० अयांड=अत्रस्मात्. ११. गोत्रा-
 नाराति शत्रुः=देव-शत्रु-शत्रुः (विष्णुः). * सदाशिवरूपेण अन्यन्नाम युवराज इति.

दत्तानश्रितसौख्यं दनुतनुजरिपोर्वामनीभूतमूर्तेः ॥
 रूर्ध्वत्रहाडभांडरफुटनपरिपतत्कारणाभेभिषिक्तः ॥
 विश्वव्याप्तिक्रियोलच्छूमजनितनिदाघौघ इत्यंतरंगे ॥
 संभाव्यः शंभुमुख्यैरखिलसुरजनैरतिरंजीवदंडः ॥ ५ ॥
 दोषं रोधोतिरेको हरतु मम हरेर्भोगवस्यापशेषं ॥
 भ्राम्यदुर्वोक्षचक्षुःस्फुटदहनकणप्रेरणाहेतुभूतः ॥
 उत्कृत्तक्षत्रपालीगर्लबिगलद सूक्ष्मपूरगंभीरवापी-
 कल्लोलक्रीडनाडंबरकरपरशुव्यंजितस्वानुभावः ॥ ६ ॥
 मध्ये युद्धांकणस्य त्रिदशपुरवधूहस्तमुक्तप्रसूनः ॥
 व्यास्तीर्णेवासवांसाकलितभुजदशार्धवसंभाव्यमानः ॥
 लीलाविष्टांभिताष्टापदैरवाचितधनुःशृंगविन्यस्तवाहो- ॥
 रीपद्वक्त्ररम्यो जयतु रघुपतेर्वीरसंस्थाविशेषः ॥ ७ ॥
 आमोदो मोदयेन्नः सततपरिचितस्वादुमेरैर्यक्षार- ॥
 प्रेक्षितौर्ध्वसंपद्व्यतिकरसुभगो वक्रपंकेरुहोत्पः ॥
 मेघश्यामोत्तरीयांचलविविधपरिसेपदुर्वारणीय- ॥
 कोधारोपप्रणीणभ्रमरकुलसमाकर्षणः सीरैरपाणेः ॥ ८ ॥
 माधुर्यं माधवस्य स्वकपटचरितक्रोधिताभीरैर्नारी- ॥
 व्यामोहारब्धमिथ्याभयनटनचललेत्रसारस्य रम्यं ॥
 स्वच्छंदस्यंदमानप्रतियमितमृदुस्मेरतादर्शनीयं ॥
 चित्तानंदं विधत्तां मुखकमलगतं बाल्यगोपालमूर्तेः ॥ ९ ॥
 हस्तांभोजनमसंभावितधवनसमुज्जृम्भमाणस्वकीय- ॥
 क्रूरज्योतिष्प्रतानच्छलगरलबृहद्भानुबाष्पप्रसारैः ॥
 दुष्टैषं नष्टसंज्ञं प्रविदधदखिलं भाविनः कल्किमूर्तेः ॥
 कलकं नश्व्रकपाणेः क्रशायतु कैरबालाब्धयः कालसर्पः ॥ १० ॥
 यत्स्मृत्यां पातकलिहिंमरुचिनवराजीवराजीवराजी-
 त्युद्धापते मुनीन्द्राः खलतरुषु सदावः सदावः सदावः ॥
 देवोऽव्यादात्र दत्तोत्पत्यविपदक्षेपदक्षेपदक्षे ॥
 रोदैरस्योः पूरितादं निवसति कमला सामला सामलैसा ॥ ११ ॥

१२ अंगीराजीव दत्त=पद-कमलविन्यासः १३ अतिरेकः=अतिशयः १४ अष्टापद=सुवर्ण. १५ आमोदः=सुखासो हर्षोपा. १६ मेरयसार=मद्यसार. १७ सीरम्प=सुवासः १८ सीरपाणिः=हलधरः १९. आभीरगारी=गोपी. २० करवालः=सदृः २१ रोदसो=भूषाकाशे. २२ इदं पद्यं क्लृप्तमत एव दुर्बोधम्. २३ श्लोकाः १३-१५ क्लृप्ता अवश्यं दुर्बोधाः ।

रमारमारमार्गणाहर्ति सरागता ॥
 धराधराधराधरावहं विलोक्य यं पुरा ॥
 सवासवासवासनावलिर्यमाश्रिता ॥
 दरोदरोदरोदरोदयुद्धयः स पातु मां ॥ १२ ॥
 यायायेयसुखेन जीवनमिति त्वत्पादसंसेविनां ॥
 यायायेयमुदेति चेत्तव रूपामप्येष लाभः कियान् ॥
 यायायेय मितुलया प्रकटिता भावानि मानस्पदी-
 यायायेयदमीप्सितं मम सदा चित्ते हरे वर्तते ॥ १३ ॥
 क्रीडामंदिरतो हरेर्हृदयतः श्रीकौस्तुभश्रीमय- ॥
 दौमास्तीर्णं तलाद्वल्लात्ममपि मे नीता मनःकंदरां ॥
 मन्ये मामतएव देवि जलधेः कन्ये नितांतागसं ॥
 विन्यासेन दृशोऽपि नैव भवती धन्यं विधत्ते बत ॥ १४ ॥
 कोटिलिंगपुरे वासी युवराजो महाकविः ॥
 व्यरीरचदिदं स्तोत्रं वरीयो मुरवैरिणः ॥ १५ ॥
 गंभीरवायुपरिरंभीभवच्चकितकुंभीरवारिधिमद- ॥
 स्तंभीरवेणकरशुंभीकृतासि कृतडंभीद्रवैरिमरणा ॥
 जंभीरचारुकुचकुंभी ममाशु मदकुंभीद्रकुंडलधरा ॥
 शं भीमजा दिशतु दंभीतरप्रणतसंभीतिभारहरणा ॥ १६ ॥
 यदि सरुदकरिप्यस्त्वत्पदं मस्तके मे
 भगवति कथयेथा निस्वता मेऽभविष्यत् ॥
 निहितमुपनतानां मूर्ध्नि यद् भाति नृणां ॥
 मुपरि किदिवनाम्नां प्रत्ययस्ताद्विताख्यः ॥ १७ ॥
 कोटिलिंगपुरेवासा भवभालालिसंभवा ॥
 काली करोतु लोकानां सततं सकलं शिवं ॥ १८ ॥
 समाप्तम् .

युवराजकविकृता हेत्वाभासोदाहरणश्लोकाः

त्वं रुष्टा मयि चेन्नमामि भवतीं नेयं त्वया नम्यतां ॥
 नम्यत्वं त्वमपि भाति पार्थिव तया मन्ये महाराजवत् ॥
 कुंभादिप्यतिर्तनात् त्वदुदितं साधारणं साधन ॥
 याग्यादेनिति निर्मितो दयितया रामः सुखं रंहे वः ॥ १ ॥

रुग्णः पुष्पातु सौख्यं सुमुखि सुमुखतां याहि याहि प्रियां ता-
 मन्यासक्तं कुतो मां कलयासि दयिते केवलं त्वत्स्वभावात् ॥
 यदेवं मुग्धता ते कर्णमिदमसाधारणं पक्षमात्रे ॥
 वृत्तत्वादित्यकस्मात् प्रणयकलहितां राधिकां सांत्वयन् वः ॥ २ ॥
 सर्वं यस्तु सुखावहं तव पुनः कौतस्कुतीयं व्यया ॥
 कस्मादेवमुदीर्यते जगदिदं यत्तन्मयं भापसे ॥
 हेतुः तव्यभिचार एष विरहाद् घटांतपोरित्ययं ॥
 संलापः सह लक्षणेन वियुजः सीतापतेः पातु वः ॥ ३ ॥
 भीतोऽहं विरही तुँपारकिरणात् सोऽयं समुज्जृम्भते ॥
 विज्ञातः कथमेष ते मम यत्तस्तापं करोत्युच्चकैः ॥
 लिंगात् कोऽनुमिनोति साध्यविरहव्याप्तादियं मुग्धता ॥
 मा भैषीरिति पातु वो रघुपतिः सौमित्रिणा सांत्वितः ॥ ४ ॥
 का भीतिस्तव चंद्रतो रघुपते दोषाकरत्वादसा- ॥
 वासक्तः परपीडने पिशुनवन्मैवं कुतः कथ्यते ॥
 हेतुः सत्प्रतिपक्ष एष यदयं सदृत्ततां गाहते ॥
 सौंदर्येण निरस्तभीरिति सुखं पुष्पातु वो राघवः ॥ ५ ॥
 मिथ्येयं विरहव्यया तव मुँदं दत्ते पुरोवर्तिनी ॥
 मायामयिलकन्यका प्रियतमा भावेन सत्येव सा ॥
 इत्युक्तः सहजेन सांत्विनविधौ हेतोरमुष्णाश्रया- ॥
 सिद्धत्वं प्रतिपादयन्नेवतु वः श्रीज्ञानकीवल्लभः ॥ ६ ॥
 चित्तं मे चित्तजन्मा विदलयाति शरीः स्वाश्रयं नाशयेत् कः ॥
 स्पूलत्वाच्चेतसोऽसौ किमिव न कुरुते निर्विचारः प्रवृत्तः ॥
 आहुश्चेतोऽणुमानं कथमिह भवति स्पूलता तत्स्वरूपा ॥
 सिद्धोऽयं हेतुरेवं दशरथसुतयोः पातु संभाषितं वः ॥ ७ ॥
 वध्येतां शुक्सारणौ* नहि तयोर्विध्यत्वेमस्येव त-
 द्रक्षत्वाद्दशकंधरादेनदयं हेतुः सहोपाधिकः ॥
 सद्रोहत्वमुपाधिरत्र सुगमः शेषस्त्वया चित्पता-
 मित्यादित्यैसुतोक्तिखंडनकरः श्रीराघवः पातु वः ॥ ८ ॥
 जघ्यो राघव एष गानुषतया तद्भक्षिभिर्यातुभिः -

२२ मुग्धता=मूर्ख्य. २५ सुषार=किरणः=चंद्र. २६ मुँदं=हर्ष. २७ सहजेन=प्राज्ञा.
 २८ अवतु=रक्षतु * शुक्सारणौ=रावणस्य मंत्रिणौ. २९ आगित्यसुतः=सुग्रीवः. ३० मातुः=
 राक्षसः

नैवं नाधित एव हेतुवदितः प्रत्यक्षमानेन हि ॥

क प्रत्यक्षमिदं स्वैरादिनिहतावित्यग्रजस्याग्रतो ।

दिश्यात्तन्मतभिद्विभीषणसमुद्रा[ई ?]तः सुखं राघवः ॥ ९ ॥

अतात्वा हृदयं ते कथमभिलाषेनं प्रार्यये भामिनि त्वां ॥

नन्वेतस्मात्कटाक्षादनुमिनु हृदये राग एवेति चेन्न ॥

हेतुः सोपाधिकोऽयं भवति गुरुतरो न्हीभरोऽस्मिन्नुपाधिः ॥

साध्यव्यापी प्रियादी स खलु तृणमुखे साधनाव्यापकश्च ॥ १० ॥

कोटिलिंगपुरे नासी युवरानो महाकविः ॥

हेत्वाभासानुदाजन्हे दशश्लोकैः सतां मुदे ॥ ११ ॥

हेत्वाभासोदाहरणश्लोकाः समाप्ताः

युवराजकविकृतं श्रीपाद-सप्तकं स्तोत्रम्.

भूमेरामोर्देनाय प्रदिशति निभृतस्मेरैर्मैक्षाविशेषं ॥

शेषोपांतरिपतायाः कैमितरि भगवत्पंतरुज्जंभमाणं ॥

कोपं सापत्न्यलभ्यं विगमयितुमुपादाय हस्तैश्चतुर्भिः ॥

नीतं तेन स्वमूर्ध्नि प्रदिशतु कुशलं पादपद्मं रमायाः ॥ १ ॥

रेखाभिर्विच्छिन्नाभिः किसलयमिव कल्पद्रुमस्योपगूढ ॥

लेखैर्नामं शेषरत्नं गतमतद्वय यद्यच्च शोणप्रकाश ॥

पादद्वंद्वं रमायाः प्रणतजननमनःकामितार्थप्रदं त-

हारिद्रं दारयेन्नः कुसुमसमरुचा भासमानं नखैर्लया ॥ २ ॥

सितं रक्तैरिव स्वैवैपुर्गपतेर्विश्वरूपस्य विष्णो- ॥

रध्यासोद्भूतसंमर्दनदलितकृतच्छिद्रचर्मार्तवातैः ॥

शोणीकुर्वति भासः शशरुधिरनिभा यत्प्रसूताः प्रसूत्यै ॥

भूयाद्भूयः समृद्धेर्जलनिधिर्नैनुषः पादपंकरहं नः ॥ ३ ॥

आदावामृश्यमान किसलयश्चाक्षिभिः केशवस्थांगुलीभिः ॥

पश्चाच्चादाचुंब्यमानं मृदुमृदु मुखपद्मेन शोणाधरेण ॥

भूयश्चालिष्यमानं दृढतरमुरसि प्रापयद्भुजां कराम्यां ॥

भूयाद्भूत्यै चिरं नः शिरसि विनिहितं पादपद्मं रमायाः ॥ ४ ॥

क्षिप्तं क्षीरांबुराशेस्तटभुवि पयसां फेनपुंजावृतायां ॥

केलीसंचारकाले भैसितपरिवृतांगारवद्भाति ॥

११ स्मर=रासप्तविशेषः. १२. आमोदन=हर्षः १३ स्मेर=हृत्पद्मस्य. १४ कमिता=प्रियः १५ लेख=देव. * नखालि=नखपत्रिकः १६ जलनिधिजनु=लक्ष्मी. १७ नसित=मरम.

तत्रः संसृज्यमानं नमदमस्वधूमौलिभिः पादपद्मं ॥
 श्रीदेव्याः श्रेयसे^{३८} स्तात्प्रणतिहतिभयापद्रवकांतहस्तं ॥ ५ ॥
 वक्षस्पक्षीणरागं निदधति दम्पते कुंकुमेनैव लिप्तं ॥
 कुर्वती कांतिरेतत् सुभगयतितरां पद्मसूता निर्तितं ॥
 मूर्द्धन्येन च रक्तांबरचितशिरच्छादनेनैव गुप्तं ॥
 भार्गव्या भर्गमुख्यैः परिणुतमवतात्पादपद्मं सदा नः ॥ ६ ॥
 अश्वेर्जाता प्रवालावलिरिति मुनिभिर्देवतैस्तत्र संस्था-
 दुत्पन्ना कल्पवृक्षादिति वितितनैर्योडवाग्नेः शिखेति^{३९} ॥
 नानानद्यागमासादितमरुणपयोजन्यामित्यन्यलोकै-
 र्व्यादुत्प्रेक्ष्यमाणं पदकमलयुगं पद्मजायाश्चिरं नः ॥ ७ ॥
 कोटिलिंगपुरे वासी युवराजो महाकविः ॥
 श्रीपादसप्तकं नाम स्तोत्रमेतदरीरचत् ॥ ८ ॥
 ययोर्नाम ययोर्नाम श्रेयो दाता शरीरेणां ॥
 तयोर्देवतयोर्देववदितौ चरणौ भजे ॥ ९ ॥
 एणोद्ग्राह्या सुगुणवेणीभरा सुपद्मघोणी^{४०} विभूषणवर- ॥
 श्रेणीमणीकिरणकर्णाकृतप्रवणवाणीवरादिविबुधा ॥
 शोणीभवत्कमलपार्णा शिवा दिशतु वाणीविशेषमतुल-
 श्रोणी शुक्रप्रवरवाणीगुणप्रतिमवाणी विलासिवदना ॥ १० ॥
 कोटिलिंगपुरेवासा भवभालाक्षिसंभवा ॥
 काली करोतु लोकानां सततं सकलं शिवं ॥ ११ ॥

सदाशिव-विरचितं देवदेवाष्टकम्

अंकारोपितपार्वतीकममलं श्रीदेवदेवेश्वरं ॥
 त्वध्यासीनमधित्यैकामाविरतं श्रीपर्वतेश्वरं तं ॥
 नंदिस्कंदगणेशभृंगीरिटिभिर्नगैरमुक्तातिकं^{४१} ॥
 नाथ त्वामनिशं नयामि परचिन्मूर्ते पशूनां पते ॥ १ ॥
 उत्तंसीकृतमु^{४२} चंद्रमुपरि त्वंगतरंगोल्ल-
 हंगाविष्टकपालकंदरसराशात्कारनाचालितं ॥

३८ श्रेयसे=कल्याणाय. ३९ निर्तितं=अत्यत. ४० भर्गः=शिवः ४१ शिखा=ज्वाला.

४२. अव्याज=रसानु. ४३ एणोद्ग्राह्या=हरिणी-दृशा. ४४ सुपद्मा=सोमा. ४५ घोणा=ना-
 सा. ४६ अशित्यका=अत्यन्तपर्वतः ४७ अंतिकं=सामिप्य. ४८ उत्तंसः=भूषणं. ४९ मुख
 चंद्रः=बालचंद्रः

नैदं देव सुवर्णवर्णभुजगत्रेण्या तवात्युन्नते-
 रभ्रांतभ्रमदभ्रनालकालितैर्मर्द कैपदं भजे ॥ २ ॥
 पैलाक्षिज्वलदाक्षिशुक्षाणिशिखालेलिह्यमानांबरं ॥
 चंद्रार्कात्मकचारुलोचनयुगं चिच्छिलैतोह्लासितं ॥
 चंचल्कुंडलिकुंडलद्वयलसद्वंदं सुनासापुटं ॥
 विंदोष्टं मृदुहासभासुरतरं वंदे तवास्यांबुजं ॥ ३ ॥
 कंठस्ते शितिकंठ कंबुसदृशः कौकोलरेखांकितः ॥
 श्लिष्टानेकभुजंगहारपटलीसव्यानभव्योत्तरः ॥
 भस्मालिप्तमुरश्च निश्चलरस गौरीकुचाश्लेषणा-
 दासक्तामलकुंकुमं सुमधुरैर्छेद्यायं ममास्तु श्रिये ॥ ४ ॥
 सर्पज्यापरिघृष्टिनिष्ठुरकिणोत्कृष्टप्रकोठाश्च ते ॥
 मालाशूलकपालरंकुपैरशुप्रपैरतिप्रोज्वलाः ॥
 अष्टाविष्टवराभयप्रदधुराश्लिष्टाहिरत्नांगदौ
 दुष्टध्वंसनशिष्टरक्षणपरा रक्षंतु मां बाहवः ॥ ५ ॥
 निर्मज्जत्तरनाभिरंध्रनिपतत्कांचीभुजंगावली-
 नीलाभद्युतिनालमीलितनिजश्यामत्वरोमावलि-
 रव्यान्मामवल्लभमीश्वर तव व्याघ्राग्निनावेष्टना-
 दत्यंताद्भुतेहतुरुद्धटरुचिः श्रोणीविभागश्च सः ॥ ६ ॥
 ऊरु मारिपो तवोरुकदलीस्तंभातिशुभत्तरौ ॥
 मुक्ताशुक्तिसमुत्थावल्गुविशदश्रीशालिनी जानुनी ॥
 नम्राणामाचिरान्निराकृतविपत्संघे च जंघे शुभे ॥
 मंजीरोरगमंजुसिजितभृतौ पादौ च वंदामहे ॥ ७ ॥
 नित्यानम्रनिर्लिपंशानमुकुटीनिर्मष्टरेणूत्करं ॥
 निःशेषाघानेरोधसाधकतमं निर्वाणैर्निष्पादकं ॥
 निर्धन्यूहसमाधिशोधिताधियामंतःस्फुरत्सततं ॥
 निस्तद्वं तव नीलकंठ चरणद्वंद्वं निषेवामहे ॥ ८ ॥
 मुक्ताभंगाविशुद्धसत्वविशदाकारं मुदामाश्रयं ॥
 मुक्तासंगमुनीद्रवंदमनसा मासादापारां महः ॥

५० नई=वह. ५१ आभर्द=सहृदः ५२ कपदं=जटाजूटः. ५३ काल=भाले. ५४
 आशुशुक्षिण=अग्निः. ५५ चिष्टी=लता-विशेषा. ५६ कुञ्जली=सर्प. ५७ गठः=गह्वः. ५८
 वाक्कोल=विष. ५९ छाया=कांति. ६० रंकु=हरिणः. ६१ अगद=बाहु-मूषण. ६२ अवलम्ब=
 काष्ठः. ६३ मजीरः=मूषर. ६४ निर्लिपः=देव. ६५ निर्वाण=मोक्ष. सुप्त वा. ६६ प्राप्दः=विभः.

मुग्धस्मेरमुखारविदमतुलं मुग्धेदुलेखाघरं ॥
मुक्तेरास्पदमाविरस्तु पुरतो मूढात्मनो मे विभो ॥ ९ ॥
श्रीकंठाय नमः श्रिताखिलजनश्रेयस्कृते ते नमः ॥
चंडीशाय नमश्चराचरजगज्जीवात्मने ते नमः ॥
सर्वज्ञाय नमः समस्तशमलप्रशंसिते ते नमो
भूतेशाय नमो भुजंगपटलीभूषाभूते ते नमः ॥ १० ॥

श्रीपार्वतीयगिरिराजविराजमान-राजार्धमौलिचरणांबुरुहस्थिरात्मा ॥
नित्यं शिवस्तवामिं निपठन्ति ये ते पांथ्यंतकारिचरणातिक्रमंतकाले ॥ ११ ॥
इति श्रीमच्छंकरचरणकमलरसास्वादतरपदाशिवविरचितं देवदेवेश्वराष्टकं संपूर्णं.

युवराजकविकृतं सुधानंदलहरी-स्तोत्रम्

शिवं पूर्णं तेषामयनमयसेयन्नयनयो- ॥
स्तर्भावर्त पातो हहह भवगतोद्भूतिकृती ॥
त्वदंभःशानेन प्रविशति सैदंभोपि सुगते ॥
भवन्नामादत्तं सकृदपि च दत्तेऽखिलसुखं ॥ १ ॥
हरिद्वाहापत्यं स्पृशति तव यत्रोरुलहरी ॥
सकृत्तत्र स्नात्वा विहरति धुतैत्रासविसरः ॥
सदा खर्जूरार्द्रापि जनानि मार्जारशिशुकः ॥
पिनाकीभूत्वा हो भृशमखिलनाकीशपरितः ॥ २ ॥
अहो औदार्यं ते जनमपि कदर्यं जनानि भो ॥
भवांभोधेः पारं नयासि भवमूर्धाधिवसते ॥
हतो दैन्येनाज्ञो भजतु कुक्कदान्यानुरुमदा-
स्त्वदन्यं पश्यामः प्रचुरकरुणे नैव शरणं ॥ ३ ॥
भवत्या माहात्म्यं भगवति भवत्यागकरणं ॥
न हि प्रेमाने तत्किमपि तदापि प्रेमभरिताः ॥
नमस्कारं ब्रूमः परमपि मनस्कारहिताः ॥
प्रभाराभारागज्जलस्तनु ततः स्याम सुखिनः ॥ ४ ॥
त्वदायत्तं नित्यं सुरतटिनि चित्तं दृढमतो ॥
ममत्वं कारुण्यान्मायि कुरु मम त्वं हि शरणं ॥

१. आवर्तः=अंभसाग्रमः २ सदभः=दांभिकः ३ हरिद्वाहापत्यं=यमुना. ४ लहरी=नौचिः
५ धुतत्रासविसरः=त्यक्तभोतिसमूहः ६ खर्जूरः (=लवणं) तस्य आश्रितः (=पर्वत.) =
कैलासः. ७ कदर्यः=कृपणः ८ भवः=शिवः ९ प्रमा=यथार्थज्ञान.

सरुद्धदृष्ट्या जुष्टं तपनतनयासांगि सलिलं ॥
 तव श्रेयो दातुं तपनमपनेतुं च यदलं ॥
 उदन्या^{१७} दूनानां भवमरुपरिभ्रातिवशतः ॥
 कदाप्यस्माकं मा मत्तु मुखतस्तद्भुतसुधं ॥ १८ ॥
 महाभागी भोगी भगवति स भागीरथि पुमां-
 स्वदीपं र्वीदीयः स्वमृतममृतादप्यतितमां ॥
 धैर्यमित्र्यं मत्तस्तव विमलनामानि सुमना ॥
 जपन् व्यक्तं भक्त्या नयति दिवसान् रोधसि वसन् ॥ १९ ॥
 त्वदीये पानीये स्फटिकविकटानाविलतले ॥
 प्रतिच्छाया यावत् पतति पततां खेनिपततां ॥
 शिवांगास्ते तावद्भवन्मभिवर्गति^{१८} पथनं ॥
 दियौकोभिः साकं शुक् इव शुक्लां शोकरहिताः ॥ २० ॥
 लसत्संभिभ्राभोरुहनिवहसौरभ्यसुलभ-
 स्वभावातिस्वादकमृदितसादोदितमुदः ॥
 सदात्वासादते बहुसुखवदंते विहरतः ॥
 पशूनेव प्राणाः पशुन बहु मन्ये पशुपतेः ॥ २१ ॥
 महांत मोहांधस्तव तु महिमानं न हि विदन् ॥
 सर्गार्थानुवीद्धान् धनमदनपर्वविमनसः ॥
 स्तुवन्नर्थं सास्यः समयमनप व्यर्थमनयं ॥
 समक्षं त्वा मतुं दैधानि धुनु संतापपटल ॥ २२ ॥
 पुरा नेतुं नाकाद्रवगति भुव त्वां बत भगी-
 रथो नायेऽनायो अकृत कति लोकोत्तरतपाः ॥
 अहो दुष्टं^{१९} दिष्टं मम यदधुना शेषसुलभा-
 मपि त्वां निध्यातुं हतमतिरह शीतैकतया ॥ २३ ॥
 भवारण्यं भीम बलवदपिदारोगवरै-
 र्मुग्धै रागै रोगैः^{२०} किमिभिरैवेलोपोरुकरिभिः ॥
 विरोधव्याघ्रैर्घोरहरेभिरेतत् परिवृतं ॥
 महाशैथिल्ये मे शठिति र्वैरुद्धो दलयतु ॥ २४ ॥

१७. उदन्या=तृषा । १८. स्वादोय=स्वादुतर । १९. धयन=पिबन् । २०. खेनिपतता=पक्षिणा । २१. वगति=गच्छति । १ शुक्=वृक्षावशेषः । २२. सभिन्न=प्रकुल । २३. सौरभ्य=सुवास । २४. शुधुनी=स्वर्गगा । २५. दिष्ट=दिव । २६. शीतरता=आलस्य, जाड्य । २७. शिरि=वराह । २८. अवलेप=वर्णः । २९. महारीत्य=अति तोक्ष्ण । ३०. शरः=ध्वज इति महाराष्ट्र भाषाया ।

मनो मानिन्या मे भदनमदमेदोभरभृतं ॥
 गृहान् मोहादेहं रहति न महानामपि कलां ॥
 फलं तस्याभीलं विपुलमभिलेभे तदपि भो ॥
 जटं नित्यानंदां न तु तव तनुं विदाति बत ॥ २५ ॥
 महान् संसाराहो दहति दहनो मामहरहः ॥
 सहाहासहोऽसौ बहु सहसहाहेहरगृहाः ॥
 अनुक्रोशादेनं जरयसि नचेन्निर्झरभरै-
 र्वदान्ये के वाऽस्मिन् जगाति तु र्वदान्ये क्तमुखाः ॥ २६ ॥
 विशुद्धैः संसिध्या विधुमुत्त्रि विधूतामलसुधिः ॥
 कबंधैः स्नातिनां तव भयवटीबंधलवनैः ॥
 कशांगीनां गंगे मिलति वलये द्वैरदैरे ॥
 पदं संबस्य स्नागजति सुकुटुंबा गजघटा ॥ २७ ॥
 भणामः कारुण्यं तव कथमगण्यं भण विभो ॥
 पतंगान् मातंगान् बत बत कुरंगान्यदुरगान् ॥
 किटीन् कीटान् घोटीनपि च सैरैटान् कीरकरैटान् ॥
 पदं शंभोः शं भो नयति सुलभं तन्न नयति ॥ २८ ॥
 निदानं लोकानां निरतिशयसौंदर्यसदनं ॥
 ददानं दीनानामपि च परमानंदपदवीम् ॥
 प्रदानं पापानां जननि तव संसारजनुषान् ॥
 चिदानंदद्वैतं दिशतु सततं सातममृतम् ॥ २९ ॥
 स्वरूपस्वादूनां स्वरुधरतरंगिण्यनैर्जके ॥
 सुपीमाणां नेघन्मुषितकलुषाणां वृषपुषां ॥
 शुभानां शुभ्राणां तव हिमैगुवत् कोऽपि महिमा ॥
 महान् कीर्लीलानामविकलमुखं मे कलयतु ॥ ३० ॥
 नितांतं संतापान्नेषति च बतांतं विषापिबो ॥
 जनानां जानेऽहं मणिमितिभूतेतरतरां ॥
 विषं पायं पायं तव सततमातंकरोहितः ॥
 पृथग्भीत्या मृत्योः पृथु मर्षति सौख्यं हि सुरुती ॥ ३१ ॥

६१ रहति=त्यजति । ६२ अभील=भयंकरं । ६३ अनुक्रोशः=लुप । ६४ र्वदान्ये=
 दानशीले । ६५ द्वैरदैरे=हस्तिदत्तमयः । ६६ घोडः=अश्व । ६७ सरटः=सरडा इति
 मन्नाराष्ट्र भाषायां । ६८ करटः=काकः । ६९ स्वरुधरः=वज्रधरः । ७० अनगवा=
 महती । ७१ हिमगुः=चद्रः । ७२ कीलांल=जल । ७३ कषति=गच्छति । ७४ मर्षति=
 गच्छति ।

भवतत्संगाद्भीमं भवमपि विषादान् विपुविधौ ॥
 जहाति द्राम्जंतुर्जनानि जनभाषेति तु मृषा ॥
 भवो भीमो यस्माद्भवति च विपौदो भुवि भवो ॥
 भवत्याः संगत्या विगतगतिगत्या भगवति ॥ ३२ ॥
 महांतं ते देहं सरुदपि भजंते जगति ये ॥
 महांतं ते सतो हहह न भजंति क्षणमपि ॥
 समार्धं ते गंगे विदधति बुधा ये क्षुतमलाः ॥
 समार्धं ते हंतं प्रविज्जहति मंगल्यचरिते ॥ ३३ ॥
 महासंसृत्याहप्रतिभयतराहोद्वतरुणी-
 द्विजिह्वीव्यालीढप्रदृढपरिमूढांधकधियः ॥
 अनतानंदायानवरत्नमनतेशयभवे ॥
 भवेहंतानंते मम लसदनंतौषधिलता ॥ ३४ ॥
 समुज्जंभज्जंभप्रभिदिभपपोभृद्ध्वनिभर-
 प्रसिद्धात्यौद्धत्यक्षपणनिपुणोल्लोलरसितैः ॥
 विषण्णांस्त्वं जन्यून जननमरणैर्दूरावेक्ष्ये ॥
 निपण्णांन् कारुण्यादानेशमशनैर्नाह्वयसि किं ॥ ३५ ॥
 तवास्तिक्यं संगद्भजति सुरगंगे जननभृ-
 त्समक्षं विश्लेषौज्जगति बत नास्तिक्यमपि च ॥
 समृद्धा श्रद्धा मे भवतु भवतीभावुकतनौ ॥
 ययाऽनायासं स्यां भवजलधिमुत्तीर्य सुखितः ॥ ३६ ॥
 विरध्योपाध्यायं पितरममलां मातरमहो ॥
 अघौघघ्नोमध्व्यां यमिनमबलां बालमापि वा ॥
 धनं हारं हारं सुरुतधनधात्री सवभुजां ॥
 यद् त्वां संपश्यन् विशति कुशलंताकुलश्रीमः ॥ ३७ ॥
 समानत्वं तं ते विषपिबमाद्विषे विषमः ॥
 समानत्वं तं नूनं व्यथयति भवाहो हुतवहः ।
 विनाशं संतो न कचिदपि विशति त्राये रता ॥
 विनाशं सतोषं तव भवति लोके पृथुक्यं ॥ ३८ ॥
 विरुद्धैर्वेदानां निरवधिदुराचारिणैर-
 श्वरित्रैश्चाव्यैः प्रचुरमपवित्रैः ह्यवसमं ॥

प्रणद्धं मुग्धे मां विविधदुरितैरोधेततमैः ॥
 सुधातः पापोभिर्विबुधधुनि "नेनेधि मधुरैः ॥ ३
 अहो विद्यालेशैरपि विरहितानां हताधिया-
 मविद्यागाराणां विगतशरणानां विमनसां ॥
 हठान्नो मूढानां शठिति विकटं पापपटलं ॥
 तटिन्यादित्यानां तटकुटविघाटं विघटय ॥ ४० ॥
 रयं^{८०} सर्वाधीनामवधिरहितानां हतविधे-
 रयं सर्वाधीने वितर विततं मेऽपि सततं ॥
 विभो न ह्यस्वलं विकटभववाद्या बत सदा ॥
 विभो न ह्यस्वैरहदिनि दयया मां तु सुदृढं ॥ ४१ ॥
 प्रिये हंतुः कंतोरनिशप्रकृशं कं तु दिश मे ॥
 महांतः क्षंतव्या महति सकला मंतुर्विस्तराः ॥
 मुहुरीणां मुख्यं समहितसहोरेष्वचरमं ॥
 विहारा गंगे मां तव तु लहरीणां विदधतु ॥ ४२ ॥
 भवत्या भूमानं शमितपरभूमानममलं ॥
 विशालं पाताले भुवि दिवि च को वा विविदिवान् ॥
 तथापि स्थाभाष्यात्त्वमि परमरागं विविशिवान् ॥
 यया जातोऽपि त्वां भगवति यथोशेमुपि^{८१} यणे ॥ ४३ ॥
 जना नंदतः स्त्री सततमपि नंदतमधिकं
 तरंतं संसारं कयामिव तरंत्यंधकधियः ॥
 कणो मेपि त्रैणत्रणलर्भसैलोभस्य नभतां ॥
 भवं तं तीरे ते निखिलमपि नेपीय निवसन् ॥ ४४ ॥
 विशालैर्वीकाशैः शमयदनिशं शुभ्रमहसं ॥
 र्विणाखंडानंदं प्रकृतिविमलं शुभ्रमहसं ॥
 असंख्याघौघानां कुरु च विधुरामाविशरणं ॥
 सुतं मातस्ते मा जहिहि विधुरं मा विशरणं ॥ ४५ ॥
 सदा र्वर्वास्तत्वं यदि न मदनारातिशिरसि ॥
 प्रसन्नापन्नार्तिक्षपणानिपुणात्माकरुणया ॥
 गले कालक्ष्वेलं^{८२} प्रतिभयमनातंकमनिशं ॥

८० नेनेधि=क्षालय. ८१ रयः=प्रेमः ८२ अस्वप्रहृदिनी=देवकी. ८३ मनु-वितरा.=
 अपराध-समूहाः. ८४ मुहुरः=मुखः. ८५ यथोशेमुपि=यथाबुद्धि. ८६ यणे=स्तोत्रम्. ८७
 लभस=द्रव्यं, वित्तं. ८८ चणः=रूपातः. ८९ क्ष्वेल=विषं.

भुजंगान् सर्वांगे कथययं च गंगे स विभृयात् ॥ ४६ ॥

सलिलं लोकौघं सपदि चरिर्कति^{१०} त्रिनयनः ॥

पुना ररक्षीति त्रिभुवनपतिर्निष्पयतनं ॥

समस्तं मेयेति स्वयमथ पतिस्ते पशुपतिः

भुवं ते माहात्म्यादवाधिरहिताद्विश्वमहितात् ॥ ४७ ॥

भुवः श्यामा रोमावल्लिरिव स्याभाति यमुना ॥

त्वयस्या वासो वां विमलमय संगे तव तया ॥

गभीराऽस्या नाभीव विलसति चांभोभ्रमविलं^{११} ॥

मयास्मिन्नेव स्यान्निर्गोभ्रपाणेते प्राणविरतिः ॥ ४८ ॥

तपोभिर्मोराररेरमाणे चिरजैहंत पुंरुभिः ॥

सुरा घोरैर्नृम्यो ददति मुदिताः सार्तैर्मृतं ॥

ऋते तु त्वं पत्नं वितरसि समेषां ननिनुषां ॥

द्रुतं प्रीता शातान्यमृतममितानंदैर्युमयं ॥ ४९ ॥

किपंतं भूमानं तव तु परमं विस्मयतमं ॥

कृशोत्पंतं स्वाति सुरधुनि समस्तेश्वरिधरे ॥

॥ कियन्मोमोति^{१२} स्वे जननि कनकं वल्कलपुटे ॥

लखितैर्लो लेखोद्भि बत हतविधिर्दुर्विधजनः ॥ ५० ॥

अतिकामञ्छन्धन्निगमविहितं विश्वमहितं ॥

हितं तेऽनिर्देशं न तु हतमतिर्नास्मि बत यः ॥

अनतैर्हताहं ददमपि सितो^{१३} मंतुभिरभीः ॥

प्रसादं वैर्ष्यान्हीस्तव स भवनैरेव च परं ॥ ५१ ॥

विवर्तैर्वेदानां सुमधुरसुधाराधिततरै-

र्भवादेर्ग्रसोणीरुहदलनैवैज्ञानिकतमैः ॥

शिवप्राणागंगेनुकलमतिनेलं शिवमयै-

र्जलोद्भिर्लोकौघंकलयसकलं मंगलमयं ॥ ५२ ॥

इमां सांद्रानंदां सुरधुनि सुधानंदलहरीं ॥

भवद्भक्तः प्रातः प्रयतयतचेताः पठति यः ॥ ५३ ॥

प्रियं तस्मै दिश्याः सततममितां वीतविरतिं

१० " चरिर्कति, ररिखति मेयेति " इत्यादि श्रोगि यद्बहुदन्तस्य रूपाणि. ११ अंभो-
भ्रमः=जलावर्तः. १२ निगमपाणिने=वेद-स्तुते. १३ पुष्ट=महत्. १४ स्यात=पित्त, दत्त. १५
आनन्दयुः=हृषः. १६ मा माने इत्यस्य यद्बहुदन्तरूपं. १७ लक्षितः=गतरा, १८ लेपः=देवः
१९ सितः=नारितः. १०० वरिम=हृषणाभि. १ श्लोणीरुहः=वृक्षः. २ वीतविरतिः=अनन्ता.

परं मृत्योः पत्युः पदमापि भवत्या भगवति ॥ ५३ ॥

॥ इति कोविदश्चक्रूडामणिना श्रीपुवरानेन विरचितं सुधानंदलहरीनामधेयं स्तोत्ररत्नं ॥

॥ संपूर्णं ॥

शास्त्रेषु शाततमशैस्त्रसमापि बुद्धिः ॥

काव्येषु नव्यनलिनाधिकतैकुमारी ॥

यस्यास्पतामरसस्यस्पर्शा च वाणी ॥

हयं न कस्य कुरुते पुवराज एषः ॥ ५४ ॥

व्याकृत्यादिसमस्तशास्त्रसमुदायाभोधिकुंभीसुतैः ॥

काव्यालंरुतिनाटकोद्भुक्तो काव्यस्य सत्यं सयः ॥

पुण्यः पंडितराजराजिगर्जनाकुंभाद्रिसंभेदने ॥

दंभोलिपुवरानकोविदमणिर्वर्तति सर्वोपरि ॥ ५५ ॥

अपिपुरुकुरुटिं^१ पंडितंमन्यमूढै-

र्मम तु सुरुतिरत्नं हंत गृह्णति संतः ॥

अवगणितमवैरददैरैरप्ययाप्याः ॥

किमनणकर्मणासं रानहंसाख्यजंति ॥ ५६ ॥

समाप्तम्.

अथ श्रीत्रिपुरदहनचरितम्.

पुरहर भवद्वक्ता दृष्टाः पुरा त्रिपुराभिधा ॥

विनितजगतः शक्त्या दैत्यास्त्रयः किल जतिरे ॥

प्रपितमवनौ गोकर्णाय्यं प्रपद्य भक्त्यदं ॥

सपदि तपसा घोरेणामी विरिंचमतोषयन् ॥ १ ॥

तदनु दनुजैस्तस्मात्तिलः पुरे नत सेभिरे ॥

कनकरजतौपोभिः^२ कृष्टौ जगाद्विचारिण्यः ॥

सरभसमभूरध्याकूटैर्गुहोतजटादिक-

श्फुटतरभवाह्निगैर्गर्जगंति बभंजिरे ॥ २ ॥

कनकमयनं ज्यापानस्यानुजो रजतास्यं ॥

स किल चैरमो लोहागारं क्रमादभनंत ते ॥

१ शात=तीक्ष्णः, २ लास्यं=नृत्यं, ५ कुंभीसुतः=अगस्त्यः, ६ गजना=हरिश्चन्द्रसूतः, ७ दंभोलिः=पञ्जः, ८ पुषः=मनुः, ९ रीडा=अवमानः, १० व्यसः=भौचः, ११ अमणकं=बहु, १२ दृष्टाः=गदिताः, १३ विरिंचः=अस्त्रा, १४ पुरः=पुटपेदनाभि (नगराभि) १५ रजतं=रौप्य, १६ अपः=लोहः, १७ कृष्टाः=पदिताः, १८ चरमः=अंत्यः

त्रिदिवधरणीपातालानि व्यजेषतकस्त्रयो ॥
 ननु भव भवद्वक्तिर्व्यर्था निसर्गदुरात्मनां ॥ ३ ॥
 निनपदपरिष्रष्टाः कष्टं त्रिविष्टपवासिनो ॥
 धरणिर्दरिणा भोगोद्गाश्च प्रचेलुरितस्ततः ॥
 अधिक विधुराः सर्वे दिव्या विरिचमुपासत ॥
 त्वरितमयमप्येतैः सार्धं मुकुदमुपेयिवान् ॥ ४ ॥
 अथ मधुरिपुस्त्वद्भक्तानां पुरां पुनरात्मना ॥
 नधमसुकरं जानानोऽपि प्रकाममुपेयिवान् ॥
 हृतमिव भवन् नृद्धाचार्यः सबोधितरोरधो ॥
 निर्नवैरमतं बीर्णोपाणि मुनोद्गमाशिक्षयत् ॥ ५ ॥
 विरमत तपोदुःखान्मूर्खाः कलेवरकर्शना-
 स्त्र खलु परलोको वः क्लेशो यदर्यमपार्थक्यः ॥
 क पुनरपरो देहादात्मा क वा शिव इत्यसौ ॥
 कलहरासिको विष्णोः शिष्यो जनस्य नगत्पते ॥ ६ ॥
 तदनु मिलितास्तत्रैवामो त्रयोऽपि महासुरा ॥
 निनमुनिमहावृद्धादभ्येयताविलम्भागर्भं ॥
 नर्दुर्य जटाभस्माक्षर्त्तम्भवत्प्रतिमादिकं ॥
 निखिलमखिलेशत्वामुच्चैरशंकमपाहसन् ॥ ७ ॥
 मुनिवरमुखादाकर्ण्य त्व पुरत्रयचेदितं ॥
 स्फटिति घटिताक्रोधादुच्चैःस्तरामुदजृम्भयाः ॥
 घणघणरणद्घण्टोत्कंठं महोर्क्षेमेधिष्ठितः ॥
 सरभसमवारुक्षो रूक्षाकृतिः स्फटिकाचलात् ॥ ८ ॥
 समजनि रयस्तावत्लोणी रयागंतया स्थितौ ॥
 मिहिरैकाशिनौ धाता सूतः कैशा प्रणवोऽभवत् ॥
 आपि च तुरगा जाता वेदा धनुः कनकाचलः ॥
 शिक्षिमुखमरुत्पक्षो बाणः स्वयं मधुसूदनः ॥ ९ ॥
 फाणिवरगुणे संधायान्नं हारं गिरिकार्मुके ॥

८ त्रिविष्ट=स्वर्गः ९ त्रिविष्टप-वासिनाः=देवाः १० शरणं=गृह (शरणं गृहरक्षिप्तोः) ११

भोगोद्गा=सर्प-मेष्टा. १२ विधुराः=दुःखिता १३ निनवरमत=जैवमत १४ बीर्णाराणि=
 नारदः १५ अपार्थक्यः=व्यर्थ. १६ आगम=शास्त्र. १७ जटु=तत्पुत्र. १८ अक्षरम्=
 बदल्यमाना १९ महोक्षा=महापुनः २० रयाग=चक्र. २१ मिहिर=सूर्यः २२ कशा=
 प्रतीकः २३ प्रणव=ओंकारः

निटिलैः नयनज्वालोन्मिश्रैस्तदाग्निशिखाशतैः ॥

कचन युगपत्प्राप्तं भस्मीचक्रे पुरत्रयं ॥

त्रिभुवनपते यस्त्वं स त्वं प्रसीद नमोऽस्तु ते ॥ १० ॥

॥ इति श्रीमन्निपुरदहनचरितं संपूर्णम् ॥

श्रीशंकराचार्यकृतम्

श्रीपादादिकेश-स्तोत्रम्.

कल्याणं यो विधत्तां कटकतटलस्तत्कल्पवाटीनिकुञ्ज-
 क्रीडापंसक्तविद्याधरनिकरवधूगीतरुद्रापदानः ॥
 तीर्थैर्हर्षेनैस्तरलितनिनदत्तारकारौतिकेकी ॥
 कैलासः शर्वनिर्वृत्याभिजनकपदं सर्वदा पर्वतैर्द्रः ॥ १ ॥
 यस्य प्रादुः स्वरूपं सकलदिविषदां सारसर्वस्वयोगं ॥
 यस्येषुः शार्ङ्गधन्वां समजनि जगतां रक्षणे नागस्कः ॥
 शैवीं दर्शकरोणामपि च परिवृढः पूस्त्रयी सा च लक्षं ॥
 सोऽप्यदिव्याजमस्यानश्नुभमिदनिशं नाकिनां श्रीपिनाकः ॥ २ ॥
 भौतंकावेगहारी सकलदिविषदामंघ्रिपद्माश्रयाणां ॥
 मातंगाद्युग्रदैत्यप्रकर्तनुगलद्रक्तधाराक्तधारः ॥
 क्रूरः शूरायुधानामपि च परिभवं स्वीयभासा वितन्वन् ॥
 घोराकारः कुठारो दृढतरदुरिताख्याटैर्वा पाटयेन्नः ॥ ३ ॥
 कालारातेः कराग्रे कनकसतिहरः शाणशीतो रिपूणां ॥
 काले काले कुलाद्रिप्रवरतनयया कल्पितलेहैलेपः ॥
 पापाद्वः पावकार्षिः प्रसरसस्त्रमुखः पापहंता नितान्तं ॥
 शूलः श्रीपादसेनाभजनरसजुषां पालनैकांतशलिः ॥ ४ ॥
 देवस्पांकाश्रयायाः कुलगिरिदुहितुर्नेत्रकोणप्रचार-
 प्रस्तारनल्पुदारान् पिपठिपुरिव यो नित्यमत्यादरेण ॥
 भाधत्ते भंगितुंगैरनिशमवपवैरंतरंग समोदं ॥
 सोमार्पीडस्यै सोऽयं प्रदिशतु कुशलं पाणिरंगः कुरंगः ॥ ५ ॥
 कंठप्रांतावसज्जत्कनकमयमहाघाटिकाघोरघोषैः ॥
 कंठारवैरकुंठैरपि भरितजगच्चक्रवालांतरालः ॥
 चंद्रप्रोदंडशृंगः ककुदकैवलितोत्तुंगकैलासशृंगः ॥
 कंठे कालस्य बाहः शम्पयतु शमलं शाश्वतः शौकैर्द्रः ॥ ६ ॥
 निर्वहानां बुधारापरिमलतरलीभूतरोलर्बपौली-

१ हेरन्. = गजाननः २ सारकाराति = देवी = पद्मानन-मयूरः ३ दिविषदः = देवाः ४
 शार्ङ्गधन्वा = विष्णुः ५ शर्वीकरः = सर्पः ६ अन्यात् = रक्षतु ७ आतकः = दुःखः ८ प्रकरः =
 समूहः ९ अटवी = आरण्य १० शातः = वीक्षणः ११ कुलाद्रिप्रवरतनया = पार्वती १२ स्नेहः =
 तैल १३ आपीडः = मूषण, हारोशः १४ ककुदः = कोदण्डं, वरिहः, इति महाराष्ट्रभाषायां. १५
 शाकैर्द्रः = नृपभश्रेष्ठः. १६ दानः = मदः. १७ रोलवः = मृगः-

शंकरैः शंकराद्रेः शिखरशतदरोः पूरयन् भूरिघोषैः ॥
 शार्वः सौवर्णशैलप्रातिमपृषुवपुः सर्वविघ्नापहर्ता ॥
 ईर्वाण्याः पूर्वसूनुः स भवतु भवतां स्वास्तिदो हस्तिवक्रः ॥ ७ ॥
 यः पुण्यैर्देवतानां समंजनि शिवयोः श्लाघ्यबीजैकमत्पा-
 दानाम्नि श्रूयमाण दितिजभटर्घटा भीतिभारं भजन्ते ॥
 भूयात्सोऽयं विभूत्यै निशितेशरशिखापाटितकौचशैलः ॥
 संसारागाधकूपोदरपातितसमुत्तारकस्तारकारिः ॥ ८ ॥
 आरुढः प्रौढवेगप्रविजितपवनं तुंगतुंगं तुरंगं ॥
 चेलं नीलं वसानः करतलविलसत्काण्डकोदण्डदण्डः ॥
 रागद्वेषादिनानाविधमृगपटलीभीतिरुद्ध भूतभर्ता ॥
 कुर्वन्नाखेटेलीलां परिलसतु मनःकानने मामकीने ॥ ९ ॥
 नृत्यारंभेषु हस्ताहतमुखविमिर्धिधिकृतैरत्युदारै-
 श्वित्तानंदं विधत्ते सदासि भगवतः संततं यस्य नदी ॥
 चंडीशायास्तथान्ये चतुरगुणगणप्रीणितः स्वामिसत्का-
 रोद्यत्कथात्पसादाः प्रथमैर्परिवृदाः पातु संतोषिणो यः ॥ १० ॥
 अभोज्याभ्यां च रंभारयचरणलताद्वंद्वकुर्माद्रकुर्भै-
 बिर्वेनेदोश्च कंबोरूपरि विलसता विद्रुमणोत्पलाभ्यां ॥
 अभोदेनापि संपादितमुपजनितानंदवरं शंवरैरेः ॥
 शंभोः संभोगयोग्यं किमपि धनमिदं संभवेत्संपदे नः ॥ ११ ॥
 वेणीसौभाग्यविस्मापिततपनसुतौचारुवेणीविलासान् ॥
 ॥

प्रत्युत्पन्नधरं निर्दिशिदिशि भवनैः कल्पितं दिक्पतीनां ॥
 उद्यानैरद्रिकन्यापारिजनवनितामाननीयैः परितं ॥
 हृद्यं हृद्यस्तु नित्यं मम भुवनपतेर्धर्मि चंद्रार्धमौलेः ॥ १२ ॥
 स्तंभैर्जम्भारिरैर्लप्रवरावरचितैः संभूतोपांतभागं ॥

१८ शार्वाणी=भवानी. १९ दितिजभट-घटा=वैद्य-वीर-समूहः. २० निशितः=तीक्ष्णः.
 २१ चेलं=वल्गु. २२ आसेष्टः=मृगया. २३ परिवृद्धः=समूहः. २४ कंबुः=शंखः. २५
 शम्भारिः=मन्त्रः. २६ तपनसुता=यमुना. २७ वाणी=सारस्वती. २८ एणी=हरिणी. २९
 अर्वांगः=कटाक्षः. ३० मत्पुत्र=वर्चित. ३१ धाम=गृह. ३२ जम्भारिरालं=हृदयालं.

शुभस्तोपैर्नमार्णं शुचिमाणिनिचयैर्गुम्फितानल्पशिल्पं ॥
 कुम्भैः सपूर्णशोभं शिरसि सुघटितैः शैतकैर्भैरकंपैः ॥
 शंभोः संभावनीयं सकलमुनिजनैः संपदे स्यात्संदो नः ॥ १४ ॥
 न्यस्तो मध्ये सभायाः परिसरविलसत्पादपीठाभिरामो ॥
 हृद्यः पादैश्चतुर्भिः कनकमाणिमयैरुच्चैरुज्ज्वलात्मा ॥
 वासोरत्नेन केनाप्यधिकमृदुतरेणास्तृतो विस्तृतश्रीः ॥
 पीठः पीढाभरं नः शमयतु शिवयोः स्वीरसंवासयोग्यः ॥ १५ ॥
 आसीनस्याधिपीठं त्रिजगदधिपतेरंघ्रिपीठैर्नृपकौ ॥
 पौषोजाभोगभाजौ परिमृदुलतरोल्लासिपद्मादिरेखौ ॥
 पातां पादाबुधौ तौ नमदमरकिरीटोल्लासच्चारुहृर-
 श्रेणीशोणायमानोन्नतनखदशकोद्भासमानौ समानौ ॥ १६ ॥
 यन्नादो वेदवाचां निगदति निखिलं लक्षणं पक्षिकैर्तु-
 लक्ष्मीसंभोगसौख्यं विरचयति ययोश्चापरे रूपभेदे ॥
 शंभोः संभावनीये पदकमलसमासंगतस्तुंगशोभे ॥
 मांगल्यं नः समग्रं सकलसुखकरे नूपुरे पूरयेतां ॥ १७ ॥
 अंगे शृंगैरयोनेः सपदि शलभतां नेत्रवद्भौ प्रयाते ॥
 शत्रोरुद्धृत्य तस्मादिषुधियुगमधोन्यस्तमेतत्किमग्रे ॥
 इयं शंकां नतानाममरपरिषदामंतरंकूरयत्तत् ॥
 संघातं चारुजंघायुगमखिलपतेरहंसां सहरन्तः ॥ १८ ॥
 जानुद्वन्द्वेन मीनध्वजननृवरसमुद्रोपमानेन साकं ॥
 राजंतौ राजरंभाकरिकरकनकस्तंभसंभावनीयौ ॥
 ऊरू गौरीकराभोरुहसरससमामर्दनानंदभानौ ॥
 चारु दूरीक्रियेतां दुरितमुपचितं जन्मजन्मांतरे नः ॥ १९ ॥
 आमुक्तानर्घरत्नप्रकरपरिवृत्तकल्याणकांची-
 दाम्ना बद्धेन दुग्धद्युतिनिचयमुषा चीनपट्टावरेण ॥
 संवीते^{१३} शैलकन्यासुचरितपरिपाकायमाने नितंबे ॥
 नित्यं नर्नर्तुचितं मम निखिलजगत्स्वामिनः सोममौलेः ॥ २० ॥
 संध्याकालानुरज्याहिनकरसरुचा कालंधौतेन गाढं ॥
 व्यानद्धः स्निग्धमुग्धः सरसमुदरबंधेन वीतो यमेन ॥

१३ तोपानं=जिना इति महाराष्ट्रभाषायां. १४ शतकौभः=सौवर्णः १५ सदः=समा. १६
 अघ्रिपीठः=पादपीठ. १७ पायोजः=कमल. १८ पक्षिकैर्तु=विष्णुः. १९ शृंगारयोनिः=मद-
 नः. २० अहः=पाप. २१ संवीते=आञ्जलि.

उदीरैः स्वप्रकाशैरुपचितमहिमामन्मयारेरुदारो ॥

मध्यो मिथ्यार्थसमबद्धं मम दिशतु सदा संगतिं मंगलानां ॥ २१ ॥

नाभीचक्रालयालक्ष्मवनवसुषमादोहदश्रीपरीता-

दुद्रच्छन्ती पुरस्तादुदरपयमतिक्रम्य वक्षः प्रयांती ॥

श्यामा कामागमार्थप्रकयनलिपिवद्भासते या निकामं ॥

सा मा सोमार्धमौलेः सुखयतु नितरां रोमवल्लीमैतल्ली ॥ २२ ॥

आश्लेषेष्वाद्रिजायाः कठिनकुचतटीलिप्तकाश्मीरपंक-

ध्यासंगादुदयदर्कद्युतिभिरुपचितस्पर्द्धमुदामहदां ॥

दक्षारतेरुदूटप्रतिनवमणिमालावलीभासमानं ॥

वक्षो वक्षोभिताद्यं सततनतिजुषां रसतादक्षतं नः ॥ २३ ॥

वामांके विस्फुरत्याः करतलविलसच्चारुरक्तोत्पलायाः ॥

कांताया वामवक्षोरुहभराशिखरामर्दनव्यग्रमेकं ॥

अन्यास्त्रीनप्युदारान् वरपरशुभृगालंकृतानिदुमौले-

र्वाहूनावबुद्धहेमांगदमणिकटकानंतरालोकयामः ॥ २४ ॥

संभ्रांतायाः शिवायाः पतिविलयभयात्सर्वलोकोपतापात् ॥

सिंहग्रस्यापि विष्णोः सरभसमुभयोर्वारणप्रेरणाभ्यां ॥

मध्ये त्रैशंकेवीयामनुभवति दशां यत्र हालहलोष्मा ॥

सोऽयं सर्वापदां नः शमयतु निचयं नीलकंठस्य कंठः ॥ २५ ॥

हृदयरद्राद्रकन्यामृदुदशनपदैर्मुद्रितो विद्रुमश्री-

रुद्योतंत्या नितार्तं धवलधवलया मिश्रितो दंतकांत्या ॥

मुक्तामाणिक्यनालव्यतिकरसदृशा तेजसा भासमानः ॥

सद्योनातस्य ददादधरमणिरसौ संपदां संचयं नः ॥ २६ ॥

कर्णालंकारनानामणिनिचयरुचां संचयैरंचितायां ॥

वर्ण्यायां स्वर्णपद्मोदरपरिविलसत्कार्णिकासन्निर्भायां ॥

पद्धत्यां प्राणवायोः प्रणतजनहृदंभोजवासस्य शंभो-

नित्यं नश्चितमेतद्विरचयतु सुखेनासिकां नासिकायां ॥ २७ ॥

अत्यंतं भासमाने रुचिरतररुचां संगमात्सन्मणीना-

मुद्यच्चंडींशुधामप्रसरति रसनस्पष्टदृष्टापदानि ॥

भूयास्तां भूतये नः करिवरजपिनः कर्णपाशावलंबे ॥

२२ निकामं=अत्यंतं. २३ मतल्ली=मेढ्रा, उत्तमा. २४ वक्षोरुहः=स्तनः. २५ त्रैशंक-
शो=त्रिशङ्कुसदृशी (त्रिशङ्कुः=हरिश्चन्द्रपतिता) अत्रापपादोऽस्तीति मानि. २६ सन्निभा=सदृशी.
२७ चंडागुः=सूर्यः.

भक्तालीभालसज्जजनिभरणलिपेः कुण्डले कुण्डले ते ॥ २८ ॥
 याभ्यां कालव्यवस्था भवति तनुमतां यो मुखं देवतानां ॥
 येषामाहुः स्वरूपं जगति मुनिवरा देवतानां त्रैपां तां ॥
 रूद्राणीवक्रपंकेरुहसततविदारोत्सुकैदीदिरभ्य-
 स्तेभ्यः स्त्रिभ्यः प्रणामांजलिभुपरचये त्रीक्षणस्येक्षणभ्यः ॥
 वामं वामांकगाया वदनसरसिजव्यालगद्वल्लभाया
 ध्यानध्रेष्वन्यदन्यत्पुनरलिकभवं वीतनिःशेषरक्ष्य ॥
 भूयोभूयोऽपि मोदाश्रिपतदतिदयाशीतलं चूतबाणे ॥
 दक्षारोक्षिणानां त्रयमपहरतादाशु तापत्रयं नः ॥ ३० ॥
 यस्मिन्नर्धेदुमुग्धद्युतिनिचपातिरस्कारनिस्तद्रकांतौ ॥
 काश्मीरक्षोदसंकल्पितमेव रुचिरं चित्रकं भाति नेत्रं ॥
 तस्मिन्नुल्लोलचिह्नोदवरतरुणीलास्परंगापमाणे ॥
 कालारेः फालदेशे विहरतु हृदयं वीतांचितांतरं नः ॥ ३१ ॥
 स्वामिन् गंगामिवांगीकुरु तव शिरसा मामपीत्यर्पयती ॥
 धन्यां कैन्यां खराशोः शिरसि वहति किञ्चेष कारुण्यशाली ॥
 इत्थं शंकां जनानां जनयदतिघनं कैशिकं कालमेघ-
 छाये भूयादुदारं त्रिपुरविजयिनः श्रेयसे भूयसे नः ॥ ३२ ॥
 शृंगाराकैष्णवयोगैः शिखरिवरसुनासत्सखिहस्तलूनैः ॥
 मूनैराबद्धमालावलिपरिविगलत्तौरभाकृष्टभृंगं ॥
 तुंगं माणिक्यकांत्या परिहासेतपुरावासमैलेद्रशृंगं ॥
 संघं नः संकटानां विघटयतु सदा कांकटोक्तं किरीटं ॥ ३३ ॥
 वक्राकारः कलंकी जडतनुरहमप्यघ्रिसेवानुभावा-
 द्दुत्संख्यं प्रयातः सुलभतरघृणास्यंदिनश्चंद्रमौलेः ॥
 तत्संवतां जनौघाः शिखामौर्ते निजयाऽवस्थयैव ब्रुवाणं ॥
 वंदे देवस्य शंभोर्मुकुटसुघटितं मुग्धपीयूषभौतं ॥ ३४ ॥
 कांत्या सफुल्लमल्लकुसुमधवलया व्याप्य विश्वं विराजन् ॥
 वृत्ताकारो वितन्वन्मुहुरपि च परां निर्वृतिं पादभाजां ॥
 सानंदं नंदिदोष्णा माणिकटकवता बाह्यमानः पुरारेः ॥
 श्वेतच्छत्राख्यशीतैर्द्युतिरपहरतादापदस्तापदा नः ॥ ३५ ॥

२८ याभ्यां कालव्यवस्था भवति=सूर्याचंद्रमसौ. २९ देवतानां मुखं=अग्निः ५० त्रयो=
 वेदत्रितयं. ५१ रुद्राणी=भवानी. ५२ सराशोः कन्या=यमुना. ५३ कैशिक=केशसतवधि. ५४
 आकल्पः=रचना, भूषण. ५५ पीयूषभानु=चंद्रः. ५६ निर्वृतिः=सौख्य. ५७ शीतद्युतिः=चंद्रः

दिव्याकल्पोज्ज्वलनां शिवगिरिसुतयोः पार्श्वयोराश्रितानां ॥

रुद्राणीसस्त्रीनां मदतरुलकटाक्षांचलैरचितानां ॥

उद्वेसद्वाहुवल्लीविवलनसमये चामरांदोलिनीना-

मुद्गतः कंकणालंबलनकलकलो वारयेदापदो नः ॥ ३६ ॥

स्वर्गैकः सुंदरीणां सुललितवपुषां स्वामिसेवापराणां ॥

वन्गाद्रूपाणि वक्त्रांबुजपरिविगलन्मुग्धगीतामृतानि ॥

नित्यं नृत्तान्युपासे भुजविधुतिपदन्यासभावावलोक-

प्रत्युद्यत्प्रतिमाद्यत्प्रेमयननदन्तदत्तसंभावनानि ॥ ३७ ॥

स्यानप्राप्त्या स्वराणां किमपि विशदतां न्येजयन्मंजुवीणा-

स्यानावच्छिन्नतालक्रमममृतमिवास्वाद्यमानं शिवाम्बां ॥

नानारागातिहृद्यं नवरसमधुरस्तोत्रजातानुविद्धम् ॥

गानं वीणामहर्षैः कल्मतिललितं कर्णपूरयतान्नः ॥ ३८ ॥

चेतो जातप्रमोदं सपादि विदधती प्राणिनां वाणिनीनां^{५०} ॥

पाणिद्वंद्वाम्रजाग्रसुललितरणितस्मर्णतालानुकूला ॥

स्वीयारावेण पापोधरवपटुना नादयंती मयूरिणी ॥

मायूरीमंदभावं मणिमुखरभवा मार्जना मार्जयेन्नः ॥ ३९ ॥

देवेभ्यो दानवेभ्यः पितृमुनिपरिषत्सिद्धविद्याधरेभ्यः ॥

साधेभ्यश्चारणेभ्यो मनुजपशुपतर्ज्जौतकीटादिकेभ्यः ॥

श्रीकैलासप्ररूढास्तृणविटपिर्मुखाश्चापि ये संति तेभ्यः ॥

सर्वेभ्यो निर्विचारं नतिमुपरचये शर्वपादाश्रयेभ्यः ॥ ४० ॥

इत्थं ध्यायन्प्रभाते प्रतिदिवसमिदं स्तोत्ररत्नं पठेद्यः ॥

किंवा ब्रूमस्तदीयं सुचरितमथवा कीर्तयामः सैमासात् ॥

संपज्जातं समग्रं सदसि बहुमूर्ति सर्वं लोकप्रियत्वं ॥

संप्राप्यायुः शतानि पदमैर्यति परब्रह्मणो मन्मथारः ॥ ४१ ॥

इति श्रीमद्रोवेदभगवत्पूज्यपादाशिष्यश्रीमच्छंकराचार्यस्वामिविरचितं श्रीपा-
दादिकेशस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

५८ स्वर्गैकः सुंदरी=अप्सरा. ५९ प्रमथा=गणाः. ६० वाणिनी=नर्तकी. ६१ पतञ्जा-
तिः=पक्षी. ६२ समासः=संक्षेपः. ६३ अयति=गच्छति.

श्रीशंकराचार्यकृतः

प्रबोधसुधाकरः

नित्यानन्दैकरसं सखिन्मात्रं स्वयंज्योतिः ॥
 पुरुषोत्तममनमीशं वन्दे श्रीपादवार्धाशम् ॥ १ ॥
 यं वर्णयितुं साक्षाच्छ्रुतिरपि मूकेव मौनमावहति ॥
 सौरमाकं मनुजानां किं वाचां गोचरो भवति ॥ २ ॥
 यदाप्येवं विदितं तयापि परिभूषितं भवेदेव ॥
 अभ्यान्मशास्त्रसारं हरिचितनकीर्तनाभ्यासैः ॥ ३ ॥
 क्लृप्तैर्बहुभिरुपायैरभ्यासज्ञानभक्त्याद्यैः ॥
 पुंसो विना विरागं मुक्तेरधिकारितौ न स्यात् ॥ ४ ॥
 विराग्यमात्मबोधो भक्तिश्चेति त्रयं गदितं ॥
 मुक्तेः साधनमादौ तत्र विरागो वितृष्णीता प्रोक्ता ॥ ५ ॥
 सा चाहंमर्मताभ्यां प्रच्छन्ना सर्वदेहेषु ॥
 तत्राहंता देहे ममता भार्यादिवेषेषु ॥ ६ ॥
 देहः किमात्मकोऽयं कः संबंधोऽपवा विषयैः ॥
 एवं विचार्यमाणेऽहंता ममता निर्वर्तते ॥ ७ ॥
 स्त्रीपुंसोः संयोगात्संपाते शुर्केशोणितपोः ॥
 प्रविशन् जीवः शनिकैः स्वकर्मणा गर्भमालभते ॥ ८ ॥
 मातृगुरुद्वन्द्व्यां कफमूत्रपुरीषपूर्णायाम् ॥
 जठरामिज्वालायां नवमासं पच्यते बन्तुः ॥ ९ ॥
 दैवाप्रसूतिसमये शिथिलस्तिरश्चीर्नैतां यदा याति ॥
 शस्त्रैर्विलंब्य स तदा बहिरिह निष्काश्यतेऽतिबलतः ॥ १० ॥
 अथवाप्यं तच्छिद्राददा तु निःसार्यते प्रबलैः ॥
 प्रसवसमरेश्च तदा यः क्लेशः सोष्मनिर्वाच्यः ॥ ११ ॥
 आधिव्याधिवियोगादात्मायाविपत्कलहद्विर्षदारिद्र्यैः ॥
 जन्मानन्तरमापि यः क्लेशः किं शक्यते वक्तुम् ॥ १२ ॥
 नरपशुविहंगतिर्यम्योनोनां चतुरशीतिलक्षाणि ॥

१ आवृत्तिः=अगीकरोति. २ वाचांगोचरः=वाग्विषयः. वर्णयितुं शक्यः ३ परिभाषितम्
 =वर्णितम्. ४ क्लृप्तैः=शास्त्रविहितैः. ५ अधिकारिता=शोभ्यता. ६ गदितम्=कथितम्.
 ७ वितृष्णीता=विषयेष्वनासक्तिः. ८ अहंमताभ्याम्=अहंता ममता च ताभ्याम्. ९ निव-
 र्तिते=नश्यतः. १० सत्पातः=एकजपतनम्, संभेलनम्. ११ शुक्रम=वीर्यम्. १२ गुरुद-
 री=महती उदररूपा दरी. १३ तिरश्चीनता=वक्रस्थितिः. १४ तिर्यङ्=पशुपक्ष्यादिः, वृक्षा-
 दिरिति जैनमतम्.

कर्मनिबद्धो जीवः पारिधमन्यातनां भुङ्क्ते ॥ १३ ॥
 परममनत्र नृपेहस्तथाग्रैर्जन्मान्वयोत्पत्तिः ॥
 मन्कुलाचारविचारः श्रुतिप्रचारस्तत्रापि ॥ १४ ॥
 आत्मानामावेको देहस्य विनाशिताज्ञानं ॥
 एवं मति रमयायुः प्राज्ञैरपि नापते मिथैः ॥ १५ ॥
 आयुः क्षणलवमात्रं न लभ्यते हेमकोटिभिः क्वापि ॥
 तच्चैदृच्छति सर्वं मृषा ततः काधिका हानिः ॥ १६ ॥
 नरदेहातिर्कमणात् प्रामौ पश्चादिदेहानां ॥
 स्वतनोरप्यज्ञाने परमार्थस्यापि का वार्ता ॥ १७ ॥
 सततं प्रसक्तोमानैर्नृपभैरभैः स्वैर्यजिर्महिषैः ॥
 हा कष्टं क्षुत्क्षामैः श्रान्तिर्नोऽवस्यते ककुम् ॥ १८ ॥
 रुधिरत्रिधातुर्मेज्जामेदोमांसास्त्रिनिर्मितो देहः ॥
 भवद्विस्त्वचा पिनद्धस्तस्मान्नो भक्ष्यते काकैः ॥ १९ ॥
 नामाग्राद्धनाद्धा कर्क मलं पौयुतो विगृह्णन् ॥
 स्वयमेवैति जुगुप्सोर्मतःप्रसृतं च नो वेत्ति ॥ २० ॥
 पथि पतितमस्थि दृष्ट्वा स्पर्शभयादन्यमार्गतो याति ॥
 नो पश्यति निजदेहमस्थिसहस्रावृतं परितः ॥ २१ ॥
 केशौषधि हि नखाग्रादिदमंतःपूतिगंधैःपूर्णम् ॥
 बहिरपि जानाश्चंदनकर्पूरादौर्निलेपयति ॥ २२ ॥
 यत्नादस्य पिर्धत्ते स्वाभाविकदोषसंधीतं ॥
 औषौषधिकगुणनिबद्धं प्रकाशञ्ज्वालयते मूढः ॥ २३ ॥
 क्षतमुत्पन्नं देहे यदि न प्रक्षाल्यते त्रिदिनं ॥
 तत्रैव तंति बहवः कृमयो दुर्गंधिसंकीर्णैः ॥ २४ ॥
 यो देहः सुप्तोभूत्सुषुप्पशय्योपशोभिते तन्वे ॥
 संप्रति स रज्जुकाष्ठोर्निर्गन्धितैः क्षिप्यते बन्धौ ॥ २५ ॥
 सिंहासनोपविष्टं यं दृष्ट्वा मुदमैवाप लोकोऽयं ॥

१५ चरमः=अन्त्यः १६ अग्रजन्मान्वयः=जातजनवशः १७ मिथ्या=मृषा=व्यर्थम्. १८
 अतिक्रमणम्=उल्लङ्घनम्. १९ प्रसक्तमानैः=मारबहने नियोजितैः. २० क्षुत्क्षामैः=क्षुधापीडि-
 तैः २१ त्रिधातुः=रूपवातपित्तम्. २२ पायुः=मलविसर्जनद्वारम्, गुदम्. २३ जुगुप्सा=कुत्सा,
 निंदा. २४ केशाणभिः=केशाग्रपयन्तम्. २५ पूतिगंधः=दुर्गन्धः २६ पिधत्ते=आच्छादयति.
 २७ संघातः=समूहः. २८ औषाधिकः=उपचारजन्यः २९ निबद्धः=समुदायः ३० संकीर्णैः
 न्यासे. ३१ निपात्रितः=बद्धः. ३२ मुद्=आम्लः

प्रबोधसुधाकरः

तं कात्मारुष्टतनुं विलोक्य नेत्रे निमीलयति ॥ २६ ॥

एवं विधमतिमालिनं देहं यत्सत्तया चलयति ॥

तं विस्मृत्य परेशं महंत्यहंतामनित्ये प्रसमैर्न ॥ २७ ॥

कात्मा सच्चिद्रूपः क्व मांसरुधिरास्थिनिर्मितो देहः ॥

इति यो लज्जति धीमानितरशरीरं न किं मनुते ॥ २८ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे देहनिदाप्रकरणं प्रथमम् ॥ १ ॥

मूढः कुरुते विषयजकर्दमैसंमार्जनैः^१ मिथ्या ॥

दूरादुष्टजलवृष्टिभिरसंदेहं पतत्येव ॥ १ ॥

भार्या रूपविहीना मनसः खेदाय जायते पुंसाम् ॥

अतिरूपवती हि यदा सा परपुरुषैर्वशाक्रियते ॥ २ ॥

यः कश्चित्परपुरुषो मित्रं भृत्योऽथवा भिक्षुः ॥

पश्यति स साभिलाषं विवक्षितोदरैररूपवतीम् ॥ ३ ॥

यं कंचित्पुरुषवरं स्वभर्तुरतिसुंदरं दृष्ट्वा ॥

न मृगयति किं मृगाक्षी मनसैव परस्त्रियं पुरुषः ॥ ४ ॥

एवं सुरुपनार्या भर्ता कोपात्प्रतिक्षणं क्षीणः ॥

नो लभते सुखलेशं बलिमिव बलिभुङ्गदुष्येकः ॥

वनिता नितान्तैर्महा स्वात्मानुल्लाप्य वर्तते यदि सा ॥

शत्रोरप्यधिकतरा पराभिलाषिण्यसौ किमुत ॥ ६ ॥

लोकोऽपुत्रस्यास्तीति श्रुत्या कः प्रभाषितो लोकः ॥

मुक्तिः संसारं वा तदन्यलोकोऽथवा नाद्यः* ॥ ७ ॥

सर्वेऽपि पुत्रभौजस्तन्मुक्तौ संततिर्भवति ॥

श्रवणादयोऽप्युपाया मृषा भवेयुस्तृतीयेऽपि ॥ ८ ॥

.....

..... ॥ ९ ॥

नानाशरीरकष्टैर्धनव्ययैः साध्यते पुत्रः ॥

उत्पन्नमात्रपुत्रे जीवितचित्ता गरीयसी तस्य ॥ १० ॥

जीवन्नपि किं मूर्खः प्राज्ञः किं शीलभाभवति ॥

१३ अनित्ये=अशाश्वते. १४ सच्चिद्रूपः=सत् सत्यं चित् चैतन्य तद्रूपं यस्यासौ परमेश्वरः
१५ कर्म=पङ्कः. १६ समार्जनम्=शोधनम्, क्षालनम्. १७ विवक्षिता=वक्तुमिच्छुः. १८
बलिभुङ्=काकः. १९ नितान्तम्=अत्यन्तम्. २० संसारणम्=संसारः. * अत्रदुर्बोधता. २१
पुत्रभाजः=पुत्रवन्तः. २२ सहतिः=सहायः, प्रतिबन्धः. २३ सत्यम्=सद्भावः, अस्तित्वम्. २४
पुत्रेष्टः=पुत्रप्राप्तिनिमित्तो यज्ञः. २५ वेदवादः=वैदोक्तिः.

नारभोरः पिशुनः पतितो द्यूतप्रियः क्रूरः ॥ ११ ॥

पितृमातृज्ञातीनां मनसः खेदाय जायते पुत्रः ॥

चित्तयति तातनिर्भयं पुत्रो द्रव्याद्यर्थागताहेतोः ॥ १२ ॥

सर्वगुणैरुपपन्नः पुत्रः कस्यापि कुत्रचिद्भवति ॥

सोऽप्यायू रूग्णो वा ह्यनपत्यो वा तयापि खेदाय ॥ १३ ॥

पुत्राः सद्गतिरिति चेत्तदपि प्रायोऽस्ति युक्त्यसहम् ॥

इत्थं शरीरकष्टे दुःखं संप्राप्यते मूढः ॥ १४ ॥

पितृमातृबंधुभगिनीपितृव्यजामातृमुख्यवर्गाणाम् ॥

मार्गस्थानाभिश्च युतिरनेकयोनिप्रमाणाणिका ॥ १५ ॥

दैवं यावद्विपुलं यावत्प्रचुरः परोपकारश्च ॥

तावत्सर्वं सुहृदो व्यत्येषतः शत्रवः सर्वे ॥ १६ ॥

अश्रति चेदनुदिनं बंदिनै इव वर्णयन्ति संतृप्ताः ॥

तद्येद्विन्निदिनांतरमभिनन्दन्तः प्रकुप्यन्ति ॥ १७ ॥

दुर्भरजठरनिमित्तं समुपार्जयितुं प्रवर्तते चित्तं ॥

लक्षावधि बहुवित्तं तथाप्यल्पं कपार्थिकोभित्तम् ॥ १८ ॥

लब्धश्चेदधिकोर्यः पत्न्यादीनां भवेत्स्वार्थः ॥

नृपचोरतोऽप्यनर्थस्तस्माद्द्रव्योद्यमो व्यर्थः ॥ १९ ॥

अन्यायमर्थभौजां पश्येति भूपोऽध्वगामितां चोरः ॥

पिशुनो व्यसनप्राप्तिं दायादानां गणः कलहम् ॥ २० ॥

पातकभरैरनेकैरर्थं समुपार्जयन्ति राजानः ॥

अश्वमतंगजहेतोः प्रतिक्षणं नश्यते सोऽर्थः ॥ २१ ॥

राज्यांतराभिगमनाद्गोमादा मंत्रिभृत्यदोषाद्वा ॥

विपश्चक्षुः सुघातान्मन्त्राश्चितार्णवे भूपाः ॥ २२ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे विषयनिर्दिष्टकरणं द्वितीयम् ॥ २ ॥

हसति कदाचिद्रौति भ्रातं सदृशादिशो भ्रमति ॥

दृष्टं कदापि रुष्टं शिष्टं दुष्टं च निदति स्तौति ॥ १ ॥

कमपि द्वेष्टि सरोषं ह्यात्मानं श्लाघते कदाचिदपि ॥

चित्तं पिशाचमभवद्राक्षसा तृप्ण्या व्याप्तम् ॥ २ ॥

दंभाभिमानलोभैः कामक्रोधोद्वेगैस्तैश्चेतः ॥

आकृष्यते समभित्तैः श्वभिरिवपतितास्थिवन्मार्गे ॥ ३ ॥

तस्माच्छुद्धविरागो मनोभिलषितं त्यजेदर्यम् ॥

तदनभिलषितं कुर्यान्निर्यापारं ततो भवति ॥ ४ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे मनोनिदाप्रकरणं तृतीयम् ॥ ३ ॥

संमृतिपारावारं ह्यगाधविषयोदकेन संपूर्णं ॥

नृशरीरमंत्रसरूपं कर्मसमीरैरितस्ततश्चलति ॥ १ ॥

छिदेर्नवभिरुपेतं जीवो नौकापतिर्महानलसः ॥

छिद्राणामनिरोधाग्जलपरिपूर्णं पतत्यधः सततम् ॥ २ ॥

छिद्राणां तु निरोधात्सुखेन पारं परं याति ॥

तस्मादिद्विषयनिग्रहपृते न कश्चित्तरत्यनृत्तम् ॥ ३ ॥

पश्यति परस्य युवाति सकाममपि तन्मनोरथं कुरुते ॥

ज्ञानैव तदप्राप्तिं व्यर्थं मनुजोऽति पापभाग्यवति ॥ ४ ॥

स्वपरापवादमनृत रसनीं वदति प्रतिक्षणं तेन ॥

परहानिर्लब्धः का व्यर्थं मनुजोऽति पापभाग्यवति ॥ ५ ॥

विशुनैः प्रकाशभुदितां परस्य निदां शृणोति कर्णाभ्याम् ॥

तेन परः किं त्रियते व्यर्थं मनुजोऽतिपापभाग्यवति ॥ ६ ॥

विषयेद्विषयोयोगे निमेषसमयेन यत्सुखं भवति ॥

विषये नष्टे दुःखं यावज्जीवं च तत्तयोर्मध्ये ॥ ७ ॥

देवर्मुखादेयं वा प्रतिचार्य मुनिश्चितं तस्मात् ॥

अपसुखस्य त्वमादन्यदुःखं जहाति सुधीः ॥ ८ ॥

धावरदत्तमहामिपमश्रन् वैभारिणो त्रियते ॥

तद्वद्विषयान् भुञ्जन् कालारुष्टो नरः पतति ॥ ९ ॥

उरगाग्रस्तार्धतनुर्भेकोऽश्वातीक्ष्णिकाः शतशः ॥

एवं गतापुरापिसन् विषयान् समुपार्जयत्यधः ॥ १० ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे विषयनिदाप्रकरणं चतुर्थम् ॥ ४ ॥

स्वीयोद्गमात्तोयवह्नीं सागरमुपयाति नीचमार्गेण ॥

५६ उदः=बहुलः. ५७ समभित्तः=इतस्ततः. ५८ शुद्धविरागः=निर्मलविरक्तिवान्. ५९ निर्यापारम्=निश्चलम्, निष्क्रियम्. ६० संमृतिपारावारः=संसाररूपः समुद्रः. ६१ अंबु-सरणम्=नीका. ६२ नौकापतिः=नौनायकः (नावाडी). ६३ वारम्=परतोरम् ६४ अनृतम्=असत्यस्वरूपं संसारम्. ६५ रमना=जिह्वा. ६६ प्रकामम्=व्येष्टम्. ६७ योगः=सयोगः, सबन्धः. ६८ उपादेयम्=प्राप्तम्. ६९ आमिषम्=मांसम्. ७० वैभारिणः=मत्स्यः. ७१ तोय-वाहः=नदी.

सा चेदुद्रमः एव स्थिरा सती किं न याति वार्धित्वम् ॥ १ ॥
 एवं मनः स्पृहेतुं विचारयत्सुस्थिरं भवेदंतः ॥
 न बहिर्वेत्ति तदा किं तन्मात्मत्वं स्वयं याति ॥ २ ॥
 यथास्वप्नप्रचयैत्कूपे गुरुनिर्दरः परं क्षारम् ॥
 श्रोत्रेणैव तु शुष्के माधुर्यं भजति तत्रांभः ॥ ३ ॥
 तद्वद्विषयोद्विक्तं तैमैः प्रधानं मनः कलुषम् ॥
 तस्मिन् विरागशुष्के ज्ञानकैराविर्भवेत्सत्त्वम् ॥ ४ ॥
 यं विषयमभिलाषित्वा धावति बाह्येन्द्रियद्वारा ॥
 तस्याप्राप्तौ स्थितिं तथा यथा स्वं गतं किञ्चित् ॥ ५ ॥
 भैरवगर्गदुर्गदुर्गमसारितः परितः परिभ्रमन्नेतः ॥
 यदि नो ऋभते विषयं विषयंत्रितमेव खेदमायाति ॥ ६ ॥
 तुंबीफलं जलान्तर्बलादधःक्षिप्तमप्युपैत्यूर्ध्वम् ॥
 तद्वन्मनः स्वरूपे निहितं यत्ताद्वहिर्वाति ॥ ७ ॥
 इह वा पूर्वभावे वा स्वकर्मणैर्वाजितं फलं यदात् ॥
 शुभमशुभं वा तत्तद्भोगोऽप्यप्रार्थितो भवति ॥ ८ ॥
 माहेयं माहेयं मित्रममित्रं मृषा मनुष्ये ॥
 ज्ञानिमशानि वास्तव्यः सदसत्कर्माजितो भोगः ॥ ९ ॥
 भानुं वा हिमभानुं ग्रसति स्वर्भानुरासुरः सुचिरम् ॥
 तत्तत्पीडाहेतुः खचरांतरकल्पनं किं स्यात् ॥ १० ॥
 जेतः शुभमशुभपथं प्रधानमानं निराकर्तुम् ॥
 वैराग्यमेकमुचितं गर्लकाष्ठं निर्मितं धात्रा ॥ ११ ॥
 गुप्ते भुवत्यवयवे तु यथा दिङ्मा ॥
 स्त्रिणात्मना नहि तथा प्रकटे किल्मास्ति ॥
 संरष्ट एव सहजो मनसः स्वभावः
 स्तच्छांतये नहि विरागमृतेऽस्त्युपायः ॥ १२ ॥
 निद्रावसरे यत्सुखमेतत्किं विषयं यस्मात् ॥
 वीतैर्द्रियप्रदेशावस्थानं जेतपो निद्रा ॥ १३ ॥
 चेतश्चंचल्या वृत्त्या चित्तानिचयपञ्जरे ॥

७२ बाधित्वम्=समुद्रावयव. ७३ प्रचयः=संचयः. ७४ उद्विक्तम्=व्यातम्. ७५ तमः=प्रधानम्. ७६ तमोगुणबहुलम्. ७७ सत्वम्=सात्विकः, शुद्धिः. ७८ स्वम्=धनम्. ७९ तमः=पर्वतः. ८० पूर्वमशुः=पूर्वजन्म. ८१ गलकाष्ठम्=गवादेः स्वेरगतप्रतिबन्धाय गले बद्धः काष्ठखण्डः (लोहणं) ८२ वीतैर्द्रियः=इन्द्रियरहितः.

धृतिं बध्नाति नैकत्र पंजरे केसरी यया ॥ १४ ॥
 अद्वारतुर्गंकुख्ये गृहेऽवरुद्धो यया व्याघ्रः ॥
 बहुनिर्गमप्रयत्नैः श्रान्तस्तिष्ठत्यनुपतन्सन् ॥ १५ ॥
 सर्वेन्द्रियावरोधादुद्योगशतैरनिर्गमं^{८२} वीक्ष्य ॥
 श्रान्तं तिष्ठति चेतो निरुद्यम्यं तदा याति ॥ १६ ॥
 प्राणस्पन्दनिरोधात्सत्संगाद्वासनाहत्यागात् ॥
 हरिचरणभक्तियोगान्मनः स्वयेगं नहाति शनैः ॥ १७ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे मनोनिग्रहप्रकरणं पंचमम् ॥ ५ ॥
 परगृहगृहिणीपुत्रद्रविर्णागमे विनाशे वा ॥
 अतिपर्ययविधादौ किं वा स्यातां क्षणं स्यातुः ॥ १ ॥
 देवात्स्थितं गते वा यं कंचद्विषयमाद्यमल्पं वा ॥
 नो हृष्यन्नचसीद्विन्वीक्षन् गृहेष्वतिथिवस्तिवसेत् ॥ २ ॥
 ममताभिमानशून्यो निषयेषु पराङ्मुखः पुरुषः ॥
 तिष्ठन्नपि निजसदने न बध्यते कर्मभिः क्वापि ॥ ३ ॥
 रे जीव नागृहि गृहीत इवासि नूनम् ॥
 कालेन ते शिशुकिशोरदशाः क्व संति ॥
 भवः किं करिष्यसि मरिष्यसि चेदकस्मा-
 च्छोणं शरीरमरिभिः परिभूतमेतत् ॥ ४ ॥
 दृष्ट्वाऽऽगतं कालकिरातमुद्देहसे शरीरद्रुमतो पियासौ ॥
 वृक्षान्तरं द्रष्टुमिवेन्द्रियाणि पूर्वं वयांसीव वयांसि चेषुः ॥ ५ ॥
 कुत्राप्यरण्यदेशे सुनीलतृणवालुकोपचिते^{८३} ॥
 शीतलतरुतलभूमौ सुखं शयानस्य पुरुषस्य ॥ ६ ॥
 तरवः पक्कफलादयाः सुगंधशीतानिलाः परितः ॥
 कैलकूर्जितवरविहगाः सरितो मित्राणि किं न स्युः ॥ ७ ॥
 वैराग्यभाम्यभाजः प्रसन्नमनसो निराशस्य ॥
 अंप्रार्थितफलभोक्तुः पुंसो जैननं कृतार्थं स्यात् ॥ ८ ॥
 द्रव्यं पेष्यतश्च्युतं पादेभवेत्क्वापि प्रमादात्तदा

८२ कुड्यम्=मितिः. ८३ अनिर्गमं=अहिर्गमनासपर्यायम्. ८४ द्रविणम्=द्रव्यम्. ८५ सीदन्=विपादं कर्षन्. ८६ उपचितः=पूर्णः. ८७ कलम्=मधुरम्. ८८ कूजितम्=पक्षिणां विराजः. ८९ प्रसन्नम्=निष्कलमवम्, सुरांतम्, आनन्दवृत्ति. ९० अमार्थतम्=पदच्छ-
 याप्राप्तम्, असंकल्पितम्. ९१ जननम्=जन्म. ९२ पल्लवतः=पक्षांपल्लवत.

शोकापाय तद्वर्षितं श्रुतवते तोषाय च श्रेयसे ॥
 स्वातंत्र्याद्विषयाः प्रयाति यदमी शोकाय ते स्पृशिरम्
 संत्यक्ताः स्वयमेव चेच्छमसुखं निःश्रेयसं तन्वते ॥ ९ ॥

विस्मृत्यात्मनिवासमैकतृप्त्यर्थां चिरं पर्यटन्
 संतैपत्रयदीर्घदावदहनज्वालैर्बलिव्यकुलः ॥
 वैष्णवैर्कलंगुसुखप्रदीप्तनयनश्चेतःकुरंगोबला-
 दाशापाशवशीकृतोपिषेपयव्याघ्रैर्मृषा हन्यते ॥ १० ॥

विषेगो वियोगो यथा दृश्यते वै ॥

तथा चंचलाक्षिप्रचारोऽप्रचारः ॥

इदं दृश्यजातं समस्तासमस्तम् ॥

विजानीहि चित्ते विजातीयभेदः ॥ १२ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविराचेत प्रबोधसुधाकरे वैराग्यप्रकरणं पष्ठम् ॥ ६ ॥

उत्पन्नेपि विरागे विना प्रबोधं सुखं न स्यात् ॥

स भवेद्गुरुपदेशात्तस्माद्गुरुमाश्रयेत्प्रथमम् ॥ १ ॥

यद्यपि जलधेरुदकं यद्यपि वा प्रेरकोऽनिलस्तत्र ॥

तदपि विषासाकुलितः प्रतीक्षते चातको मेघम् ॥ २ ॥

त्रेधा प्रतीतिरुक्ता शास्त्राद्गुरुतस्तथात्मनस्तत्र ॥

शास्त्रप्रतीतिरादौ यद्वन्मधुरो गुडोऽस्तीति ॥ ३ ॥

अग्रे गुरुप्रतीतिर्दूराद्गुडदर्शनं यद्वत् ॥

आत्मप्रतीतिरस्माद्गुडभक्षणं सुखं यद्वत् ॥ ४ ॥

रसगंधरूपशब्दस्पर्शा अन्येपदार्याश्च ॥

कस्मादनुभूयंते नो देहाग्नेद्विषग्रामात् ॥ ५ ॥

मृतदेहेन्द्रियवर्गो यतो न जानाति दाहजं दुःखम् ॥

प्राणश्चेन्निद्रायां तस्करबाधां स किं वेत्ति ॥ ६ ॥

मनसो यदि वा विषयास्तदुगपार्त्तिकं न जानाति ॥

तस्य परार्थानत्वाद्यतः प्रसादस्य कस्त्राता ॥ ७ ॥

गाढध्वार्तगृहांततः क्षितितले दीपं निघायोज्ज्वलम्

११ श्रुतवान्=विद्वान्. १२ अयं=कल्याणम्. १५ उत्कटा=विशाला. १६ भगवतो=संसाररूपमरणम्. १७ संतापवयम्=आधिभौतिकप्रतिषेधैर्विज्ञान्याधिक्यरूपम्. १८ आपलिः=पंक्तिः. १९ बलम्=चंचलः. १०० कल्यु=निःसारम्. १ प्रबोधः=आत्मज्ञानम्. २ अनिलः=वायुः. ३ विषासा=तृष्णा. ४ त्रेधा=त्रिविधा. ५ प्रतीतिः=व्ययार्थज्ञानम्. ६ ग्रामः=समुदायः. ७ वर्गः=समूहः. ८ गाढध्वार्तम्=निविडोऽधकार, अधतमसम्.

पंचच्छिद्रमधोमुखं हि कलशं तस्योपरि स्थापयेत् ॥
तद्बाह्ये परितोनुरधममलां वीणां चकस्तूरेकां
सदृश व्यजनं न्यसेच्चकलशाच्छिद्राध्वना निर्गतम् ॥ ८ ॥
तेजोऽंशेन पृथक्पदार्थनिबहज्जानं च यज्जायते
तद्रूपैः कलशेन वापि नु मृदा भांटेन तैलेन वा ॥
किं सूत्रेण न चैतदस्ति सुकरं प्रःपक्षबोधादित-
दीपज्योतिरिहैकमेव शरणं देहे तथात्मा स्थितः ॥ ९ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधमुधाकरे आत्मास्थितिप्रकरणं सप्तमम् ॥ ७ ॥

चिन्मात्रः परमात्मा ह्यपश्यदात्मानमात्मतया ॥
अभवत्सोऽहं नामा तस्मादासीद्वेदो^१ मूलम् ॥ १ ॥
द्विधैव भाति तस्मात्पतिश्च पत्नी तदाभवताम् ॥
तस्मादयमाकाशास्त्रिधैव परेपूर्यते सततम् ॥ २ ॥
सोऽयं त्वीक्षांचक्रे ततो मनुष्या भजायतं ॥
इत्युपनिषदः प्रादुर्दपितां प्राति याज्ञवल्क्योक्तिम् ॥ ३ ॥
चिरमानंदानुभवात्सु^२पुंतिरिवकाप्पवस्याऽभूत् ॥
परमात्मनस्तुतस्यां स्वमवदेवोल्लेखिता माया ॥ ४ ॥
सदसद्विलक्षणासौ परात्मनः सत्तयाऽनादिः ॥
सा च गुणैर्नयारूपा सूते सचराचरं विश्वम् ॥ ५ ॥
इत्थं मुकुंदराजो मायारूपं निरूपयांचक्रे ॥
निजरूपविस्मृतिरिति प्रपयांचक्रुस्तयान्येऽपि ॥ ६ ॥
माया तावददृश्या दृश्यं कार्यं कथं जनयेत् ॥
तंतुभिरदृश्यरूपैः पटोऽत्र दृश्यः कथं भवति ॥ ७ ॥
स्वप्ने सुरतानुभवाच्छुक्रद्रावो यया वसने ॥
अनृतं रतं प्रबोधे वसनोर्पहतिर्भवेत्सत्या ॥ ८ ॥
स्वप्ने पुरुषः सत्ये योषिदसत्या तयोश्च युतिः ॥
शुक्रद्रावः सत्यस्तद्वर्त्यैतेऽपि संभवति ॥ ९ ॥
एवमदृश्या माया तत्कार्यं जगदिदं दृश्यम् ॥
माया तावदियं स्यादा स्वनाशेन हर्षदा भवति ॥ १० ॥
रजनीवाति दुरता न लक्ष्यते तु स्वभावोऽस्याः ॥

१ अमला-सिता, शर्करा. १० भिद्-भेदः. ११ सुशुप्तिः-गाढनिद्रा. १२ गुणत्रयम्=स-
त्त्वं, रजः, तमः. १३ अनुभावः=अनुभवः. १४ उपहतिः=दूषणम्, मालिन्यम्. १५ प्रकृतेः=
प्रस्तुतविषये.

सौर्दामिनीव नृप्यति मुनिभिः संप्रेक्ष्यमाणैव ॥ ११ ॥

माया ब्रह्मोपगताऽविद्या जीवाश्रया प्रोक्ता ॥

चिदचिद्गन्धिश्चेतैस्तदक्षयं ज्ञेयमामोक्षात् ॥ १२ ॥

घटमठकुंजैर्नैवृतमाकाशं तत्तदाङ्ग्यं भवति ॥

तद्वदविद्यावृत्तमिह चैतन्यं जीव इत्युक्तम् ॥ १३ ॥

ननु कथमावरणं स्यादज्ञानं ब्रह्मणो विशुद्धस्य ॥

सूर्यस्येव तमिस्रं^{११} रात्रिभवं स्वप्रकाशस्य ॥ १४ ॥

दिनकरकिरणोन्पन्नैर्मघैराच्छाद्यते यथा सूर्यः ॥

न खलु दिनस्य दिनत्वं रात्रिरुक्तमिव याद्विसंघातैः ॥ १५ ॥

आज्ञानेन तथात्मा शुद्धोऽपि च्छाद्यते सुचिरम् ॥

न परंतु लोकासिद्धा प्राणिषु तच्चेतनाशक्तिः ॥ १६ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविराचते प्रबोधसुधाकरे मायातीक्ष्णप्रकरणमष्टमम् ॥ ८ ॥

स्थूलशरीरस्यांतर्लिंगशरीरं च तस्यांतः ॥

कारणमस्याप्यंतस्ततो महाकारणं तुर्यम् ॥ १ ॥

स्थूलं निरूपितं प्रागधुना सूक्ष्मादितो द्वयम् ॥

भंगुष्ठमात्रपुरुषः श्रुतिरिति यत्प्राह तत्सूक्ष्मम् ॥ २ ॥

सूक्ष्माणि पंचभूतान्यसवः पंचेन्द्रियाणि पंचैव ॥

षोडशमंतःकरणं तत्संघातो हि लिंगतनुः ॥ ३ ॥

तत्कारणं स्मृतं यत्तस्यांतर्वासनानालम्ब्य ॥

तस्य प्रवृत्तिहेतुर्बुद्ध्याश्रयमत्रतुर्यं^{१२} स्यात् ॥ ४ ॥

तत्सारभूतबुद्धौ यत्प्रतिफलितं तु शुद्धचैतन्यम् ॥

जीवः स उक्त आदौर्षोऽहमिति स्फूर्तिरुद्वपुषि ॥ ५ ॥

चलतरतरंगसंगात्प्रतिफलितभास्करे चलत्वं स्यात् ॥

अस्तु तथा चंचलता चैतन्ये चित्तचांचल्यात् ॥ ६ ॥

नन्वर्कः प्रतिबिंबः सलिन्मादिषु योऽवभासयते ॥

किमितरपदार्थनिबहं प्रतिबिम्बोऽप्यात्मनस्तद्वत् ॥ ७ ॥

प्रतिफलितं यत्तेजः सवितुः कांस्यादिपात्रेषु ॥

तदनुप्रविष्टमंतर्गृहमन्यार्थान्प्रकाशयति ॥ ८ ॥

११ सौर्दामिनी=विद्युत्. १० चिदचिद्गन्धिः=ज्ञानाज्ञानरूपयोर्ब्रह्मापयोरेकप्रबोधनम्.
१८ कुंजम्=लतागृहम्. ११ तमिस्रम्=अधकारः. २० स्वप्रकाशः=स्वयं प्रकाशतेऽस्ती.
२१ संघातः=समुदायः. २२ जालम्=समुद्रः. २३ तुर्यम्=चतुर्थम्. २४ प्रतिफलितम्=पति-
विधितम्.

चित्प्रतिबिम्बैस्तद्बहुद्विषु यो जीवतां प्राप्तः ॥

नेत्रादीन्द्रियमार्गैर्विहरयान्मोऽवभासयते ॥ ९ ॥

शति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे जीवनिरूपणं नाम प्रकरणं नवमम् ॥ ९ ॥

तदिदं य एवमार्यो वेद ब्रह्माहमस्मीति ॥

॥ इदं सर्वं स्यात्तस्य देवाश्च नेशते भूत्ये ॥ १ ॥

येषां स भक्त्यात्मा योन्यामप्य देवतामुपास्ते सः ॥

अहमन्योऽसावन्यश्चेत्यं यो वेद पशुवत्सः ॥ २ ॥

इत्युपनिषदामुक्तिस्तया श्रुतिर्भगवदुक्तिश्च ॥

ज्ञानी त्वात्मिवेयं मतिर्ममित्यत्र युक्तिरपि ॥ ३ ॥

अजु वक्रं वा काष्ठं हुताशदग्धं सदक्षितां याति ॥

तत्किं हस्तग्राह्यमृजुवक्राकारसत्त्वेऽपि ॥ ४ ॥

एवं यश्चात्मनिष्ठो ह्यात्माकारश्च जायते पुरुषः ॥

देहीव दृश्यतेऽसौ परं त्वसौ केवलो ह्यात्मा ॥ ५ ॥

प्रतिफलति भानुरेकोऽनेकैशरावादकेषु यथा ॥

तद्वदसौ परमात्मा ह्येकोऽनेकेषु देहेषु ॥ ६ ॥

दैवादकशरावे भमे किं वा विलीयते सूर्यः ॥

प्रतिबिम्बचंचलत्वादर्कः किं चंचलो भवति ॥ ७ ॥

स व्यापारं कुरुते यथैकसवितुः प्रकाशेन ॥

तद्वच्चरैश्चरमिदमेकात्मसत्तया चलति ॥ ८ ॥

येनोदकेन कदलीचंपकजौत्पादयः प्रवर्धते ॥

मूलकपैलांडुलशूनास्तेनैवैते विभिन्नरसगन्धाः ॥ ९ ॥

एको हि सूत्रधारः काष्ठपकैस्तीरनेकशो युगपत् ॥

स्तंभाग्रपट्टिकायां नर्तयतीह प्रगूढतया ॥ १० ॥

गुडखंडशर्कराद्या भिन्नाः स्युर्विकृतयो यथैकेलोः ॥

केयूरकंकणाद्या यथैकहेम्नो भिदाश्च श्यक् ॥ ११ ॥

एवं श्यक्स्वभावं श्यगाकारं श्यमृत्ति ॥

जगदुच्चावर्चमृचैरेकेनैवात्मना चलति ॥ १२ ॥

१५ चित्प्रतिबिम्बः=चित्तमध्य प्रतिबिम्ब. १६ श्रुतिः=वेदवचनम्. १७ युक्तिः=प्रमाणम्.
उदाहरण २८ अजु=सरलम्. २९ शरावः=पात्रभेदः (पारल). ३० चराचरम्=चलाचलव
स्तुजातम्, चिन्मयम्. ३१ जातिः=रूपलताभेदः (जाहं). ३२ मूलकः=(मुला). ३३
पलांडुः=(काण्ड). ३४ लघुन=(लघुण). ३५ प्रकृतिः=प्रतिष्ठतिः। मूर्तिः। ३६ चट-
संज्ञा=(चटोत्साहर). ३७ विकृतिः=विचारः, रूपांतरम्. ३८ उच्चावचम्=उत्तमानुत्तमम्.

स्कंधोद्धृतं यदन्नं पावन्नाश्नाति मार्गगस्तावत् ॥

स्पर्शभयाक्षुत्पीडा तस्मिन्भुक्ते न सा भवति ॥ १३ ॥

मानुषमतं गैर्माहिषधसूकरादिष्वनुस्यूतम् ॥

यः पश्यति जगदीशं भुक्ते सोत्राद्वयानन्दम् ॥ १४ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरेऽद्वैतप्रकरणं दशमम् ॥ १० ॥

यद्वत्सूर्येऽभ्युदिते स्वव्यवहारं जनः कुरुते ॥

तं न करोति विर्यैस्वान् न कारयति तद्वदहमापि ॥ १ ॥

लोहे हुतभुग्व्याप्ते लोहांतरैस्ताड्यमानेऽपि ॥

तस्यांतरगतवह्नेः किंस्याभिर्घातितं दुःखम् ॥ २ ॥

निष्ठुरैर्कुठारघातैः कोष्ठे संच्छेद्यमानेऽपि ॥

अंतरवर्ती वह्निः किं घातैश्छेद्यते तद्वत् ॥ ३ ॥

तनुसंबन्धाज्जातैः सुखदुःखैर्लिप्यते नात्मा ॥

ब्रूते श्रुतिरपि भूयोऽनश्नन्नभिचाकशीर्यदि ॥ ४ ॥

निशि वेश्मनि प्रदीपे दीप्यति चोरस्तु वित्तमपहरति ॥

ईर्यति वारयति वा न च तं दीपस्तथात्मापि ॥ ५ ॥

गेहान्ते दैवमशात्कास्मिंश्चित्समुदिते विपन्ने वा ॥

दीपस्तुप्यत्ययवा खिद्यति कितद्वदहमापि ॥ ६ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे कर्तृत्वभोक्तृत्वप्रकरणमेकादशम् ॥ ११ ॥

रविचंद्रवद्विदीपप्रमुखाः स्वपरप्रकाशास्यः ॥

यद्यपि तथाप्यमीभिः प्रकाश्यते क्वापि नैवात्मा ॥ १ ॥

चक्षुर्द्वारैवस्यात्परात्मनो भानमेतेषाम् ॥

यद्वा तेपि पदार्था न ज्ञायंतेऽथ केवलालोकात् ॥ २ ॥

तत्राप्यक्षिद्वारा सहायभूतो भवेदात्मा ॥

नोचेत्सत्त्वालोके पश्यत्यंधः कथं नीर्यान् ॥ ३ ॥

सत्त्वात्मन्यपि किन्नो ज्ञानं तच्चैद्रियांतरेण स्यात् ॥

अंधे दृक्प्रतिबन्धे करमंबन्धे पदार्थभौनं हि ॥ ४ ॥

जानाति येन सर्वं केन च तं वा विजानीयात् ॥

इत्युपनिषदा मुक्तिर्बध्यत आत्मात्मना तस्मात् ॥ ५ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे स्वप्रकाशताप्रकरणं द्वादशम् ॥ १२ ॥

३१ मतगः=गजः. ३० अनुस्यूतः=अग्निच्छिन्नतया प्रथितः, अतर्गतः. ३१ विवस्वान्=रविः. ३२ निर्घातः=आघातः. ३३ निष्ठुरः=तोषः, दुष्टः. ३४ अमिचाकशीति=उदासीन-वत् परयति. ३५ ईरयति=भेरयति. ३६ समुदितः=प्रादाभ्युदयः जातः वा. ३७ विपन्नः=दुर्दशागतः मृतः वा. ३८ अंधः=विषयः वस्तु. ३९ मानम्=ज्ञानम्.

यावत्क्षणं क्षणाद्धं स्वरूपपरिचितनं क्रियते ॥
 तावदक्षिणकर्णे त्वर्नोद्धतः श्रूयते शब्दः ॥ १ ॥
 सिद्धारंभस्थिरता विश्रमविधासनीजशुद्धानाम् ॥
 तैपलक्षणं हि मनसः परमं नादानुसंधानम् ॥ २ ॥
 चित्तं विषयोपैरमाद्यथा यथा याति नैश्वल्यम् ॥
 वेणोरिष दीर्घतरस्तथा तथा श्रूयते नादः ॥ ३ ॥
 भेरीमृदंगशाखाद्याहतनादे मनः क्षणं रमते ॥
 किंपुनरनाहतेऽस्मिन् मधुमधुरेऽत्वंदेते^१ स्वैच्छे ॥ ४ ॥
 नादाभ्यन्तर्यति ज्योतिर्यद्दतेते हि चिरम् ॥
 तत्र मनो लीनं चेन्नपुनः संसारबंधाय ॥ ५ ॥
 परमानंदानुभवात्सुचिरं नादानुसंधानात् ॥
 श्रेष्ठश्चित्तलयोऽयं सत्स्वन्यलयेष्यनेकेषु ॥ ६ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यवि० प्रबोधसुधाकरे नादानुसंधानप्रकरणं त्रयोदशम् ॥ १३ ॥

संसारतापतप्तं नानायोनिध्रमात्परिश्रान्तम् ॥
 लब्ध्वा परमानंदं न चलति चेतः कदा कापि ॥ १ ॥
 अद्वैतानंदैभरात्किमिदं कोऽहं च कस्याहम् ॥
 इति मंपरतां यातं यदा तदा मूर्च्छितं चेतः ॥ २ ॥
 चिरतरमात्मानुभवादात्माकारं प्रजायते चेतः ॥
 सरिदिवसागरयाता समुद्रभावं प्रयात्युच्चैः ॥ ३ ॥
 आत्मन्यनुप्रतिष्ठे^२ चित्तं नापेक्षते पुनर्विषयान् ॥
 क्षीरादुद्धृतमाग्यं यथा पुनः क्षीरतां न यातिह ॥ ४ ॥
 द्रष्टुं द्रष्टरि दृश्ये यदनुस्यूतं भानमात्रं स्यात् ॥
 तत्रोपक्षीणं चेत्तेतस्तन्मूर्च्छितोभवाति ॥ ५ ॥
 पातः स्वसंमुखत्वं दृढमात्रं वा यदा तदा भवति ॥
 दृश्यद्रष्टृविभेदो ह्यसंमुखेऽस्मिन्न तद्वति ॥ ६ ॥
 एकस्मिन् दृष्ट्वात्र त्रेधा द्रष्टृदिकं हि समुदोति ॥
 त्रिविधे तस्मिन् लीने दृष्ट्वात्रमवक्ष्यते पश्चात् ॥ ७ ॥
 दर्पणतः प्रौक् पश्चादस्ति मुखत्वं तदाभासे ॥

५०. अनाहतः=विनाऽऽघातमुत्पन्नः. ५१. उपलक्षणम्=लक्षणम्, ज्ञापकम्. ५२. उप-
 रमः=विरक्तता, त्यागः. ५३. अखंडितः=अविच्छिन्नः, अक्षितः. ५४. एवञ्चः=एवम्.
 ५५. अद्वैतानंदः=अद्वितीयानंदः. ५६. अनुप्रतिष्ठम्=प्रतिष्ठितम्, स्थिरीभूतम्.
 ५७. प्राक्=पुरतः.

आदर्शोऽपि च नष्टे मुखमस्ति मुखे तयैवात्मा ॥ ८ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे मनोऽलपप्रकरणं चतुर्दशम् ॥ १४ ॥

माधुर्यं गुडापेदे यत्तस्य शिऽणुमात्रेऽपि ॥

एवं न श्यभावो गुडत्वमधुरत्वयोरेव ॥ १ ॥

अथवा न भिन्नभावः कर्पूरोमोदयोरेवम् ॥

आत्मस्वरूपमनसा पुंसां जगदात्मतां याति ॥ २ ॥

यद्वानानुभवः स्यान्निद्रादौ जागरस्याति ॥

अंतः स चेत्स्वप्नः स्यात्तदाश्रुते द्वयानन्दम् ॥ ३ ॥

अतिरागोऽपारे ज्ञानचिदानन्दसागरे स्फारे ॥

कर्मसमीरणतरङ्गा ज्वलतरङ्गावलिः स्फुरति ॥ ४ ॥

वैतरकैः प्रदीप्तेऽभ्युदिते चैतन्यतिमौशी ॥

स्फुरति मृषैव समंतादनेकविधर्जावमृगतृष्णा ॥ ५ ॥

अंतरदृष्टे यस्मिन् जगदिदमारुपरिस्फुरति ॥

दृष्टे यस्मिन् सकृदपि विलीयते क्षाप्यसदूपम् ॥ ६ ॥

बाह्याभ्यन्तरपूर्णः परमानंदाऽर्णवे निमग्नो यः ॥

चिरमाकुत इव कलशो महान् हृदे जन्हुकन्यायाः ॥ ७ ॥

संपूर्णावरणाञ्जुतैलनिबहे व्रद्धाडभांडोदरे

सूत्रे सञ्चिगुणात्मके समुदिते शश्वत्परं ज्योतिषः ॥

अज्ञानाधतमिस्त्रवारणपटौ बोधप्रदीपोदये

शुद्धज्ञानवतां पतत्यनुदिनं चेतः पतंगा इव ॥ ८ ॥

पूर्णात्पूर्णतरे परात्परतरेऽप्यज्ञानपारे हरो

संविस्कारसुधारणवे विरहिते वीचीतरंगादिभिः ॥

भास्यत्कोटिविकाशसोऽञ्जलिदिगाकाशावकाशांतरे

भानंदैकरसे निमग्नमनसां तत्त्वं न चाहं जगत् ॥ ९ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिते प्रबोधसुधाकरे मनोऽलपप्रकरणं पञ्चदशम् ॥ १५ ॥

चित्ते सत्त्वेत्पत्तौ तडिदेव बोधोदयो भवति ॥

तर्ह्येव ॥ स्थिरः स्यादादि चित्तं शुद्धिमपयाति ॥ १ ॥

शुध्यति हि नांतरात्मा कृष्णपदांभोजभक्तिमृते ॥

वसनमिव क्षीरोदैर्भक्त्या प्रक्षाल्यते चेतः ॥ २ ॥

यद्वद्वधमलादर्शं सुचिरं भस्मादिना शुद्धे ॥
 प्रतिफलंति वक्त्रमुच्चैः शुद्धे चित्ते तथा ज्ञानम् ॥ ३ ॥
 ज्ञानं तत्र हि बीजं हरिभक्ता ज्ञानिनो ये स्युः ॥
 मूर्ते चैवामूर्ते द्वेधा च ब्रह्मणो रूपम् ॥ ४ ॥
 शत्युपनिषत्तयोर्वा द्वौ भक्तौ भगवदुपदिष्टौ ॥
 क्लेशादक्लेशाद्वा मुक्तिः स्यादेतयोर्मध्ये ॥ ५ ॥
 स्थूला सूक्ष्मा चेति द्वेधा हरिभक्तिरुद्दिष्टा ॥
 प्रारम्भे स्थूला स्यात् सूक्ष्मा तस्याः सकाशाच्च ॥ ६ ॥
 वैश्वामयधर्माचरणं कृष्णप्राप्तिमोत्सवो नित्यम् ॥
 विविधोपचारकरणैर्हरिदासैः संगमः ईश्वरः ॥ ७ ॥
 कृष्णकयासंश्रवणे मद्भोत्सवः सत्यनादश्च ॥
 परपुण्यतौ द्राविणे वा परापवादे पराङ्मुखता ॥ ८ ॥
 आत्म्यकथासूदृगः सुतीर्यगमनेषु तीर्त्यम् ॥
 येनैवपतिकयावियोगे व्यर्थं गतमायुरिति चिन्ता ॥ ९ ॥
 एवं कुर्वति भक्तिं कृष्णकयानुग्रहात्पन्ना ॥
 समुदेति सूक्ष्मभक्तिर्यस्यां हरिरंतराविशति ॥ १० ॥
 स्मृतिसत्पुराणवाक्यैर्यया श्रुतायां हरेर्मूर्ते ॥
 मानसपूजाभ्यासो विजैननिवामेऽपितात्पर्यम् ॥ ११ ॥
 सत्यं समस्तजंतुषु कृष्णस्यावस्थितेर्ज्ञानम् ॥
 अद्रोहो भूतगणे ततस्तु भूतानुकंपा स्यात् ॥ १२ ॥
 प्रमितैर्यद्वच्छालाभे संतुष्टिर्दासपुत्रादौ ॥
 ममताशून्यत्वमतो निरहंकारत्वमक्रोधः ॥ १३ ॥
 मृदुभाषिता प्रसादो निजनिदायां स्तुतौ समता ॥
 सुखदुःखशीतलोष्णद्वंद्वसहिष्णुत्वमापदो न भयम् ॥ १४ ॥
 निद्राहारविहारेऽनादरः संगराहित्यम् ॥
 वचनेऽप्यनवकाशो नृहरिस्मरणेन शाश्वतो शांतिः ॥ १५ ॥
 केनापि गीयमाने हरिगीते वेणुनादे वा ॥
 आनंदाभिर्भावाद्युपगतास्तत्तात्त्विकोद्रेकः ॥ १६ ॥

१५. आभ्यासः=अभ्यासार्थादयः चत्वारः. १६. शम्भुः=नारायणः. १७. आत्म्यकथा=आत्म्य-
 गोष्ठी. १८. तार्पर्यम्=तत्परता. १९. यदुपति=कृष्णः. २०. विजयम्=एकांतः. २१.
 अनुकंपा=दया. २२. प्रमितम्=अल्पम्. २३. द्वंद्वम्=विरुद्धधर्म युग्मम्. २४. सहिष्णुत्व-
 म्=सह नशीलत्वं. २५. अनावरः=अवासाकिः.

तस्मिन्नुभयति मनः प्रगृह्यमाणं परात्मसुखम् ॥
 स्थिरतां याते तस्मिन् याति मदोन्मत्तदंतिदेशाम् ॥ १७ ॥
 यच्छेतुं समुपागतोस्त्यय पुनः संवर्धितो येन वा
 नानोपायशतैस्तयोरपहरत्याति तरुल्लायया ॥
 पुष्पैर्वा मधुपद्मैः फलभैर्यद्वत्तया ज्ञानवाञ्छ-
 शातो भूतसुहृत्तमः सुमतिमान्मित्रेष्वा मित्रेष्वपि ॥ १८ ॥
 भंतुषु भगवद्भावं भगवति भूतानि पश्यति क्रमशः ॥
 एतादृशी दशा चेत्तदैव हरिदासवर्यः स्यात् ॥ १९ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यवि० प्रबोध० द्विधाभक्तिनिरूपणं प्र० षोडशम् ॥ १६ ॥

यमुनातटनिकटस्थितवृंदावनकानने रम्ये ॥
 कल्पद्रुमतलभूमौ चरणं चरणोपरि स्थाप्य ॥ १ ॥
 तिष्ठतं घननीलं स्वतेजसा भासयंतमिह विश्वम् ॥
 पीतांबरपरिधौ चंदनकर्पूरलिप्तसर्वांगम् ॥ २ ॥
 आकर्ण्यूर्ध्वनेत्रं कुंडलयुगमंडितश्रवणम् ॥
 मंदस्मितमुखकमलं सकौस्तुभोदारमणिहारम् ॥ ३ ॥
 बलयांगुलीपकारानुज्वलयंतं खलंकारान् ॥
 गलविलुलितवनमालं सैतोदरे न्यस्तकलिकालम् ॥ ४ ॥
 गुञ्जारवालिकालिकं गुञ्जापुञ्जान्वितं मुकुटे ॥
 भुञ्जानं सह गोपैः कुञ्जांतर्वर्तिनं हरिं स्मरत ॥ ५ ॥
 मंदारपुष्पवासैर्मदानिलसेवितं परानंदम् ॥
 मंदाकिनीर्ध्रिपादं परमानंदप्रदं महापुरुषम् ॥ ६ ॥
 सुरभीकृतदिग्बलयं सुरभीशैरावृतं परितः ॥
 सुरभीतिर्क्षेमिहासुरभीमं यादवं नमत ॥ ७ ॥
 कर्दपैर्कोटिभुभर्गं बाञ्छितफलदं दयार्णवं कृष्णम् ॥
 त्यक्त्वा कमन्यविषयं नेत्रयुगं द्रष्टुमुत्सहति ॥ ८ ॥
 पुष्पतमामातिसुरसां मनोभिरामां हरेः कयां त्यक्त्वा ॥
 श्रोतुं श्रवणद्वंद्वं ग्राम्यकयास्वादरं वहति ॥ ९ ॥
 दीर्घाग्रमिद्विषाणां रुष्णे विषयेषु सत्सु सर्वेषु ॥

७१. दन्तो=गजः. ७०. पीतांबरपरिधानं=पीतांबरं परिधानं. ७८. आकर्ण्यूर्ध्वनेत्रं=आकर्णयन्नेत्रं नेत्रे पश्यतः. ७९. षोडश= 'षोडश' इति महाराष्ट्र भाषायाम्. ८०. मंदाकिनीप्रपाद=स्वर्गदीर्घाभयंतौ चरणौ यस्य तं. ८१. सुरभीशैः=देशानां ईशैः. ८२. सुरभीवि-
 सृजनं=देशानां मयस्य नाशकः. ८३. कदपः=मदनः.

क्षणिकेषु पापकरणेष्वपि सज्जतेऽन्यविषयेषु ॥ १० ॥
 इति श्रीमच्छंकरः प्रबोः ध्यानविधिप्रकरणं सप्तदशम् ॥ १७ ॥
 श्रुतिभिर्महापुराणैः सगुणगुणातीतयोरैक्यम् ॥
 यत्प्रोक्तं गूढतया तदहं वक्ष्येऽतिविषदार्यम् ॥ १ ॥
 प्रेयः पुत्रादित्वात्प्रेयोऽन्यस्माच्च सर्वस्मात् ॥
 अंतरत्तरोपमात्प्रेत्युपनिर्धेदः सत्यता महिता ॥ २ ॥
 भूतेष्वंतर्योमी ज्ञानमयः सद्भिदानंदः ॥
 प्रकृतेः परः परात्मा यदुंकुलतिलैकः स एवायम् ॥ ३ ॥
 वक्षसि पदा जीघान श्रीवत्सः श्रीपतेस्तु किं द्वेष्यः ॥
 भक्तानामसुराणामन्येषां वा फलं सदृशम् ॥ ४ ॥
 तस्मान्न कोपि शत्रुर्नो मित्रं नाप्युदामीनः ॥
 नृहरेः सन्मार्गस्यः सफलः शौखीव यदुनायः ॥ ५ ॥
 लोहशर्लकानिवहैःस्पर्शाभेनि भिद्यमानेऽपि ॥
 स्वर्णत्वमेतिलोहं द्वेपादपि विद्विषां तथा प्राप्तिः ॥ ६ ॥
 इति श्रीमच्छंकरः प्रबोः सगुणनिर्गुणैक्यप्रः अष्टादशम् ॥ १८ ॥
 आश्रितमात्रं पुरुषं स्वाभिमुखं कर्षति श्रीशः ॥
 लोहमपि चुंबकाश्मा सम्मुखमात्रं जडं यद्वत् ॥ १ ॥
 अयमुत्तमोऽपमधमो ज्ञात्वा रूपेण संपदा वयसा ॥
 श्लाघ्योऽश्लाघ्यो वेत्यं न वेति भगवाननुग्रहावसरे ॥ २ ॥
 अंतस्थभावभोक्ता यतोतरात्मा यथा मेघः ॥
 खदिरश्चंपक इति वा प्रवर्षणे किं विचारयति ॥ ३ ॥
 यद्यपि सर्वत्र समस्तथापि नृहरिर्निजाश्रिते पुरुषे ॥
 ममताभिमानमुखैर्वहति मित्रैस्तान्यथोत्पले नगति ॥ ४ ॥
 साक्षान्न किमपि दत्ते न वदति मिष्टं तथाप्येते ॥
 भक्ताः परमानंदे रमन्ति सदयावलोकेन ॥ ५ ॥
 सुतरामनन्यशरणाः क्षीराद्याहारमंतरा यद्वत् ॥
 केवलया रनेहृदशा कूर्मीतनयाः प्रजीवन्ति ॥ ६ ॥
 यद्यपि गगनं शून्यं तथापि जलदोऽमृतांशुरूपेण ॥

८४. उपनिषद्=वेदान्तः. ८५. यदुंकुलतिलैकः=यादवकुलभेद्यः. ८६. जघान=ताडितवा-
 न्. ८७. शौखी=वृक्षः. ८८. लोहशर्लकानिवहैः=लोहशर्लकासमूहैः. ८९. ९१शारमन्=
 'परीत' इति महाशब्दं भाषायाम्. ९०. विषयान्=वायुः. ९१. उत्पलम्=कमलम्. ९२.
 कूर्मी='कासवीण' इति महाशब्दं भाषायाम्. ९३. अमृतांशुः=चन्द्रः.

चातकचकौरनाम्नोद्वेष्टभावात्पूरयत्याशाम् ॥ ७ ॥

तद्वद्वज्रतां पुंसां बाह्वनसयोरगोचरोपीशः ॥

रूपया फलत्यकस्मात्सत्यानंदेन विपुलेन ॥ ८ ॥

इति श्रीमच्छंकरः प्रबोः अनुग्रहप्रकरणं नवदशम् ॥ १९ ॥

मायाहस्तेऽर्पयित्वा भरणकृतिरुतेर्मोहशूलोद्धवं माम्

मातः कृष्णाभिधाने चिरसमयमुदासीनभावं गतासि ॥

कारुण्यैकाधिर्वासे सरुदपि वदनं नेक्षसे यन्मदीयम्

तत्सर्वज्ञे न कर्तुं प्रभवति भवती किंतु मूलस्य शांतिम् ॥ १ ॥

उदासीनः स्तब्धः सततमगुणः संगरहितो ॥

मैवांस्तातः फांतः परमिह भवेज्जीवनगातिः ॥

अकस्मादस्माकं यदि न कुरुषे स्नेहमयतद्-

बहस्व स्वीयांस्तान्विमलजठरेऽस्मान्पुनरपि ॥ २ ॥

लोकाधीशे त्वयीशे किमिति भवभवा वेदनास्ताः श्रितानाम्

संकोचः पंकजानां किमिह समुदिते मंडले चंद्ररसेः ॥

भोगः पूर्वार्जितानां भवति भुवि नृणां कर्मणां चेदवश्यम्

तन्मे दुष्टरदुष्टैर्ननु दनुजरिपो ह्यर्जितं निर्जितं तत् ॥ ३ ॥

नित्यानंदमुधोदभराधिगतः सक्षीलमेघः सता-

मौत्कंठ्यप्रबलप्रभंजनभरैराकर्षितो वर्धति ॥

विज्ञानामृतमद्भुतं निजवचोधाराभिरारादिदम्

चेतश्चातकवस्त्र बाञ्छसि तृषाकांतोसि सुप्तोसि किम् ॥ ४ ॥

चेतश्चंचलतां विहाय पुरतः संधीय कोटिद्वयम्

तत्रैकत्र निधेहि सर्वविषयान्नन्यत्र च श्रीपतिम् ॥

विश्रांतिर्हितमप्यहो क्व नु तयोर्मध्ये तदालोच्यताम्

युक्त्या बानुभवेन यत्र परमानंदश्च तत्सेव्यताम् ॥ ५ ॥

काम्योपासनयोऽप्यसितं फलमलं कांसन्तु केचिज्जनाः

केचित्स्वर्गमपार्पैर्गमपरे योगादियज्ञादिभिः ॥

अस्माकं यदुनायकांघ्रियुगुलध्यानावर्धनार्थिनाम्

किं लोकेन धनेन किं नृपतिना स्वर्गोपवर्गैश्च किम् ॥ ६ ॥

परोपकारार्थमुदाहृतेन यद्वाग्विसर्गेण रसोज्ज्वलेन ॥

शब्दाभिधं ब्रह्म पतः प्रवृत्तं न प्रीयतां यादयराजसिंहः ॥ ७ ॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यकृते प्रबोधसुधाकरे प्रकरणम् विंशम् ॥ २० ॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यकृतः प्रबोधसुधाकरः समाप्तः

अथ वेदांतसारः

कस्ते बोद्धुं प्रभवति परं देवदेव प्रभावम्
यस्मादित्यं विविधरचना सृष्टिरेषा बभूव ॥
भक्तिग्राह्यस्त्वामिति भगवंस्त्वामहं भक्तिमात्रा-
स्तोतुं वाञ्छाम्यातिमहादेवं साहसं मे सहस्व ॥ १ ॥
सर्वस्यानित्यत्वे सावयैवत्वेन सर्वया सिद्धे ॥
भैकुंठादिषु नित्यत्वमतिभ्रम एव मूढबुद्ध्यानाम् ॥ २ ॥
कुक्षौ स्वमातुर्मलमूत्रमध्ये स्थितिं तथा गिद्वृकमिदंशनं च ॥
तदीयकीक्षेयकवह्निदाहं विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ३ ॥
स्वकीपविष्णुमूत्रनिमज्जनं यद्योत्तानगत्या शयनं तदौर्तिः ॥
बालग्रहव्याहतिशालि शैशव्यं विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ४ ॥
स्योपैः परस्ताडनमज्ञभावमयंतचापल्यमसत्क्रियां च ॥
कुमारभावे प्रतिपिद्धवृत्तिं विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ५ ॥
मदोद्धतिं मान्यतिरस्कर्ति च कामातुरत्वं समयोतिलंघनम् ॥
तां तां युक्थोदितदुष्टचेष्टां विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ६ ॥
विरूपतां सर्वजनादवज्ञां सर्वत्र दैन्यं निजबुद्धिहैम्यम् ॥
बृद्धत्वसंभावितदुर्दशां तां विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ७ ॥
पित्तज्वरार्शक्षयगुल्मशूलश्लेष्मादिरोगोदितैर्तीव्रदुःखम् ॥
दुर्गंधमस्वास्थ्यमनूचितां विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ८ ॥
यमावलोकोदितभातिकंपं मर्मयथोच्छ्वासगतींश्च वेदनाम् ॥
प्राणप्रयाणे परिदृश्यमानां विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ९ ॥

१००. यादयराजसिंहः=यदुकुलश्रेष्ठः श्रीकृष्णः. १. अनित्यत्वम्=नश्वरत्वम्. २. सावयवत्वम् अवयवसहितत्वम्. ३. सिद्धम्=प्रतिपादित. ४. विरतिः=वैराग्यम्. ५. आर्तिः=पुःलम्. ६. बालग्रहव्याहतिशालि=केशवहणं ताडनं च ताभ्यां युक्तम्. ७. प्रतिपिद्धवृत्तिः=निषिद्धकर्मकरणे मनोवृत्तिर्यस्य. ८. मदोद्धतिः=उन्मत्तता. ९. समयोतिलंघनम्=प्रातःकालस्य उल्लघनम्. १०. हैम्यम्=होमत्वम्. ११. सम्भावित=उत्पादित. १२. अरोगः=अरोगः. 'मुल्लव्याध' इति महाराष्ट्र भाषायाम्. १३. उदित=उत्पन्न.

अंगीरनद्यां तपने च कुंभीपाके च बोध्यामासिर्पत्रकानने ॥
 दूतैर्यमस्य क्रियमाणवाधा विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ १० ॥
 पुण्यक्षये पुण्यकृतैर्नभस्यैर्निपात्यमानाङ्गिशयिलकृतांगान् ॥
 नक्षत्ररूपेण दिवश्चयुतांस्तान् विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ ११ ॥
 वाप्यर्कवद्वाद्रमुत्तान् सुरैर्द्रानोशोग्रभोत्या व्यपितांतरंगान् ॥
 विपक्षलोकेः परिभूयमानान् श्रुत्वात्र कोवा विरतिं न याति ॥ १२ ॥
 श्रुत्वा निर्दूतं सुखतीरतम्यं ब्रह्मादिमारभ्य महामहोदयम् ॥
 औपाधिकं तत्तु न वास्तैर्वंचेत्यालोच्य कोवा विरतिं न याति ॥ १३ ॥
 सालोकेयसामीप्यसरूपतादिभेदस्तु सकर्मविशेषासिद्धः ॥
 न कर्मसिद्धस्य तु नित्येतेति विचार्य कोवा विरतिं न याति ॥ १४ ॥
 यत्रास्ति लोके गतितारतम्यमुच्चावचत्वान्वितमत्र तत्कृतम् ॥
 यथेह तद्वत्त्वलुः दुःखमस्तौत्यालोच्य कोवा विरतिं न याति ॥ १५ ॥
 को नाम लोके पुरुषो विवेको विनश्वरे तुच्छसुखे गृहादौ ॥
 कुंभीद्रतिं नित्यमेवक्षमाणो वृथैव मोहान्म्रियमाणजतून् ॥ १६ ॥
 सुखं किमस्त्यत्र विचार्यमाणे गृहेषु वा योषिति वा पदार्थे ॥
 मायातमोधीकृतचक्षुषो ये न एव मुह्यंति विवेकशून्याः ॥ १७ ॥
 अविचारितरमणीयं सर्वमुदुंबरफलोपमं भोग्यम् ॥
 अज्ञानामुपभोग्यं नतु नञ्ज्ञानामुदुंबरं क्षापि ॥ १८ ॥
 गतोऽपि तोये सुषिरं कुलीरो ह्येतुं द्यशक्तो म्रियते विमोहात् ॥
 यथा तथा गेहसुत्तानुपक्तो विनाशमायाति नरोध्रमेण ॥ १९ ॥
 कोशक्रिमिस्तंतुभिरात्मदेहमानेष्ट्य चविष्ट्य च गुप्तिमिच्छन् ॥
 स्वयं विनिर्गतुमशक्त एव ततस्तदंतम्रियतेऽवलप्तः ॥ २० ॥
 यथा तथा पुत्रकलत्रमित्रस्नेहानुबंधैर्ग्रीयतो गृहस्थः ॥
 कदापि वा तान्परिभोग्य गेहान् गंतुं न शक्तो म्रियते मुधैव ॥ २१ ॥

१०. अङ्गारनदी=यमलोकप्रसिद्धा अङ्गारप्रचुरानदी. १५. बोधिः=भरकविशेषः. १६. अस्तिपत्रकाननम्=यमलोकप्रसिद्धं खड्गलपण्युक्तवृक्षप्रचुरवनम्. १७. विपक्षलोकः=शत्रुलोकः. १८. निरुक्तम्=अत्यन्तमुक्तम्. १९. तारतम्यम्=न्यूनाधिक्यम्. २०. औपाधिकं=बाह्यप्रयोगजन्य. २१. वास्तवम्=व्याप्यम् सत्यम्. २२. सालोकेयसामीप्यसरूपतादि=सलोकता, समीपता, सरूपता साधुव्यभिचारेतन्मुक्तिचतुष्टयम्. २३. उच्चावचत्वम्=न्यूनाधिक्यम्. २४. रतिः=प्रीतिः. २५. मुषिरम्=बिलम्. २६. कुलीरः='लेकटा' इति महाराष्ट्रभाषायाम्. २७. हातुम्=त्यक्तुम्. २८. कोशक्रिमिः='सुरवट' इति महा. २९. परिमास्य=निररुह्य. ३०. मुधा=न्यर्थम्.

कारागृहस्यास्य च नो विशेषः प्रदश्यते सौधु विचार्यमाणे ॥
मुक्तेः प्रतीपैत्यमिहास्ति पुंसः कांतासुखादुत्थितमोहपाशैः ॥ २२ ॥
गृहरहा पादनिबद्धशृङ्खला कांतासुखाशा पटुकंठपाशः ॥
शीर्षे पतद्द्रव्यशनिर्हि साक्षात्पाणांतहेतुः पवला घनाशा ॥ २३ ॥
आशापाशशतेन पौंसितपदे नोत्थातुमेव क्षमः
कामक्रोधमदादिभिः प्रतीर्भटैः † संरक्ष्यमाणोऽनिशम् ॥
संशोहावरणेन गोपनवतः संसारकारागृहा-
श्रिगंतुं त्रिविधैषणापरिवृतः कः शत्रुयार्द्रांगिषु ॥ २४ ॥
कामांधकारेण निरुद्धदृष्टिर्मुह्यन्त्यसत्यप्यबलास्वरूपे ॥
न ह्यंधदृष्टेरक्षतः सतो वा सुष्ठुत्वदुष्टत्वाविचारणास्ति ॥ २५ ॥
श्लेष्मोर्द्वारि मुखं स्रवन्मलवती नासाऽश्रुमज्जोचनं
स्येदस्त्रावि मलाभिपूर्णमभितो दुर्गंधिदुष्टं ‡ यपुः ॥
अन्यद्वक्तुमशक्यमेव मनसा मंतुं क्षत्विन्नार्हति
स्त्रीरूपं कथमीदृशं सुमनसां पौत्रिभवेन्नेत्रयोः ॥ २६ ॥
दूरादवेक्ष्यामिशिखां पतंगो रम्यत्वबुद्ध्या विनिपत्य नश्यति ॥
कामेन कांतां परिगृह्य तद्वज्जनोप्यपं नश्यति नष्टदृष्टिः ॥ २७ ॥
मांसास्थिमज्जामलमूत्रपात्रं स्त्रियं स्वयं रम्यतयैव पश्यति ॥
यतस्ततो नष्टदृष्टोप सूक्ष्मं कथं निरीक्षेत विमुक्तिमार्गम् ॥ २८ ॥
कामएव यमः साक्षात्कांता वैतरणी नदी ॥
विवोकेनां मुमुक्षूणां निलयस्तु यमालयः ॥ २९ ॥
यमालये वापि गृहेऽपि नो नृणां *तापत्रयक्लेशानिवृत्तिरस्ति ॥
किंचित्समालोक्य तु तद्विरागं सुखात्मना पश्यति मूढलेखकः ॥ ३० ॥
यमस्य कामस्य च तारतम्यं विचार्यमाणे महदस्ति लोके ॥
हितं करोत्यस्य यमोऽपियः सन् कामस्वनर्थं कुरुते पियः सन् ॥ ३१ ॥
यमोऽसतामेव करोत्यनर्थं सतां तु सौख्यं कुरुते हितः सन् ॥
कामः सतामेव गतिं निरुधन् करोत्यनर्थं दासतां तु का कथा ॥ ३२ ॥

११. कारागृहम्=बन्धनालयम्. १२. साधु=सम्यक्. १३. मनोपलम्=प्रतिकूलत्वम्. १४. पाशित=बद्ध. १५. प्रतीर्भटैः=शिरैः † संरक्ष्यमाणः=परिविद्यमाणः. १६. त्रिविधैषणा=वित्तै-
पणादि इच्छात्रयम्. १७. रागिन्=विषयांधः. १८. *श्लेष्मन्=रुक्. ‡ दुष्टम्=दूषितम्.
१९. नेत्रयोः पात्रौ=दर्शनाईम्. २०. वैतरणी=यमलोके प्रसिद्धा विगततर्णोका मांसपू-
यपूरीयप्रचुरा नदी. २१. निलयः=गृहम्. *तापत्रयम्=आधिभौतिकविधैविकायात्मिक-
रूपम्.

विधस्य वृद्धिं स्वत एव कांस्तन् प्रवर्धकं काममजः-ससर्ज ॥
 तेनैव लोकः परिमुह्यमाणः प्रवर्द्धते चंद्रमसेव वार्धिः ॥ ३३ ॥
 कामो नाम महान् जगद्धमायिता स्थित्वांतरंगे स्वयं
 स्त्रीपुंसोरितरेतरांगकगुणैर्हवैश्च भाविः स्फुटम् ॥
 अन्योन्यं परिमोह्य नैजतमसा प्रेमानुबन्धेन तौ
 बद्धा भ्रामयति प्रपंचरचनां संवर्धयन् ब्रह्मणः ॥ ३४ ॥
 अतोतरंगस्थितकामेवगाहोऽग्रे प्रवृत्तिः स्वत एव सिद्धा ॥
 सर्वस्य जंतोर्ध्रुवमन्यया चेदबोधितैर्येषु कथं प्रवृत्तिः ॥ ३५ ॥
 तेनैव सर्वजंतूनां कामना बलवत्तरा ॥
 जीर्यत्वपि च देहेऽस्मिन् कामना नैव जीर्यति ॥ ३६ ॥
 कामस्य विजयोपायं सूक्ष्मं वक्ष्याम्यहं सताम् ॥
 संकल्पस्य परित्याग उपायः सुलभो मतः ॥ ३७ ॥
 श्रुते दृष्टेऽपि वा भोग्ये यस्मिन्कास्मश्च वस्तुनि ॥
 समीचीनत्वधीत्यागात्कामो नोदेति कर्हिचित् ॥ ३८ ॥
 कामस्य बीजं संकल्पः संकल्पादेव जायते ॥
 बीजे नष्टेऽफुर इव तस्मिन्नष्टे विनश्याति ॥ ३९ ॥
 न कोपि सम्यक्त्वधिय विनैव भोग्यं नरः कामयितुं समर्थः ॥
 यतस्ततः कामजपेच्छुरेतां सम्यक्त्वबुद्धिं विषये निहन्यात् ॥ ४० ॥
 संकल्पानुदये हेतुर्यथाभूतार्थदर्शनम् ॥
 अनर्थाचितनं चाम्पा नावकाशोऽस्य विद्यते ॥ ४१ ॥
 रत्ने यदि शिलबुद्धिर्जायते वा भयं ततः ॥
 समीचीनत्वधीर्नेति नोपादेयैत्वधीरापि ॥ ४२ ॥
 यथार्थदर्शनं वस्तुन्यनर्थस्यापि चित्तनम् ॥
 संकल्पस्यापि कामस्यानुदयोऽर्थोऽप्यिष्यते ॥ ४३ ॥
 धनं भयनिबन्धनं सततदुःखसंवर्धनं
 प्रचंडतैर्गर्धनं घटितबंधुसंस्पर्शनम् ॥
 विशिष्टगुणैर्बाधनं रूपणधीसमाराधनं
 न मुक्तिगातिसाधनं भवति नापि हृच्छोधनम् ॥ ४४ ॥

४२. अवोधितायः=अज्ञातायः. ४३. समीचीनत्वधीः=सम्यक्त्वबुद्धिः. ४४. उपादेयत्वम्=प्राप्त्यर्थम्. ४५. अपाययिष्यते=अकल्याण करोति. ४६. गर्धनम्=लोभनम्. ४७. संस्पर्शनम्=संमेलनम्. ४८. बाधनम्=प्रतिबंधकारि. ४९. समाराधनम्=आनंदयितु. ५०. हृच्छोधनम्=मनःशुद्धिकरम्.

रात्रौ भयं चौरभयं प्रमादाद्वयं तथा ज्ञातिभयं च वस्तुनः ॥
 धनं भयग्रस्तमनर्थमूलं यतः सतां तन्न सुखाय कल्पते ॥ ४५ ॥
 सतामपि पदार्थस्य लाभाल्लोभः प्रवर्तते ॥
 विषेको लुप्यते लोभात्तस्मिन्नुपे विनश्यति ॥ ४६ ॥
 दहत्यलभे निःस्वैलं लाभे लोभो दहत्यमुम् ॥
 तस्मात्संतापकं वित्तं कस्य सौख्यं प्रयच्छति ॥ ४७ ॥
 भोगेन ममता जंतोर्दानेन पुनैरुद्धवः ॥
 धूपैवोर्ध्वया वित्तं नास्त्येव गतिरन्यथा ॥ ४८ ॥
 धनेन महवृद्धिः स्यान्मदने स्मृतिनाशनम् ॥
 स्मृतिनाशादुद्धिनाशो बुद्धिनाशात्प्रणश्यति ॥ ४९ ॥
 सुखपति धनमित्येषांतराशापिशाची दृढतरमुपैगूढो मूढलोको जडात्मा ॥
 निवसति तदुपति संततं प्रेक्षमाणो व्रजति तदपि पश्चात्प्राणमेतस्य हत्या ॥ ५० ॥
 संपन्नोऽप्यदेव किंचिदपरं नो वीक्षते चक्षुषा
 सद्भिर्वर्जितमार्ग एव चरति प्रोक्तोरितस्तादृशैः ॥
 तस्मिन्नेव मुहुरखलम्प्रतिपदं गत्वाधकूपे पत-
 त्यस्याधलनिवर्तकौपधमिदं दारिद्र्यमेवांजनम् ॥ ५१ ॥
 लोभः क्रोधश्च दंभश्च मदो मत्सरएव च
 वर्द्धते वित्तसंप्राप्त्या कपं तच्चित्तशोधनम् ॥ ५२ ॥
 नित्यार्तिदेन वित्तेन भयचिंतनपापिना
 चित्तस्वास्थ्यं कुतो जंतोर्गृहस्येनाहिना यथा ॥ ५३ ॥
 कांतारे विजने वने जनपदे सेतौ विरीतौ* च वा
 चोरैर्वापि तयेतैरपि नैर्युक्तो विमुक्तोपि वा ॥
 निःस्वैः स्वस्थतया सुखेन वसति ह्याद्रीपमाणो जनैः
 क्लिष्टेनास्त्येव धनो सदाकुलमतिर्भातिः स्वपुत्रादापि ॥ ५४ ॥
 तस्मादनर्थस्य निदानमर्थः पुमर्थीसिद्धिर्न भवत्यनेन ॥
 अतो यनति निवसति संतः संन्यस्य सर्वं प्रतिकूलमर्थम् ॥ ५५ ॥
 श्रद्धाभक्तिमर्ता † सती गुणवती पुत्रान् सतां संमता-
 नक्षय्यं वसु दानभोगविभवैः श्रीसुंदरं मंदिरम् ॥

५१. निःस्वत्वम्=द्रव्यरहितत्वम् ५२. पुनरुद्धवः=वृद्धिः. ५३. उभयथा=उभयप्रकारेण.
 ५४. उपगूढः=नियन्त्रितः. ५५. प्रोक्तास्ति=तिरस्कृतः. ५६. अनपायि=अविनाशकारि,
 वधकम्. * विरीतौ=निजवप्रदेशमवा नदी. ५७. निःस्वः=निधनः. ५८. क्लिष्टनाति=कुंशं
 प्राप्नोति. ५९. सन्धस्थः=व्यक्त्या. † सती=सिद्धे.

सर्वं नैश्वरमित्यवेत्य कवयः श्रुत्युक्तिभिर्युक्तिभिः

संन्यस्यन्त्यपरे तु तसुखातिमिति ध्राम्यन्ति दुःखार्णवे ॥ ५६ ॥

सत्कर्मक्षतपार्ष्णनां श्रुतिमतां श्रद्धात्मनां धीमतां

नित्यानित्यपदार्थशोधनमिदं युक्त्या मुहुः कुर्वताम् ॥

तस्मादुत्पमहाविरक्त्यसिर्भेतां मोक्षैककांक्षावतां

धन्यानां सुलभं समस्तविषयेऽशास्त्राच्छेदनम् ॥ ५७ ॥

संसारमृत्योर्वलिनः प्रवेशद्वाराणि तु त्रीणि महानि लोके ॥

कांता च जिह्वा कनकं च तानि रुणद्धि यस्तस्य भयं न मृत्योः ॥ ५८ ॥

मुक्तिश्रीनगरस्य दुर्जपतरं द्वारं यदस्त्वेवादिमं

तस्य द्वे भूरे धनं च युवता ताम्यां पिर्नद्धं दृढम् ॥

कामार्दशोर्गलदारुणा बलवता चांतस्तदेतत्त्रयं

धीरो यैस्तु भिनात्ति योऽर्हति मुखं भोक्तुं विमुक्तिश्रियः ॥ ५९ ॥

आरूढस्य विवेकाश्वं तीव्रवैराग्यखड्गिनः ॥

तितिक्षोर्दौषशांतस्य प्रतियोगी न दृश्यते ॥ ६० ॥

विवेकजां तीव्रविरक्तिमेव मुक्तोर्निर्दानं निगदन्ति संतः ॥

तस्माद्विवेकी पुरुषो मुमुक्षुः संपादयेत्तामतुलप्रपन्नैः ॥ ६१ ॥

मनः प्रसादस्य निदानमेतन्निरोधनं यत्सकलेंद्रियाणाम् ॥

बाह्येन्द्रिये साधु निरुध्यमाने बाह्यार्थभोगो मनसो विरुज्यते ॥ ६२ ॥

तेन सैवदौष्ट्यं परिमुच्य चित्तं शनैः शनैः शांतिमुपाददाति ॥

चित्तस्य बाह्यार्थविमोक्षमेव मोक्षं विदुर्मोक्षणलक्षणज्ञाः ॥ ६३ ॥

दमं विना साधु मनःप्रसादहेतुं न विद्मः सुखदं मुमुक्षोः ॥

दमेन चित्तं निजदोषजातं विसृज्य शांतिं समुपैति शीघ्रम् ॥ ६४ ॥

प्राणायामाद्भवति मनसो निश्चलत्वं प्रसादो

यदाप्यस्य प्रति नियतदिग्देशकालाद्यपेक्षा ॥

सम्यग्दृष्ट्या क्वचिदपि तथा नेदमस्यास्ति तस्मात्

कुर्याद्धिमान् दममनलसश्चित्तशान्त्यै प्रयत्नात् ॥ ६५ ॥

सर्वेन्द्रियाणां गतिनिग्रहेण भोम्पेऽपि दोषाद्यवमर्शनम् ॥

ईशप्रसादाच्च गुरुप्रसादाच्छान्तिं समायात्यचिरेण चित्तम् ॥ ६६ ॥

६०. क्षत=नाशित. ६१. असिमान्=खड्गवान्. ६२. आदिमम्=प्रथमम्. ६३. अग्रम्=कषाटम् 'कषाड' इति म० मा०. ६४. पिनद्धम्=नियन्त्रितम्, बद्धम्. ६५. कामादयार्गलदारुणा=कामरूपि यद्वलवद्वारावष्टमकं काष्ठं तेन. ६६. धीरो=ज्ञानवान्. ६७. तितिक्षुः=प्रशान्तः. ६८. निर्दानम्=आदिकारणम्. ६९. दौष्ट्यम्=दुष्टता. ७०. दमः=इन्द्रियनिग्रहः. ७१. अवमर्शनम्=आरोपणम्.

ब्रह्मचर्यमहिंसा च साधूनामप्यगर्हणम् ॥
 परातेषां दिसहनं तितिक्षोरेव सिध्यति ॥ ६७ ॥
 उपरमयति कर्माणां तु परतिशब्देन कथ्यते न्यासः ॥
 न्यासेन हि सर्वेषां प्रोक्तः श्रुत्यापि कर्मणां न्यासः ॥ ६८ ॥
 प्रत्यगत्रैकविचारपूर्वमुभयोरेकत्वबोधादिना
 कैवेयं पुरुषस्य सिध्यति परब्रह्मात्मतालक्षणम् ॥
 न स्नानैरपि कर्तनैरपि जपैर्नो कच्छुर्चाद्रायणै-
 रन्याप्यध्वरयज्ञदानिनिगमैर्नो मंत्रतंत्रैरपि ॥ ६९ ॥
 नित्यानित्यपदार्थबोधरहितो यश्चोभयत्र स्तंगा-
 दार्यानामनुभूतिलभद्दयोऽनिर्विण्णबुद्धिर्जनः ॥
 तस्यैवास्य जडस्य कर्म विहितं श्रुत्या विरज्याभितो
 मोक्षेच्छोर्न विधीयते तु परमानन्दार्थिनो धीमतः ॥ ७० ॥
 मोक्षेच्छया यदैहरेव विरज्यतेऽसौ
 न्यासस्तदैव विहितो विदुषो मुमुक्षोः ॥
 श्रुत्या तथैव परया च ततः सुधीभिः
 प्रामाणिकोयमिति चेतसि निश्चितव्यम् ॥ ७१ ॥
 अत्यन्ततीव्रवैराग्यं फललिप्सा महतरा ॥
 तदेतदुभयं विद्युः समाधानस्य कारणम् ॥ ७२ ॥
 अंतरंगविहीनस्य कृताः श्रवणकोटयः ॥
 निष्कलन्ति यथा योद्धुरधीरस्यास्त्रसंपदः ॥ ७३ ॥
 तीव्रमध्यममंदातिमदभेदैश्चतुर्विधा ॥
 मुमुक्षा तत्प्रकारोऽपि कथ्यते श्रूयतां बुधैः ॥ ७४ ॥
 तापैस्त्रिभिर्नित्यमनेकरूपैः संतप्यमानः क्षुभितांतरात्मा ॥
 परिरुद्रं सर्वमनर्थं नृत्त्या जहाति सा तीव्रगतिर्मुमुक्षा ॥ ७५ ॥

७२. आक्षेपः=निन्दा. ७३. उपरमयति=समापयति. ७४. उपरतिः=विषयेभ्यो निवृ-
 त्तिः. ७५. न्यासः=त्यागः. ७६. प्रत्यग्नल=संप्रसादि अल. ७७. कैवल्यम्=मोक्षः. ७८.
 परंजल=अक्षय्यजल. ७९. कच्छुर्चाद्रायणम्=प्रायश्चित्तविशेषः. ८०. निगमः=वेदः. ८१.
 सगु=माला. ८२. अनिर्विण्णबुद्धिः=अनुद्दिगमतिः. ८३. विरज्य=औदासीन्येन दृष्टा.
 ८४. परमानन्दः=निर्विकल्पावन्दः. ८५. अहः (अहरहः) प्रतिदिनं. ८६. विरज्यते=औदा-
 सीन्यं प्रतिगम्यते. ८७. परा=उत्तल्ला. ८८. प्रामाणिकः=प्रमाणीभूतः. ८९. फललिप्सा=
 फलमासीच्छा. ९०. विद्युः=जागीरुः. ९१. अन्तरंगम्=सारासारविचारक्षमं हृदयम्. ९२.
 परिरुद्रः=धनम्. ९३. अनर्थबुद्ध्या=अनर्थमूलकमिति मत्वा.

तापत्रयं तीव्रमेक्ष्य वस्तुदृष्ट्या कलत्रं तनयादि हातुम् ॥
 मध्ये द्वयोर्दोलनमात्मनो यत्सौषा भवेन्माध्यमिका मुमुक्षा ॥ ७६ ॥
 मोक्षस्य कालोऽस्ति किमद्य मे त्वरा भुक्त्वैव भोगान् कृतसर्वकार्यः ॥
 मुक्त्यै यतिप्येऽहमयेति बुद्धिरैषैव मंदा कथिता मुमुक्षा ॥ ७७ ॥
 मार्गे प्रयातुमीणल्यभवन्मे लभ्येत मोक्षो यदि तर्हि धन्यः ॥
 ईत्याशिनां मूढधियां मतिर्या सैषातिमंदाभिमता मुमुक्षा ॥ ७८ ॥
 यस्तु तीव्रमुमुक्षुः स्यात्सर्जावन्नेव मुच्यते ॥
 जन्मांतरे मध्यमस्तु तदन्यस्तु युगांतरे ॥ ७९ ॥
 चतुर्यः कल्पकोट्या वा नैव बंधाद्भिमुच्यते ॥
 तस्मान्मुख्यमुमुक्षुत्वं यस्मात्साध्यान्मविद्भवेत् ॥ ८० ॥
 लब्ध्वा सुदुर्लभतरं नरजन्म जंतुस्तत्रापि पौरुषमतः सदसद्विवेकम् ॥
 संप्राप्य चैहिकसुखाभिरतो यदि स्याद्विक्तस्य जन्मकुमतेः पुरुषाधमस्य ॥ ८१ ॥
 खादते मोदते नित्यं शुनकः सूकरः खरः ॥
 तेषामेषां विशेषः को वृत्तिर्येषां तु तैः समा ॥ ८२ ॥
 संप्रीतिर्भैक्षोर्विदनप्रसादमानंदमंतःकरणस्य सद्यः ॥
 विलोकने ब्रह्मविदस्तनोति छिनास्ति मोहं सुगतिं नैव नक्ति ॥ ८३ ॥
 शिवप्रसादेन विना न सिद्धिः शिवप्रसादेन विना न बुद्धिः ॥
 शिवप्रसादेन विना न युक्तिः शिवप्रसादेन विना न मुक्तिः ॥ ८४ ॥
 मनोऽप्रसादः पुरुषस्य बंधो मनः प्रसादो भवबंधमुक्तिः ॥
 मनः प्रसादाधिगमाय तस्मान्मनोनिरोधं विदधीत विद्वान् ॥ ८५ ॥
 द्रष्टा श्रोता वक्ता कर्ता भोक्ता भवत्यहंकारः ॥
 स्वयमेव सर्वकृतिनां साक्षी निर्लेप एवात्मा ॥ ८६ ॥
 आत्मस्वरूपमनवेक्ष्य विमूढबुद्धिरारोपयत्यखिलमेतदनात्मकार्यम् ॥
 स्वात्मन्यसंगचित्तिनिश्चल एव चंद्रे दूरस्यमेघकृतधावनवद्भ्रमेण ॥ ८७ ॥
 भ्रान्त्या मनुष्योऽहमहं द्विजोऽहं तज्जोहमज्जोऽहमतीव पापी ॥
 श्रष्टोस्मि शिष्टोस्मि सुखी च दुःखीत्येवं विमूढात्मानि कैल्पयन्ति ॥ ८८ ॥
 विवेकवानप्यतिर्योक्तिर्कोपि श्रुतात्मतत्त्वोपि च पंडितोपि ॥
 शक्त्या यया संवृतबोधदष्टिरात्मानमात्मस्थमिमं न वेत्ति ॥ ८९ ॥

११. हत्याशिवाम्=एव प्रक्षाराआशा येषां तेषाम् १५. संप्रीतिः=परस्परानुतापः. १६. व्यनक्ति=स्पष्टीकरोति. १७. युक्तिः=उपायः. १८. अप्रसादः=बलुपत्यम्. १९. आरोपयति=अवमृशति. १००. तज्जः=तत्त्वज्ञः. १. शिष्टोस्मि=निष्पापोस्मि. २. विमुग्ध=मोह-
 भवलक्ष्य. ३. कल्पयन्ति=आरोपयन्ति. ४. यौक्तिकः=युक्तिज्ञः.

सम्यक्समाधिनिरैर्तैर्ममलांतरंगैः साक्षादेवदय निजतत्त्वमपारसौख्यम् ॥

संतुष्यते पैरमहंसकुलैर्जज्ञं यद्ब्रह्म तत्त्वमसि केवलबोधमात्रम् ॥ ९० ॥

श्रुत्युक्तमव्ययमपारमर्तमाद्यमानंदार्चद्वन्द्वनर्मनामयमाद्वितीयम् ॥

अव्यक्तैर्मक्षरमनाश्रयमप्रेमयेयं यद्ब्रह्मतत्त्वमसि केवलबोधमात्रम् ॥ ९१ ॥

श्रद्धाभक्तिपुरःसरेण विहितेनैवैश्वरं कर्मणा

संतोष्यार्जिततत्पसादमहिमा जन्मांतरेणैव यः ॥

नित्यानित्यविवेकताविरतिन्यासादिभिः साधनै-

र्युक्तः सन् श्रवणे सतामभिमतो मुख्याधिकारी द्विजः ॥ ९२ ॥

धैर्यारोपापवादक्रममनुसरता देशिकेनात्मवेत्त्रा

धाम्यार्ये बोध्यमाने सति सपादि सतः शुद्धबुद्धेरमुष्य ॥

नित्यानंदाद्वितीयं निरूपमममलं यत्पदं तत्त्वमेकं

तद्ब्रह्मैवाहमस्मीत्युदयति तु पराखंडिताकारवृत्तिः ॥ ९३ ॥

नाहं देहोनाप्यसुनाक्षवर्गो नाहंकारा नो मनोनापि बुद्धिः ॥

अंतस्तेषां चापि तद्विक्रियाणां साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९४ ॥

वाचः साक्षी प्राणवृत्तेश्च साक्षी बुद्धेः साक्षी बुद्धिवृत्तेश्च साक्षी ॥

चक्षुःश्रोत्रादीन्द्रियाणां क्रियाणां साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९५ ॥

नाहं रथूलो नापि सूक्ष्मो न दीर्घो नाहं बालो नो युवा नापि वृद्धः ॥

नाहं काणो नापि मूको न खंजः साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९६ ॥

नास्म्यागता नापि गता न हंता नाहं कर्ता न प्रयोक्ता न वक्ता ॥

नाहं भोक्ता नो सुखी नैव दुःखी साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९७ ॥

नाहं योगी नो वियोगी^१ न रागी नाहं क्रोधी नैव कामी न लोभी ॥

नाहं बद्धो नापि मुक्तो न मुक्तः साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९८ ॥

नांतःप्रज्ञो नो बहिः प्रज्ञको वा नैव प्रज्ञो नापि चाप्रज्ञ एषः ॥

नाहं श्रोता नापि मंता न बोद्धा साक्षी नित्यः प्रत्यगेवाहमस्मि ॥ ९९ ॥

ज्ञात्वा देवं सर्वपाशापहानिः क्षीणैः क्लेशैर्जन्ममृत्युर्प्रहाणिः ॥

इत्येवैषा वैदिकी गान्धर्वाति क्लेशैस्तस्या जन्म एव प्रहाणिः ॥ १०० ॥

५. परमहंसः=यतिविशेषः. ६. अजस्रम्=नित्यम्. ७. तत्त्वमसि=त्वं ब्रह्मासि. ८. चिद्वपनम्=ज्ञानमयम्. ९. अनामयम्=निर्विकारम्. १०. अव्यक्तम्=अति सूक्ष्मरूपम्. ११. अक्षरम्=अक्षयम्. १२. अप्रमयम्=अपतिच्छेद्यम्. १३. अप्यारोपः=मिथ्यारोपणम्. १४. देशिकः=गुरुः. १५. आत्मवेत्त्रा=आत्मज्ञानक्ता. १६. अक्षयं=इन्द्रियसमूहः. १७. विक्रिया=विक्रितिः. १८. प्रत्यक्षः=व्यक्तिमात्रव्यापिन्. १९. वियोगिन्=योगराहितः. २०. रागी=विषयादः. २१. युक्तः=ससारसमुदमग्नः. २२. प्रहाणिः=विशेषाहानिः. २३. क्षतिः=नाशः.

भूयोजन्माद्यैः प्रसक्तिर्निमुक्तिः क्लेशतया भाति जन्माद्यभावः ॥

क्लेशतया हेतुरात्मिकानिष्ठा तस्मात्कार्या स्वैरामनिष्ठा मुमुक्षोः ॥ १ ॥

यमानिर्घैर्भावेनिर्घैः साधुसिद्धासनस्थः सततमसुनिषामी रुद्धधीर्धारणादयः ॥

रहास परमतत्त्वं निष्कलं चित्तयानः प्रदहति भवबंधं निर्विकल्पे निरुद्धः ॥ २ ॥

मायाध्याते त्वहमिदमिति भ्रांतिबोजे विनष्टे

श्रुत्याचार्यप्रकटवचनोद्भूतबोधारूपेण ॥

ब्रह्मात्मिकये द्वैतविरहिते केवलानंदरूपे

किं कर्तव्यं किमुत करणम् किं फलं कोनु कर्ता ॥ ३ ॥

यत्राशेषं जगदिदमभूनाममात्रावशेषं

सर्परेकूर्ते गुणवदसतः कल्पनाधैरमात्रे ॥

ज्ञाते तस्मान्निरैधिसदानंदपीयूषासिधौ

किं कर्तव्यं किमुत करणं किं फलं कोनु कर्ता ॥ ४ ॥

भ्रांत्या कर्ता करणपैटेलीकर्मकाम्यं विकृतं

सत्येकारिमन्त्रभातिपुरवद्भुतो द्वैतशून्ये ॥

तद्विध्यंसे किमिह निवसेत्केवले बोधमात्रे

किं कर्तव्यं किमुत करणं किं फलं कोनु कर्ता ॥ ५ ॥

कालाभोधैर्विदमिदमिति ग्राह्यशून्यार्यजाते

क्व स्याद्वापि महिर्नदनदीभेदकल्पावकाशः ॥

तद्वद्ब्रह्मण्यैव गतभिदे सुसिवास्त्रिर्विशेषे

किं कर्तव्यं किमुत करणं किं फलं कोनु कर्ता ॥ ६ ॥

यत्र त्वस्येत्युपनिषदि सत्केवलत्वं ब्रुवत्याम्

सुप्तौ सर्वानुभवविषये वाच्यभेदं वदेत्कः ॥

तस्मान्नित्ये निरवधिसुखे निर्गुणे निर्विकल्पे

किं कर्तव्यं किमुत करणं किं फलं कोनु कर्ता ॥ ७ ॥

२३. अप्रसक्तिः=अनासक्तिः. २५. स्वात्मनिष्ठा=आत्मनि दृढाभक्तिः. २६. यमानिय-
मौ=शरीरसाधनापेक्ष नित्य कर्म यमः (अहिंसावैदकम्) । बाह्यसाधनेन साध्य कर्म निय-
मः (शौचादिकम्). २७. विनिष्ठ=विशेषमक्तियुक्तः. २८. निर्विकल्पः=निर्विकारः. २९.
निरुद्ध=निमग्नः. ३०. अरुणः=सूर्यः. ३१. इयविरहितम्=अद्वैतब्रह्म. ३२. सर्पस्कूर्तिः=
सर्पभासः. ३३. कल्पनाधारमात्रम्=कल्पनाएव आधारो यस्य तत्र. ३४. निरवधिः=अपारः.
३५. पटली=आच्छादनम्. ३६. विकृतम्=कल्पितम्. ३७. अंमोधिः=ममुद्रः. ३८. प्रदिः
=रूपः. ३९. भिद्=भेदः. ४०. सुप्ति=निद्रा. ४१. वाच्यभेदः=स्पष्टार्थभेदः (विशेषार्थ-
भेदः).

देहेन्द्रियेष्वात्मधियाभिमानिनो विधिनिषेधो न तु तत्त्वदर्शिनः ॥

अतो यथेष्टाचरणं न तस्य तच्चापि देहाभिनिवेशतः स्यात् ॥ १०८ ॥

यथेष्टाचरणं यस्य भेददर्शनपूर्वकम् ॥

न तस्य ज्ञानगंधोऽस्ति विवेको वाऽणुमात्रकः ॥ १०९ ॥

अन्यत्पक्वमलं भुंक्ते शुनकः सूकरः खरः ॥

स्वयं त्यक्तमलं भुंक्ते स तस्मादधमः खलः ॥ ११० ॥

ब्रह्मानंदरसं सुदुर्लभतरं ब्रह्मादिकानामपि

प्राप्पानेकसहस्रजन्मपुरुषैर्धातुः प्रसादाद्यतिः ॥

कोन्वेनं समुपेक्ष्य दर्पणतलव्याभासि वैस्तूपलं

तुच्छं सेवितुमुत्सहेत विषयं ज्ञात्वा मृषा लक्षणम् ॥ १११ ॥

स्वात्मानंदरसं सुखेन पिबतः स्वं पश्यतः सर्वतः

प्रत्यवृत्युपसेदतेन्द्रियगतेः शांतः प्रवृत्तेर्यते ॥

स्वप्ने वापि च नो यथेष्टाचरणं संभाव्यते धीमतो

हंसस्येव पयोभुजः सुमनसः पंकोदकप्राशनम् ॥ ११२ ॥

मानावमानसुखदुःखदिताहितादा-

वेकात्मना स्थितमनाः प्रेक्षाभिरामः ॥

प्रेक्ष्यद्मुखो निजसुखार्यपराद्मुखः सन्

जीवन् विमुक्त इति तिष्ठति विद्वरिष्ठः ॥ ११३ ॥

प्रारब्धमादृतवशाद्विषये प्रवृत्तं तस्माद्विवृत्तमपि देहमनीक्षमाणः ॥

स्वात्मानुभूतरससेवनमत्तचित्तो जीवन् विमुक्त इति तिष्ठति विद्वरिष्ठः ॥ ११४ ॥

अन्येच्छयेव परिकल्पितदेहवृत्तिर्निद्रालुवच्च शिशुवत्प्रतिबोध्यमानः ॥

यत्नेन भावितपदार्थविशेषबोधो जीवन् विमुक्त इति तिष्ठति विद्वरिष्ठः ॥ ११५ ॥

अंतर्बहिश्च विषये भवदात्ममात्रस्यान्यप्रेक्षापरिकल्पितदेहभानः ॥

एकात्मनाधिगमनेन विमूढवृत्तिर्जीवन्विमुक्त इति तिष्ठति विद्वरिष्ठः ॥ ११६ ॥

प्रागादिदिग्विभजनं स्वपरान्यभावं स्वस्वप्रजाभरविभागाविवेकशुद्धिम् ॥

विस्मृत्य केवलाचिदाकृतिरेव भूत्वा जीवन्विमुक्त इति तिष्ठति विद्वरिष्ठः ॥ ११७ ॥

कर्मार्कर्मविकर्ममार्गविमुखः सन्मार्गवर्ती सदा

संप्रज्ञातसंमोधिनातिगमितप्रारब्धशेषो मुनिः ॥

१०८. यथेष्टाचरणं=स्वेच्छाचारः । १०९. अभिनिवेशः=दृढमक्तिः प्रीतिर्वा ११०. यामाप्तिः=प्रतिविम्बितम् । १११. वस्तूपलम्=वस्तु+उपल=उपलः एव वस्तु अतएव वस्तुभाजम् । ११२. स्वप्नं=आत्मानम् । ११३. प्रेक्षाभिरामः=प्रशान्त्या रममाणः । ११४. प्रेक्ष्यद्मुखः=प्रबोधवान् । ११५. विद्वरिष्ठः=विद्वच्छ्रेष्ठः । ११६. अनीक्षमाणः=अनपेक्षितः । ११७. भावित=शापित । ११८. प्रमाणम्=मानम् । ११९. दिक्=दिशा । १२०. समाधिः=सयमः ।

प्राणे ब्रह्मणि लीनतामुपगते ब्रह्मैव सन् ब्रह्मविद-
ब्रह्माप्येति घटे लयं गतवति ज्योमि स्वयं व्योमवत् ॥ १८ ॥

प्रारब्धस्य गतिर्यया खलु तया दुःखं सुखं प्राणिनां
नैवेतां समतीत्यै सिद्धयति फलं पुंसः प्रयत्नादतः ॥

प्रारब्धाय समर्प्य देहमदतश्चित्तां विहायानिशं
नैश्वन्येन समाधिमाचर चिरं नैकत्र तिष्ठ स्थितम् ॥ १९ ॥

क्षुत्तापनुत्तये भुक्तिर्वस्त्रं शीतानिवृत्तये ॥

ध्यापूतिक्षतये मौनं संचारः स्नेहकृतये ॥ २० ॥

तिष्ठत्येव उपाधिप्रतिबन्धमसौ मम प्रतिच्छाया ॥

नैतत्कृतमीषन्मां साक्षिणमेतद्विलक्षणं रैशति ॥ २१ ॥

चिरकालमनेनाहमहंकारेण वंचितः ॥

पिशाचेन यया अस्तः स्वस्वरूपविरोधिना ॥ २२ ॥

विज्ञातोयं मया चोराश्चिरकालं विचिन्वता ॥

समाध्यमौ निधायैवं निर्धर्षयामि सर्वासनम् ॥ २३ ॥

यदस्त्यधस्तादपि चोपरिष्ठात्पश्चात्पुरस्तादपि दक्षिणस्याम् ॥

अप्युत्तरस्यां परिपूर्णमद्वयं तदस्मि साक्षादिति मौनमाश्रये ॥ २४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितो वेदांतसारः समाप्तः ॥

अथ स्वात्मानंदप्रकाशः.

श्रीरामपरं ब्रह्मानंदयतींद्रं गुरुं भुंदां नत्वा ॥

अद्वैतामृतनाम्ना टीकां कुर्वे प्रकाशकौर्ष्याणाम् ॥ १ ॥

श्रीगुरुचरणद्वंद्वं वंदेऽहं मयितदुःसहद्वन्द्वम् ॥

प्रातिग्रहोपशान्तिपांसुमयं यस्य भसितमातनुते ॥ १ ॥

द्वैशिकैवरं दयालुं वंदेऽहं निहतसकलसंदेहम् ॥

यद्धरणद्वयमद्वयमनुभवमुपादिशति तत्पदस्यार्थम् ॥ २ ॥

संसारदार्ढ्यपावकसंतप्तः सकलसाधनोपेतः ॥

५५. समतीत्यै=उल्लङ्घ्य । ५६. नुतिः=वाणम् । ५७. व्यापूतिः=व्यापारः, व्यवहारः ।
५८. संचारः=व्यवृत्तिः, अरण्यवासः । ५९. स्मृतातिः=लक्ष्योक्त्येति । ६०. निर्धर्षयामि=भ-
स्मसात्करिष्यामि, समुन्मूलयिष्यामि । ६१. सर्वासनम्=वासनात्तहितम् ।

१. श्रीरामपरः=श्रीराममक्तिपरायणः, तत्परः । २. भुंदां=दर्शयाम् । ३. प्रकाशः=बोधः । ४.
मयित=नाशित । ५. पांसुमय=अतिसूक्ष्मपरमाणुमात्रम् । ६. भसितम्=मलम् । ७. द्वैशिकः=गृहः ।
८. तत्पदम्=ग्रहः । ९. दार्ढ्यपावकः=शिवानलः, वनवाहिः 'वणवा' इ० म० भा० ।

स्यान्निरूपणार्थं पुनैवैवैः शिष्यः प्रबोध्यते गुरुणा ॥ ३ ॥

अस्ति स्वयमित्यस्मिन्नर्थे कस्यास्ति संशयः पुंसः ॥

अत्रापि संशयश्चेत्संशयिता यः स एव भवति त्वम् ॥ ४ ॥

नाहमिति चेति यो ऽसौ सत्यं ब्रह्मैव चेति नास्तीति ॥

अहमस्मीति विज्ञानं ब्रह्मैवासौ स्वयं विजानाति ॥ ५ ॥

ब्रह्मत्वमेव तस्मान्नाहं ब्रह्मेति मोहमात्रमिदम् ॥

मोहेन भवति भेदः क्लेशाः सर्वे भवन्ति तन्मूलाः ॥ ६ ॥

न क्लेशपंचकमिदं भजते कृतकोशपंचकविवेकः ॥

अत एव पंचकोशान् कुशलधियः संततं विचिन्वन्ति ॥ ७ ॥

अन्नप्राणमनोमयविज्ञानानन्दपंचकोशानाम् ॥

एकैकांतीभाजां भजति विवेकात्मकांशतामात्मा ॥ ८ ॥

वपुरिदमन्नमपाह्वयः कोशो नाम्ना जडो घटपायः ॥

प्रागुत्पत्तेः पश्चात्तदभावस्यापि दृश्यमानत्वात् ॥ ९ ॥

कोशः प्राणमयोऽयं वायुविशेषो वपुष्यवल्लिङ्गः ॥

अथ कथमात्मता स्यात्पुनस्तृष्णाभ्यामुपैर्युषः पीडाम् ॥ १० ॥

कुर्वते वपुष्यहंतां गेहादौ यः करोति ममतां च ॥

रागद्वेषविधेयां नामावात्मा मनोमयः कोशः ॥ ११ ॥

सुप्तौ स्वयं विलीना बोधे व्याप्ता कैलियं सकलम् ॥

विज्ञानशब्दवाच्या चित्प्रतिबिम्बा न बुद्धिरप्यात्मा ॥ १२ ॥

सुसिगतैः सुखलेशैरभिमनुते यः सुखी भवामीति ॥

आनन्दकोशनामा सोऽहंकारः कथं भवेदात्मा ॥ १३ ॥

यः स्फुरति विवेकभूतः स भवेदानन्द एव सकलात्मा ॥

प्रागुत्थमपि च सैत्वादविकारित्वादवाप्यमानत्वात् ॥ १४ ॥

अन्नमयादेरस्मादपरं यदि नानुभूयते किञ्चित् ॥

अनुभवितान्नमयादेरस्तीत्यस्मिन्न कश्चिदपेक्षायः ॥ १५ ॥

१०. निपुण=कुशल । ११. प्रबोध्यते=साधनामीकृत्यते, उपदिश्यते । १२. संशयिता=संशयोलादकः । १३. क्लेशपंचकम्=वायिषा, अस्मिता, रागः, द्वेषः, मोहः एते पञ्चक्लेशाः । १४. भजते=प्राप्नोति । १५. विवेकः=विचारः । १६. पंचकोशाः=अन्नमयः प्राणमयः मनोमयः विज्ञानमयः आनन्दमयः एतेपञ्च । १७. कुशलधीः=स्थायिणश्चक्षुः । १८. माक्=युक्तः । १९. विवेकः=विचारः । २०. प्रकाशता=विशदता । २१. उपेयुषः=प्रातःपथः । २२. विधेयः=माहकः । २३. बोधः=निदागमः । २४. कलेषाम्=गरीरम् । २५. विज्ञानम्=विशेषज्ञानम् । २६. चित्प्रतिबिम्बा=ज्ञानप्रतिफलका । २७. विवस्वतः=प्रतिफलितः । २८. सत्त्वम्=अस्तित्वम् । २९. अपेक्षायः=अपेक्षोक्तिः, प्रमादोक्तिः, प्रमादः ।

स्वयमेवानुभवेत्वाद्यप्येतस्य नानुभाव्यत्वम् ॥
 सरुदप्यभावशंका न भवेद्रोधः स्वरूपसत्तायाः ॥ १६ ॥
 अनुभवति विश्वमात्मा विधेनासौ न चानुभूयेत ॥
 न खलु प्रकाश्यतेऽसौ विश्वमशेषं प्रकाशयन्भानुः ॥ १७ ॥
 तदिदं तादृशमीदृशमेतावत्तावदिति^{१०} च यन्नभवेत् ॥
 ब्रह्म तदिदं विधेयं नो चेद्विषयो भवेत्परोक्षे^{११} च ॥ १८ ॥
 इदमिदमिति प्रतीतवैतुनि सर्वत्र बाध्यमानेऽपि ॥
 अनिर्दिष्टबाध्यं तत्त्वं सत्त्वादेस्तस्य नैव पारोक्ष्यम् ॥ १९ ॥
 नावेदमपि परोक्ष्यं भवति ब्रह्म स्वयंप्रकाशत्वात् ॥
 सत्यं ज्ञानमनंतं ब्रह्मेत्येतस्य लक्षणं प्रयितम् ॥ २० ॥
 सति कोशशक्त्यै^{१२}पाधौ संभवतस्तस्य जीवतेर्धरते ॥
 नोचेत्तयोरभावाद्दिगताविशेष^{१३} विभाति निरूप्यम् ॥ २१ ॥
 सति सकलदृश्यबाधे न किमप्यस्तीति लोकसिद्धं चेत् ॥
 यन्न किमपीति सिद्धं ब्रह्म तदेवेति वेदतः सिद्धम् ॥ २२ ॥
 एवं मतिरहितानां तत्त्वमसीत्यादि वाक्यचित्तनया ॥
 प्रतिभात्येष परोक्षवदात्मा प्रत्यक्प्रकाशमानोऽपि ॥ २३ ॥
 तस्मात्प्रदार्थशोधनपूर्वं वाक्यस्य चित्तयन्नर्यम् ॥
 दैशिकदयाप्रभावादपरोक्षं याति क्षणेन चात्मानम् ॥ २४ ॥
 देहेंद्रियादिधर्मानात्मन्यारोपयन्नभेदेन ॥
 कर्तृत्वाद्यभिमानो बोधः स्यात्त्वंपदैस्य वाच्योऽर्थः ॥ २५ ॥
 देहास्मिन्तेन्द्रियाणां साक्षी तेभ्यो विलक्षणत्वेन ॥
 प्रतिभाति योऽवबोध^{१४}ः प्रोक्तोऽसौ त्वंपदस्य लक्ष्योर्थः ॥ २६ ॥
 वेदावसानैवाचा संवेदां सकलजगदुपादानम् ॥
 सर्वज्ञताद्युपेतं चैतन्यं तत्पदस्य वाच्योर्थः ॥ २७ ॥
 विविधोपाधिविमुक्तं विश्वातीतं विशुद्धमद्वैतम् ॥
 अक्षरमनुभव वेदां चैतन्यं तत्पदस्य लक्ष्योर्थः ॥ २८ ॥

१०. इति=एवरूपम् । ११. अवधेयम्=ज्ञातव्यम् । १२. परोक्षम्=अक्ष्णोः परम् यथातथा ।
 १३. प्रतीतवस्तु=प्रत्ययगत वस्तु । १४. अनिष्टम्=इदमितिपदरहितम् । १५. पारोक्ष्यम्=परो-
 क्षता । १६. लक्षणम्=विह्वम् । १७. उपाधिः=धन्वः । १८. जीवतेर्धरते=जीवताच्च ईश्वर-
 ताच्च ते । १९. विशेषः=भेदः । २०. अपरोक्षयति=प्रत्यक्षीकरोति । २१. त्वंपदम्=जीवः ।
 २२. विलक्षणत्वम्=भिन्नत्वम् । २३. अवबोधः=पूर्णज्ञानम्=विज्ञानम् । २४. लक्ष्योऽर्थः=ला-
 क्षणिकार्थः । २५. अवसानम्=पर्यवसान, अंतः । २६. उपादानम्=कारणम् । * अहंता.

सामानाधिकरण्यं तदनु विशेषणविशेष्यता चेत् ॥
 अथ लक्ष्यलक्षकत्वं भवति पदार्थात्मनां च संबंधः ॥ २९ ॥
 एकत्रवृत्तिर्ये शब्दानां भिन्नवृत्तिहेतूनाम् ॥
 सामानाधिकरण्यं भवतीत्येवं वदन्ति लाक्षणिकैः ॥ ३० ॥
 प्रत्यक्षत्वं च पराक्षत्वं परिपूर्णत्वं च सद्ब्रह्मतीयतम् ॥
 इतरेतरे विरुद्धं तदिह भवितव्यमेव लक्षणया ॥ ३१ ॥
 मानांतरोपरोधे^{३९} मुख्यार्थस्यापरिग्रहे जाते ॥
 मुख्या विना कृतेऽर्थे वा वृत्तिः सैव लक्षणा प्रोक्ता ॥ ३२ ॥
 निखिलमपि वाच्यमर्थं त्यक्त्वा वृत्तिस्तदन्वितेऽन्यार्थे ॥
 जहतीति लक्षणा स्याद्गंगायां घोषवदत्र न ग्राह्या ॥ ३३ ॥
 वाच्यार्थमत्यजंत्या यस्या वृत्तेः प्रवृत्तिरन्यार्थे ॥
 इयमजहतीति कथिता शोणो धावतिवदत्र न ग्राह्या ॥ ३४ ॥
 जहदजहतीति सा स्यादा वाच्यार्थकदेशमपहाय ॥
 बोधयति चैकदेशं सोऽयं द्विज इतिवदाश्रयेदेनाम् ॥ ३५ ॥
 सोऽयं द्विज इति वाक्यं त्यक्त्वा परोक्षपरोक्षदेशात् ॥
 द्विजमात्रलक्षकत्वात्कथयत्येक्यं पदार्थयोरुभयोः ॥ ३६ ॥
 तद्वत्त्वमसीति त्यक्त्वा प्रत्यक्परोक्षतादीनि ॥
 चिद्वस्तु लक्षयित्वा बोधयति स्पष्टमसिपदेनैक्यम् ॥ ३७ ॥
 इत्थं बोधितमर्थं महता वाक्येन दर्शितेक्येन ॥
 अहमित्यपरोक्षवत्तां वेदो वेदयति वीतशोकत्वम् ॥ ३८ ॥
 प्रायः प्रवर्तकत्वं विधिवचसां लोकवेदयोरेष्टम् ॥
 सिद्धं बोधयतीत्यर्थं कथमेतद्वदति तत्त्वमस्यादेः ॥ ३९ ॥
 विधिरेव न प्रवृत्तिं जनयत्यभिलषितवस्तुबोधोऽपि ॥
 राना याति सुतोऽभूदिति बोधेन प्रवर्तते लोकः ॥ ४० ॥
 ऐक्यपरैः श्रुतिवाक्यैरात्मा शब्दत्पकाशमानोऽपि ॥
 दैशिकदयानिहीनैरर्थैरीक्षयितुं न शक्यते पुरुषैः ॥ ४१ ॥
 विरहितकाम्यनिषिद्धो विहितानुष्ठानानिर्मलस्वातः ॥
 भजति निर्जमेव बोधं गुरुणा किमिति त्वया न मंतव्यम् ॥ ४२ ॥
 कर्मभिरेव न बोधः प्रभवति गुरुणा विना दयानिधिना ॥
 आचार्यवान् हि पुरुषो वेदेत्यर्थस्य वेदसिद्धत्वात् ॥ ४३ ॥

३७. सामानाधिकरण्यम् = एकाधिकरणत्वम् । ३८. लाक्षणिकः = लक्षणशास्त्रज्ञः, लक्षार्थज्ञः ।

३९. उपरोधः = प्रतिबंधः । ५०. जहती = लक्षणाविरोधः । ५१. टीप ४० पहा । ५२. वेद = जज्ञे ।

वेदोऽनादिनया वा यद्वा परमेश्वरप्रणीततया ॥
 भवति हि परं प्रमाणं बोधो नास्ति सैतश्च परतो वा ॥ ४४ ॥
 नापेक्षते यदन्यदपेक्षतेऽखिलानि मानानि ॥
 गानयं तन्निर्गैमानां मौनं ब्रह्मावर्तोद्विषयवैर्गतौ ॥ ४५ ॥
 मानं प्रबोधयन्तं बोधं मानेन ये बुभुक्षन्ते ॥
 ऐन्द्रोभिरेव दहने दग्धं वाञ्छन्ति ते कुधियः ॥ ४६ ॥
 वेदोनादिरमुष्य व्यञ्जक ईशः स्वयंप्रकाशात्मा ॥
 तदभिधेयक्तिमुदाहृत्य प्रोक्तोऽमौ सूरिभिः प्रमाणमिति ॥ ४७ ॥
 रूपाणामवलोक्य चक्षुरियान्यन्न कारणं दृष्टम् ॥
 तद्वददृष्टावगतौ वेदवदन्यो न वेद को हेतुः ॥ ४८ ॥
 निगमेषु निश्चितार्थं तत्रैकं कश्चिदपि प्रकाशयति ॥
 तदिदमनुवैदिमात्रं प्रामाण्यं तस्य सिध्यति न किञ्चित् ॥ ४९ ॥
 अंशैर्द्वयवति निर्गमे साधयति द्वैतमेकांगः
 अद्वैतमेव वस्तु प्रतिपादयति प्रसिद्धमपरोगः ॥ ५० ॥
 अद्वैतमेव सत्यं तस्मिन् द्वैतं न सत्यमध्यस्यम् ॥
 रजतमिवशुक्तिर्कायां मृगतृष्णीयामिवोदकस्फुरणम् ॥ ५१ ॥
 आरोपितं यदि स्यादद्वैतं वस्तुवस्तुनि द्वैते ॥
 नदयुक्तमेव तस्मात्सत्ये र्धासौ भवत्यसत्यानाम् ॥ ५२ ॥
 यद्यारोपणमुभयोस्तद्व्यतिरिक्तस्य कस्यचिदभावात् ॥
 आरोपणं न शून्ये तस्मादद्वैतसत्यता ग्राह्या ॥ ५३ ॥
 प्रत्यक्षाद्यनवगतं श्रुत्या प्रतिपादनीयमद्वैतम् ॥
 द्वैतं न प्रतिपाद्यं तस्य स्वयमेव लोकसिद्धत्वात् ॥ ५४ ॥
 अद्वैतं सुखरूपं दुःखहृदुःखं सदा भवेद्वैतम् ॥
 यत्र प्रयोजनं स्यात्प्रतिपादयति श्रुतिस्तदेवासीत् ॥ ५५ ॥
 निगमगिरा प्रतिपाद्यं वस्तु सदानंदरूपमद्वैतम् ॥
 स्वाभाविकस्वरूपं जीवलं तस्य केचन ब्रुवते ॥ ५६ ॥

५३. स्वतः=स्वस्मात् । ५४. निगम=वेदः । ५५. मान=परिच्छेदकम् । ५६. अप्रगतिः=
 ज्ञानम् । ५७. बुभुक्षन्ते=बोद्धुमिच्छन्ति । ५८. एषस्=काष्ठम् । ५९. व्यञ्जकः=प्रकाशकः ।
 ६०. अभिव्यक्तिः=प्रकाशकत्वम्, स्फुरता । ६१. सूरिः=पण्डितः । ६२. तत्रम्=सिद्धांतः ।
 ६३. अनुवादः=लौकिकी वाक् । ६४. अंशद्वयम्=जीवशिवस्वम् । ६५. टीप ५३ पहा ।
 ६६. शुक्तिका=शिंप्र इति म० भा० । ६७. मृगतृष्णा=मृगजलम् । ६८. ध्यास=भासः(?) ।
 ६९. आरोपणम्=व्यापारणम् ।

स्वाभाविकं यदि स्याज्जीवत्वं तस्य विशदविज्ञप्तेः ॥
 सकृदपि न ताद्विनाशं गच्छेदुष्णप्रकाशवद्वन्द्वेः ॥ ५७ ॥
 यद्वदयोरसत्तिद्वं कांचनतां याति तद्वदेचासौ ॥
 जीवः सौधनशक्त्या परतां यातीति केचिदिच्छति^१ ॥ ५८ ॥
 तादिवं भवति न युक्तं गतवति तस्मिन् चिरेण रैतेर्विषये ॥
 प्रतिपद्यते विनाशं हेमो वर्णोऽप्ययःसैमाख्यः ॥ ५९ ॥
 जीवत्वमपि तथेदं बहुविधसुखदुःखलक्षणोपेतम् ॥
 गतवति साधनशक्त्या प्रतिभैत्येव प्रयाति न विनाशम् ॥ ६० ॥
 तस्मात्स्यतो यदि स्याज्जीवः सततं स एव जीवः स्यात् ॥
 एवं यदि परमात्मा परमात्मैवायमिति भवेद्युक्तम् ॥ ६१ ॥
 यदि वा परेण साम्यं जीवश्चेद्भवति साधनबलेन ॥
 कालेन तदपि कियता नश्यत्येवेति निश्चितं सकलैः ॥ ६२ ॥
 तस्मात्परं स्वकीयं मोहं मोहात्मकं च संसारम् ॥
 स्वज्ञानेन च हित्वा पूर्णं स्वयमेव शिथ्यते नान्यत् ॥ ६३ ॥
 सत्यं ज्ञानानन्दं प्रैकतं परमात्मरूपमद्वैतम् ॥
 अवबोधयन्ति निखिलाः श्रुतयः स्मृतिभिः समस्ताभिः ॥ ६४ ॥
 एकत्वबोधकानां निखिलानां निगमवाक्यजालानाम् ॥
 वाक्यांतराणि सर्वार्थभिधीयन्ते स्म शेषभूतानि ॥ ६५ ॥
 यस्मिन्मिहिरैवदुदिते तिमिरवदपयाति कर्तृतादीनि ॥
 ज्ञानं विरहितभेदं कथमेतद्भवति तत्त्वमस्यादेः ॥ ६६ ॥
 कर्मप्रकरणनिष्ठं^२ ज्ञानं कर्मांगमिष्यते प्राज्ञैः ॥
 भिन्नप्रकरणभाजः कर्मांगत्वं कथंभवेज्ज्ञैः ॥ ६७ ॥
 अधिकारिविषयभेदौ कर्मज्ञानात्मकाबुभौ कौटौ ॥
 एवं सति कथमनयोरंगांगित्वं^३ परस्परं घटते ॥ ६८ ॥
 ज्ञानं कर्मणि नस्याज्ज्ञाने कर्मेदमपि तथा न स्यात् ॥
 कथमेतयोरुभययोस्तपनतमोक्तसमुच्चयो घटते ॥ ६९ ॥

७०. विज्ञप्तिः=विज्ञानम् । ७१. साधनशक्तिः=उपायबलम् । ७२. इच्छति=मन्यते । ७३. रसः=द्रवः । ७४. अयःसमाख्यः=लोहोपरिस्थापितः । ७५. प्रतिभाति=प्रकाशते । ७६. हित्वा=त्यक्त्वा । ७७. शिथ्यते=अवशिष्यते । ७८. प्रकृतम्=प्रधानम् । ७९. जालम्=समुदायः । ८०. आभिधीयते=व्यवहियते । ८१. मिहिरः=सूर्यः । ८२. निष्ठम्=स्थापितम् । ८३. ज्ञप्तिः=ज्ञानम् । ८४. कौटः=वर्गः । ८५. अंगांगित्वम्=पारस्पर्यम् । ८६. घटते=संभवति ।

तस्मान्मोहनिवृत्तौ ज्ञानं न सहायमन्यदर्शयते ॥
 यद्वदनतरतिमिरप्रकरपरिभ्वंसने सहसांशुः ॥ ७० ॥
 ज्ञानं तदेव विमलं साक्षी विश्वस्य भवति परमात्मा ॥
 संबध्यते न धर्मः साक्षी तैरेव साक्षिदानंदः ॥ ७१ ॥
 रज्ज्वादेरुरगादौः संबन्धवदस्य दृश्यसंबन्धः ॥
 सततमसंगोपमिति श्रुतिरप्यमुमयमेव र्छाधयति ॥ ७२ ॥
 कर्तृत्वकर्मचयस्य स्फुरति ब्रह्मेवं तन्न जानाति ॥
 यस्य न कर्तुं न कर्म स्फुटतरमयमेव वेदितुं क्षमते ॥ ७३ ॥
 कर्तृत्वादिकमेतन्मायाशक्त्या प्रपद्यते निखिलम् ॥
 इति केचिदाहुरेपा भ्रातिर्ब्रह्मातिरेकतो नान्यत् ॥ ७४ ॥
 तस्मिन् ब्रह्मणि विदिते विश्वमेषं भवेदिदं विदितम् ॥
 कारणमृदि विदितायां घटकर्ककाद्या यथावगम्यते ॥ ७५ ॥
 तदिदं कारणमेकं विगतविशेषं विशुद्धचिद्रूपम् ॥
 तस्मात्सदेकरूपान्मायोपाहितोदभूदिदं विश्वम् ॥ ७६ ॥
 कारणमसदिति केचित्कथयन्त्यसतो भवेन्न कारणता ॥
 अंकुरजननीशक्तिः सति खलु बीजे समीक्ष्यते सकलैः ॥ ७७ ॥
 कारणमसदिति कथयन् वक्ष्यापुत्रेण निर्वहेत्कार्यम् ॥
 किंच मृगतृष्णिकांभः पीत्वोर्देभ्यां महीपसां शमयेत् ॥ ७८ ॥
 यस्मात्तसोऽयमसतो वादः संभवति शास्त्रयुक्तिभ्याम् ॥
 तस्मात्सदेवतत्त्वं सर्वेषां भवति कारणं जगताम् ॥ ७९ ॥
 जगदाकारतयापि प्रपद्यते गुरुशिष्यविश्रंसितयापि ॥
 ब्रह्माद्याकारतया प्रतिभातोदं परात्परं तत्वम् ॥ ८० ॥
 सत्यं जगदिति भानं संसृतये स्यादपक्वचित्तानाम् ॥
 यस्मादसत्यमेतन्निखिलं प्रतिपादयन्ति निर्गोमांताः ८१ ॥
 परिपक्वमानसानां पुरुषवराणां पुरातनैः सुकृतैः ॥
 ब्रह्मैव सकलमेतदिति किल भूयः प्रबोधयत्येषः ॥ ८२ ॥
 अनवगतकांचनानां भूषणधीरेव भूषणे हैमे ॥
 एवमविवेकभाजां जगति जनानां हि तौलिकी धिषेणा ॥ ८३ ॥

८०. अर्थयते=अपेक्षते । ८८. साधयति=मण्डयति, दृढयति । ८९. स्फुरति=आमाति ।
 ९०. ब्रह्मातिरेकतः=ब्रह्मसमधिकत्वाद्धेतोः । ९१. करकः=कर्मफलः । ९२. उपाहितं=प्रप-
 तितम् । ९३. उभ्या=पिपासा । ९४. विग्रहता=देहत्वम् । ९५. नियमति=वेदांतः ।
 ९६. तौलिकी=ब्रह्मसंबन्धिनी । ९७. धिषणा=मनीषा, मुक्तिः ।

अहमालंभेन सिद्धं कस्य परोक्षं भवेदिदं ब्रह्म ॥

तदपि विचारविहीनैरपरोक्षायितुं न शक्यते मुच्यैः ॥ ८४ ॥

अहमेदमिति च मतिभ्यां सततं व्यवहरति सर्वलोकोऽपि ॥

प्रपमाप्रतीतिचरमा निवसति वपुरिन्द्रियादिबाह्येऽर्थे ॥ ८५ ॥

वपुरिन्द्रियादिविषया याहं बुद्धिर्भवेदियं भ्रांतिः ॥

तस्मिन्स्तद्बुद्धिरिति ह्यध्यासत्वेन शीर्ष्यमानत्वात् ॥ ८६ ॥

तस्मादशेषाक्षी परमात्मैवाहमर्थ इत्युचितम् ॥

अजडयदेव जडोऽयं सत्संबन्धाद्भवत्यहंकारः ॥ ८७ ॥

तस्मात्सर्वशरीरेष्वहमहमित्येव भासते स्पष्टः ॥

यः प्रत्ययो विशुद्धस्तस्य ब्रह्मैव भवति मुख्योऽर्थः ॥ ८८ ॥

गोशब्दार्थो गोल्यं तदपि व्यक्तिः प्रतीयतेऽर्थतया ॥

अहमर्थः परमात्मा तद्ब्रह्मत्या भवत्यहंकारः ॥ ८९ ॥

दध्नुत्वादिकमयसः पावकसंगेन भासते यद्वत् ॥

तद्वच्चैतनसंगादहमिति प्रतिभाति कर्तृतादीनि ॥ ९० ॥

देहेन्द्रियादिश्यम्यतिरिक्तं विमलमतुलमद्वैतम् ॥

अहमर्थमिति विदित्वा तद्व्यतिरिक्तं न कल्पयेत्कचित् ॥ ९१ ॥

किमिदं किमस्य रूपं कयमिदमुदभूदमुष्य को हेतुः

इति न कदापि निश्चित्य चित्तं मायेति धीमता विश्वम् ॥ ९२ ॥

दंतिनि दारुविकारे दारु तिरोभवति सोऽपि तत्रैव ॥

जगति तथा परमात्मा परमात्मन्यापि जगत्तिरोधैते ॥ ९३ ॥

यद्वदुःखसुखानामवयवभेदादनेकता देहे ॥

तद्वादिहासति भेदेऽप्यनुभववैचित्र्यमात्मनामेवाम् ॥ ९४ ॥

आत्ममये महाती पटे विविधजगद्विभक्तमात्मना लिखितम् ॥

स्वपमेव केवलमसौ पश्यन् प्रमुदं प्रयाति परमात्मा ॥ ९५ ॥

चिन्मात्रममलमक्षयमद्वयमानन्दमनुभवाद्दृढम् ॥

ब्रह्मैवास्ति तदन्यत्र किमप्यस्तीति निश्चयो विदुषाम् ॥ ९६ ॥

व्यवहारस्य दर्शयं विद्याविवेचिभेदपरिभाषा ॥

नास्त्येव तत्त्वदृष्ट्या तत्त्वं ब्रह्मैव किमपि नास्त्यस्मात् ॥ ९७ ॥

१८. अहमालंभेन सिद्धम्=अहं इति पदस्य आश्रयेण प्रतिपादितम्. १९. अध्यास-
त्वम्=आरोपणत्वम्. १००. शास्त्र्यमानत्वात्=अधिकृतत्वात्. १. सत्संबन्धः=अस्तित्वसंबन्धः.
२. प्रतीयते=प्रत्यक्षीभवति. ३. तिरोवत्ते=विलीयते. ४. चिन्मात्रम्=ज्ञानपरिपूर्णं.

अस्त्यन्यदिति मतं चेत्तदपि ब्रह्मैव तदस्तिैतारूपम् ॥
 अतिरिक्तमस्तिताया नास्तिताया शून्यमेव तत्सिद्धम् ॥ ९८ ॥
 तत्त्वावबोधशक्त्या स्तिरतरया बाधितापि सा माया ॥
 आदेहपातमेवा ह्याभात्यात्मापि निजो विदुषाम् ॥ ९९ ॥
 एष विशेषो विदुषां पश्यन्तोऽपि प्रपञ्चसंसारम् ॥
 पृथगात्मनो न कित्तत्पश्येयुः सकलनिगमनिर्णितात् ॥ १०० ॥
 किं चित् किमचित् किं कर्तव्यं किमप्यकर्मणीयम् ॥
 किं कृत्यं किमकृत्यं निखिलं ब्रह्मेति जानतां विदुषाम् ॥ १०१ ॥
 निखिलं रस्यविशेषं द्रुपदेन पश्यतां विदुषाम् ॥
 बन्धो नापि न मुक्तिर्न परात्मत्वं न चापि जीवत्वम् ॥ १०२ ॥
 असकृदिति चित्तितानामव्याहृततरुनिजोपदेशानाम् ॥
 प्रामाण्यपरमसीम्नां निर्गमनमिदमेव निखिलनिगमानाम् ॥ ३ ॥
 इत्थं निबोधितः सद्गुरुणा शिष्यः प्रणम्य तत्पदयोः ॥
 स्वानुभवसिद्धमयं स्वयमेवातर्विचारयामास ॥ ४ ॥
 अजरोऽहमक्षरोऽहं प्रज्ञोऽहं प्रत्यगात्मबोधोऽहम् ॥
 परमानन्दमयोऽहं परमेशिवोऽहं भवामिपरिपूर्णः ॥ ५ ॥
 आद्योऽहमात्मभौजामात्मानन्दानुभूतिरसिक्तोऽहम् ॥
 आबालगोपमखिलैरहमित्यनुभूयमानमहिमाहम् ॥ ६ ॥
 इन्द्रियसुखविमुखोऽहं निजसुखबोधानुभूतिभरितोऽहम् ॥
 इतिमतिदूरतरोऽहं भावेतैरसुखासक्ताचित्तोऽहम् ॥ ७ ॥
 ईशोहमीश्वराणां मिथ्यादोषानुपगैरहितोऽहम् ॥
 ईक्षणविषयमतीनामीप्सितपुरुषार्थसाधनपरोहम् ॥ ८ ॥
 उदयोहमेवजगतामुपानिषदुद्यानकृतविहारोहम् ॥
 उद्वेगैश्चोक्तसागरवड्बामुखहृद्व्यावाहनैर्विरहम् ॥ ९ ॥

५. अस्तितारूपम्=अस्तित्वरूपम्. ६. अतिरिक्तम्=अतिरिक्त्य वर्तमान. ७. आदेहपातम्=
 आमरणं. ८. हृदयविशेषम्=हृदयपदार्थविशेषम्. ९. परात्मत्वम्=ब्रह्मत्वम्. १०. असकृत=
 नित्यं. ११. अव्याहृततरु=अतिशयेन अप्रतिहत. १२. प्रामाण्यपरमसीम्नाम्=शास्त्रमेव श्रे-
 णामयांदा येषां तेषाम्. १३. निगमनम्=सारः. १४. परमेशिवः=परमकल्याणरूपः.
 १५. आरमभाक्=आत्मवान्. १६. अनुभूतिः=अनुभवः. १७. रसिकः=रसास्वादी.
 १८. अबालगोपम्=बालवद्रूपवच्चमूढजन्म. तानारभ्य. १९. मायाः=अस्ति, जायते, वर्धते,
 अपक्षियति, विपरीणमति कथयति एते शरीरस्य बद्धमायाः. २०. अनुषण=आरोपः. २१.
 उद्वेगः=उद्भ्रमः. २२. आचिः=अचाला.

ऊर्जस्वैलनिजविभवैरूर्ध्वमधास्तिर्यगश्रवानाहम् ॥
ऊहापोहविचारैरैरीकृतवत्प्रतीयमानोहम् ॥ १० ॥
ऋषिरहमृषिर्गणोहं सृष्टिरहं सृज्यमानमहमेव ॥
ऋद्धिरहं वृद्धिरहं तृप्तिरहं दीपदीरहम् ॥ ११ ॥
एकोहमेतदीदृशमेवमिति स्फुरितभेदरहितोहम् ॥
येष्टव्योहंमनी हरंतःसकृतानुभूतिभरितोहम् ॥ १२ ॥
ऐक्यावभासकोहं वाक्यपरिज्ञानपावनमतीनाम् ॥
ऐशमहमेव तत्त्वंनैर्ज्ञेयमप्राप्यमोहमिहोदेहम् ॥ १३ ॥
ओजोहमौषधीनामोतप्रोतौयमानभुवनोहम् ॥
ओंकारसारसोल्लेसदात्मसुखामोदेभक्तभृगोहम् ॥ १४ ॥
औषधमहमशुभानाघौषाधिकधर्मजालरहितोहम् ॥
औदार्यातिशयोचितविधिर्धैचतुर्वर्गवीक्षणपरोहम् ॥ १५ ॥
अंकुशमहमखिलानामहंतया भक्तवारणेद्राणाम् ॥
अंबरमिव विमलोहं शंबरैरिपुजातविकृतिरहितोहम् ॥ १६ ॥
आत्मविकल्पमतीनामखलदुपदेशगम्यमानोहम् ॥
अस्थिरसुखमिखाह सुस्थिरसुखबोधसंपदुचितोहम् ॥ १७ ॥
करुणारसभरितोहं कवलितकमलासनादिलोकोहम् ॥
कलुषार्हकृतिलक्षणकल्मषसुकृतोपलेपरहितोहम् ॥ १८ ॥
खैनामगोचरोहं स्वातीतोहं विपुष्पभवगोहम् ॥
खलजनदुरीसदोहं खंडज्ञानीपेनेदिनपरोहम् ॥ १९ ॥
गालितद्वैतकयोऽहं देहाभवदाखिलमूलहृदयोऽहम् ॥
गंतव्योहमनीहैर्गत्या गतिरहितपूर्णबोधोहम् ॥ २० ॥
घनतरमोहतमिषैकपरपरिध्वंसभानुनिकरोहम् ॥
घटिकावासरमनीर्जैस्त्रिपुगकैरुपभेदरहितोऽहम् ॥ २१ ॥

१३. ऊर्जस्वैलम्=तेजस्वि. १४. ऊर्जोहविचारः=अव्यव्यतिरेकविचिन्तनम्. १५. उररी-
कृतः=अङ्गीकृतः. १६. यष्टव्यः=यज्ञादिभिरचितव्यः. १७. अनोहः=निष्कामः. १८.
नैशम्=निशासवधि. १९. मिहिर=सूर्यः. ३०. ओजः=तेजः. ३१. ओतप्रोतायमानभुवनः=
उपरिष्ठादधस्तात्पश्चात्पुरस्तादतएव सर्वतः विश्वव्याप्यस्थितः. ३२. उडुसत्=उत्फुल्लम्. ३३.
आमोदः=परिमलः. ३४. चतुर्वर्गः=धर्मायंक्रममोक्षरूप. ३५. शबररिपुः=मदनः. ३६.
खम्=इन्द्रियम्, आकाश.. ३७. सुपुष्पभवगः=सुपुष्पवन्निष्पन्नाधोमयः सत्तारः तं प्रातः. ३८.
दुरासदः=दुष्प्रान्धः. ३९. खड्गज्ञानम्=अल्पज्ञानम्. ४०. अपमोदः=निरसनम्. ४१. तमि-
सम्=तमः. ४२. निकरः=ममटावः. ४३. युगम्=कृतवैतद्वापारकलयः तेषु प्रत्येकम्.
४४. कल्पः=प्रलयः.

चलदचलदात्मकोऽहं चतुरतरश्चाप्यसुष्टुचारितोऽहम् ॥
 चपलजनदुर्गमोऽहं चपलतरभवजलधिपारद्रष्टाऽहम् ॥ २२ ॥
 छंदःसिधुनिगूढज्ञानसुखाल्लादमोदमानोऽहम् ॥
 छैलपदनिहतमतीनामाच्छ्रोऽहं निषेकविधुराणाम् ॥ २३ ॥
 जैलनासनादिगोचरविषयमहाभूतमूलभूतोऽहम् ॥
 जगदानंदमयोऽहं जन्मजरामरणरागरहितोऽहम् ॥ २४ ॥
 शैलैतिहुंरैतिंसिजितैर्बुद्धितैर्मुखविषयनादभेदोऽहम् ॥
 शैटितिघटितात्मवेददीपपरिस्फुरितहृदयभवनोऽहम् ॥ २५ ॥
 ज्ञानमहं ज्ञेयमहं ज्ञाताहं ज्ञानसाधनगणोऽहम् ॥
 ज्ञानाज्ञानाग्निनाशकृतमक्षरमास्तित्वमात्रमेवाहम् ॥ २६ ॥
 सत्त्वातीतपदोऽहं तनुरहमस्मीति भावरहितोऽहम् ॥
 तामसदुराधेगमोऽहं तत्त्वंपदबोधबोध्यहृदयोऽहम् ॥ २७ ॥
 दैवतदैत्यनिशाचरमानवतिर्यङ्महीधरादिरहम् ॥
 देहैर्द्विरहितोऽहं दक्षिणपूर्वादिदिग्बिभागरहितोहम् ॥ २८ ॥
 धर्माधर्ममयोऽहं धर्माधर्मादिबंधरहितोहम् ॥
 धार्मिकजनसुलभोऽहं धन्योऽहं धातुरादिभूतोऽहम् ॥ २९ ॥
 नामादिविरहितोऽहं नरकस्वर्गापवर्गरहितोऽहम् ॥
 नादांतेवदितोऽहं मानाविधनिखिल्वेदसारोऽहम् ॥ ३० ॥
 परजीवभेदबाधकपरमार्थज्ञानभरितबोधोऽहम् ॥
 प्रकृतिरहं विकृतिरहं परिणैतिरहमस्मि भागधेयौनाम् ॥ ३१ ॥
 फणिधरभूधरवारणविग्रहविधृतप्रपंचसारोऽहम् ॥
 भालतलोत्थितलोचनपावकपरिधूतपंचबाणोऽहम् ॥ ३२ ॥
 बद्धो भवामि नाहं बंधान्मुक्तस्तथापि नैवाहम् ॥
 बोध्यो भवामि नाहं बोधोऽहं नैव बोधको नाहम् ॥ ३३ ॥
 भक्तिरहं भक्तोहं मुक्तिरहं वै विमुक्तिरहमेव ॥
 भूतानुशासनोऽहं भूतभवद्वयमूलभूतोऽहम् ॥ ३४ ॥
 मान्योऽहमस्मि महतां मंदमतीनाममाननीयोऽहम् ॥
 मदरागमानमोहितमानसदुर्वसिनादुरापोऽहम् ॥ ३५ ॥

१५. छलपदम्=असत्यादिदोषः. १६. विषेकविधुरः=विचारशून्यः. १७. जलजासन=
 म्रत्या. १८. झलति=झकारः. १९. हुलति=हुकारः. २०. सिजितम्=धनुर्गुणस्य टणत्कारः.
 २१. बृहितम्=करिगजितम्. २२. शटिति=डुतम्. २३. परिणति=परिणामः. २४. भागधे-
 यः=पारम्भम्. २५. परिधूतः=नाशित.

यजनयजमानयजकयाममयोऽहं यमादिरहितोऽहम् ॥
 इन्द्रयमवरुणयक्षराक्षसमरुदीशवह्निभूतोऽहम् ॥ ३६ ॥
 रक्षाविधानशिक्षादीक्षितलीलावलोकमहिमाहम् ॥
 रजनीदेवसविरामस्फुरदनुभूतिप्रमाणसिद्धोऽहम् ॥ ३७ ॥
 लक्षणलक्ष्यमयोऽहं लाक्षणिकोऽहं लयादिरहितोऽहम् ॥
 लाभालाभमयोऽहं लब्धव्यानामलक्ष्यमाणोऽहम् ॥ ३८ ॥
 वर्णाभ्रमरहितोऽहं वर्णमयोऽहं वर्णैर्गण्योऽहम् ॥
 वाचामगोचरोऽहं वाचामर्ये परे निविष्टोऽहम् ३९ ॥
 शमदमविरहितमनसां शास्त्रशतैरप्यगम्यमानोऽहम् ॥
 शैरणमहमेव विदुषां शकलीकृतविविधविषयजालोऽहम् ॥ ४० ॥
 घेडावविरहितोऽहं घडुगुणरहितोऽहमादितरहितोऽहम् ॥
 घट्टोशैविरहितोऽहं घट्टत्रिशक्तजालरहितोऽहम् ॥ ४१ ॥
 सच्चिन्मूढात्मकोऽहं समाधिसंकल्पकल्पकृतोऽहम् ॥
 संसारविरहितोऽहं साक्षात्कारोऽहमात्मविद्यायाः ॥ ४२ ॥
 ह्येवमहं कैव्यमहं हेयोपादेयभावंशून्योऽहम् ॥
 हरिरहमस्मि हरोऽहं विधिरहमेवास्मि कारणं तेषाम् ॥ ४३ ॥
 क्षालितकलुषभयोऽहं क्षपितभनक्केशजालद्वन्द्वोऽहम् ॥
 क्षात्पाद्यक्षरसहितं विविधव्यवहारमूलमहमेव ॥ ४४ ॥
 बहुभिः किमेभिरुक्तैरहमेवेदं चराचरं विधम् ॥
 सीर्षरफेनतरंगाः सिंधोरपराणि न खलु वस्तूनि ॥ ४५ ॥
 शरणं नाहि मम जननी न पिता न सुता न सोदराश्चान्ये ॥
 परमं शरणमिदं मे चरणं मे शिरसि दैशिकन्यस्तम् ॥ ४६ ॥
 आस्ते दैशिकचरणं निरवाधिरास्ते तदीक्षया करुणा ॥
 आस्ते किमपि तदुक्तं किमतः परमखिलमन्मसाफल्यम् ॥ ४७ ॥
 कारुण्यसारसांद्राः काक्षितफलदानकल्पकविशेषाः ॥
 श्रीगुरुकटाक्षपाताः शिशिराः शमयंतु चित्तसंतापम् ॥ ४८ ॥

५६. वीर्यः=प्रवरः, श्रेष्ठः ५७. शरणम्=रक्षकम्. ५८. घडमात्रा=११ दीप पहा.
 * पट्टकोशाः=पट्टधातवः. † पट्टविशतत्त्वानि=पंचमहाभूतानि (५) अक्षरः (१), बुद्धिः
 (१), मनः (१), अन्यकम् (१), दशेन्द्रियाणि (१०), पञ्चविषयाः (५), इच्छा (१),
 द्वेषः (१) सुखम् (१) दुःखम् (१), सघनः (१), जेतना (१), धृतिः (१), त्रिगु-
 णाः (३), जीवः (१) ईश्वरः (१). इति एतानि पट्टविंशत् (३६)
 ५९. हव्यम्=हव्यमोयद्रव्यम्. ६०. कव्यम्=विनृभ्योदीपमानं द्रव्यम्. ६१. सीकरः=शिवः.

मयि भुक्त्वोपपयोधौ महतिब्रह्मांडं बुद्बुदसहस्री ॥
 माया विशेषमरुता भूत्वा भूत्वा सदा निरोधते ॥ ४९ ॥
 क्वलितचंचलचेतो गुरुतरमंदूकजातपरितोषा ॥
 शेते हृदयगुहायां चिरतरमेकैव चिन्मयी भुजगा ॥ ५० ॥
 गुरुकरुणायैव नावा प्राक्तनभाग्यानुकूलमारुतया ॥
 दुःसहदुःखतरंगोत्तुंगः संसारसागरस्तीर्णः ॥ ५१ ॥
 सति तमसि मोहरूपे विश्वमपश्यं सदेतदित्यखिलम् ॥
 उदितवति बोधभानौ किमपि न पश्यामि किं त्विदं चित्रम् ॥ ५२ ॥
 नाहं नमामि देवान्देवा एतेऽनुशेरते दैवम् ॥
 तदनुकरोति विधानं तदपि मदीयं ततो नमो मह्यम् ॥ ५३ ॥
 इत्यात्मबोधलाभे मुहुर्मुहुरनुचित्य मोदमानेन ॥
 प्रारब्धकर्मणोऽस्ते तेन परं प्राप्यते स्म कैवल्यम् ॥ ५४ ॥
 मोहांधकारहरणं संसारोद्वेगसागरोत्तरणम् ॥
 स्वात्मनिरूपणमेतत्प्रकरणवरमरुतदक्षिणामूर्तिः ॥ ५५ ॥
 आत्मानांध्यविहंताविरचितविज्ञानपंकजोत्थासः ॥
 मानसगगनतलं मे भासयति श्रीनिवासगुरुभानुः ॥ ५६ ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं स्वात्मानंदप्रकाश-
 कार्याख्यप्रकरणं समाप्तम् ॥

॥ अथ सोपानपंचकम् ॥

वेदो नित्यमधीयतां तदुदितं कर्म स्वनुष्ठीयतां
 तेनेशस्य विधीयतामपचितिः काम्ये मतिस्त्यज्यताम् ॥
 पापैघः परिधूयतां भवसुखे दोषोऽनुसंधीयता-
 माभेच्छा व्यवशीयतां निजगृहलूणं विनिर्गम्यताम् ॥ १ ॥
 संगः सत्सु विधीयतां भगवतो भक्तिर्दृढाधीयताम्
 शांत्यादिः परिचीयतां दृढतरं कर्मांशु सन्यस्यताम् ॥
 सद्धिद्वानुपसृप्यतामनुदिनं तत्पादुका सेव्यतां
 ब्रह्मेकाक्षरमर्थ्यतां श्रुतिशिरोवाक्यं समाकर्ष्यताम् ॥ २ ॥
 वाक्यार्थश्च विचार्यतां श्रुतिशिरः पक्षः समाश्रीयताम्
 दुस्तर्कान्सुविरम्यतां श्रुतिशिरस्तर्कोऽनुसंधीयताम् ॥
 ब्रह्मास्मीति विभाव्यतामहरहर्गर्वः परित्यज्यताम्

देहेऽहमतिरुशतां बुधननैर्वादः परित्यज्यताम् ॥ ३ ॥
 क्षुद्रव्याधेश्च चिकित्सतां प्रतिदिनं भिसौषधं भुज्यताम्
 स्वाद्वन्नं न तु याच्यतां विधिवशात्प्राप्तेन संतुष्यताम् ॥
 औदासिन्यमभीप्सतां जनरूपानैष्ठुर्यमुत्तृज्यताम्
 श्रोतोष्णादि विषद्वतां न तु वृथावाक्यं समुच्चार्यताम् ॥ ४ ॥
 एकांते सुखमास्यतां परेनरे चेतः समार्धापतां
 पूर्णात्मा सुसमीक्ष्यतां जगदेदं संबाधितं दृश्यताम् ॥
 प्राक्कर्म प्रविलाप्यतां चित्तिबलास्त्राभ्युत्तरैः श्लिष्यताम्
 प्रारब्धं त्विह भुज्यतामप्य परं ब्रह्मात्मना स्वीयताम् ॥ ५ ॥
 यः श्लोकपंचकमिदं पठते मनुष्यः संचितयत्पनुदिनं स्थिरतामुपेत्य ॥
 तस्याशु संसृतिदवानलतोत्रतापो नश्ये सुखं प्रति गमिष्यति चित्तप्रसादात् ॥ ६ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं सोपानपंचकं स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ प्रश्नोत्तररत्नमाला ॥

प्रणिपत्य महादेवं प्रश्नोत्तररत्नपद्धतिं वक्ष्ये ।
 नागनरामरवन्धुं सर्वज्ञं मोक्षदं ज्ञान्तम् ॥ १ ॥
 कः खलु नालङ्घ्यते दृष्टादृष्टार्थसाधनपटोपान् ।
 अमुया कण्ठास्थितया विमलप्रश्नोत्तरमालिकया ॥ २ ॥
 भगवन् किमुपादेयं गुरुवचनं हेयमपि च किमकार्यम् ।
 को गुरुरयं तत्त्वज्ञः सत्त्वहितपोद्यतः सततम् ॥ ३ ॥
 त्वरितं किं कर्तव्यं विदुषा संसारसन्ततिच्छेदः ।
 किं मोक्षतरोर्बीजं सम्यग्ज्ञानं क्रियासहितम् ॥ ४ ॥
 कः पेथियो धर्मः कः शुचिरिह यस्य मानसं शुद्धम् ।
 कः पण्डितो विवेकी किं विषमवधीरणा गुरुषु ॥ ५ ॥
 संसारे किं सारं नहुशोऽपि विचिन्त्यमानमिदमेव ।
 किं मनुजेष्विष्टतमं स्वपरहितापोद्यतं जन्म ॥ ६ ॥
 भेदिरेव मोहजनकः कः स्नेहः केच दस्यवो विषयाः ।
 का भयवर्द्धा तृष्णा को वैरी यस्त्वनुद्योगः ॥ ७ ॥
 कस्माद्भयमिह भ्रष्टादन्धादपि को विशिष्यते रोगी ।
 कः शूरो यो लज्जना लोचननाजैर्न च व्यथितः ॥ ८ ॥

पातुं कर्णाक्षलिभिः किममृतमिव युज्यते सदुपदेशः ।
 किं गुरुताया मूलं यदेतदप्रार्थनं नाम ॥ ९ ॥
 किं गहनं स्त्रीचरितं कश्चतुरो यो न खण्डितस्तेन ।
 किं दारिद्र्यमसन्तोषः किं च लाघवं यात्राः ॥ १० ॥
 किं जीवितमनैवयं किं नाड्यं पाठेष्वनभ्यासः ।
 को जागर्ति विवेकी का निद्रा मूढता जन्तोः ॥ ११ ॥
 नलिनीदलगतजलवर्त्तरलं किं यौवनं धनं चापुः ।
 के शशधरनिकरानुकारिणः सज्जना एव ॥ १२ ॥
 को नरकः परवशता किं सौख्यं सर्वसङ्गविरतिर्या ।
 किं सत्यं भूतहितं किं मित्रं प्राणिनामसवः ॥ १३ ॥
 किं दानमनाकाङ्क्षं किं मित्रं यन्निवर्तयति पापात् ।
 कोऽलङ्कारः शीलं किं वाचां मण्डनं सत्यम् ॥ १४ ॥
 किमनर्थफलमसज्जनसङ्गातिः का सुखदा साधुजनमैत्री ।
 सर्वव्यसनविनाशो को दक्षः सर्वथा परित्यागी ॥ १५ ॥
 कोऽन्धो योऽकार्यरतः को बधिरो यः शृणोति न हितानि ।
 को मूको यः काले प्रियाणि वक्तुं न जानाति ॥ १६ ॥
 किं मरणं मूर्खत्वं किं चानर्थं यदनवसरे दत्तम् ।
 आमरणात्किं शाल्यं प्रच्छिन्नं यत्कृतं पापम् ॥ १७ ॥
 कुत्र विधेयो यत्नो विशाभ्यासे सदैवधे दाने ।
 अवधीरणा क्व कार्या खलपरयोषित्परस्वेषु ॥ १८ ॥
 किमहर्निशमनुचिन्त्यं संसारासारता न तु प्रमदा ।
 का प्रेयसी विधेया करुणादाक्षिण्यसज्जने मैत्री ॥ १९ ॥
 कण्ठगतैरप्यसुभिः कस्यात्मा नो समर्थते भैरु ।
 मूर्खस्य विषादस्य च गर्वस्य तथा कृतघ्नस्य ॥ २० ॥
 कः पूज्यः सद्वृत्तः किमधमं चक्षते असद्वृत्तम् ।
 केन जितं जगदेतत्सत्यतितिक्षावता पुंसा ॥ २१ ॥
 कस्मै नमः सुरैरपि कियते सुतरां दयाप्रधानाय ।
 कस्मादुद्विजितव्यं संसारारण्यतः सुधिया ॥ २२ ॥
 कस्य वशः प्राणिगणः सत्यप्रियभाषिणो विनीतस्य ।
 क्व स्यात्तव्यं न्याये पयि दृष्टादृष्टार्थलाभाय ॥ २३ ॥

विद्युद्विलसितचपलं किं दुर्जनसङ्गतिर्युवतयश्च ।

कुलशीलेन्यप्रकम्पाः के कलिकालेऽपि सत्पुरुषाः ॥ २४ ॥

किं शोभ्यं कार्पण्यं सति विभवे किं प्रशस्तमीदर्यम् ।

कुत्र विधेयो वासः सज्जनानिकटेऽयवा काश्याम् ॥ २५ ॥

चिन्तामणिरिव दुर्लभमिह किं कथयामि ते चतुर्भद्रम् ।

किं तद्वदेति भूयो विधूतमनसो विशेषेण ॥ २६ ॥

दानं प्रियवाक्यसहितं ज्ञानमगर्वं क्षमान्वितं शौर्यम् ।

वित्तं त्यागसमेतं दुर्लभमेतच्चतुर्विधं भद्रम् ॥ २७ ॥

॥ इति श्रीमच्छङ्कराचार्यविरचिता प्रश्नोत्तररत्नमालिका समाप्ता ॥

॥ अथ निर्वाणदशकम् ॥

न भूमिर्न तोयं न तेजो न वायुर्न त्वं नैन्द्रियं वा न तेषां समूहः ॥

अनेकान्तिकत्वात्सुषुप्त्यैकसिद्धस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ १ ॥

न वर्णा न वर्णाश्रमाचारधर्मा न मे धारणा ध्यानयोगादयोऽपि ॥

अनात्माश्रयोऽहं ममाध्यासहानात्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ २ ॥

न माता पिता वा न देवा न लोका न वेदा न यज्ञा न तौर्यं ब्रुवंति ॥

सुषुप्तौ निरस्तातिशून्यात्मकत्वात्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ३ ॥

न साक्ष्यं न ज्ञेयं न तत्पांचरात्रं न जैनं न मीमांसकादेर्मते वा ॥

विशिष्टानुभूत्या विशुद्धात्मकत्वात्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ४ ॥

न चोर्ध्वं न चाधो न चार्तनं बाह्यं न मध्यं न तिर्यङ् न पूर्वाऽपरादिक् ॥

विषेदव्यापकत्वादखंडैकरूपस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ५ ॥

न शुक्लं न कृष्णं न रक्तं न पीतं न कुब्जं न पीनं न नृस्वं न दीर्घम् ॥

अरूपं तथा व्योतिराकारकत्वात्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ६ ॥

न शास्ता न शास्त्रं न शिष्यो न शिष्या न च त्वं न चाहं न चापं प्रपंचः ॥

स्वस्वावबोधो विकल्पासहिष्णुस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ७ ॥

न नाग्रज मे स्पृष्टको वा सुषुप्तिर्न विद्यो न वा तैजसः प्राज्ञको वा ॥

अविद्यात्मकत्वाश्रयाणां तुरीयस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ८ ॥

अपि व्यापकत्वाद्धि तत्त्वप्रयोगात्स्वतः सिद्धभानादनन्याश्रयत्वात् ॥

११. भद्र=कल्याण. १२. शिव=परमेश्वर. १५. वर्णा=रागाः ब्राह्मणारयो वा.
१६. पांचरात्र=वैष्णवतत्त्वविशेष. १७. विषद्=आकाश. १८. शिष्या=शिष्य. १९. तुरी-
य=चतुर्थ.

न गतुच्छमेतत्तमस्तं तदन्यस्तदेकोऽवशिष्टः शिवः केवलोऽहम् ॥ ९ ॥

न चैकं तदन्यद्द्वितीयं कुतः स्यान्न वा केनत्वं न चाकेवलत्वम् ॥

न शून्यं न चाशून्यमद्वैतकत्वात्कथं सर्ववेदांसिद्वंद्वं द्रवीमि ॥ १० ॥

॥ इति निर्वाणदशकं संपूर्णम् ॥

॥ अथ हस्तामलकः ॥

कस्त्वं शिशो कस्य कुतोऽसि गता । किं नाम ते त्वं कुत आगतोऽसि ॥

एतन्मयोक्तं वद चार्थक त्वं । मत्प्रोतये प्रीतिविवर्धनोऽसि ॥ १ ॥

नाहं मनुष्यो न च देवपक्षो । न ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यशूद्रः ॥

न ब्रह्मचारी न गृही वनस्थो । भिक्षुर्न चाहं निजबोधरूपः ॥ २ ॥

निमित्तं मनश्चक्षुरादिप्रवृत्तौ । निरस्ताखिलोपाधिराकाशकल्पः ॥

रविलोकचेष्टानिमित्तं यथा यः । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ३ ॥

यमन्युष्णवन्निष्प्रबोधस्वरूपं । मनश्चक्षुरादिन्यबोधात्मकानि ॥

प्रवर्तत आश्रित्य निष्कल्पमेकं । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ४ ॥

मुखाभासको दर्पणे दृश्यमानो । मुखत्वात्पक्षत्वेन नैवास्ति वस्तु ॥

चिदाभासको धीषु जीवोऽपि तद्वत्स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ५ ॥

यथा दर्पणाभास आभासहानौ । मुखं विद्यते कल्पना हीनमेकम् ॥

तथा धीवियोगे [?] निराभासको यः । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ६ ॥

मनश्चक्षुरादेर्वियुक्तः स्वयं यो । मनश्चक्षुरादेर्मनश्चक्षुरादिः ॥

मनश्चक्षुरादेरग्राह्यस्वरूपः । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ७ ॥

य एको विभाति स्वतः शुद्धचेताः । प्रकाशस्वरूपोऽपि वा नैव धीषु ॥

शैरानोदकस्यो यथा भानुरेकः । ■ नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ८ ॥

यथाऽनेकचक्षुः प्रकाशो रविर्न । क्रमेण प्रकाशीकरोति प्रकाश्यम् ।

अनेकाधिपो यस्तथैकप्रबोधः । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ९ ॥

विवस्वत्प्रभातं यथा रूपमक्षं । प्रगृह्णाति नाभातमेवं विवस्वतो नैव ॥

तथा भास आभासयत्यक्षमेकं । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ १० ॥

यथा सूर्य एकोऽप्यनेकश्चलासु । स्थिरास्त्वप्यनन्वाभिभाव्यस्वरूपः ॥

चलामु प्रभिक्षामु धोष्वेक एवं । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ ११ ॥

घनच्छन्नछिद्येर्घनच्छन्नमर्कः । यथा मन्यते निष्प्रमं चातिमूढः ॥

तथा बद्धवद्भाति यो मूढदृष्टेः । स नित्योपलब्धिस्वरूपोऽहमात्मा ॥ १२ ॥

तमस्तेषु वैस्तुष्वनुस्यूतमेकं । यमस्तानि वस्तूनि यत्न एवमिति ॥
 विषद्वत्सदा शुद्धमच्छत्यरूपं । स नित्योपलब्धस्वरूपोऽहमात्मा ॥ १३ ॥
 उपाधी यया भेदता सन्मणीनां । तया भेदता बुद्धिभेदेषु तेऽपि ॥
 यया चंद्रकाणां जले चंचलत्वं । तया चंचलत्वं तवापीह विष्णो ॥ १४ ॥
 ॥ समाप्तः ॥

॥ अथ उपदेशपंचकम् ॥

नाहं देहो नैद्रेयाप्यनरंगो नाहंकारः प्राणवर्गो न बुद्धिः ॥
 दारापत्यक्षेत्रविक्तादिदूरः साक्षीनित्यः प्रैत्यगात्मा शिवोऽहम् ॥ १ ॥
 रज्ज्वहानाद्वाते रज्जुर्नयाहिः स्वात्माज्ञानादात्मनो जीवभावः ॥
 भौसोक्या हि भ्रांतिनाशे स रज्जुर्जीवो नाहं दैशिकोक्त्या *शिवोऽहम् ॥ २ ॥
 मत्तो नान्याकिंचिदत्रास्ति विश्वं सत्यं बाह्यं वस्तु भावोपैक्यम् ॥
 भादशीन्तर्भासमानास्यतुल्यं मध्यद्वैते याति तस्माच्छिवोऽहम् ॥ ३ ॥
 आभातीदं विश्वमात्रन्यसत्यं सत्यज्ञानानंदरूपे विमोहोत् ॥
 निद्रामोहात्स्वप्नवत्तत्र सत्यं शुद्धः पूर्णो नित्य एकः शिवोऽहम् ॥ ४ ॥
 नाहं जातो न प्रवृद्धो न नष्टो देहस्योक्ताः प्रैकृताः सर्वधर्मोः ॥
 कर्तृत्वादिभिर्यैम्यस्यास्यनित्यो नाहंकारश्चात्मनो मे शिवोऽहम् ॥ ५ ॥
 नाहं जातो जन्ममृत्यु कुतो मे नाहं प्राणः क्षुत्पिपासा कुतो मे ॥
 नाहं चित्तं शोकमोहौ कुतो मे नाहं कर्ता बंधमोक्षौ कुतो मे ॥ ६ ॥
 ॥ इत्याचार्यविरचितमुपदेशपंचकं समाप्तम् ॥

॥ अथ स्वरूपानुसंधानस्तोत्रम् ॥

तपोपद्मदानादिभिः शुद्धबुद्धिर्विरक्तोऽग्रैनादेः पदे तुच्छबुद्ध्या ॥
 परित्यज्य सर्वं यदाप्नोति तत्त्वं परब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ १ ॥
 दयालं गुरुं ब्रह्मनिष्ठं प्रशान्तं समाराध्यं भक्त्या विचार्य स्वरूपम् ॥
 यदाप्नोति मत्वा निदिध्यास्य विद्वान्परब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ २ ॥
 यदानंदरूपं प्रकाशस्वरूपं निरस्तप्रपञ्चं परिच्छेदैर्दृश्यम् ॥

१३. अनुस्यूतम्="औबलेला" इति महाराष्ट्र भाषायां. २०. प्रत्यगात्मा=सर्वसाक्षी
 आत्मा. २५. आप्त=प्रेतः. २६. दैशिकः=गुरु. * शिवः=कल्याणरूपः. २७. उपहृतम्=
 कल्पितम्. २८. विमोहः=भ्रांतिः. २९. प्राकृतः=अज्ञः. मायाविरचितः. ३०. धर्मः=
 विकरः. ३१. चिन्मयम्=ज्ञानपूर्णम्. ३२. अग्रजः=जन्मा. ३३. निदिध्यास्य=निदिध्यात्वा.
 ३४. परिच्छेदः=मात्रम्.

अहंवृत्तिगम्यं तुरीयैस्वरूपं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ३ ॥
 यदज्ञानतो भाति विश्वं समस्तं विनष्टं च सद्यो यदात्मप्रबोधात् ॥
 मनोवैगतीतं विशुद्धं विमुक्तं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ४ ॥
 निषेधे कृते 'नेतिनेतीति' वाक्यैः समाधिस्यितानां यदाभाति पूर्णम् ॥
 अविस्थाप्रयातीतयद्वैतमेकं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ५ ॥
 यदानन्दलेशैः सदानन्दविश्वं यदाभातमेतत्सदा भाति विश्वम् ॥
 यदालोकने चायमन्यत्समस्तं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ६ ॥
 अनन्तं विभुं सर्वयोनिं निरीह^{३१} शिवं संगहीनं यदोकारगम्यम् ॥
 निराकारमूर्तिं त्वलं जन्ममृत्युं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ७ ॥
 यदानन्दसिधौ निमग्नः पुमान्स्यादविद्याविलासः समस्तः प्रपन्नः ॥
 यदा न स्फुरत्यद्भुतं यन्निमित्तं परंब्रह्म नित्यं तदेवाहमस्मि ॥ ८ ॥
 स्वरूपानुसंधानरूपां स्तुतिं यः पठेदादराद्भक्तिभाविर्मनुष्यः ॥
 शृणोतीह नित्यं समासक्तचित्तो भवेद्ब्रह्मरूपो हि वेदः प्रमाणम् ॥ ९ ॥
 ॥ इति स्वरूपानुसंधानस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ मनीषीपंचकम् ॥

कदाचिच्छंकराचार्यः काशीं प्रति पुर ययौ ॥
 तस्य ज्ञानपरीक्षार्थं कश्चिदेवः समागतः ॥ १ ॥
 चांडालरूपिणं दृष्ट्वा गच्छगच्छेति चाब्रवीत् ॥
 अयोक्तवन्तमाचार्यं स एव पुनरब्रवीत् ॥ २ ॥
 असमयादन्नमयं भयवा चैतैर्येनैवचैतन्यात् ॥
 यतिवर दूरीकर्तुं वाञ्छसि किं ब्रूहि गच्छगच्छेति ॥ ३ ॥
 किं गगाम्बुनि बिबिते वैर्मणौ चांडालवाटीपयः
 पुरे वातरमरित काञ्चनघटीमृत्कुम्भयोर्वाम्बरे ॥
 प्रेत्यमस्तुनि निस्तरगसहजानदावबोधाभ्युधौ
 विप्रोऽयं शैषचोऽयमित्यपि महान्कोऽयं विभेदध्रुवः ॥ ४ ॥
 ॥ शंकराचार्य उवाच ॥

जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु स्फुटतरा या सं^{*}विदुर्ऽजृम्भते

१५. तुरीयम्=चतुर्थम्. ३६. अतीतम्=अनधिगम्यम्. ३७. अवस्थानयम्=जाग्र-
 तस्वप्नसुषुप्तिरूपम्. ३८. सर्वयोनिः=सर्वप्रभव. ३९. निरीहम्=निरीच्छम्. २०. विलासः=
 चेष्टा. २१. अनुसंधानम्=मार्गणम्. २२. मनीषा=बुद्धिः. २३. चैतन्यम्=चेतना. २४.
 वैर्मणिः=सूर्य. २५. प्र यग्वस्तु=ब्रह्म. २६. स्वपच=चांडाल. २७. उजृम्भते=विवसति
 * सवितः=ज्ञानम्.

या ब्रह्मादिपिपीलिकाततनुषु प्रोक्ता जगत्साक्षिणी ॥
 सैवाहं न च दृश्यगुस्त्विति दृढा प्रज्ञापि यस्यास्ति चे-
 द्वांडालोस्तु स तु द्विजोस्तु गुरुरित्येषा मनीषा मम ॥ १ ॥
 ब्रह्मैवाहमिदं जगच्च सकलं चिन्मात्रविस्तारितम्
 सर्वं चैतदविद्याया त्रिगुणया सेशं मयाकल्पितम् ॥
 इत्थं यस्य दृढा मतिः स्थिरतरे नित्ये परे निर्मले-
 चांडालोस्तु स तु द्विजोस्तु गुरुरित्येषा मनीषा मम ॥ २ ॥
 शश्वन्नश्वमेव विश्वमखिलं निश्चित्य वाचा गुरोर्-
 नित्यं ब्रह्म निरंतरं विमृशता निर्व्याजं शांतात्मना ॥
 भूतं भावि च दुष्कृतं प्रवहता संविभये पावके
 प्रारब्धाप समर्पितं स्ववपुरित्येषा मनीषा मम ॥ ३ ॥
 यत्सौख्याम्बुधिलेशलेशत इमे शक्तादयो निर्वृता ॥
 यश्चित्ते नितरां प्रबोधकलने लब्धा मुनिर्निर्वृतः ॥
 तस्मिन्नित्यसुखांशुधौ गलितधीर्ब्रह्मैव न ब्रह्मविद्-
 यः कश्चित्स सुरेन्द्रवंदितपदो नूनं मनीषा मम ॥ ४ ॥
 या तिर्यङ्मरदेवताभिरहमित्यंतः स्फुटा मृद्वते ॥
 यस्मात्ता हृदयाक्षदेहविषया भान्ति स्वतो चेतनाः ॥
 तां भास्यैः पिहितार्कमंदलनिभां स्फूर्तिं सदा भावयन् ॥
 योगी निर्वृतमानसो हि गुरुरित्येषा मनीषा मम ॥ ५ ॥
 ॥ इत्याचार्यविरचितं मनीषापंचकं समाप्तम् ॥

॥ अथ निर्वर्णषट्कम् ॥

मनोबुद्धयहंकारचित्तानि नाहं न च श्रोत्रजिह्वे न च घ्राणनेत्रे ॥
 न च द्योम भूर्भारि तेजो न वायुश्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ १ ॥
 न च घ्राणसंज्ञो न वै पंचवैद्युर्न वा सैषैषातुर्न वा पंचैकोशः ॥
 न वाक्पाणिपादो न चोपैक्षपायुः श्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ २ ॥

१८. त्रिगुणाः=सत्त्वजस्तमोरूपाः. १९. विमृशतः=विचिन्वन्. ५०. निर्व्याजशांतात्मा=
 निष्प्रपञ्चेन प्रशान्तः आत्मायस्यसः. ५१. संनिष्मयः=ज्ञानमयः. ५२. प्रबोधकलनम्=
 प्रबोधजमकम्. ५३. तिर्यङ्मरदेवताभिः=पशुपक्षि मनुष्य देवताः इत्येताभिः. ५४. निर्वर्णम्
 =मोक्षः. ५५. पंचषाधयः=घ्राणः, अपानः, समानः, उद्वानः, व्यानः, एतेपंच. ५६. सहस्रात-
 वः=सप्तः, एकः, मेघः, सांसः, अस्थि, मज्जा, शुक्रं, एते सप्त. ५७. पंचकोशाः=अन्नमाणम
 नोमयाचितानात्रयाः पञ्चकोशाः. ५८. उपैक्षम्=स्त्रीजानेः पुरुषजानेवां इन्द्रियम्. ५ पायुः=गुटम

न मे द्वेषरागौ न मे लोभमोहौ मदो नैव मे नैव मात्सर्यभावः ॥
 न धर्मो न चाप्यो न कामो न मोक्षश्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ३ ॥
 न पुण्यं न पापं न सौख्यं न दुःखं न मंत्रो न तीर्थं न मे दानपज्ञाः ॥
 अहं भोजनं नैव भोज्यं न भोक्ता चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ४ ॥
 न मृत्युर्न शंका न मे जातिभेदाः पिता नैव मे नैव माता च जन्म ॥
 न बन्धुर्न मित्रं गुरुर्नैव शिष्यश्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ५ ॥
 अहं निर्विकल्पो निराकाररूपो विभुत्वाच्च सर्वत्र सर्वेन्द्रियाणाम् ॥
 न चासंगतं नैव मुक्तिर्न चोक्तिश्चिदानंदरूपः शिवोऽहं शिवोऽहम् ॥ ६ ॥
 ॥ श्रीमदाचार्यविरचितं निर्वाणषट्कं संपूर्णम् ॥

॥ अथ यतिपंचकस्तोत्रम् ॥

वेदान्तवाक्येषु सदा रमन्तो भिक्षान्नमात्रेण च तुष्टिमन्तः ॥
 अशोकवन्तः करुणैकवन्तः कौपीनवन्तैः खलु भाग्यवन्तः ॥ १ ॥
 मूलं तरोः केवलमाश्रयन्तः पाणिद्वये भोक्तुमप्यत्रयनः ॥
 कन्यामिव स्त्रीमपि कुंत्सयन्तः कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ २ ॥
 स्वानंदभावे परितुष्टिमनः स्वशांतसर्वेन्द्रियशक्तिमन्तः ॥
 अहर्निशं ब्रह्मणि ये रमतः कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ ३ ॥
 देहादिभावं परिहृत्य दूरादात्मानमात्मन्यवलोकयन्तः ॥
 नांतं न मय्यं न बहिः स्मरतः कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ ४ ॥
 पैशाक्षरं पावनमुच्चरन्तः पतिं पशूनां हृदि भाग्यवन्तः ॥
 भिक्षाशिनो दिक्षु परिभ्रमन्तः कौपीनवन्तः खलु भाग्यवन्तः ॥ ५ ॥
 ॥ इति श्रीमच्छुकराचार्यविरचितं यतिपञ्चकस्तोत्रं समाप्तम् ॥

॥ अथ जीवब्रह्मैकत्वं स्तोत्रम् ॥

नत्वाचार्यात्मानं श्रीशं मत्वा जीवब्रह्मैकत्वम् ॥
 दृष्ट्वाभ्यर्द्धतं स्वाराज्ये तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १ ॥
 यत्र स्फोरं नादिभ्रान्त्या विश्वं नानारूपं भाति ॥
 सिन्धौ यद्वत्फेनोम्यादे तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ २ ॥
 शुक्तौ रौप्यं रज्जौ सर्पश्चन्द्रे द्वित्वं धैःन्यम्बु ॥
 तद्वद्दृश्यं यत्रानन्ते तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ३ ॥

विस्मृत्वात्मानं यो ब्रह्मो बुधैवं सं सद्यो मुक्तः ॥
 बन्धो मुक्तिर्नैवानन्ते तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ४ ॥
 स्वप्नप्रायं स्मृत्वा स्थष्टा पश्यन्विश्वं क्रीडत्येकः ॥
 योऽयं स्फूर्त्यनन्दस्तद्वत्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ५ ॥
 चन्द्रो यद्वतोयागारेष्मेकोऽनेको भाति घान्त्या ॥
 बुद्धिप्लात्मा स्फूर्त्या सङ्गस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ६ ॥
 सन्तप्तायः पिण्डे वैद्मै वैद्मैर्धर्माः प्रादुःष्यति ॥
 बुद्ध्या स्वामन्येवं जीवस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ७ ॥
 ईशोऽभूद्यो मायोपौधिर्जीवो जातश्चित्तोपाधिः ॥
 त्यक्तोपाधिर्जीवन्मुक्तस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ८ ॥
 नन्मस्थानं नाशो यस्मान्मायायुक्ताद्विश्वस्यास्य ॥
 सत्यज्ञानानन्तानन्दस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ९ ॥
 अध्यारोप्यात्मन्यद्वैते 'विश्वेनेति' श्रुत्यापार्क्षे ॥
 निःसङ्गत्वं यत्र ज्ञेयं तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १० ॥
 कीवेऽल्पज्ञत्वादीन्यक्त्वा धर्मानि शो चेक्षत्वादीन ॥
 सोऽहं जीवस्तद्वैक्यं तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ ११ ॥
 गुर्वादिष्ठस्तत्वं ब्रह्म ह्यशु ज्ञात्वाहं ब्रह्मेति ॥
 निश्चित्यास्ते जीवन्मुक्तस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १२ ॥
 नित्यः शुद्धो निर्व्यापारः साक्षी वेत्ता मुक्तोऽनन्तः ॥
 अन्तर्यामी यः सर्वज्ञस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १३ ॥
 नित्यानेत्यज्ञानादीनामात्मावाप्ती यो हेतूनाम् ॥
 सङ्गात्पाचापेक्षया मुक्तस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १४ ॥
 प्रेयस्त्वं यत्संबद्धानां प्रायो जायापत्त्यादीनाम् ॥
 योनिस्तेषां प्रेमाभोधिस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १५ ॥
 यत्रातप्ये ज्ञानादर्शे नानारूपा भावा भान्ति ॥
 सिन्धौ यद्वत्तीरे वृक्षस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १६ ॥
 एषो यद्वद्विज्ञेयं तद्रूपं स्वं त्यक्त्वा रूपम् ॥
 बुधैवं विद्रूपं जीवस्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १७ ॥
 चिद्रूपं यस्यापाकस्तुं नष्टे मायालक्षणेनैव ॥
 याति द्योतं यत्रावस्तात्तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १८ ॥
 श्रुत्वा यत्त्वा ध्यात्वात्मानं हंसः सोऽहं ब्रह्मास्मीति ॥

श्रद्धालुर्न पश्येदीशं तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ १९ ॥
 दम्बा दाक्षः पद्महस्तैर्द्रुतापापान्निर्व्यापारः ॥
 भाति प्रत्यग्नैक्यात्मा तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ २० ॥
 नित्यं विशत्पार्याख्यातैर्विद्युन्मालावृत्तैः स्तुत्या ॥
 निःसन्देहं पश्येदीशं तद्ब्रह्माहं मोहातीतम् ॥ २१ ॥
 जीवब्रह्मैकत्वाख्याते अन्ये चित्तं यः संधत्ते ॥
 त्यक्त्वा मोहं वीतक्लेशः संप्राप्नोति ब्रह्मैकत्वम् ॥
 ॥ इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं जीवब्रह्मैकत्वं स्तोत्रं संपूर्णम् ॥

॥ अथ द्वादशपञ्जरिकास्तोत्रम् ॥

मूढ नहीहि धनागमप्रतृष्णां कुरु सद्बुद्धिं मनसि वितृष्णाम्
 यल्लभसे निजकर्मोपात्तं वित्तं तेन विनोदय चित्तम् ॥ १ ॥
 अर्यमनयं भावय नित्यं नास्ति ततः सुखलेशः सत्यम् ॥
 पुत्रादादिधनभ्राजां भीतिः सर्वत्रैषा विहिता रीतिः ॥ २ ॥
 का ते कान्ता कस्ते पुत्रः संसारोऽयमतीव विचित्रः ॥
 कस्य त्वं कः कुत आयातस्तत्त्वं चिन्तय तदिदं धातः ॥ ३ ॥
 मा कुरु धनजनपीवनगर्वं हराति निमेषात्कालः सर्वम् ॥
 मायामयमिदमखिलं हित्वा ब्रह्मपदं त्वं प्रविश विदित्वा ॥ ४ ॥
 कामं क्रोधं मोहं लोभं त्यक्त्वात्मानं भावय क्रोडहम् ॥
 आत्मज्ञानविहीना मूढास्ते पच्यन्ते नरकनिगूढाः ॥ ५ ॥
 शीतलपादपमूलनिवासाः शय्याभूतलमजिनं वासाः ॥
 सर्वपरिग्रहभोगत्यागाः कस्य सुखं न करोति विरागः ॥ ६ ॥
 शत्रौ मित्रे पुत्रे वन्धौ मा कुरु यत्नं विग्रहसन्धौ ॥
 भव समाचित्तः सर्वत्र त्वं बाण्डस्यचिरादादि विष्णुत्वम् ॥ ७ ॥
 त्वयि मयि चान्यत्रैको निष्णुर्नर्यसि कुप्यसि सर्वसाहेष्णुः ॥
 सर्वस्मिन्नपि परमात्मानं सर्वत्रोत्सृज भेदज्ञानम् ॥ ८ ॥
 प्राणायामं प्रैषाहारं नित्यानित्यविवेकविचारम् ॥
 जाप्यसमेतसम्पाधिविधानं कुर्वैषध्यानं महदवधानम् ॥ ९ ॥
 नलिनीदलगतजललम्पतरलं तद्ब्रह्मजीवितमतिशयचपलम् ॥
 विद्धि न्याय्यभिमानग्रस्तं लोकं शोकहतं च सप्ततम् ॥ १० ॥
 का ते अरुदेशो चिन्ता वैतुल्यं त्वं किं नास्ति नियता ॥

यस्तां हस्ते इवमापे वजा बोधयते प्रभवादि विरुद्धं ॥ ११ ॥

गुरुचरणावुजनिर्भरभक्तः संसारादचिराद्भव भयमुक्तः ।

सोद्विगमानरातिगमादेवं द्रष्टव्यं निजहृदयस्यं देवम् ॥ १२ ॥

द्वादशपञ्जरिकाय एषः शिष्याणां कथितो ह्युपदेशः ॥

येषां चित्ते नैव विवेकस्ते पच्यन्ते नरकमनेकम् ॥ १३ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं द्वादशपञ्जरिकास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अच्युताष्टकम्—साम्बिणीवृत्तं.

अच्युतं केशवं रामनारायणं कृष्णदामोदरं वासुदेवं हरिम् ॥

श्रीधरं माधवं गोपिकावल्लभं जानकीनाथकं रामचंद्रं भजे ॥ १ ॥

अच्युतं केशवं सत्यभामाधरं माधवं श्रीधरं राधिकाराधनम् ॥

इंदिरामंदिरं चेतसःसुंदरं देवकीनंदनं नंदजं संदधे ॥ २ ॥

विणये जिष्णवे शांतिने चक्रिणे रुक्मिणीरागिणे जानकीजानये ॥

बह्वीयस्रभायाचित्तात्मने कंसविध्वंसिने वंशिने ते नमः ॥ ३ ॥

कृष्ण गोविंद हे राम नारायण श्रीपते वासुदेवाचित् श्रीनिधे ॥

अच्युतानंत हे माधवाधोक्षज द्वारकानाथक द्रौपदीरक्षक ॥ ४ ॥

राक्षसक्षोभितः सीतया शोभितो दंडकारण्यभूषण्यताकारणम् ॥

लक्ष्मणेनान्वितो वानरैः सेवितोऽगरिना पूजितो राघवः पातु माम् ॥ ५ ॥

धेनुकारिष्टकानिष्टरुद्धेपिणां केशिहा कंसहृद्वंशिकावादकः ॥

पूतनाकोपकः सूरजाखेलकोः गोपिगोपालकः पातु मां सर्वदा ॥ ६ ॥

विद्युद्युद्योतकः प्रस्फुरद्वाससा प्रागृढंभोदवत्प्रोहसद्विग्रहम् ॥

वैजयंतीविभाशोभितोरस्यलं लोहिताग्निद्वयं वारिजातं भजे ॥ ७ ॥

कुंचितैः कुंतलैर्ग्राजमानाननं रत्नमौलिं लसत्कुंडलं गंडयोः ॥

हारकेयूरकंकणप्रोज्ज्वलं किकिणीमंजुलं श्यामलं तं भजे ॥ ८ ॥

अच्युतस्पाण्टकं यः पठेदिष्टदं प्रत्यहं प्रेयतः पूरितः ससृष्टम् ॥

सर्वतः सुंदरः कर्तृविश्वंभरस्तस्य वश्यो हरिर्जायते सत्वरम् ॥ ९ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं अच्युताष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ लक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रं.—वसंततिलकावृत्तं.

श्रीमत्पयोनिधिनिकेतन चक्रपाणे भोगोद्भोगमणिरंजितपुण्यमूर्ते ॥

योगीश शाश्वतशरण्य भवाधिपोत लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ १ ॥

ब्रह्मेन्द्रप्रहृदककिरीटकोटिसंघटितांगिकमलामलकांतिकांत ॥

लक्ष्मीलसत्कुचसरोरुहराजहंस लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ २ ॥
 संसारघोरगहने चरतो मुरारे मारोग्रभीकरमृगप्रवरार्दितस्य ॥
 आर्तस्य मत्सरनिदाघनिपोडितस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ३ ॥
 संसारकूपमतिघोरमगाधमूलं संप्राप्य दुःखशतसर्पसमाकुलस्य ॥
 दीनस्य देव कृपणापदमागतस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ४ ॥
 संसारसागरविशालकरालकालनक्रग्रहग्रसननिग्रहविग्रहस्य ॥
 अग्रस्य रागरसनोर्भिनिपीडितस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ५ ॥
 संसारवृक्षमघबीजमनंतकर्मशाखाशतं करणपत्रमनंगपुष्पम् ॥
 आरुह्य दुःखफलितं पततो वयालो लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ६ ॥
 संसारसर्पघनयज्ञत्रभयोग्रतीव्रदंष्ट्राकरालविषदग्धविनष्टमूर्तेः ॥
 नागारिवाहन सुधाब्धिनिवास शौरे लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ७ ॥
 संसारदावदहनानुरभीकरोरुज्वालावलीभिरतिदग्धतनूरुहस्य ॥
 त्वत्पादपद्मसरसीशरणागतस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ८ ॥
 संसारजालपतितस्य जगन्निवास सर्वोद्धार्यबडिशार्धक्षयोपमस्य ॥
 मोत्खंडितप्रचुरंतालुकमस्तकस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ९ ॥
 संसारभीकरकरैर्द्रकराभिघातनिष्पिष्टमर्भवपुपः सकलार्तिनाश ॥
 प्राणप्रयाणभवभीतिसमाकुलस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ १० ॥
 अंधस्य मे हतविवेकमहाधनस्य चैरिः प्रभो बलिभिरिन्द्रियनामधेयैः ॥
 मोहांधकूपकुहरे विनिपातितस्य लक्ष्मीनृसिंह मम देहि करावलंबम् ॥ ११ ॥
 लक्ष्मीपते कमलनाभ सुरेश विष्णो वैकुण्ठ कृष्ण मधुसूदन पुष्कराक्ष ॥
 ब्रह्मण्य केशव जनार्दन वासुदेव देवेश देहि कृपणस्य करावलंबम् ॥ १२ ॥
 यन्माययोजितवपुः प्रचुरप्रवाहमग्नार्यमत्र निवहोरुकरावलंबम् ॥
 लक्ष्मीनृसिंहचरणाब्जमधुवेतन स्तोत्रं कृतं सुखकरं भुवि शंकरेण ॥ १३ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं संकष्टनाशनं लक्ष्मीनृसिंहस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ चर्पटपंजरिकास्तोत्रं.—पञ्चाटिकावृत्तं.

दिनमपि रजनी सायं प्रातः शिशिरवसंतः पुनरायातः ।
 कालः क्रीडति गच्छत्यायुस्तदपि न मुंचत्याशावायुः ॥ १ ॥
 भज गोविंदं भज गोपालं भज गोविंदं मूढमते ।
 प्राप्ते सन्निहिते मरणे न हि न हि रसाति डुङ्गिभ्रूकरणे ॥ २ ॥
 अग्रे वन्धिः पृष्ठे भानू रात्रौ चुबुकसमर्पितजानुः ।
 कस्तलभिषातस्तलगासस्तदपि न मुंचत्याशापाशः ॥ ३ ॥

यावद्वितोषार्जनसक्तस्तावान्निजपरिवारो रक्तः ।
 पश्चाद्वावाति जर्जरदेहे वार्ता पृच्छति कोपि न गेहे ॥ ३ ॥
 जटिली मुंडी लुंचितकेशः काष्पायाविरबहुकृतवेशः ॥ ४ ॥
 भगवद्गीता किंचिदधीता गंगानललवकाणिका पीता ।
 सद्यपि यस्य मुरारिसमर्चा तस्य यमोपि करोति न चर्चा ॥ ५ ॥
 अंगं गलितं पलितं मुंडं दक्षान्विहीनं नातं तुंडम् ।
 मृद्वो याति मृहीत्वा दंडं तदापि न मुंचत्याशा पिंडम् ॥ ६ ॥
 बालस्तावत्कीडासक्तस्तरुणस्तावत् तरुणीरक्तः ।
 मृद्वस्तावोद्यतामग्नः परे ब्रह्मणि कोपि न लभः ॥ ७ ॥
 पुनरपि जननं पुनरपि मरणं पुनरपि जननीजठरे शयनम् ॥
 इह संसारे भयदुस्तारे रूपया परिपाहि मुरारे ॥ ८ ॥
 पुनरपि रजनी पुनरपि दिवसः पुनरपि पक्षः पुनरपि मासः ॥
 पुनरप्ययनं पुनरपि वर्षं तदापि न मुंचत्याशामर्षम् ॥ ९ ॥
 ययसि गते कः कामविकारः शुष्के नीरे कः कासारः ॥
 नष्टे द्रव्ये कः परिवारः ज्ञाते तत्त्वे कः संसारः ॥ १० ॥
 नारीस्तनभरनाभिनिवेशं मिथ्यामायामोहावेशम् ॥
 एतत् त्वङ्मांसविकारं मनसि विचारय वारंवारम् ॥ ११ ॥
 कस्त्वं कोहं कुत आयातः का मे जननी को मे नातः ॥
 इति परिभावय सर्वमतारं विधं त्यक्त्वा स्मरविचारम् ॥ १२ ॥
 ज्ञेयं गीतानामसहस्रं ध्येयं श्रीपतिरूपमजस्रं ॥
 ज्ञेयं सज्जनसंगतिचित्तं देयं दीनजनाय च वित्तम् ॥ १३ ॥
 यावज्जीवो निवसति देहे कुशलं तावच्छृणुति गेहे ॥
 गतवाति वायी देहापाये भार्या निम्यति तस्मिन् काये ॥ १४ ॥
 सुखतः कियते रामाभोगः पश्चादंतशरीरे रोगः ॥
 यदापि लोके मरणं क्षरणं तदापि न मुंचति पापाचरणं ॥ १५ ॥
 रथ्याचर्पटविरचितकंया पुण्यापुण्यविवर्जितपंथाः ॥
 नाहं न त्वं नायं लोकस्तदपि किमर्थं कियते शोकः ॥ १६ ॥
 कुरुते गंगासागरगमनं व्रतपरिपालनमथवा दानम् ॥
 ज्ञानविहीने सर्वमनेन मुक्तिर्न भवति जन्मशतेन ॥ १७ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं चर्पटपंजरिकास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ दशावतारस्तोत्रम्.-भुजंगप्रयातवृत्तं.

चललोलकल्लोलकल्लोलिनीश स्फुरन्नक्रचक्रातिवक्त्राबुल्लनः ॥
 हतो येन मीनावतारेण शंखः स पायादपायाजगद्धासुदेवः ॥ १ ॥
 धरानिर्जारातिभारादपारादकूपारनिरातुराधःपतती ॥
 धृता कूर्मरूपेण पृष्ठोपरिष्ठे स देवो मुदे वोऽस्तु शेषांगशायी ॥ २ ॥
 उदग्रे रदाग्रे सगोत्रापि गोत्रा स्थिता तस्युपः केतकाग्रे पटंग्रे ॥
 तनीति श्रियं सश्रियं नस्तनोतु प्रभुः श्रीवराहावतारो मुरारिः ॥ ३ ॥
 उरोदार आरंभसंरंभिणोसौ रमासभ्रमाभंगुराग्रैर्नखग्रैः ॥
 स्वभक्तातिभक्त्याभिष्यक्तेन दारुण्यघौघं सदा वः स हिंस्यान्नृसिंहः ॥ ४ ॥
 छुलादाकलथं त्रिलोकीं बलीयान् बलिं संवबंध त्रिलोकीबलीयः ॥
 तनुत्वं दधानीं तनु संदधानो विमोहं मनो वामनो वः स कुर्यात् ॥ ५ ॥
 हतक्षत्रियासूक्तप्रपानप्रमत्तप्रनृत्यत्पिशाचप्रगीतप्रतापः ॥
 धराकारि येनाप्रजन्माग्रहारं विहारं क्रियन्मानसे वः स रामः ॥ ६ ॥
 नतग्रीवसुग्रीवसाम्राज्यहेतुर्दशग्रीवसंतानसंहारकेतुः ॥
 धनुर्येन भस्मं महत्कामहंतुः स मे जानकीजानिरेनांसि हंतु ॥ ७ ॥
 घनाद् गोधन येन गोवर्धनेन व्यरक्षि प्रतापेन गोवर्धनेन ॥
 हतारातिचक्री रणव्यस्तचक्री पदध्वस्तचक्री स नः पातु चक्री ॥ ८ ॥
 धराबद्धपद्मासनस्यात्रियष्टिर्नियम्यानिर्लं न्यस्तनासाग्रघटिः ॥
 य आर्स्ते कलौ योगिना चक्रवर्ती स बुद्धः प्रबुद्धोऽस्तु नश्चित्तवर्ती ॥ ९ ॥
 दुरापारसंसारसंहारकारी भवत्यश्वचारः रुगणप्रहारी ॥
 मुरारिर्दशाक्षरधारीह कल्की करोतु द्विषा धंसनं वः स कल्की ॥ १० ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं दशावतारस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ आतर्त्राणनारायणाष्टावशकम्.-शार्दूलविलम्बितवृत्तं.

प्रल्हादप्रमुरारिस्तु चेत् तव हरिः सर्वत्र मे दर्शय ।
 स्तम्भे चैनमिति श्रुन्तमसुरं तत्रागिरासीद्धरिः ॥
 वक्षस्तस्य विदारयन्निजनरैर्वासल्यमावेदय- ।
 आर्तत्राणपरायणः स भगवान्नारायणो मे गतिः ॥ १ ॥
 श्रीरामाव बिभीषणोयमधुना त्वार्तो भयादागतः ।
 सुग्रीवानय पालयेहमधुना पीलस्त्यमेवागतम् ॥
 एवं योऽभयमस्य सर्वनिदितं लंकाधिपस्य ददा ।
 मार्तत्राणपरायणः स भगवान्नारायणो मे गतिः ॥ २ ॥

नकग्रस्तपदं समुद्यतकरं ब्रह्मेश देवेश मां ।
 पादोति प्रचुरार्तरावकरिणं देवेश शक्तिश च ॥
 या शोचेति ररक्षं नक्तवदनाच्चक्राश्रया तत्क्षणा- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ३ ॥
 हा कृष्णच्युत हा कृपाजलनिधे हा पांडावानां गते ।
 क्वासि क्वासि सुयोधनादवगतां हा रक्ष मां द्रौपदीम् ॥
 इत्युक्तोऽक्षयवस्त्ररक्षिततनुं योरक्षवापद्रवणा- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ४ ॥
 यत्पादाब्जनखोदकं त्रिजगतां पापौघविध्वंसनं ।
 यन्नामामृतपूरणं च पिबतां संतापसंहारकम् ॥
 पापाणश्च तदंघ्रितो निजवधूरूपं मुनेरास्रवा ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ५ ॥
 यन्नामिश्रुतिमात्रतोऽपरिमितं संसारवारां निधि ।
 त्यक्त्वा गच्छति दुर्जनेपि परमं विष्णोः पदं शाश्वतं ॥
 तन्नैवाद्भुतकारणं त्रिजगतां नायस्य दासोऽस्म्यह- ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ६ ॥
 पित्रा धातरमुत्तमांकगमितं भक्तोत्तमं यो ध्रुवं ॥
 दृष्ट्वा तत्समभारुद्धुमुदितं मात्राभ्यां गतम् ॥
 योदात् तं शरणागतं तु तपसा हेमश्रितिसहासनं ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ७ ॥
 नायेति श्रुतयो न तत्त्वतयो घोषस्थिता गोपिका ।
 जारिण्यः कुलजातिधर्मविमुखा अभ्यात्मभावं ययुः ॥
 भक्तिर्पश्य ददाति मुक्तिमनुलां जारस्य यः सदाति- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ८ ॥
 क्षुत्तृणार्तसहस्रशिष्यसहितं दुर्वाससं सोभितं ।
 द्रौपद्या भयभक्तियुक्तमनसा शाकं स्वहस्तार्पितं ॥
 भुक्त्वा तर्पयदात्मवृत्तिमखिलामवेदयन् यः पुमान् ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ९ ॥
 येनारक्षि रघूत्तमेन जलधेस्तीरे दशास्यानुज- ।
 स्त्वापातं शरणं रघूत्तमं विभो रक्षातुरं मामिति ॥
 पीलस्त्वेन निराकृतोऽथ सदसि भ्रात्रा च लेकापुरे ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १० ॥

येनावहि महाहृदि वसुमती संवर्तकाले महा- ।
 लालाक्रोडवपुर्धरेण हरिणा नारायणेन स्वयम् ॥
 यः पापिद्रुमसंप्रवर्तमचिराद्धत्वा च योऽगात् प्रिय- ।
 मार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ ११ ॥
 योद्धासौ भुवनत्रये मधुपतिर्भर्ता नराणां बले ।
 राधाया अकरोद्व्रते रतिमनःपूर्तिं सुरैर्द्रानुजः ॥
 यो वा रक्षति दीनपांडुतनयान् नायेति भीतिं गता- ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १२ ॥
 यो साक्षीपिनिदेशतश्च तनयं लोकांतरात्सन्नतं ।
 चानीय प्रतिपाद्य पुत्रमरणादुजृंभमाणार्तये ॥
 संतोषं जनयन्नमेयमहिमा पुत्रार्थसंपादना- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १३ ॥
 यन्नामस्मरणादघौघसहितो विप्रः पुराजामिलः ।
 प्राणान्मुक्तिमशोपेतमनु च यः पापैघदावार्तियुक् ॥
 सद्यो भागवतोत्तमात्मानि मर्ति प्रापांबरीषाभिध- ।
 श्वार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १४ ॥
 योरक्षद्वसनादिनित्यरहितं विप्रं कुचैलाभिधं ।
 दीनादीनचकोरपालनपरः श्रीशंखचक्रोज्ज्वलः ॥
 तज्जीर्णांबरमुष्टिमात्रपृष्कानादाय भुक्त्वा क्षणा- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १५ ॥
 यत्कल्याणगुणाभिरामममलं मंत्राणि संशिक्षते ।
 यत्संशेतिपतिप्रतिष्ठितमिदं विश्वं वदत्यागमः ॥
 यो योगाद्रमनःसरोरुहतमःप्रध्वंसविद्वानुमा- ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १६ ॥
 कालिंदीहृदयाभिरामपुलिने पुण्ये जगन्मंगले ।
 चंद्रांभोजवटे पुटे परिसरे धात्रा समाराधिते ॥
 श्रीरंगे भुजगैर्द्रभोगशयने शेते सदा यः पुमा- ।
 नार्तत्राणपरायणः स भगवान् नारायणो मे गतिः ॥ १७ ॥
 यात्सल्यादभयप्रदानसमपादार्तातिनिर्वापणा- ।
 दौदार्यादघशोपणादगाणितश्रेयःपदप्रापणात् ॥
 सेव्यः श्रीपतिरेव सर्वजगतामेते हि तत्साक्षिणः ।
 प्रह्लादश्च निर्भाषणश्च करिराट् पांचाल्यहल्याभुवाः ॥ १८ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितमार्तत्राणपरायणाष्टादशकं संपूर्णम् ॥

गोविंदाष्टकस्ताम्रम्.

॥ अथ गोविंदाष्टकस्तोत्रम्* ॥

श्रीसत्यज्ञानमनंतं नित्यमनाकाशं परमाकाशं ।
 गोत्रप्रोगणरिगणलोलमनायासं परमायासम् ॥
 मायाकल्पितनानाकारगनाकारं भुवनाकारं ।
 क्षमामानायमनायं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ १ ॥
 मृतसामर्त्स्यहेतियशोदाताडनशैशवसंत्रासं ।
 व्यादेतयत्रालोकितलोकालोकचतुर्दशलोकालिम् ॥
 लोकत्रयपुरमूलस्तंभं लोकालोकमंगालोक्तं ।
 केशं परमेशं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ २ ॥
 त्रैविष्टपरिपुवीरघ्नं क्षितिभारघ्नं भवरोगघ्नं ।
 फेवल्यं नवनीताहारमनाहारं भुवनाहारम् ॥
 वैमल्यस्फुटचेतोवृत्तविशेषाभासमनाभासं ।
 शैवं फेवलशांतं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ ३ ॥
 गोपालं प्रभुलीलाविग्रहगोपालं कुलगोपालं ।
 गोपीखेलनगोवर्धनधृतलीलाललितगोपालम् ॥
 गोभिर्निगदितगोविंदं स्फुटमानं बहुनामानं ।
 गोधीगोचरदूरं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ ४ ॥
 गोपीमंडलगोपीभेदमभेदार्थं शशवद्गोखुर- ।
 निर्धूतोद्धृतधूलीधूसरसीभाग्यम् † ॥
 श्रद्धाभक्तिगृहीतानंदमर्चित्यं चितितसद्भावं ।
 चित्तमणिमणिमानं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ ५ ॥
 स्नानव्याकुलयोपिद्वस्त्रमुपादायागमुपाहृतं ।
 व्यादित्संतीर्य दिग्मस्त्रा दातुं समुपाकर्षतम् ॥
 निर्धूतद्वयशोकविमोहं बुद्धं बुद्धैरंतस्यं ।
 सत्तामात्रशरीरं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ ६ ॥
 कांतं कारणमादिमनादिं कालघनाभासं † ।
 कालिंदीगतकालियशिरसि नृत्यंतम् § ॥
 कालं कालकलातीतं कलिताशेषं कलिदोषघ्नं ।
 कालत्रयगतिहेतुं प्रणमत गोविंदं परमानंदम् ॥ ७ ॥

* या स्तोत्राच्या प्रत्येक पद्याच्या प्रत्येक पादांत तीस मात्रा असण्याचा नियम दिसतो. म्हणून हे मालागणवृत्त होय. छंदोमंजरी व वृत्तरत्नाकर यांत अशा प्रकारच्या वृत्तांचें नांव आढळत नाहीं. † या पादांत चार मात्रा कमी आहेत. § यांत दहा मात्रा कमी.

वृंदावनभुवि वृंदारकगणवृंदाराधितदेहं ।
 कुंदाभामलमंदस्मेरसुधानंदं सुहृदानन्दम् ॥
 वृंदाशेषमहामुनिमानसवृंदानंदपदद्वंद्वम्
 वृंदाशेषगुणाब्धिं प्रणमत गोविंदं परमानन्दम् ॥ ८ ॥

गोविंदाष्टकमेतदधीते यो गोविंदार्पितचेता ।
 यो गोविंदाच्युत माधव विष्णो गोकुलनायक कृष्णेति ॥
 गोविंदाघिसरोजध्यानसुधाजलधीतसमस्ताघो ।
 गोविंदं परमानन्दामृतमंतस्थं स समभ्येति ॥ ९ ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं
 गोविंदाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम्

अथ पंचमहायुधस्तोत्रम्—उपजातिवृत्तं.

विष्णोर्मुखोत्थानिलपूरितस्य यस्य ध्वनिर्दानवदर्पहंता
 तं पाचजन्यं शशिकोटिशुभ्रं शंखं सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ १ ॥
 स्फुरत्सहस्रारशिखातिर्त्तिव्रं सुदर्शनं भास्करकोटितुल्यम्
 स्फुरद्विपां प्राणविनाशदक्षं चक्रं सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ २ ॥
 हिरण्ययी मेरुसमानसारां कौमोदकीं दैत्यकुलस्य हन्त्रीम्
 वैकुण्ठवामाग्रकराभिर्मृष्टां गदां सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ ३ ॥
 रक्षोऽसुराणां कठिनोऽप्रकण्ठछेदोच्छलच्छाणितदिग्धधारम्
 तं नन्दकं नाम हरेः प्रदीप्तं खड्गं सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ ४ ॥
 यस्यातिनादश्रवणात् सुराणां चेतांसि निर्मुक्तभयानि सद्यः ॥
 भवन्ति दैत्याशनिबाणवर्षं शार्ङ्गं सदाहं शरणं प्रपद्ये ॥ ५ ॥
 प्रातर्हरेः पंचमहायुधानां स्तवं पठेद्यः कृतसर्वरक्षः

जीवेच्छतं सर्वजनैः स पूज्यो निर्वाणकाले विशतीह विष्णुम् ॥ ६ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं पंचमहायुधस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ परदेवतामानसपूजास्तोत्रम्.

उपसि मागधमंगलगायनै शंतिरिति जागृहि जागृहि जागृहि ॥
 अतिरुपाद्रकटाक्षानिरीसणै र्जगादिदं जगदंब सुखीकुरु ॥ १ ॥
 कनकमयवितर्दिशोभमानं दिशि दिशि पूर्णसुवर्णकुंभयुक्तम् ॥
 भणिमंडपमज्जमेहि मातर्भयि रूपयाशु समर्चनं ग्रहीतुम् ॥ २ ॥
 कनककलशशोभमानशीर्षं जलधरचुंनिसमुल्लसत्पताकम् ॥
 भगवाति तव सन्निवासेतोर्भणिमयमंदिरमेतदर्पयामि ॥ ३ ॥

तपनीपमयी सुतूलिका कमनीया मृदुलोत्तरच्छदा ॥

नवरत्नविभूषिता मया शिबिकेयं जगदंब तेषिता ॥ ४ ॥

कनकमपावेतार्दस्थापिते तूलिकाब्धे विविधकुसुमकीर्णे कोटिबालार्कवर्णे ॥

भगवति स्मणीये रत्नासिंहासनेस्मिन्नुपविश पदयुग्मं हेमपीठे निधेदि ॥ ५ ॥

माणिमौक्तिकनिर्मितं महांतं कनकस्तंबचतुष्टयेन युक्तम् ॥

कमनीयतमं भवानि तुभ्यं नवमुल्लोचमहं समर्पयामि ॥ ६ ॥

दूर्ध्वा सरसिजान्वितविष्णुक्रांतया च सहितं कुसुमाढ्यम् ॥

पद्मयुग्मसदृशे पदयुग्मे पादमेतदुररीकुरु मातः ॥ ७ ॥

गंधपुष्पयवसर्पपदूर्वासंयुतं तिलकुशाक्षतमिश्रम् ॥

हेमपात्रानेहितं सह रत्नैरर्घ्यमेतदुररीकुरु मातः ॥ ८ ॥

जलजदुतिना करेण जातीफलकंकोललवंगगांधयुक्तैः ॥

धूम्रैरमृतैरिवातिशीतैर्भगवत्याचमनं विधीयताम् ॥ ९ ॥

निहितं कनकस्य संपुटे पिहितं रत्नविधानकेन यत् ॥

तदिदं भवतीकरेपितं मधुपर्कं जननि प्रगृह्यताम् ॥ १० ॥

एतच्चंपकतैलमंब विविधैः पुष्पैर्मुहुर्वासितं ।

न्यस्तं रत्नमये[मयात्र] चपके भृंगैर्भ्रमद्विर्वृतम् ॥

सानंदं सुरसुंदरीभिरभितो हस्तैर्धृतं तन्मया ।

केशेषु भ्रमरपद्मेषु सकलेष्वंगेषु चालिष्यते ॥ ११ ॥

मातः कुकुम [रेणु] निर्मितमिदं देहे तपोद्वर्तनं ।

भक्त्याहं कलयामि हेमरत्ना संभिभूतं केशरैः ॥

केशानामलकैर्विशोध्य विशदाम् कस्तूरिकाद्यर्चितैः ।

स्नानं ते नवरत्नकुंभाविधिना संवासेतोष्णोदके ॥ १२ ॥

दधिदुग्धघृतैः समासिकैः सितया शर्करया समन्वितैः ।

स्नपयामि तवाहमादृतो जननि त्वां पुनुरुष्णचारिभिः ॥ १३ ॥

एलोशीरसुंवासितैः सुकुसुमैर्भृंगादितीर्थोदकैः ।

माणिनयामृतमौक्तिकामृतयुतैः स्वच्छैः सुवर्णोदकैः ॥

मंत्रान् वैदिकतांत्रिकान् परिपठन् सानंदमत्यादरात् ।

स्नानं ते परिकल्पयामि जननि प्रीत्या त्वमंगीकुरु ॥ १४ ॥

बालार्कद्युतिदाडिमौयकुसुमप्रस्फर्दिसर्वोत्तमं ।

मातस्त्वं परिधोहे दिव्यवसनं भक्त्या मया कल्पितम् ॥

मुक्ताभिर्ग्रथितं च कंचुकभिर्दं स्वीकृत्य पीतप्रभं ।

तप्तस्वर्णसमानवर्णमदुलं प्रावारमंगीकुरु ॥ १५ ॥

नवरत्नयुते मयार्पिते कमनीये तपनीयपादुके ॥

सविलासमिदं पदद्वयं कृपया देवि तयोर्निधायतां ॥ १६ ॥

कलघौतकलाकलापचंचनमणिमुक्तायुतकोटिमंजरीभिः ॥

मृदुलोत्तरतूलिकादिभिर्वृतमुच्चासनमंब ते पर्यामि ॥ १७ ॥

बहुभिरगुरुधूपैः सादरं धूपयित्वा भगवति तव केशान् कंकतैर्मार्जयित्वा ॥

सुरभिभिररविदैश्चंपकैश्चार्चयित्वा झटिति कनकसूत्रैर्जूटयन् वेषयामि ॥ १८ ॥

सौवारांजनमिदमंब चक्षुषोस्ते कियस्तं कनकशलाकया मया यत् ॥

तन्मूनं मलिनमापि त्वदक्षिसंगाद् ब्रह्मद्राक्षभिलषणांयतामियाय ॥ १९ ॥

मंजरान् पदयोर्निधाय रुचिरान् विन्यस्य कांचीं कटौ ।

मुक्ताहारमुरोजयोरनुपमां नक्षत्रमालां गले ॥

केशूराणि भुजेषु रत्नवलयश्रेणीः करेषु क्रमात् ॥

ताटके तव कर्णयोर्विनिदधे शीर्षे च चूडामणिम् ॥ २० ॥

धामिले तव देवि हेमकुसुमान्याधाय भालस्थले ।

मुक्तराजिविराजिहेमतिलकं नासापुटे मौक्तिकम् ॥

मातर्मौक्तिकजालिकां च कुचयोः सर्वांगुलीधूमिकाः ।

कट्यां कांचनार्किकिणीर्विनिदधे रत्नावतंसं श्रुतौ ॥ २१ ॥

मातर्भालतले तवातिविमले काश्मीरकस्तूरिका- ।

कर्पूरागरुभिः करोमि तिलकं देहैगरांगं तवः ॥

वसोजादिषु यक्षकर्मरसं सिक्त्वा च पुष्पद्रवं ।

पादौ कुंकुमलेपनादिभिरहं संपूजयामि क्रमात् ॥ २२ ॥

रत्नाक्षतैस्त्वां परिपूजयामि मुक्ताफलैर्वा रुचिरैर्विद्भैः ॥

अखंडितैर्देवि यवादिभिर्वा काश्मीरपंकांकिततंडुलैर्वा ॥ २३ ॥

जनानि चंपकतैलमिदं पुरो मृगमदोयमयं पट्यासकः ॥

सुरभिगंधमिदं चतुःसमं सपदि सर्वमिदं श्रुतिगृह्यताम् ॥ २४ ॥

सीमंते ते भगवति मया सादरं न्यस्तमेतत् ।

सिद्धूरं ते हृदयकमले हर्षयपं तनोतु ॥

बालादित्यद्युतिरिव सदा लोहिता यस्य कांति- ॥

रंतध्यातं हरतु सततं चेतसा चितयामि ॥ २५ ॥

मंदारकुंदकरवीरलवंगपुष्पैस्त्वां देवि सततमहं परिपूजयामि ॥

च ते पर्यामि ॥ २६ ॥

कर्णिकारगिरिकर्णिकादिभिः पूजयामि जगदंब ते वपुः ॥ २७ ॥

पारिजातशतपत्रपाटलैर्मल्लिकामकुलचंपकादिभिः ॥

अंबुजैश्च कुसुमैश्च सादरं पूजयामि जगदंब ते नृपुः ॥ २८ ॥

लाक्षसंमिलितैः सिताभ्रसहितैः श्रियाससंमिश्रितैः ।

कर्पूराकुलितैः सितामधुयुतैर्गोसर्पिपालोदितैः ॥

श्रीखंडागुरुगुणुलप्रभृतिभिर्नागाविधैर्वस्तुभिः ।

धूपं ते परिकल्पयामि जनति प्रीत्या त्वमंगीकुरु ॥ २९ ॥

रत्नालंकृतहेमपात्रनिहेतैर्गोसर्पिषा दीपितैः ।

दीपैर्दीर्घतरांधकारभिदुरैर्बालार्ककोटिप्रभैः ॥

आताम्रजलदुष्कजलनववर्नप्रदीपैः सदा ।

मातस्त्वामहमुच्चकैः * * * ॥ ३० ॥

मातस्त्वां दधिदुग्धपायसनहाशाल्यन्नसंतानिकाः ।

..... ॥

..... ॥

शाकैः साकमहं सुधाधिकरसैः संतर्पयाम्यर्पयन् ॥ ३१ ॥

सापूपसूपदधिदुग्धसिताघृतानि सुस्वादभक्ष्यपरमान्नपुरुषराणि ॥

शाकाल्लसन्मरिचजीरकबाह्लिकानि भक्ष्यपाणि भुक्ष्य जगदंब मयार्पितानि ॥ ३२ ॥

क्षीरमेतदिदमुत्तमोत्तमं प्राग्प्रमाल्यमिदमुज्ज्वलं मधु ॥

मातरेतदिदममृतोपमं पयः संप्रमेण परिपीयतां मुहुः ॥ ३३ ॥

लण्गोदकैः पाणियुगं मुखं च प्रक्षाल्य मातः कलघातपात्रे ॥

कर्पूरमिश्रेण सर्कुकुमेन हस्ती समुद्धृत्य चंदनेन ॥ ३४ ॥

अतिशीतमुशीरवासितं तपनीयोपवने निवेदितं ॥

पटपूतमिदं जितामृतं शुचिगंगाभृतमंब पीयताम् ॥ ३५ ॥

ताम्राभ्ररंभाफलसंयुतानि द्राक्षाफलाक्षौदसमन्वितानि ॥

सुनारिकेलानि सदादिमानि फलानि ते देवि समर्पयामि ॥ ३६ ॥

कलिंगकोशादिकसंयुतानि जंबीरनारिंगसमन्वितानि ॥

सर्वाजपुराणि सज्जम्बवानि फलानि ते देवि समर्पयामि ॥ ३७ ॥

कर्पूरेण युतैर्लवंगसहितैः कंकोलचूर्णान्वितैः ।

सुस्वादुक्रमुक्तैः सगीरखदिरैः सुस्निग्धजातीफलैः ॥

मानः केतकपत्रकुंदरुचिभिस्तांबूलनल्लीदलैः ।

सानंदं मुखमंडनार्यमतुलं तांबूलमंगीकुरु ॥ ३८ ॥

एलालवंगादिसमन्वितानि कंकोलकर्पूरसमन्वितानि ॥

तांबूलवल्लीदलसंयुतानि पूगानि ते देवि समर्पयामि ॥ ३९ ॥

तांबूलवल्लोदलोर्जितहेमवर्णं स्वर्णाक्तपूगफलमौक्तिकचूर्णयुक्तम् ॥

रत्नस्पगिस्थितमिदं खदिरेण सार्धं तांबूलमंब वदनांबुरहे गृहाण ॥४०॥

महति कनकपात्रे स्थापयित्वा विशालान् ।

डमरुसदृशरूपान् पक्वगोधूमदीपान् ॥

बहुघृतमय तेषु न्यस्य दीपानुरूपं ।

भुवनजननि कुर्वन् नित्यमारार्तिकं ते ॥ ४१ ॥

सविनयमय दत्त्वा जानुयुग्मं धरण्यां ।

सपदि शिरसि धृत्वा पात्रमारार्तिकस्य ॥

मुत्तकमलसमीपे तैव सार्धत्रिवारं ।

ध्रमयाति माये भूयात् ते रुपाद्रः कटाक्षः ॥ ४२ ॥

अथ बहुमणिमिश्रमौक्तिकैस्त्वावकीर्णैः ।

स्त्रिभुवनकमर्नायैः पूजयित्वा च वस्त्रैः ॥

मिलितविविधमुक्तां दिव्यलावण्ययुक्तां ॥

जननि कनकवृष्टिं दक्षिणां तर्पयामि ॥ ४३ ॥

मातः कांचनदंडमंडितमिदं पूर्णदुर्बिबप्रभं ।

नानारत्नविशोभिहेमकलशं लोकत्रयाल्हादकम् ॥

भास्वनमौक्तिकजालिकापरिवृतं प्रीत्यात्महस्ते धृतं ।

छत्रं ते परिकल्पयामि जननि त्वष्टा स्वयं निर्मितं ॥ ४४ ॥

शारदिंदुमरीचिगौरवर्णैर्मणिमुक्ताविलसत्सुवर्णदंडैः ॥

जगदंब विचित्रचामरैस्त्वापहमानंदभरेण योजयामि ॥ ४५ ॥

मातृदमंडलनिभो जगदंब योयं प्रीत्या मया मणिमयो मुकुरोर्धितस्ते ॥

पूर्णशुबिंबरुचिरं वदनं स्वकीयमस्मिन् विलोक्य विलोलविलोचने त्वम् ॥४६॥

इंद्रादयो नतिर्नतैर्मुकुटप्रदीपैर्नोराजयंति सततं तव पादपीठम् ॥

तस्मादहं तव समस्तशरीरमेतन्नाराजशायि जगदंब सहस्रदोषैः ॥ ४७ ॥

प्रियगतिरितेतुंगो रत्नपल्लवाण्युक्तः ।

कनकमयविभूषः स्निग्धगंभीरघोषः ॥

भगवति कलितोयं वाहनार्थं मया ते ।

तुरगशतसमेतो वायुवेगस्तुरंगः ॥ ४८ ॥

मधुकरवृतकुंभन्यस्तसिदूररेणुः ।

कनककलितघंटाकंकणिशोभिकंठः ॥

श्रवणपुगुलचंचद्यामरो मेघनुन्यो ।

जननि तव मुदे रत्नामृतमांग एषः ॥ ४९ ॥

ह्रततरुरगेर्विराजमानं मणिमपचक्रचतुष्टयेन युक्तम् ।
 कनकमयमहावितानवतं भगवति ते हि रयं समर्पयामि ॥ ५० ॥
 हृपगजरथपतिशोभमानं दिशि दिशि हुंदुभिमेघनादयुक्तम् ॥
 अतिबहुचतुरंगसैन्यमेतद्गगति भक्तिभरेण तर्पयामि ॥ ५१ ॥
 पारेलीकृतसप्तसागरं बहुसंपत्सहितं मयात्र ते ॥
 विपुलं धरणीतलाभिधं प्रबलं दुर्गमिदं समर्पितम् ॥ ५२ ॥
 शतपत्रपुतैः स्वभावशीतैरतिसीरम्यपुतैः परागपतितैः ॥
 भ्रमरीमुखरीकृतैरनंतैर्व्यजनैस्त्वां जगदंब बीजयामि ॥ ५३ ॥
 भ्रमविलुलितकुंतला लतालिर्विगलितमाल्यविकीर्णरंगभूमिः ॥
 हृपमतिरुचिरानना नटंती तव हृदये मुदमातनोतु मातः ॥ ५४ ॥
 मुखकमलविलासलोलपेणीविलसितनिर्मितमत्तलोलभृंगाः ॥
 पुवजनसुखकारिचारुलीला भगवति ते पुरतो नटंति बालाः ॥ ५५ ॥

हचिरकुचतटीनां नाट्यकाले नटीनां
 प्रतिग्रहमय तत्वे प्रत्यहं प्रादुरासीत् ॥
 धिमिमिति धिमि धिक् धाधिक् धिधीधिक् धिधीधिक् ।
 धिगिति धिगिति तत्तयैयययेति शब्दः ॥ ५६ ॥
 भ्रमदलिकुलतुल्यालोलधामिलभारा ।
 स्मितमुखकमलोद्यदिव्यलावण्यरूपा ॥
 अनुपमधृतवेषा वारयोषा नटंती ।
 परभृतकलकंठी देवि हर्षं तनोतु ॥ ५७ ॥
 डमरुडिडिमरुडिरुल्लरीमृदुमृदंगारिश्रृंगडादयः ॥
 हाटिति हांकुतिभिर्जगदंबिके मुहुरयं हृदयं सुखयंतु ते ॥ ५८ ॥
 विपंचीषु सप्त स्वरान् वादयंत्यस्तव द्वारि गावति गौधर्वकन्याः ॥
 क्षणं सावधानेन चित्तेन मातः समाकर्णय त्वं मया प्रार्थितासि ॥ ५९ ॥
 आभिनवकमनीयैर्नर्तनैर्नर्तकीनां ।
 क्षणमय रमापिंता चेत् एवं त्वदीयम् ॥
 स्वयमहमतिचित्रैर्नृत्यवाद्यादिगीतैः ।
 भोगवति भवदीये मानसं रंजयामि ॥ ६० ॥
 तव देवि गुणानुवर्णने चतुरा नो चतुराननादयः ॥
 तद्विहकमुखेषु जनेषु स्तवनं कस्तव कर्तुमश्रारः ॥ ६१ ॥
 पदे पदे या परिपूजकेभ्यः सद्योभगेषादिफलं ददाति ॥
 तां सर्वपापक्षयहेतुभूतां प्रदक्षिणां तां परितः करोमि ॥ ६२ ॥

रक्तोत्पलारक्तदलप्रभाभ्यां ध्वजोर्ध्वरेषाकुलिशाकुशाभ्यां ॥

अशेषवृन्दारकवेदिताभ्यां नमो भवानी पदपंकजाभ्यां ॥ ६३ ॥

चरणनलिनयुगं पंकजैः पूजयित्वा ।

कनककमलमालां कंठदेशेपीयत्वा ॥

शिरसि विनिहितोयं रत्नपुष्पाञ्जलिस्ते ।

हृदयकमलमध्ये देवि हर्षं तनोतु ॥ ६४ ॥

अथ मणिमयमंचकाभिरामे द्युतिमति पुष्पवितानराजमाने ॥

प्रसरदगुरुधूपधूपितेस्मिन् भगवति वासगृहेस्तु ते निवासः ॥ ६५ ॥

अथ मातरुशीरवासितं निजतांबूलरसेन रंजितम् ॥

तपनीयमये हि पात्रके मुखगंडूषजलं निधायताम् ॥ ६६ ॥

एतस्मिन् मणिखचिते सुवर्णपीठे त्रैलोक्याभयवरदी निधाय पादौ ॥

विस्तीर्णे मृदुलतरोत्तमच्छदेस्मिन् पर्यंके कनकमये निषाद मातः ॥ ६७ ॥

तव देवि सरोजचिह्नयोः पदयोर्निर्जितपद्मरागयोः ॥

अतिरक्तदलैरलक्तकैः पुनरुक्तां रचयामि रक्तताम् ॥ ६८ ॥

क्षणमथ जगदंब मंचकेस्मिन् मृदुतरतूलिकया विराजमाने ॥

अतिरहसि मुदा शिवेन सार्धं सुखशयनं कुरु मां हृदि स्मरंती ॥ ६९ ॥

मुक्ताकुन्देदुगीरां मणिमयमुकुटां रत्नताटकयुक्ताः ।

मक्षस्त्रयुक्तहस्तामभयवरकरां चंद्रचूडां त्रिनेत्राम् ॥

नानालंकारयुक्तां सुरमुकुटमणिव्योतितस्वर्णपीठां ।

सानंदं सुप्रसन्नां त्रिभुवनजननीं चेतसा चित्तयामि ॥ ७० ॥

एषा भक्त्या तव विरचिता या मया देवि पूजा ।

स्वीकृत्यैनां सपादे सकलान् मेपराधान् क्षमस्व ॥

न्यूनं यत् तत् तव करुणया पूर्णतमिति सद्यः ।

सानंदं मे हृदयकमले तेस्तु नित्यं निवासः ॥ ७१ ॥

पूजामिमां पठेत् प्राज्ञः पूजां कर्तुमनीश्वरः ॥

पूजाफलमवाप्नोति वाञ्छितार्थं च विदति ॥ ७२ ॥

प्रत्यहं भक्तियुक्तो यः पूजनीयमिदं पठेत् ॥

वाग्वादिन्याः प्रसादेन यत्सरात् ॥ कविर्भवेत् ॥ ७३ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं श्री-

परदेवतायाः चतुःपट्युपचारमानसपूजास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ दक्षिणामूर्त्यष्टकं-रादूलविक्रीडितवृत्तं.
 विश्वं दर्पणद्वयमाननगरीतुल्यं निजातर्गतं ।
 पश्यन्नात्मनि मायया बहिरिवोमूर्तं यथा निद्रया ॥
 यः साक्षात् कुरुते प्रबोधसमये स्वात्मानमेवाद्वयं ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ १ ॥
 बीजस्योत्तरिवाकुरो जगदिदं प्राङ्निर्विकल्पं पुमान् ।
 मायाकल्पितदेशकालकलनावीचित्रचित्रोक्तम् ॥
 मायावीव विजृम्भयत्यापि महायोगीव यः स्वेच्छया ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ २ ॥
 यस्यैव स्फुरणं सदात्मकमसाकल्पार्थगं भासते ।
 सत्तात् तत्त्वमसीति वेदवचसा यो बोधयत्माश्रितान् ॥
 पक्षाक्षारकरणाश्रयेन पुनरावृत्तिर्भावाभोनिधौ ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ३ ॥
 नानाछिद्रघटोदरस्थितमहादीपप्रभाभासुरं ।
 ज्ञानं यस्य च चक्षुरादिकरणद्वारा बहिः स्पन्दते ॥
 जानामीति तमेव भातमनुभस्येतत्त्वमस्तं जगत् ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ४ ॥
 देहं प्राणमपीन्द्रियाण्यपि चला बुद्धिं च क्षुब्धं विदुः ।
 स्त्रीबालाधजडोपमास्त्यहमिति भ्राता भृशं पादिनः ॥
 मायाशक्तिविलासकल्पितमहान्यामोहसंहारिणे ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ५ ॥
 राहुप्रस्तदिवाकर्तुं सदृशो मायासमाच्छादानात् ।
 सम्पन्नः करणोपसंहरणतो योभूत् सुपुतः पुमान् ॥
 प्रागस्वाप्समीति प्रबोधसमये यः प्रत्यभिज्ञायते ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ६ ॥
 बाल्यादिश्रमपि जाग्रदादिषु तथा सर्वास्ववस्थास्वपि ।
 व्यावर्तास्वनुवर्तमानमहमित्यतः स्फुरन्तं यदा ॥
 स्वात्मानं प्रकटीकरोति भजतां यो मुद्रया भद्रया ।
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ७ ॥
 विश्वं पश्यति कार्यकारणतया स्वस्वामिसंबधतः ।
 शिश्वाचार्यतया तथैव पितृपुत्राद्यात्मना भेदतः ॥
 रुमे जागृति वा य एष पुरुषो मायापरिग्रामितः ।

स्तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ८ ॥
 भूरंभांस्यनलोनिलोत्तमहर्नायो हिमांशुः पुमा- ।
 नित्याभाति चराचरात्मकमिदं यस्यैव मूर्त्यष्टकं ।
 नान्यत् किंचन विद्यते विमृशतां यस्मात् परस्माद् विभो ॥
 तस्मै श्रीगुरुमूर्तये नम इदं श्रीदक्षिणामूर्तये ॥ ९ ॥
 सर्वात्मत्वमिति स्फुटीकृतमिदं यस्मादमुष्मिस्तवे ।
 तेनास्य श्रवणात् तदर्यमननाद् ध्यानाच्च संकीर्तनात् ॥
 सर्वात्मत्वमहाविभूतिसहितं स्यादीश्वरत्वं स्वतः ।
 सिध्येत् सत्पुनरष्टधा परिणतं चैश्वर्यमव्याहतम् ॥ १० ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं दक्षिणामूर्त्यष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ आत्मनिंदाष्टकस्तोत्रं-उपजातिवृत्तम्.

आशयशादष्टदिगंतरालं देशातरभ्रांतमशांतबुद्धिम् ॥
 आकारमात्रादवनीसुरं मां अकस्यकृत्यं शिव पाहि शंभो ॥ १ ॥
 संसारमायाजलाधिप्रवाहे संमग्नमुद्भ्रांतमशांतबुद्धिम् ॥
 त्वत्पादसेवाविमुखं सुखमं सुदर्शनं मां शिव पाहि शंभो ॥ २ ॥
 कृमिकृत्स्नजालम् ॥
 शिव पाहि शंभो ॥ ३ ॥
 पापार्तितापप्रयतसदेहं परां गतिं गंतुमुपायवर्जम् ॥
 परावमानैकपरात्मभावं नराधमं मां शिव पाहि शंभो ॥ ४ ॥
 वेदागमाम्यासरसानभिज्ञं पादारविदं तव नार्चयंतम् ॥
 वेदोक्तकर्माणि विलोपयंतं वेदाकृतं मां शिव पाहि शंभो ॥ ५ ॥
 अन्यापवित्तार्जनसक्तचित्तमन्यासु नारीच्यनुरागवंतम् ॥
 अन्यान्नभोक्तामशुद्धबुद्धिमाचारहीनं शिव पाहि शंभो ॥ ६ ॥
 श्टानृतं भ्रष्टमनिष्टधर्मनष्टोत्तमं मां सुखलेशवर्जम् ॥
 शिष्टेतरांतःकरणं प्रविष्टं दुष्टोत्तमं मां शिव पाहि शंभो ॥ ७ ॥
 पिता यथा रक्षति पुत्रमीश जगत्पिता त्वं गिरिजासहायः ॥
 कृतापराधं तव सर्वकार्ये कृपानिधे मां शिव पाहि शंभो ॥ ८ ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीशंकराचार्य-
 विरचितं आत्मनिंदाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ नवरत्नमालिकास्तोत्रं.

अतिभीषणकटुभाषणयमार्किकरपटली-

कृतताडनपरपीडनमरणागमसमये ॥

उमया सह मम चेतसि यमशासन निवसन् ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ १ ॥

असर्वाद्विषविषयोदयकृतसंसृतिविकृतेः ।

परदूषणपरतोषणकृतहेतुकाविकृतेः ॥

शमनाशनभवकाननविरतेर्भव शरणं ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ २ ॥

गुरुणा सह निगमोदितवचनं हृदि न भृतं ।

कृतचोदितफलदं भव शुभ कर्म च न कृतम् ॥

हर वासरसमुपोषणमपि नादितमपि क्वं ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ३ ॥

विषयाभिधपडिज्ञायुधपतिशितामपसुकृते ।

मकरापितमतिसंततकृतवातो विविधम् ॥

परमालय परिपालय परितापितमिति मां ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ४ ॥

विविधाधिभिरतिभीतिभिरकृतादिकसुकृतं ।

शतकोटिषु नरकादिषु कृतपातनविवशम् ॥

मृड मामव सुकृतैरिव शिवया सह कृपया ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ५ ॥

यदि तातमजनिता मम जननी मम जनको ।

मम कल्पितमतिसंततमरुभूमिषु निरतम्

जनिता सुखवनितासखिवसार्ते कुरु सुमतिं ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ६ ॥

शिवदाविति सुखदाविति पुत्रयोः रुतेहृदये ।

शिवयोर्गुरुशिवो हृदि जनिता स्तवसुकृते ॥

इति शीतलहृदयो भव भवता तव दयया ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ७ ॥

त्वयि तिष्ठति सकलरिपतपरमह्मनि हृदये ।

वसुमागणकृपणे क्षणमनसा सह विमुखं ॥

अकृतान्दिकवसुपोषण भवता गिरिसुतया ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ८ ॥

शरणागतभरणाधृतकरुणामृतजलधे ।

शरणं तव चरणं मम शिवसंस्मृतिवचसे ॥

वरचिन्मयजगदामयभिषजे सति रप्तां ।

शिव शंकर शिव शंकर हर मे हर दुरितम् ॥ ९ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं

नवरात्रमालिकास्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ महावाक्यस्तोत्रं-अनुष्टुप् छंदः

क्षणं ब्रह्माहमस्मीति यः कुर्यादात्मचित्तनम् ॥

तन्महापातकं हन्ति तमः सूर्योदयी यथा ॥ १ ॥

अज्ञानाद् बुद्बुदो जातो ह्याकाशो बुद्बुदोद्भवः ॥

आकाशाद्वायुरुत्पन्नो वायोस्तेजस्ततः पयः ॥ २ ॥

पयसः पृथिवी जाता ततो व्रीहियवादिकं ॥

पृथिव्यप्सु पयो बन्धौ बन्धिर्वायौ नभस्यसौ ॥ ३ ॥

मभोऽप्यव्याकृते तच्च शुद्धे शुद्धोऽप्यहं हरिः ॥

अहं विष्णुरहं विष्णुरहं विष्णुरहं हरिः ॥ ४ ॥

कर्तृभोक्त्रादिकं सर्वं तदविदोऽत्यमेव च ॥

अच्युतोऽहमनंतोऽहं गोविदोऽहमहं हरिः ॥ ५ ॥

आनंदोऽहमज्ञोऽहमज्ञोऽहममृतोऽहमहम् ॥

नित्योऽहं निर्विकारोऽहं निर्विकल्पोऽहमव्ययः ॥ ६ ॥

सद्भिदानंदरूपोऽहं पंचकोशातिगोऽस्मद्गम् ॥

अकतर्हिमभोक्ताहमसंगः परमेश्वरः ॥ ७ ॥

अहमेव परं ब्रह्म मासुदेवाख्यमव्ययम् ॥

इति ध्यानाभितो मुक्तो बद्ध एवान्यथा भवेत् ॥ ८ ॥

अन्योऽसायहमन्योऽस्मीत्युपास्ते योन्यदेवताम् ॥

न स वेद नरो ब्रह्म न च देवान् यथा पशुः ॥ ९ ॥

आत्मानं सततं ब्रह्म संभाव्य विचरन्ति ये ॥

न तेषां दुष्कृतं किञ्चिद् दुष्कृतोऽपि न चापदः ॥ १० ॥

ब्रह्मैवाहं न संसारी मुक्तोऽहमिति भावयेत् ॥

अशमनुवन् भावयितुं वाक्यमेतत् सदा जपेत् ॥ ११ ॥

एकमात्रं ध्यानयोगाद् ब्रह्महत्यां व्यपोहति ।

संवत्सरकृताभ्यासः सिध्यष्टकमवाप्नुयात् ॥ १२ ॥
 यावज्जीवं सदाभ्यासाज्जिवन्मुक्तो न संशयः ।
 मध्येव सकलं जातं मयि सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥ १३ ॥
 मयि सर्वं लयं याति तद् ब्रह्मास्यहम्ययम् ॥
 नाहं देही न मे देहः केवलोहं सनातनः ॥ १४ ॥
 एकमेवाद्वयं ब्रह्म नेह नानास्ति किञ्चन ॥
 अयं प्रपञ्चो मिथ्यैव सत्यं ब्रह्माहमव्ययम् ।
 अत्र प्रमाणं वेदानुभवो गुरुवचस्तथा ॥ १५ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं महावाक्यसिद्धांतस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ आर्तत्राण गंगाधराष्टकस्तोत्रं-शादूलविक्रीडितवृत्ते

व्यूढं द्रोणजयद्रथादिरथिकैः सैन्यं महत् कीरवं ।
 दृष्ट्वा कृष्णसहायवन्तमपि तं भीतं प्रपन्नार्तिह ॥
 पार्थ रक्षितवानमोघविजयं दिव्यास्त्रमुद्रोधय- ।
 न्नार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ १ ॥
 बालं शैबकुलोद्भवं परिहृतस्वज्ञातिपक्षाकुलं ।
 खिद्यन्तं निजमूर्ध्नि पुष्पनिचयं दातुं समुद्यत्करम् ॥
 दृष्ट्वा नम्रविरंचिनम्रगनरे पूजां तदीयां भज- ।
 न्नार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ २ ॥
 संत्रस्तेषु पुरा पुरासुरभयादिद्रादिवृन्दारके- ।
 व्यावृढो धरणीरथं श्रुतिहयं कृत्वा मुरारिं शरम् ॥
 रक्षन् यः कृपया समस्तविबुधान् जित्वा पुराणि क्षणा- ॥
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ३ ॥
 क्षीराभोनिधिमंयनोद्भवविपाद् दंदह्यमानान् सुरान् ।
 ब्रह्मादीनवलोक्य यः करुणया हालाहलाल्पं विषम् ॥
 निःशंकं निजलीलया कवलयन् लोकान् ररसादरा- ।
 दार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ४ ॥
 मृत्युं वक्षसि ताडयन् निजपदध्यानैक निष्ठं मुनिं ।
 मार्कण्डेयमपालयत् करुणया लिंगाद्विनिर्गत्य यः ॥
 नेत्राभोजसमर्चनेन हरये वृष्टो रयांगं दद- ।
 न्नार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ५ ॥

क्षीरं स्वादु निपीय मातुलगृहे गत्वा स्वकीयं गृहं ।

क्षीरालाभयशेन खिन्नमनसे घोरं तपःकुर्वते ॥

कारुण्यादुपमन्यवे निरवधिं क्षीरविधिं दत्त्वा- ।

आर्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ६ ॥

श्रौतस्मार्तपथा पराङ्मुखमपि प्रोद्यन्महापातकं ।

विश्वाधीश मम त्वमेव गतिरित्यालपवन्तं सकृत् ॥

रक्षन् यः करुणापयोनिधिरिति प्राप्तः स भिर्द्ध पुरा ।

ह्यार्तत्राणपरायणः स सभगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ७ ॥

गंगात्रेगमशत्रुयमन्यविबुधैः सोढुं पुरा याचितो ।

दृष्ट्वा भक्तभगीरथेन विनुतो रुद्धां जटामण्डले ॥

कारुण्यादवनीतले सुरजदीमाळावपन् पावनी- ।

मार्तत्राणपरायणः स भगवान् गंगाधरो मे गतिः ॥ ८ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं आर्तत्राणगंगाधराष्टकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ शिवपंचाक्षरपंचकस्तोत्रम्-उपजातिवृत्तं

नागेंद्रहाराय त्रिलोचनाय भस्मांगरागाय महेश्वराय ॥

नित्याय शुद्धाय दिगंबराय तस्मै नकाराय नमः शिवाय ॥ १ ॥

मंदाकिनीसलिलचंदनचर्चिताय नंदीश्वरप्रमयनायमनोहराय ॥

मंदारपुष्पबहुपुष्पसुपूजिताय तस्मै मकाराय नमः शिवाय ॥ २ ॥

शिवाय गीरीमर्दनाब्जवृंदसूर्याय दक्षाध्वरनाशनाय ॥

श्रीनीलकंठाय वृषध्वजाय तस्मै शिकाराय नमः शिवाय ॥ ३ ॥

यशोउकुंभोद्भवगीतमाय मुनींद्रदेवार्चितशेखराय ॥

चंद्रार्कवैश्वानरलोचनाय तस्मै वकाराय नमः शिवाय ॥ ४ ॥

यक्षस्वरूपाय जटाधराय पिनाकहस्ताय सनातनाय ॥

दिव्याय देवाय दिगंबराय तस्मै यकाराय नमः शिवाय ॥ ५ ॥

अनुष्टुभ्वृत्तं

पंचाक्षरमिदं पुण्यं यः पठेच्छिवसन्निधौ ॥

शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ६ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवपंचाक्षरपंचकस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ शिवमानसपूजाष्टकं-अनुष्टुभ्वृत्तं

पूर्णस्वावाहनं कुत्र सर्वाधारस्य चासनम् ॥

स्वस्थस्य पादमर्थं च शुद्धस्याचमनं कुतः ॥ १ ॥

निर्मलस्य कुतः स्नानं वासो विश्वोदरस्य च ॥
 अगोत्रस्य त्वर्णस्य कुतस्तस्योपवीतकम् ॥ २ ॥
 निर्विशेषस्य का भूषा कोलंकारो निराकृष्टः ॥
 निर्लेपस्य कुतो गंधः पुष्पं निर्वासनस्य च ॥ ३ ॥
 निरंजनस्य किं धूपदीपिर्वा सर्वाक्षिणः ॥
 निजानंदैकतृप्तस्य नैवेद्यः किं भवेदिह ॥ ४ ॥
 विश्वानंदयितुर्विष्णोः किं तान्मूलप्रकरूपनम् ॥
 स्वयंप्रकाशचिद्रूपो योऽसत्स्वप्नादिभासकः ॥ ५ ॥
 गीयते श्रुतिभिस्तस्य नीराजनविधिः कुतः ॥
 प्रक्षिणमनंतस्य प्रणामोद्वयवस्तुनः ॥ ६ ॥
 वेदवाचाभवेद्यस्य क्वा स्तोत्रं विधीयते ॥
 बहिरंतश्च संपूर्णः कथमुद्भास्यते विभुः ॥ ७ ॥
 इतीयं भावना यस्य श्वा भवति सर्वदा ॥
 सैव तस्य परा पूजा संपूर्णफलदायिनी ॥ ८ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवमानसपूजाएकं संपूर्णम् ॥

अथ मानसपूजाप्रकाराष्टकं—अनुष्टुप् छंदः

अहमेको विशिष्टोऽस्मीत्येवमावाहयेच्छिवम् ॥
 आसनं कल्पयेत् पश्चत् स्वप्रतिष्ठार्थंचितम् ॥ १ ॥
 पुण्यं पापं मनःसंगो स मे नास्तीति चित्तम् ॥
 पादं समर्पयेद्विद्वान् सर्वकल्मषनाशनम् ॥ २ ॥
 अनेककालविधृतमूलाज्ञानजलांजलिम् ॥
 क्लृप्तजेदार्त्तलिंगस्य तदेवार्घ्यसमर्पणम् ॥ ३ ॥
 ब्रह्मानंदादिकल्लोलकणकोटयंशलेशिकम् ॥
 पिबंतींद्रादय इति ध्यानभाचमनं मतम् ॥ ४ ॥
 आत्मानंदजलेनैव लोकाः सर्वे परिश्रुताः ॥
 अक्लेद्योहमिति ध्यानमभिप्रेचनमुच्यते ॥ ५ ॥
 निरागरणचैतन्यप्रकाशोऽस्मीति चित्तम् ॥
 अहमलिंगस्य स्रद्धस्त्रभिषेत्तश्चितयेन्मुनिः ॥ ६ ॥
 त्रिगुणात्माशेषलोकमालिकामूत्ररूपिणा ॥
 इति निश्चय एवैतदुपवीतं परं मतम् ॥ ७ ॥
 आत्मनः सांक्रिया प्रोक्ता कर्तव्या भावभावना ॥

नामरूपव्यतीतात्मचितनं नामकोर्तनम् ॥ ८ ॥
 समस्तभ्रातिविक्षेपराहित्येनात्मनिष्ठता ॥
 समाधिरात्मनो नित्यं नमस्कारादि चितनम् ॥ ९ ॥
 एवं वेदातकल्पोक्तस्वात्मालिंगप्रयोजनम् ॥
 कुर्वन्नामरणं वापि क्षणं वा सुसमाहितः ॥ १० ॥
 सर्वदुर्वासनाजालं पादपासुमिव त्यजेत् ॥
 विधूयाज्ञानदुःखौघं मोक्षानंदं समश्नुते ॥ ११ ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं
 मानसपूजाप्रकाराष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ गुरोरष्टकं-भुजंगप्रयातवृत्तं

द्यौरीरं सुरूपं तथा वा कलत्रं यज्ञश्चाह चित्रं धनं मेहतुल्यम् ।
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किं ॥ १ ॥
 कलत्रं धनं पुत्रपौत्रादि सर्वं गृहं बांधवाः सर्वमेतद्धि जातम् ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ २ ॥
 षडंगविषेदो मुखे शास्त्रविद्या कवित्वादि गद्यं सुपद्यं करोति ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ३ ॥
 विदेशेषु मान्यः स्वदेशेषु धन्यः सदाचारवृत्तेषु मत्तो न चान्यः ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ४ ॥
 क्षमामंडले भूपभूपालवृद्धैः सदा सेवितं यस्य पादारविंदम् ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ५ ॥
 यज्ञो मे गतं दिक्षु दानप्रतापाज्जगद्धस्तु सर्वं करे यत्प्रसादात् ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ६ ॥
 न भोगे न योगे न वा बाजिराजौ न कांतामुखे नैव वितेषु चितम् ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ७ ॥
 अरूप्ये न वा सूर्य गेहे न कार्ये न देहे मनो वर्तते मे त्वनर्थ्ये ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ८ ॥
 अनर्घ्यानि रत्नानि मुक्तानि सम्यक् समालिंगिता कामिनो यामिनीषु ॥
 गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लभं ततः किं ततः किं ततः किं ततः किम् ॥ ९ ॥
 गुरोरष्टकं यः पठेत् पुण्यदेही यतीभूपतिर्ब्रह्मचारी च गेही ॥
 लभेद्वाञ्छितार्थं पदं ब्रह्मसंज्ञं गुरोरुक्तवाक्ये मनो यस्य लभम् ॥ १० ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं गुरोरष्टकं संपूर्णम् ॥

अथ ब्रह्मनामावलिस्तोत्रं अनुष्टुप्-छंदः

सकृच्छ्रवणमात्रेण ब्रह्मज्ञानं यतो भवेत् ॥
 ब्रह्मनामावलीमाला सर्वेषां मोक्षसिद्धये ॥ १ ॥
 असंगोहमसंगोहमसंगोहं पुनः पुनः ॥
 सच्चिदानंदरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ २ ॥
 नित्यशुद्धविमुक्तोहं निराकारोहमव्ययः ॥
 भूमानंदस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ३ ॥
 नित्योहं निरवयोहं निराकारोहमच्युतः ॥
 परमानंदरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ४ ॥
 शुद्धचित्तन्यरूपोहमात्मारामोहमेव च ॥
 अखंडानंदरूपोहमहमेवायमव्ययः ॥ ५ ॥
 शाश्वतानंदरूपोहं शांतिोहं प्रकृतेः परः ।
 प्रत्यक्षचित्तन्यरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ६ ॥
 तत्वातीतः परात्माहं मध्यातीतः परः शिवः ॥
 मायातीतः परं ज्योतिरहमेवाहमव्ययः ॥ ७ ॥
 नामरूपव्यतीतोहं चिदाकारोहमच्युतः ॥
 सुखरूपस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ८ ॥
 माया तत्कार्यदेहादि मम नास्त्येव सर्वदा ॥
 स्वप्रकाशस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ९ ॥
 गुणत्रयव्यतीतोहं ब्रह्मादीनां च साक्ष्यहम् ॥
 अनंतानंतरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ १० ॥
 अंतर्धामिस्वरूपोहं कूटस्थः सर्वगोऽस्यहम् ॥
 परमात्मस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ ११ ॥
 निष्कलोहं निष्क्रियोहं सर्वात्मा च सनातनः ॥
 अपरोक्षस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ १२ ॥
 द्वंद्वादिसाक्षिरूपोहमचलोहं सदोदितः ॥
 सर्वसाक्षिस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ १३ ॥
 प्रज्ञानघन एवाहं विज्ञानघन एव च ॥
 अकर्ताहमभोक्ताहमहमेवाहमव्ययः ॥ १४ ॥
 निराधारस्वरूपोहं सर्वाधारोहमेव च ॥
 आप्तकामस्वरूपोहमहमेवाहमव्ययः ॥ १५ ॥
 तापत्रयविमुक्तोहं देहत्रयविलक्षणः ॥

अवस्थात्रयसाक्षशस्मि अहमेवाहमव्ययः ॥ १६ ॥
 दृक्दृश्यौ द्वौ पदार्थौ स्तः परस्परविलक्षणौ ॥
 दृक् ब्रह्म दृश्यं मायेति सर्ववेदांताडिडिमः ॥ १७ ॥
 घटकुड्यादिकं सर्वं मृत्तिकामात्रमेव च ॥
 तद्वद् ब्रह्म जगत् सर्वमिति वेदांताडिडिमः ॥ १८ ॥
 अहं साक्षीति यो विद्याद्विविच्येनं पुनः पुनः ॥
 स एव मुक्तोसौ विद्वानिति वेदांताडिडिमः ॥ १९ ॥
 ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या जीवो ब्रह्मैव नापरः ॥
 अनेन वेद्यं सच्छास्त्रमिति वेदांताडिडिमः ॥ २० ॥
 अंतर्ज्योतिर्बाह्यज्योतिः प्रत्यक्षज्योतिः परात्परः ॥
 व्योतिर्ज्योतिः स्वयंज्योतिरात्मज्योतिः शिवोऽस्यहम् ॥ २१ ॥
 इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं
 ब्रह्मनामावलिस्तोत्रं संपूर्णम् ॥

अथ आत्मानंदलहरीस्तोत्रं—शिखरिणीवृत्तम् :

पुरे पौरान् पश्यन् नरयुवतिनामाकृतिमयान् ।
 सुवेपान् स्वर्णालंकरणकलितान् चित्रसदृशान् ॥
 स्वयं साक्षी द्रष्टेत्यापि च कलयंस्तैः सह रमन् ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १ ॥
 वने वृक्षान् पश्यन् दलफलभरानम्रसुशिलान् ।
 घनच्छायाच्छन्नान् बहुलकलकूजद्विजगणान् ॥
 भजन् घस्ते रात्रौ अवनितलतल्पैकशयनो ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ २ ॥
 कदाचित् प्रासादे क्वचिदपि च सौधेषु धनिनां ।
 कदाकाले शैले क्वचिदपि च कूलेषु सरिताम् ॥
 कुटीरे दांतानां मुनिजनवराणामपि वसन् ॥
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ३ ॥
 क्वचिद्वालेः सार्धं करतलजतालैः सहसितैः ।
 क्वचित् सारुण्यालंकृतनरनरीभिः सह रमन् ॥
 क्वचिद् वृद्धैश्चिताकुलितहृदयैश्चापि विलपन् ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ४ ॥

कदाचिद्विद्वान्निर्वदिषुभिरत्यंतविरतैः ।
 कदाचित् काव्यालंकारसरसालैः कविवरैः ॥
 कदाचित् सत्तर्कैरनुमितिपरेस्तार्किकवरैः ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ५ ॥
 कदा ध्यानाभ्यासैः कचिदपि सपर्याविकसितैः ।
 सुगंधैः सापुष्पैः कचिदपि दलैरेव विमलैः ॥
 प्रकुर्वन् देवस्य प्रमुदितमनाः सन्नतिपरो ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ६ ॥
 शिवायाः शोभोर्वा कचिदपि च किणोरीष कदा ।
 गणाध्यक्षस्यापि प्रकटतपनस्यापि च कदा ॥
 पठन् वै नामांलं नयनरचितानन्दसलिलो ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ७ ॥
 कदा गंगाभोभिः कचिदपि च कूपोत्थितजलैः ।
 कचिद् कासारोत्थैः कचिदपि कदुष्णैश्च शिशिरैः ॥
 भजन् स्नानं भूत्या कचिदपि च कर्पूरनिभया ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ८ ॥
 कदाचित् जागृत्या विषयकरणैः संव्यवहरन् ।
 कदाचित् स्वप्नस्थानपि च विषयानेव च भजन् ॥
 कदाचित् सौषुप्तं सुखमनुभवस्नेह सततं ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ९ ॥
 कदाप्याशावासाः कचिदपि च दिव्यावरधरः ।
 कचिद् पंचास्योत्थां त्वचमपि दधानः कटितटे ॥
 मनस्यो निःशंकः स्वनन्ददयानन्दजनको ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १० ॥
 कदाचित् सत्त्वस्थः कचिदपि रजोवृत्तिषु गतः ।
 रतमोवृत्तिः क्वापि त्रितयरहितः क्वापि च पुनः ॥
 कदाचित् संसारी श्रुतिपथविहारी कचिदहो ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ ११ ॥
 कदाचिन्मौनस्थः कचिदपि च वाग्वादभिरतः ।
 कदाचित् सानन्दं हसितभरसंत्यक्तवचनः ॥
 कदाचिच्छोकानां व्यवहृतिसमालोकनपरो ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १२ ॥

कदाचिच्छक्तीनां विकचमुखपद्मेषु कवलान् ।
 क्षिपंस्तासां क्तापि शयमपि च गृण्णन् स्वमुखतः ॥
 तदद्वैतं रूपं निजपरविहीनं प्रकटयन् ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १३ ॥
 क्वचिच्छैवीः सार्धं क्वचिदपि च शाक्तैः सह वसन् ।
 कदा किणोर्भक्तिः क्वचिदपि च सारेः सह वसन् ॥
 कदा गाणापत्यैर्गतसकलभेदोऽव्ययतया ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १४ ॥
 निराकारं क्तापि क्वचिदपि च साकारममलं ।
 निजं शिवं रूपं विविधगुणभेदेन बहुधा ॥
 कदाश्चर्यं पश्यन् किमिदमिति ह्यप्यत्रापि कदा ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १५ ॥
 कदाद्वैतं पश्यन्नखिलमपि सत्त्वं शिवमयं ।
 महाबावयार्यानामवगतिसम्पत्सावयततः ॥
 गतद्वैताभानः शिव शिव शिवेत्येव विलपन् ।
 मुनिर्न व्यामोहं भजति गुरुदीक्षाक्षततमाः ॥ १६ ॥
 इमां मुक्तावस्थां परमशिवसंस्थां गुरुकृपाः ।
 सुधापां गावाप्या सहजसुखवाप्यामनुदिनं ॥
 मुहुर्मज्जन् मज्जन् भजति सुकृतैश्चेन्नरवर- ।
 स्तदा योगी त्यागी कविरिति वदंतीह कवयः ॥ १७ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितात्मानंदलहरी समाप्ता ।

॥ भजनं शंकराचार्यकृतं ॥

ॐ नमः परमात्मने जय जय स्वामिन् श्रीनारायण कर्णधार कर्णधार
 कारुण्यवारांनिधे रूपाणिधान विष्णो पुंडरीकनयन हरे पुराणपुरुष पुरुषोत्तम
 ॥ १ ॥ जय जय जगन्नाथ जगन्मंगलालय जगदाधार जगज्जीवन जगन्निवास
 जगद्गुरो श्रीनिवास श्रीनिकेतन श्रीपते श्रीवल्लभ पतितपावन दीनोद्धरण
 बांछाकरूपतरो दुःखीजनवांधव ॥ २ ॥ जय जय परमेश्वर परमात्मन् परमानंद
 परमयोगेश्वर परनिधान परममंगल परमपूज्य परमपावन परमध्वेय परमतत्त्व परम-
 श्रेयः परमकल्याण परमपद परमाधार परमगते परब्रह्मन् ॥ ३ ॥ जय जय श्री-
 वासुदेव चतुरात्मन् सर्वातिर्यामिन् सर्वाध्यक्ष सर्वज्ञ सर्वभाविन् सर्वद सर्वस्व सर्वेश्वर
 सर्वतोमुख सर्वशक्ते ॥ ४ ॥ जय जय गोविंद गरुडाखट्ट गदाधर हृषीकेश गर्वाप-

भजनम्

हरिन् सर्वकृष्णात्मन् गोकुलोत्सव कृष्ण देव भो कमलाकांत कमलनाभ कमल
 वदन कमलनयन कालीपमर्दन कंसवंशाटवीदहन दावानलप्राशन गोपिकांनयन-
 पानीपपात्र त्रिभुवनकमनीयरूप मुरलीवादन ॥ ५ ॥ जय जयानंत धरणीधर
 त्रिविधपरिच्छेदशून्य अक्षयमहिमलक्षितैश्वर्य पूर्णभगवत्प्रमेषपराक्रमाचिरप्राप्तेऽन-
 तशक्त्यधीशानंत विभजनदुर्निबोधभावागणितगुणगणार्णव त्रिगुणाधीश सृष्टादि-
 सर्वानंदकंदं जगदानंदकंद सांद्रानंदविग्रह ॥ ६ ॥ जय जयानुपमेषप्रभातु-
 ष्यातिशयातर्क्यागोचराखिलकोटिग्रहांडाधीशाखिलजीवनिकेतन भक्तानुकंपित
 भक्तिभुक् भक्त्येकलभ्य भक्तवत्सल योगगुह्य योगप्रिय योगात्मन् योग-
 भाविन् योगानंद सदसदात्मक ॥ ७ ॥ जय जय विज्ञानघन सच्चिदानंद स्वप्रकाशानुम-
 वैकवेद्याजादमनाचित्यलीलाविचित्रलीलाकंदं दुर्लक्ष्यागम्य भाग्यविनोद सर्वाश्चर्य-
 मयाप्रमेषविलास कालात्मन् कालभुक् कालसूत्रधृक् ॥ ८ ॥ जय जय लावण्यार्णव
 सूर्यकोटिप्रतीकाश झुकनारदादिफात्वादितचरणसरोजप्रेममकरंद प्रणताशय
 केशनाशन सदाकल्याणकर त्रिविधतापोपशमन योगनिरुद्धभाव कैवल्यपते कैवल्य-
 निधान शुद्धसत्वात्मकावतार श्रीवत्सांकित ध्येर्पालग कौस्तुभोद्भासितलक्षकार
 भक्तभावानुगतपरधामन् सर्वकलाधीश ॥ ९ ॥ जय जय वेदांतवेद्य वेदाधीश
 वेदातीत वेदगर्भ वेदसागर वेदात्मन् पद्मेश यज्ञभुक् यज्ञमय विश्वेश विराडात्मन्
 निरीह सर्वात्मन् गोविंद मुकुंद वैकुण्ठ वैकुण्ठपते जनार्दन ॥ १० ॥ जय जय
 श्रीराम दूर्वादलश्याम जानकीप्राणनाथ सर्वधर्मसत्यधर्ममूर्ते सर्वविद्यात्मकाढ्य सर्व-
 श्रेयोबीजात्मनामधेय नृहरे रूपानाथ अशरणशरण्य शरणागतव्रजपंजर तीर्थास्पद
 अद्वैतमहामाधिन् महामायाधीश मापातीत मायामगीनर्तक सवामहोदय उम्भील-
 नविद्यास्मृते ॥ ११ ॥ जय जय देवाधिदेव देवदेव महादेव महायोगिन् महाभो-
 गिन् सीमापसीमन् सकलाद्भुतकलिसीमन् आत्माराम पूर्णकाम कारुण्यसिंधो
 जगदेकबंधो सदाविधान लक्ष्मीनिधान आर्तत्राण भक्तजीवनाधार सर्वोर्भीष्टसुख-
 प्रद आधिष्ठाधिमाहुःखोपशमन पवित्रकीर्ते हतमानसार्ते सदसदात्मक ॥ १२ ॥
 जय जय भक्तप्रेमसरोरुहराजहंस दुर्धर्षप्रताप इंदिराचितसखिनिहंगम प्रसन्नसत्पा-
 नंद चातुर्वक्त्र भवलुंठनकोविद भवविरंचिनमस्कृतपदाब्ज कमलकरलालितपाद-
 सरोरुह भक्तानुरागाखिलावद्वचरणारविंद भुवप्रह्लादादिभक्तवृंदाभयप्रद निवि-
 डाज्ञानविदारण भानोदयनिखिलरुभावप्राप्त प्रणतहृदयकंदरास्थितकटिवर अकिंच-
 न जशप्रिय ॥ १३ ॥ जय जय परमकारुणिक दीनानायकशरणायायबंधो सीज-
 न्यसिंधो भुवनाभिराम निर्वाणपदपादांभोज विश्वमोहनाप्रतिहतप्रहाराभोघवीर्य
 मत्तातीत प्रबोधश्रेयःसाध्यावलोकन विचित्राद्भुतानाथ परमकीर्तुहृदयरचनाचार्याखिल-
 सूत्रधारिन् सद्गुणकारिन् स्वयंकारकात्मकसर्वोपकारिन् ॥ १४ ॥ जय जय चक्रधर

कंजुकंठ पीतांबरधर घनश्यामद्युते किरीटकुंडलकटककंकणकटिसूत्रपलशहारनूपु-
रदिव्यरत्नालंकृत कुंदमंदारपारिजातगंधाढ्य तुलसीनानाकुसुमविरचितवनमालावि-
भूषित करिकरारुतिचारुचतुर्भुज प्रसन्नवदनांभोज कृपाकर्तुरितनयनारविदातिकोम-
लारुणसुशोभितकरचरण श्वेतातपत्र चामरसिंहासनगीतनृत्यवाद्योपसेव्यमान ॥ १५ ॥
जय जय श्रीमहाराजाधिराज नंदसुनंदगरुडादिपार्षदमुख्योपसेव्यमान निगमशेष-
हारदादिभिः स्तूयमान भक्ताद्यनंतश्रीसदाभोग्यमानष्टमहासिद्धिधरण्यादितत्त्वनाश-
क्यादिभिः क्रीडमान ---
सर्वभावसदाभजनीय सत्.
सदा नमस्करणीय सदाभिवंद्य जय जय स्वामिन् प्रसीद प्रसीद प्रसीद
महाविष्णो ॥ १६ ॥

॥ श्लोक ॥

अनेन यः सदा स्तौति भगवंत भवार्तकं ॥
जायते निर्मला भक्तिः कृष्णे सर्वार्थसाधके ॥ १७ ॥

समाप्तं

प्रबोधसुधाकरे अष्टादशं प्रकरणम्.

आर्यावृत्ते

श्रुतिभिर्महापुराणैः सगुणगुणातीतयोरैक्यम् ।
यत् प्रोक्तं गूढतया तदहं वक्ष्येतिविशदार्थम् ॥ १ ॥
प्रेयः पुत्राद् विद्यात् प्रेयोन्यस्माच्च सर्वस्मात् ।
अन्तरतरोऽयमात्मेत्युपनिषदः सत्यताभिहिता ॥ २ ॥
भूतेष्वन्तर्यामी ज्ञानमयः सद्भिदानन्दः ।
प्रकृतेः परः परमात्मा यदुकुलतिलकः स एवायम् ॥ ३ ॥
मनु सगुणो ह्ययमुस्तथैकाविक्रान्तश्च ।
स कथं भवेत् परात्मा प्राक्तनवद् दृश्यतेषु यतः ॥ ४ ॥
इतरे दृश्यदार्था लक्षन्तेनेन चक्षुषा सर्वे ।
भगवाननया दृश्या नचेक्ष्यते ज्ञानदाम्प्यः ॥ ५ ॥
साक्षाद् यथैकदेशे वर्तुलमुपलम्पते रवेर्बिम्बम् ।
विश्वं प्रकापति तत् सर्वैः सर्वत्र दृश्यते युगपत् ॥ ६ ॥

* मांग ४१ वे पृष्ठांत प्रबोधसुधाकराचें १८ वें व १९ वें हीं प्रकरणे छापिलीं आहेत.
त्यांहून ज्यास्त पंचे ज्यांत आहेत अशीं हीं दोन प्रकरणे एका पोथींत आढळल्यामुळे तीं
एथें पुनः छापिलीं आहेत.

यद्यपि साकारोपं तथैकदेशीव भाति यदुनायः ।
 सर्वगतः सर्वात्मा तयापि सोयं चिदानन्दः ॥ ७ ॥
 एको भगवान् रमे पुण्यद् गोपीजनैकसु ।
 अथ वा देहे गेहे जनकभृतदेववर्योऽयं गपत् ॥ ८ ॥
 अपवा कृष्णाकारां स्वचमं दुर्योधनोपश्रुत् ।
 तस्माद् व्यापक आत्मा भगवान् हरिरीश्वरः कृष्णः ॥ ९ ॥
 वक्षति यदा जघान श्रीवत्सः श्रीपतेः स किं द्वेषः ।
 भक्तानामसुराणामप्यन्येषां फलं सदृशम् ॥ १० ॥
 तस्मान्न कोपि शत्रुर्न मित्रं नाप्युदासीनः ।
 नृहरेः सम्मार्गस्य सकलः ज्ञास्तीव यदुनायः ॥ ११ ॥
 कौहशस्त्रकानिवहेः श्पशोऽयमनि भिद्यमानेपि ।
 स्वर्णवनेति लोहं द्वेषादपि विद्विषां तथा प्राप्तिः ॥ १२ ॥
 नन्वात्मनः सकाशादुत्पन्ना जीवसन्ततिश्चापम् ।
 जगतः प्रियतम आत्मा साऽत्रकृतेन सम्भवति ॥ १३ ॥
 कसाहरणापसरे पृथग् ययोरुपवासनाभुषान् ।
 हरिरजमोहं हतुं सवत्सगोपान् विनिर्ममे स्वस्मात् ॥ १४ ॥
 अभिर्पया स्फुलिगाः क्षुद्रा अभ्युच्चरन्तीति ।
 श्रुत्यैव दर्शयितुं स्वतनोरतनोत् सर्जानसहदेहम् ॥ १५ ॥
 यमुनातीरनिकुञ्जे कदाचिदपि वत्सकान् चारयति ।
 कृष्णे तपार्पगोपेषु च सत्सु गाश्चारयत् स्वरात् ॥ १६ ॥
 वासं निरीक्ष्य दूराद् गावः स्नेहेन सपरिव्राताः ।
 सवभिमुखं धावन्त्यः प्रययुर्गोपैश्च दुर्योधाः ॥ १७ ॥
 प्रसवभरेण भूयः स्नुतस्तनीः प्राप्य पूर्ववत्सानि ।
 श्पुर्नसना ल्हित्यस्तर्जकवन्त्योपपाययन् प्रमुदा ॥ १८ ॥
 गोपा अपि निजबालान् जगृदूर्ध्वानसाधाय ।
 इत्यमलीकिक्लोभस्तेषांस्तत्र सणं ववृधे ॥ १९ ॥
 गोपा कसानि ययापूर्वं कृष्णाभिकान्पभवन् ।
 तेनात्मनः प्रियत्वं दर्शितमेतेषु कृष्णेन ॥ २० ॥
 प्रेयः पुत्राद् वित्तात् प्रेयोऽन्यस्माच्च सर्वस्मात् ।
 अन्तरगतोऽयमात्मैषुपनिषदः सत्यताभिहिता ॥ २१ ॥
 उद्यावचेषु भूतेष्वात्मा सम एव वर्तते तु हरिः ।
 दुर्योधनेर्जुने वा तस्मैवभावं कथं गतवान् ॥ २२ ॥

बाधिरान्धपङ्गुमूका दीर्घाः खर्वाः सुखाश्च ।
 सर्वे विधिना दृष्टाः सगोपवत्साश्चतुर्भुजास्तेन ॥ २३ ॥
 भूतसमत्वं नृहरेः समो हि मशकेन नागेन ।
 लोकैः समस्त्रिभिर्वैत्युपनिषदा भाषितं साक्षात् ॥ २४ ॥
 आत्मा तावदभोक्ता तथैव ननु बासुदेवश्चेत् ।
 नानाकैतवयनैः परयुक्तीभिः कथं रेमे ॥ २५ ॥
 सुन्दरमभिनवरूपं कृष्णं दृष्ट्वा विमोहिता गोप्यः ।
 तमभिलप्स्यो मनसा कामाद् विरहव्याया प्रापुः ॥ २६ ॥
 गच्छन्त्यस्तिष्ठन्त्यो गृहकृत्यपराश्च भुञ्जानाः ।
 कृष्णं विन्नान्यविषयं समक्षमपि जातु नाविन्दन् ॥ २७ ॥
 दुःसहविरहभ्रान्त्या स्वपतीन् द्यदस्तस्मिन् नराश्च पशून् ।
 हरिरयमिति सुप्रीताः सरभसमालिंगया चक्रुः ॥ २८ ॥
 कापि च कृष्णायन्ती कस्याश्चित् पूतनापत्न्याः ।
 अपिबत् स्तनमिति साक्षाद् व्यासो नारायणः प्राह ॥ २९ ॥
 तस्मान्निजनिजदयितान् कृष्णाकारान् व्रजस्त्रियो वीक्ष्य ।
 आपुरमृतमिति तासामन्तर्यामी हरिः साक्षी ॥ ३० ॥
 परमार्थतो विचारो गुडतन्मधुरत्वदृष्टान्तात् ।
 नश्वरमपि नरदेहं परमात्माकारतां याति ॥ ३१ ॥
 किं पुनरनन्तशक्तेर्लीलावपुरीश्वरस्येह ।
 कर्माण्यलौकिकानि स्वमायया विदधतो नृहरेः ॥ ३२ ॥
 मृदस्तणेन कुपितां विकसितवदनां स्वमातरं वक्त्रे ।
 विश्वमदर्शयदखिलं किं पुनरय विश्वरूपोसौ ॥ ३३ ॥
 इति प्रबोधसुधाकरे सगुणनिर्गुणयैरिक्थं नामाष्टादशं प्रकरणम् ॥

अथोनविंशं प्रकरणम् .

आर्यावृत्तं.

विपविषमस्तनयुगलं पापवितुं पूतना गृहं प्राप्ता ।
 तस्याः शृणुभाष्यायारासीत् कृष्णार्पणं देहः ॥ १ ॥
 अनयत् पूयुतरशकटं निजनिशकटं तं कृतापरावमपि ।
 कण्ठाश्लेषाविशेषादवघाद् बात्यासुरं कृष्णः ॥ २ ॥
 यदलार्जुनी तरुवरी द्वावुन्मूल्योखलुले चिरस्त्रिणी ।
 रिङ्गंभङ्गगणभूमौ स्वालयम्प्रापयन्नृहरिः ॥ ३ ॥

नित्यप्रिदशद्वेपी येन च मृत्योर्वशीकृतः केशो ।
 काकः कोपि वराको बकोप्यशोकं गतो लोकम् ॥ ४ ॥
 गोवत्सगोपनिकरानुदरे परिषाढ्यन्तमपि वेगात् ।
 श्वुतरमुरगेधरं भगवान् ॥ ५ ॥
 पीत्यारण्यदुताशं हस्ताशमकरोत् तमोजसां निहतः ।
 दग्धान् मुग्धानखिलान् जुगोप गोपान् कृपाधिभुः ॥ ६ ॥
 गुप्तं गोकुलमाकुलमनिलतडिद्वर्षणैः कृष्णः ।
 सप्ताहमेकहस्ताद् गोवर्धनमुद्धारोद्यैः ॥ ७ ॥
 हत्वा मुमोच भवतो मृधेनुगं धेनुकं दनुजम् ।
 अफरोत् कालियमबलं व्यालेशं गलगलद्वारलम् ॥ ८ ॥
 यद्वापुरस्य भार्याः पत्न्यगमस्मात् तदत्र किं चित्रम् ।
 तदगण्यपुण्यनिचयैर्मृच्छद्रव्यहागमद् गेहम् ॥ ९ ॥
 वासोलोभाकुलितं धावद्रजकं शिलातलैर्हत्वा ।
 विस्मृत्य तदपराधं विकुठवासोपिर्वस्तस्मै ॥ १० ॥
 त्रेधा पञ्चद्वारीरामतिलम्बोष्ठौ स्तलद्वपुर्वचनाम् ॥
 ॥ ११ ॥

नित्यप्रसिक्तूलात् कोदण्डं दण्डयामास ॥ १२ ॥
 निहतः पपात हरिणा हरिचरणग्रे कुचलयापीडः ।
 तुङ्गोन्मत्तमतङ्गः पतङ्ग इव दीपकस्याग्रे ॥ १३ ॥
 पुद्गमिघात् सह रङ्गे श्रीरङ्गेनाङ्गसङ्गमं प्राप्य ।
 मुष्टिकञ्चाणूराण्यौ ययतुर्निश्रियसं सपदि ॥ १४ ॥
 वेदकृतादपराधाद् वैकुण्ठाकुण्ठितान्तरात्मानम् ।
 यदुपरकुलापतंसः कंसं विज्वंसयामास ॥ १५ ॥
 नृहरिसुदर्शनयोगाद् धारातीर्थे निमज्जते भगवान् ।
 प्रददापनवह्निं यः सदाश्चेत्याय सापुत्र्यम् ॥ १६ ॥

उपजाति-हिरण्यकेशो रजसो विचार इत्यालपद्भिर्भुनिभिर् निरुक्तम् ।
 दुश्चक्राद्यसुराभिघातात् कृष्णस्य माहात्म्यमतीव रम्यम् ॥ १७ ॥
 उपजाति-भूतित्रयं यस्य विभोः स्वरूपं तत्र प्रमाणं भगवद्वचोषि ।
 स विश्वमृद्विषमयः परात्मा कृष्णः परब्रह्म किमत्र चित्रम् ॥ १८ ॥
 आर्य-मीनादिभिरवतैरनिहताः सुरविद्विषो बहवः ।
 ते ययुरासुरयोनिं तत्र च मोक्षस्य का वार्ता ॥ १९ ॥

यदुनन्दननिहतास्ते पुनरपुनर्भवं प्राप्ताः ।

तस्यादवताराणामन्तर्यामी प्रवर्तते कृष्णः ॥ २० ॥

शार्दूलवि०—ब्रह्माण्डानि बहूनि पङ्कजभवान् प्रत्यण्डमत्यद्भुतान् ।

गोपान् मत्स्युतानदशीपदजं विष्णूनशीषांश्च यः ।

शम्भुर्यक्षरणोदकं स्वशिरसा धत्ते स मूर्तित्रया-

दुःकटः पृथगस्ति कोप्यविकृतः सन्निभो नीलिमा ॥ २१ ॥

शिखरिणी—कृपापात्रं यस्य त्रिपुररिपुरम्भोजजनिः ।

सुतो जन्होः कन्या चरणयुगनिर्णेजनजलम् ॥

अयादानं यस्य त्रिभुवनपतित्वं वपुरपि ।

प्रदानं सोऽस्माकं जयति कुलदेवो यदुपतिः ॥ २२ ॥

स्रग्धरा—मायाहस्तेर्पयित्वा यदि भरणकृते मोहमूलोद्भवं मां ।

मातः कृणाभिधाने चिरसमयमुदासीनभावं गतासि ॥

कारुण्यैकाब्धिवासे सकृदपि वदनं नेक्षसे यन्मदीयं ।

तत् सर्वज्ञे न कर्तुं प्रभवति भवती किं नु मूलस्य शान्तिः ॥ २३ ॥

शिखरिणी—उदासीनस्तब्धः सततमगुणः सङ्गरहितो ।

भयांस्तातः का मे परमिह भवेज्जीवनगतिः ॥

अकस्मादस्माकं न यदि कुरुषे स्नेहमय तद् ।

इहैव स्वीयान्तर्निमलजठरेस्मान् पुनरपि ॥ २४ ॥

स्रग्धरा—छोकाधीशे त्वयीशे किमिति भवभावेदना स्वाश्रितानां ।

सङ्कोचः पङ्कजानां किमिह समुदिते मण्डले चण्डरश्मेः ॥

भोगः पूर्वार्जितानां भवति भुवि नृणां कर्मणां चेदवश्यं ।

तस्मै दुष्टरश्मैर्ननु दनुजरिपोरुर्जितं निर्जितं ते ॥ २५ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

नित्यानन्दसुधानिधेरधिगतः सत्तिलमेघः सता- ।

मौत्कण्ठ्यप्रबलप्रभञ्जनभरिराकर्षितो वर्धति ।

विद्वानामृतमद्भुतं निजवचो धाराभिरारादिदं ।

चेतश्चातक चेन्न बान्छसि तृषाकान्तोऽपि सुप्तोऽसि किम् ॥ २६ ॥

चेतश्चञ्चलतां विहाय पुरतः सन्धाय कोटिद्वयं ।

तत्रैकत्र निधेहि सर्वविषयानन्यत्र च श्रीपतिः ।

विश्रान्तिर्हितमप्यहो क्व नु तयोर्मध्ये तदालोच्यतां ॥

युक्ता वानुभवेन यत्र परमानन्दश्च तत् सेव्यताम् ॥ २७ ॥

पुत्रात् पुत्रमय स्त्रियोन्ययुवतीं वित्तात् तयान्यधनं ।

शंकराचार्यकृते प्रबोधसुधाकरे-अनौर्विशं प्रकरणं. (११७)

मोक्ष्यादिभ्यापि तारतम्यवशात् नालं समुत्पठ्यते ॥
 नेदम् यदुनायके समुदिते चेतस्यनन्ते विभी ।
 सान्द्राभन्दसुधारणे विहरति स्वरं यतो निर्भयम् ॥ ९८ ॥
 काम्योपासनयार्थवन्त्यनुदिनं केचित् फलं स्वेप्सितं ।
 केचित् स्वर्गमयापवर्गमपरे पागादिपद्मादिभिः ॥
 अस्माकं यदुन्वनांशियुगलक्ष्यानावधानार्थिनाम् ।
 किं लोकेन धनेन किं भूपतिना स्वर्गापवर्गेश्च किम् ॥ ९९ ॥

आर्या.

आश्रितमात्रं पुरुषं स्वाभिमुखं कर्षति श्रीशः ।
 लोहमपि चुम्बकाग्ना सम्मुलमात्रं नष्टं यद्वत् ॥ १० ॥
 अयमुत्तमोपमधमो जात्या रूपेण संपदा वयसा ।
 श्लाघ्योऽश्लाघ्यो नेत्यं न वेति भगवाननुप्रवृत्तरे ॥ ११ ॥
 अन्तस्यभावभोक्ता ततोन्तरात्मा यया महावेद्यः ।
 त्वदिरश्चभक्त इव वा प्रवर्षणं किं निचारयति ॥ १२ ॥
 यद्यपि सर्वत्र समस्तस्यापि नृहरिर्निजाश्रिते पुरुषे ।
 पमताभिमानमुदीर्बहति विद्वत्स्वान् ययोत्पले जगति ॥ १३ ॥
 साक्षात् किमपि दत्ते न ववति मिष्टं तयाप्येते ।
 भक्ताः परमान्दे रमन्ति सदयवलेकेन ॥ १४ ॥
 सुतरामनन्यश्रयणाः क्षीराद्यामन्तरा यद्वत् ।
 फेवरूपा श्वेदवशा क्रीर्मा तनया प्रजीवन्ति ॥ १५ ॥
 यद्यपि गाननं क्षुण्णं तयामि बलवामृताक्षुरूपेण ।
 स्वातकचकोरनाम्नो दृढभावात् पूरयत्याशाम् ॥ १६ ॥
 तद्वत्प्रजतां पुंसां ह्यवाङ्मनसामगोचरोऽपि हरिः ।
 रूपया फलव्यक्तस्मात् सत्यानन्देऽमृते विपुले ॥ १७ ॥
 इति प्रबोधसुधाकरेनुप्राहिकं प्रकरणमनवशिष्टम् .

रामस्तवः औपच्छंदसिकं वृत्तं.

रघुनाथ दयां कुरु प्रपन्ने मयि दीनेलसमेनमद्य मुंच ।
 सदयः सदयस्त्वमेव किं ते मुनिगीतं न यशः श्रुतं पवित्रं ॥ १ ॥
 असदंतकराः खराः शरास्ते यमदंडात् सततं सतां सहायाः ।
 किमदो न मदोनयन्मनोभूरस्तनुः सर्वदग्धिना कृतोपि ॥ २ ॥
 प्रसते त्वदिपुर्द्धिपं न राहुः स तर्पेद् कवयो नरेश्वराहुः ।
 बहि रोपमलं सतामलं का सरूपो हंत धियो न राम लंका ॥ ३ ॥
 यदि यानरसख्यमेवमोडयं किमु वक्तव्यमहो नरैस्तदेभिः ।
 अधिसंसृत्तिसिंधु सेतुमेकं कुरु भोः किं स्वरुते कृतेन तेन ॥ ४ ॥
 विरहे न पितापि सात्वितो यो विलपन्नेव मृतस्त्वदेकाचेतः ।
 अहमज्ञतमस्तमद्य याचे तृणवत् त्यक्तसदंगनानुजं त्वां ॥ ५ ॥
 न हि तन्न हितं नतिर्यदीश स्मृतमेकं खलु तावकं पदाब्जं ।
 अमरैर्भरैरियातिलुब्धैः परिपीतं मुनिभिश्च राजहंसैः ॥ ६ ॥
 न फलं विषयाः फलं तु दास्यं तव जंतो वरमत्र जीवनस्य ।
 तद्वतेन ह्तेरियास्य राम क्षणमप्युच्छसितं सतां प्रशस्यं ॥ ७ ॥
 दुरितोदाधितो दरप्रपन्नान्मुनिदारान् दयया यदुज्जहार ।
 पदपचारजस्तवास्तु तन्मे नतरक्षाविकलं फलंकनुत्यै ॥ ८ ॥
 विषयप्लवगैश्चलस्वभावैः सह सख्यं गतमेनमाप्तुर्लभ्यं ।
 रहितं प्रिययापि शुद्धवृत्त्या बत सत्या व्यसनेऽव मां नृपालं ॥ ९ ॥
 वितर त्वमृतं करैरनेकैर्न जडात्मानमहं भजेपि तप्तः ।
 अमृतं तव नाम पातुमीहे यद्भूच्छूलभृत्तोपि तापशायि ॥ १० ॥
 ब्रह्मः सवितुः कुले प्रसूतास्त्वमुरुस्तेभ्य उतापि गोत्रकर्तुः ।
 द्विकरोष्यकरोः समूलमेको जगतस्तापतपःक्षयं स्वयं यत् ॥ ११ ॥
 सुधियो युधि योधमूर्धरत्नं विकिरतं विशिलानरिष्वसुगान् ।
 करुणं तरुणं पुराणमाहर्नरमीशं कयमुग्रमक्रुधं त्वां ॥ १२ ॥
 परिपालय मामनायमातं भवरागेण न सोढवेदेनेन ।
 सुखयत्युदितश्चकोरमिदुः कमलं भानुरयो मयूरमब्दः ॥ १३ ॥
 यशसा च जनेन मंसद्वक्षाः शुचिनोदारतरेण निस्तुलेन ।
 विपदोत्र समुष्टताः प्रभूताः किमिदं राघव विस्मृतोहमेकः ॥ १४ ॥
 अहिषूग्रमरं गरं तमस्ते न परोत्कर्षसहाः सुराः समस्ते ।
 भुवने परिदाशितः सगस्ते समनुक्रोशमरः प्रभो नमस्ते ॥ १५ ॥

कृपया नृप याः स्वधाम नीता विरहं सोढुमनितुराः प्रजास्ताः ।
 अपि भो मयि भोगलालसे तत् कठिनत्वं त्वयि वा किमत्र युक्तं ॥ १६ ॥
 यशसा विमलेन सन्मतेनापि च गीतेन मुनीश्वरेण तेन ।
 कथमार्थमुत्तात् तदादतोहं परिपीतेन न पावितोस्मि पापः ॥ १७ ॥
 बलिना स्वबलेन राहुर्णेदोरिव तेजो यशसस्तथापि पीतं ।
 कथमेवमहं ब्रवीष्यांशं बुधशिष्योपि च सत्स्वरो विगातं ॥ १८ ॥
 यशसाप्यचिकित्स्य एक आहोस्विदहं निस्तुल एवमेव देया ।
 न सर्ता मतमेतदप्यसारं विपहेद् धाम तमो न गाढभाक् ॥ १९ ॥
 कुरु यत्सदृशं व्रतस्य लोके यशसश्चापि सुविश्रुतस्य तस्य ।
 किमतोधिकमेष दीनबंधो गतिबंधो गहने न वेति दीनः ॥ २० ॥
 शमनं न हि पश्यति प्रभो त्वां शमनं तं लभते जनः प्रपन्नः ।
 असकच्छुतमित्यमार्थवक्त्रात् सदसि स्वादुवचः सर्ता सुघातः ॥ २१ ॥
 अनयद्यगुणार्थं राम भोः किं बहुनोक्तेन पदोपकंठमेव ।
 स्वदशः सदृशः प्रभो भवेद्यः कृपणे त्वं मयि तं कुरु प्रसादं ॥ २२ ॥
 नमदुद्धरणं सुदुष्करं ते मृतभुग्जीवयतः शिशुं द्विजातेः ।
 द्यदप्यतिसुंदरी कृतैव प्रभुणा किं न वचः श्रुतं शुनोपि ॥ २३ ॥
 यशमादत्तमिगितज्ञमाज्ञाकरमप्याकुलयंति मामनापं ।
 अनयं जनयंति राम कामप्रमुखा हंत कथं भवत्पुरेपि ॥ २४ ॥
 न जने भजनेलसः प्रमादीत्यपटुर्वेत्यद्य द्यमं मयीश ।
 न हितैरहितैरयं न बद्धः कथमेवं सति किंकरः करोतु ॥ २५ ॥
 द्विपता दशकंधरेण रुद्धा पुरि शुद्धा दयितापि सा तदानीं ।
 भवतो भजनं किमीश चक्रे स च नक्रेण वशीकृतः करींद्रः ॥ २६ ॥
 चरणस्मरणं सद। न दासस्तव कर्तुं क्षम उत्सुकोप्यभाष्यः ।
 सुतपैत्रमुखानुवर्तिना यन्मनसांतर्बत यंत्रितो स्वतंत्रः ॥ २७ ॥
 स्मरणं शरणं भवेति युष्मच्चरणाब्जस्य न चान्यदस्ति जाने ।
 बहिरंतरपि द्विपन्निरुद्धोप्यहमातीतिहरं क्वचित् स्मरामि ॥ २८ ॥
 द्विरदे चिरदेवनाभितसेत्युचितश्चेत् करुणाकटाक्षपातः ।
 पद एव स शत्रुणा गृहीतः प्रबलेः पङ्क्तिरहं तु सर्वतोपि ॥ २९ ॥
 बहुवारमहं द्विपद्मिरूपैरपहे पातित एव गर्भगर्ते ।
 शृणु देव तदेव कृच्छ्रमातोभितकल्याणधुनापि तत्र वर्ते ॥ ३० ॥
 द्विपतोऽन्यनुजे कृतः प्रपन्नोऽप्य च मुग्धवर्लसुखे प्रसादः ।
 दरसादरसात्वया तथा मय्यपि दीने स सदार्थकार्य एव ॥ ३१ ॥

रिपुभिः कृतगंजनं जनं कः कृपणं स्वं शरणं भियातमार्थः ।
 सदयः परिपालयेन्न शक्तः स्वनुरक्तः सुकृते नये यशोर्षी ॥ ३२ ॥
 कुपितोसि किमागता नसा ध्रुः कृतमंतौ प्रणते जनेऽप्रसन्नः ।
 नमनादितरन्निर्गसिद्धं किमिवार्येश न पापिनामसन्नः ॥ ३३ ॥
 शरदा वरदाधिराज रुक्मः पयसो वार्यत एव मंसु पंकः ।
 तव तूदितया दशातमस्कः क्रियते चंद्रिकयेव सर्वरंकः ॥ ३४ ॥
 पिबतोखिलतापपापहंत्री तव कीर्तिर्द्रुतमेव सत्सुधातः ।
 अपि चेश शिरोधिदेवतातः श्रुतमुधैरिति किं न सत्सुधातः ॥ ३५ ॥
 नाहि मामहिमावहं मिभो मां जनमेवंविधमन्यमप्यवयं ।
 अयसा हि विना सुवर्णहेतोर्ने गुणः स्पर्शमणेः प्रसिद्धिमेति ॥ ३६ ॥
 सुकृतं न किमस्य पंकममामबलां गां विषदः समुद्दिधीर्षोः ।
 मृतिभीतमरिं तृणास्यमाजौ जयिनेस्त्वादृश एव पालयंति ॥ ३७ ॥
 करुणावरुणालय प्रभो स्यान्मम किं स्वर्जनुषा जडेन तेन ।
 तरुणा तरुणार्कतप्तमूर्तेः सरसाल्पेन गजस्य वा भवेत् किं ॥ ३८ ॥
 शिलया कपिभिर्निशाचरेण द्विजराजेन महेश्वरेण सेव्यः ।
 त्वमितीश भवंतमाश्रितोहं समुरा मुक्तिमितास्त्वयैव देव्यः ॥ ३९ ॥
 सहितं प्रियया श्रियात्तमूर्त्या महितं भूपमुनीन्द्रदेववृंदैः ।
 राहितं विगुणैर्गुणैर्युतं कं स्वहितं त्वाद्य विनान्यमाश्रयामि ॥ ४० ॥
 अयि तं श्रित एष इंदिराया दयितं त्वामहमत्यमीश्वराणां ।
 मयि तंत्र इहाप्यशर्महासं शयितं तर्तुमघाब्धिमय विश्वं ॥ ४१ ॥
 मनसि स्मृतिरस्तु तापहंत्री वदने नाम भवामयौषधं च ।
 श्रवसी च वशीकरोतु कीर्तिस्तव सीतादायितेति मे मनीषा ॥ ४२ ॥
 वरदेश्वर देव देहि दास्यं दयया दर्शय पादपद्ममाशु ।
 अयनं नयनं विषमपातं तव गोर्वत्सवदेव पश्यतीश ॥ ४३ ॥
 सृशता स्पर्दं पदेन युक्तं दयितां भूमिभुवं सदा हृदा ते ।
 नत बाहुयुगेन धन्व चेशं कुत आतं कठिनत्वमार्पयाम्यां ॥ ४४ ॥
 न जनं व्यजनं प्रियामृहीतं सरसोशीरसरोजपत्रकूमं ।
 सुखयत्पतितापतप्तमातोत्तम ते नाम यया कयासु पीतं ॥ ४५ ॥
 सततं यदि दीनबंधुरेतद्बद्ध ते संमतमात्मनाम राम ।
 अयि किं मयि किकरोपि दीने करुणां कर्तुमियान् कृतो विश्वः ॥ ४६ ॥
 नवतामरसेन भृंगपोतस्तृपितो राम यया व्ययाहरेण ।
 भयतामरसेव्यपादुकेन स्वगुणैस्तोषकैर्वेशीकृतोहं ॥ ४७ ॥

तव नाम भवेद्भूतेः सुदूरादपि चेत् कर्णमुपैति सज्जनेन ।
उदितं मुदितं करोति चेत्तो दयिताया इव नाचिकं प्रियस्य ॥ ४८ ॥
धनिनः सुखिनस्तत्रैव नाम्ना परतः प्राकृततो धनादनित्यात् ।
धनिका न निकाममोदपात्रं जठराद्विम्यति ये स्वकादपीश ॥ ४९ ॥
भवतो भवतोपदेन नाम्ना भिदुरेणामृतगर्वपर्वतस्य ।
भवतो नवतोफमात्मनेहरेरिव मोच्यः स्वहितेच्छुनाहमहः ॥ ५० ॥
तव सद्भिरुपासकैरुदरैः सदपेराप्ततमैरुपेक्षितः किं ।
न विनश्यदुपेक्ष्यमस्य कार्यं निति यत् सा खलु पत्युरस्युपास्तिः ॥ ५१ ॥
महपीश निषायते प्रसादामृतमाकंठमिता मुदं हि रंतः ।
वितरति न मद्भयोषदेते वत कुक्षिभरिरीतिमाद्रिवते ॥ ५२ ॥
रुपाः कयमर्तमत्यक्षात् रूपणं मां शरणागतं न पाति ।
अमिताभ दयामृतादुदारा अपि दातुं कयमीषदुत्सहते ॥ ५३ ॥
विभवोधिगतमिते सुहृद्भिर्न सपं केवलमेव साकमन्यैः ।
रूपणे रहितैरपि प्रकामं सुखमार्येश्वर साधवो भजन्ते ॥ ५४ ॥
त्वमुदारवरः कथं सखापस्तव सद्युर्ननु नो समानशीलाः ।
मपि तेत्रभवान् कपाविचार्येऽवु बुद्धं ह्यभवेपि तुल्यलीलाः ॥ ५५ ॥
यदि नाय गतोति साकमिष्टैर्वरमस्मान् रूपणान् श्रितान् स्वमेव ।
ननु पालयिता कतोत्र कः स क्व च किं चानित्खनननो परो वा ॥ ५६ ॥
स तु संप्रति गंधमादनाद्भाविनि नाय श्रुतमस्तु नः किमूनं ।
परमेकमिहान्यसर्वकार्यस्मृतिरौघि व्यसनं महाद्रिरुक्तं ॥ ५७ ॥
स हि किनरञ्चारणादिगीतं मुनिभिः साकमुदश्रु मीलितार्धं ।
सततं चरितामृतसमं ते पिबति त्यक्तमयोऽस्मृताखिलेहः ॥ ५८ ॥
* श्रुतमेवमपीह यत्र नामस्तव संकीर्तनमेव तत्र तत्र ।
रचितं जलिरश्रुपूर्णहृत् चेत्यापि बाल्योकिमुनेर्न गीरपार्या ॥ ५९ ॥
अपि नाय कथं नु तर्हि साधुर्नत सोद्यापि कपिर्मया न ह्यः ।
यदि पातकनष्टदृष्टिरस्मि प्रतिमां तेहमहो कथं पिबामि ॥ ६० ॥
स्वजनो वरमात्मनः प्रियत्वात् प्रतिगातः किमितीश चेत् तथास्ता ।
भवतो भवतोषदाच्च नाम्नोप्यधिकः किं श्रवणोत्सुकोऽसि दीनः ॥ ६१ ॥
अधिको निजनामतो भवतोऽयं स्वजनस्ते यदि तर्हि राय तेन ।
क्षमिणातिदयायताय सरोखित्वापापह कीर्तनेन भाव्यं ॥ ६२ ॥

* यत्र यत्र रघुनाथकीर्तनं तत्र तत्र कृतमस्तकांजलि ।

वाण्यवारिधिरपूर्णलोचनं माकति नमत राक्षसांतकं ॥ ५९ ॥ इति वा पाठः

अलमोमिति चेत् कथं न नाथ द्रुतमयोप्युपयाति हंत पातुं ।
 असकृद्वि पुरा स्मृतस्तदास्तामधुनैवापि तु चेतसा स्मरामि ॥ ६३ ॥
 अयि कीशवराप्तवर्ष साधूत्तम सीताहृदयव्यथीपघोक्ते ।
 रघुवीर यशःसुधाकरस्य त्वमनंतोऽस्यनवदपक्ष एकः ॥ ६४ ॥
 अधुनापि च संस्तुतो न चास्यां स कर्षोदो मुदितः स्तुतौ कथं स्यात् ।
 इति वाच्यमहो यतोधिकस्ते भजकस्यस्त उदार आशुतोषः ॥ ६५ ॥
 कृत्यैव यया कयापि नृत्या मुदपमामोषि विभो भवज्जनेन ।
 किमु योभ्यधिकः कृपालुरार्यो भवतो भगवतो मतोतिसाधुः ॥ ६६ ॥
 भगवन् स समीरसूनुरार्यस्त्वयि ते नाग्नि च साधुमोदधाम्नि ।
 परमादृत इत्यवैमि तद्वत् स्मरतामुद्धरणेन नूनमद्य ॥ ६७ ॥
 स समीरसुतः कृतप्रयासः सुतरां संप्रति साधुविश्रमार्थं ।
 सखिभिश्चरितासवं तवालं परिपीयाद्य समं सुखं नु सुप्तः ॥ ६८ ॥
 न कृतः खलु लक्ष्मणेन देव्या भवता वात्र सुहृन्मणौ प्रसादः ।
 कथमेव न खिन्नमानसः स्यादनुरूपामनवाप्य सत्कृतिं स्वां ॥ ६९ ॥
 स हि कष्टभुगेव देव नीता इतरे तु स्वयदं सहैव सर्वे ।
 न कुशस्य लवस्य वाप्यमात्येऽपि ते हासपदः कृतो महात्मा ॥ ७० ॥
 अथ किं बहुना भवान् कृतज्ञो न दयालुर्न वरप्रदो न चाप्तः ।
 त्यजतानुजदारमावृत्तिस्ते कृतिना किं सुरुतं कृतं कृपालो ॥ ७१ ॥
 न भवान् न भवज्जनोपि दीनेष्वशुचिष्वद्य कलावदकाले ।
 करुणो वरदं कृतज्ञमेकं तव तेषामपि रामनाम क.मं ॥ ७२ ॥
 इति मयूरकविकृतो रामस्तवः समाप्तः

अथ शंकरस्तवः-स्वागतावृत्तं.

पर्वरात्रिरमणामृतभासां सर्वगर्वहर निर्मलकति ।
 पर्वतेश्वरसुताधव शंभो शर्व मामव नतं जनमात ॥ १ ॥
 पंकराशिमापि पावनकीर्ते रंकराजमव मां करुणाब्धे ।
 शंकरानतमलं तव कर्तुं कं कराब्जमनघं न सदीड्यं ॥ २ ॥
 पादपा दिविपदां न यथा ते पादपांसुराखिलेश सुखास्यै ।
 सादरा तव मतिर्भजादिष्टे या दरादवति संश्रितवर्ग ॥ ३ ॥
 स्वर्गवास्थरितितिक्षकर्मनिर्गलप्रथितनिस्तुलशक्ते ।
 भर्गे तेद्य भजतोपि न घण्णां वर्ग एष निहनो द्विषतां मे ॥ ४ ॥
 नेदमन्नवसनादापि कालात् ते दरव्यसनमोश लभंते ।

पेदगीतगुण ते शिव दृष्टा ये दयामृतरसार्द्रदृशात्र ॥ ५ ॥

व्यालदष्टमिव भेकशिशुं मां कालदष्टमव-दीनमन्त्राय ।

भाललोचन महेश्वर शंभो बालशीतकरशेखर शर्त ॥ ६ ॥

संतु कल्पशतसंचित्तनानामंतुकोट्य उमेश तयापि ।

जंतुभिस्तु शरणोकरणीयस्त्वं तुषाररुगिवाखिलतप्तैः ॥ ७ ॥

कामकोपमुखशत्रुभिरुग्रैरामपैरतितराकुलचेताः ।

हं महेश किमहं वदं कुर्यां नाम तेप्यलमलं न गृहीतं ॥ ८ ॥

देव या मुदिह सा खलु तोयादेव यादसि महत्पयि ब्राह्मे ।

सैवया तव सुखं जगति त्वामेव यामि शरणं श्रुतकीर्तिः ॥ ९ ॥

इदुच्छृणु गृणतां तव कीर्तिं विदुतां भजति संसृतिषधुः ।

विदुना तदिह सैव निषेव्या किं दुराश्वरगुणैर्वित गीतैः ॥ १० ॥

दासवत्सल भजंति सुरास्त्वां वासवप्रभृतयः प्रमुखाः ।

हासहासपदमेव न नम्रो व्यासवत् कविरपि स्वगुरुं यः ॥ ११ ॥

कापि नाकजनमंगलमूर्तिर्यां पिनाकसमलंकृतपाणिः ।

पापिना करुणया द्रुतचित्ताप्याहता नत मया न क्षदिश्या ॥ १२ ॥

मूलमुग्रविपदां स्मरमक्षणां तूलमग्निरिव योदहदीशः ।

कूलमस्य महतो भवसिधोः शूलपाणिरभयप ममास्तु ॥ १३ ॥

साहिमुग्रमपटं जटिलं त्वां सा हिमाद्रितनपेश ययासी ।

भो जडस्य मम धीस्तव पादाभोजमुत्कहदयाम्युपपाता ॥ १४ ॥

अस्तु नाम तव संपदभावो वस्तुना मम मुदीश्वर येन ।

तत् त्वयास्ति विधृतं खलु कंठे तत्त्वमाव्यमुरु मंगलमेकं ॥ १५ ॥

अथ हंत रूपणः किमु कुर्यां यदहं तव दृशा न हि दृष्टः ।

चित्रमेतदपि पंकजबंधुं मित्रमेव भवतो बहु भूये ॥ १६ ॥

योगिभिर्न शिव केवलमुग्रैर्भोगिभिः श्रितपदोप्यसि शंभो ।

त्वां ततोऽस्युपगतः शरणं तत् स्वांततोपद-यशोर्नव पादि ॥ १७ ॥

औपच्छंदसिकं वृत्तं

किमनेगपिशाचयुक् सदाहं न मनो भूतभयंकरं स्मशानं ।

भवता भवतापभागशुद्धं मम वासाय हररसिकृतं ते ॥ १८ ॥

शिवारिणी—नतोहं ते हंतेश्वर चरणयोर्भूरिदययोः ।

रतः शंभो शं भो नितर हर महां त्वमवृत्तं ॥

कृतं नामो नामोत्तमवलयकैर्न धमवशैः ।

क्षमा कर्ष्या कर्ष्या धव तव कथा न क्षमिनुतां ॥ १९ ॥

पृथ्वी—अनादितमुमेश ते श्रुतिशतस्तवैकास्पदं ।

पदं तदितरेद् गुरु स्वहितमित्यरं सेवितं ॥

जनेन वत्त येन तत् सपदि तस्य कालाकुलं ।

किमुप्रविषदां भवेन्न जनकंपदकं पदं ॥ २० ॥

पुनाति न भवान् प्रभो कमिह कीर्तितः कीर्तितो ।

ददाति न फलं मुदामतिशयाचितं याचितं ॥

किमास्त उत नातिकेप्यहह मेनया मेनया ।

तयेव कुंधिया प्रभो त्वमपमानितोसि भुवं ॥ २१ ॥

प्रसादमुपवर्णितं शिव तवोपमन्यावहं ।

शृणोम्यसकृदादरात् कविभिरुत्तमैरुत्तमं ॥

भवंतमपि भूतपं सदयमाशुतोषं भवं ।

प्रभुं त्रिजगतां गुरुं शरणमागतस्त्वामतः ॥ २२ ॥

हुतविलंबितं वृत्तं.

भव न तेवन्ते कठिनं मनः सुरगुरोरगुरोर्वि भोगिनि ।

कुरुचिरं रुचिरं शिरसीश मे *स्वपदमापदमाशु यदुद्धरेत् ॥ २३ ॥

हरिणीवृत्तं.

वारद करदः संमृत्यब्धौ त्वमेव निमज्जतां ।

सदसि यदासि ख्यातः स त्वं सतामेति सर्वथा ॥

भवति भवतिमांशी सत्याः कथं न तमक्षतिः ।

सदयपद यदुक्तं तद्भोः कुरुष्व नमोस्तु ते ॥ २४ ॥

पुष्पिताप्रवृत्तं—स्मरहर करुणाघन त्वमेकां शृणु निजभक्तमयूरमुग्धकेकां ।

त्वमासि तमसि दिव्यदृष्टिर्धो धर्ममिह दीन इतोस्मि दीनबंधो ॥ २५ ॥

इति श्रीमद्रामनंदसत्कविराजमपूराविरचितः शंकरस्तवः संपूर्णः

अथ अम्लानपंकजमालाबंधपंचकं—स्रग्धरावृत्तं.

दाता धाताविता त्वं गृह इह गहने लोकशोकप्रकर्मा

दीनानां नाथ नान्यो हतमतपतनस्त्वां विना विधवितं ॥

मापेक्षायै न ये त्वामनु ननु मनुनास्तीः कृतं क्लृप्तकृत्यं ।

वामिद्यावित्तविघ्नैर्वत्तं हतमस्तयो राम वा मक्षमताः ॥ २ ॥

ज्ञानात्मानादिनाथः स्वजनजयजनुः पावनो वर्णवर्णः ।

मेमा ते वासवादां किमुत मुनिमुदे राम भूमन् नमस्ते ॥
 कालं कालं बलं तद्गुजमज न जहातोऽश भो शर्वशक्ते ।
 त्वंहंदो हंत हंता हरिररिहरिणो राविणोवद्यवर्मा ॥ १ ॥
 योरो धारो गुरो त्वं शुचिश्चिरुचितं सेवितुर्विज्ञावेत्तं ।
 मोदादयो दासदायः खलबलमिलयो भावनावत्सु वदयः ॥
 शातोनेतोतितोपात् सममरमणे भासे पासि स्वसिद्धः ।
 साधुवैधुर्विधुर्भो कुरु गुरुकरुणां सेवकेव स्वपत्स ॥ २ ॥
 माने दाने वनेले त्वमासे महिमनो मोहनो हर्षहर्ष ।
 फाशादांशातिशातं सुरनरवर ते ह्यादरादत्र दत्तं ।
 स्वाचारं चापचारव्रतमत इतरे त्वां न केनर्घ्यनम्राः ॥
 सेवां ह्येवागं वांछन् कपिरपि स पिनाकी सदा सख्यसक्तः ॥ ४ ॥
 स्वीजा राजा प्रजानां स्वमतिमहिमहः पालकालदधलक्षो ।
 भोगी इवाग्नी भगी स्रोत्सवनवसवको मंदकंदर्पदर्पः ॥
 आशानाशास्त्र शाठ्यं कृत्तुमुत्त नितरां घात एतच्च तज्ज्ञैः ।
 शीतं तातं हितं त्वां जगुरगुरुगुरुं ज्ञानिनो नित्यमिष्टाः ॥ ५ ॥
 इति भयूरफवेविरचितमम्लानपंकजमालाबंधपंचकं समाप्तं .

अम्लानपंकजमालाबंधरचना.

श्लोक १.

दा	ताः
धा ता नि	वा म थ
त्वं	रा
गृ	यो
इ इ ग	ह त म
ने	र्व
लो	त्रै
शो क प्र	दा नि च
मी	नाग्
दी	स्यं
नां ना य	तं रु रस्म
न्यो	स्तीः

ह
न त प
न
स्त्वां
ना वि श्व
सं

जा
न नु म
म
त्वां
शा ये न
मा

श्लोक २.

ज्ञा
त्मा ना दि
यः
स्व
न ज प
नुः
पा
ना व ण्य
यैः
से
ते वा स
हो
कि
त मु नि
दे
रा
भू म ज्ञ
स्ते

त्मा,
णो व द्य
रा
णो
र रि ह
ह
ता
दो हं त
त्वं
तो
भो श व
ता
हा
म.ज न
हु
त्व
का लं व
का

श्लोक ३.

वी
घी रो गु
त्वं
शु
रु चि रु
सं

त्ता
के व स्व
से
णां
गु रु क
कु

से
तु वि श
त्तं
मो
दपो दा स
यः
ख
ब ल वि
यो
भा
ना व स्तु
व्यः

भो
वं धु वि
सा
दः
पा सि स्व
भा
णे
म म र
त्त
पा
नं तो ति
शां

श्लोक ४.

मा
दा ने व
लं
त्व
सि म हि
नो
मो
नो ह र्ध
र्ध
की
दी शा ति
तं
सु
न र व
ते
छा
रा द त्र
त्तं

क्तः
दा स ख्य
की
ना
र पि स
न्क
च्छ
द्ये वां ग
से
घ्राः
के न र्ध
त्वां
रे
म त इ
त्र
रु
रं चा प
स्वा

श्लोक ५.

स्वौ	छाः
रा जा म	नो नि त्य
नां	झा
स्व	रु
ति य हि	र गु रु
हः	ज
पा	त्वां
का ल षष्ठ	ता तं हि
स्त्रे	र्द्धा
मो	जैः
त्या गो म	ए त च
सो	घा
त्स	रां
न व स	मु त नि.
को	रु
मे	ठचं
कं द र्ष	ना शा झ
र्षः	आ

समाप्त.

पांडुरंगस्तोत्रं-पञ्चादिकावृत्तं.

बालदिगंबर एको धूर्तः स्वांतहरो भगुरेव स मूर्तः ।
 भीमरथधारितस्तट आस्ते लोकाः स्ववशं नीता अस्ते ॥ १ ॥
 सर्वस्वस्य करोत्यपहारं तदपि वदंति जनास्तमुदारं ।
 द्रष्टुं याति च वारंवारं प्रेम्णा श्रिण्वत्यपि समुदारं ॥ २ ॥
 श्रिण्वतेन सुदृढं योषाः स्वामिसमक्षमचितितदोषाः ।
 चित्रामेदं विगतेर्णरोषाः सर्वेपि भवंत्येव सतोषाः ॥ ३ ॥
 यस्य पुरः स्वजनेष्वनुकूलं विवशा आपंडितमानालं ।
 गापंत्युच्चैः कृतकर्तालं नृत्यंति च विहसंति नतालं ॥ ४ ॥

यं द्रष्टुं सकृत् खलु देहं सधनतनयदायितं निजगेहं ।
रमरति न हृदयं त्यक्तस्नेहं वशिनं मन्ये तमसंदेहं ॥ ५ ॥
इति रामनंदनमयूरेश्वरविश्रितं पांडुरंगस्तोत्रं संपूर्णं.

अथ मनःप्रार्थनाष्टकं-सारंगवृत्तं.

कामेन मूढः स्वकामेक्षणोत्कोत्र कामेतिनार्ति न धामेहं मोदाय ।
मा मे मनो वाचमामेति मन्यस्व रामे त्रिलोकीललामे रमस्वाशु ॥ १ ॥
सर्वं करं यस्य भव्यं श्रितं धन्वदक्षे द्विपन्नाशदक्षेपुयुगं च ।
क्षेत्रेश्वरं पद्मपत्रेक्षणं राममेकं भज स्वांत केकं परार्थाय ॥ २ ॥
धामात्मजद्रव्यरामादिकं चित्तं कामाप्तयापिष मा मा शसित्वत्र ।
धमामावरात् त्वं सतामाश्रयाद्धंत रामाद्यते यासि कामात्मसिद्धिं नु ॥ ३ ॥
लंकावरारिं कलंकापहं भ्यूष्यलंकारमिच्छाबलं कामदं चित्त ।
साकेतपं हेतुना केन नो यासि नाकेपि नम्रा मुदा केन तं हंत ॥ ४ ॥
ये वासवेशादिदेवा भजन्त्येनमेवाधिपं पादसेवारताः साधु ।
सीताधरं दत्तभीताभयं चित्तवीतागुणं मेदिनीतारकं पैदि ॥ ५ ॥
पापक्षयेहं स्वतापन्नमीशानमापदजाधारमापद्धरं मेक्षु ।
शोकापहं सर्वलोकाधिपं पाहि मोकावदंवा न तोका सुखं हंति ॥ ६ ॥
कर्तास्य विश्वस्य भर्तापि चाति स हर्ता श्रियः प्राणभर्ता शृणु स्वांत ।
माता पिता तैव दातापिता कोनु धातापरोस्माद्विधातायमेवांग ॥ ७ ॥
श्रुत्या पदं यस्य नृत्या नृतं यः प्रकृत्या मूढः साधुकृत्याश्रयश्चित्त ।
व्यासादिभिः सद्गिरासादितं सर्वदासात मे हृदयासाय मोदय ॥ ८ ॥
इति मयूरकविकृतं मनःप्रार्थनाष्टकं.

अथ स्फुटे पद्ये.

दोहावृत्तं—भक्तास्ते धनमिति मया श्रुतं श्रुते ननु राम ।
अतस्त्रातुमत्रानिर्वा यक्षीमूतं नाम ॥ १ ॥
मदिरावृत्तं—राम रघूत्तम रावणकाल मयि प्रणते करुणां कुरु रंके ।
धर्मधनः सदयोसि समुद्धर मुंच न मामिह दुस्तरपंके ॥
त्वां प्रणतासुभूते जनमापदि पातुमलं जगदीश्वर कं के ।
मत्पदास्ता जित आधिगतो विधुरित्यपरेष्वेव न शंके ॥ २ ॥

अथ हरिहर-प्रार्थना-गीतिवृत्तं.

किमु माधव भगवन् मायतिदीनमुपेक्षसे न युक्तमिदं ।
 भो नाय भवव्यसने प्राता त्वं परमवत्सलो वरदः ॥ १ ॥
 प्रभुता जगत्सु भवतो नतजनभवद्दुःखलयमहादेव ।
 कुरु हर उचितं शुचि तं स्वयमेव स्वं विचिंत्य महिमानं ॥ २ ॥
 मामव शंभो भगवन् नवनरिदनीलकंठ पतितं त्वं ।
 किमशङ्क्ये तव लोके करुणावरुणालयं प्रभोरेतत् ॥ ३ ॥
 गौरीश ननु त्राता भवता शरणागता निकामहित ।
 यशसाखिलसाधुसभा कामं शोभनदशावतारमिता ॥ ४ ॥
 न हि केशव दुल्यास्ते भक्ता व्यक्तातिशयितवात्सल्य ।
 मृतुं क्षमस्व नमतो भवतापं चास्य हर दया कार्या ॥ ५ ॥
 भो भव हर शरणागतसंगोपनसद्गताच्युत स्वामिन् ।
 का मदनकाल शक्तिः प्रभवति पुरतस्तव प्रभो स्यातुं ॥ ६ ॥
 जगतां गुरुं विना त्वां संसारे कोत्र वामदेव हितः ।
 न रमापतेद्य मार्तं त्राता भ्राता सखा पिता पुत्रः ॥ ७ ॥
 पालयसि सर्वमपि जनमचिरात् कर्पूरगौर कीर्तिरतं ॥
 एतमपि तथा पालय मालयमेतु त्वमेव देवगतिः ॥ ८ ॥
 प्रभुरसि यशः श्रुतं ते कृतवांस्त्वं पर्वतं पुरा रेणुं ।
 धाव विनाशं कर्तुं मम पापस्याशुतोपकरकीर्ते ॥ ९ ॥
 याचे त्वां निस्तारं भ्रातोत्र चिरं भवांधकारेहं ।
 मा राधिकामिय त्यज मां करुणानीरदाश्रितमयूरं ॥ १० ॥
 श्रीमद्रामनंदनसत्कविमयूरेश्वरकृतहरिहरप्रार्थना समाप्ता

अथ पांडुरंगस्तोत्रं-स्रग्धरावृत्तं.

श्रीजाने पांडुरंग त्वमिह कालियुगे दर्शनात् पाप्म पापा ।
 नित्याख्यातं दयार्दैः सुमतिभिरसकृत् त्वज्जनैः सत्यसंधैः ॥
 तत् सत्यं मन्यमानोहमपि तव विभोऽपश्यमेवांग्रिमदं ।
 निष्पापोस्मीति मन्ये तदपि खलु कुतोद्यापि नो तापशांतिः ॥ १ ॥
 योराग्यं नो न भक्तिर्न च परिचरणं सज्जनानां वतास्मा ।
 द्वेतोस्तापोपशांतिर्न मम यदि विभो सत्यमंगीकृतं मे ॥
 को ब्रूयात् साक्षिणस्ते पुर इह वितयं देव किंत्वत्र किंचित् ।

दृष्टामि त्वां नमस्यन् ननु कलुषहतेस्तानि किं संति पूर्वं ॥ २ ॥
 नानो महात्पतस्ते बहव इह कलौ विटल प्रापुरग्र्यां ।
 शांतिं भाक्तिं विरक्तिं गतिमभिलाषितां योगिभिर्निरदायैः ॥
 तत् ते नाम श्रुतं मेऽसरुदापि च विभो गीतमुत्रैस्त्वदीयैः ।
 हर्षं फलं नष्टमद्याप्यतिगुरु न कथं जालम्बाः संशयानां ॥ ३ ॥
 त्वं तु स्वामिन् ए एव स्वयमसि समसि स्वाश्रितानां प्रदीपः ।
 त्वात्ता योतेयसायिप्रभृतिमलधिषां कीर्तनादेव नाम्नां ॥
 विप्रेभ्योऽप्यदरस्तेऽवासे यदि शरणं तान् स्वपादाब्जमातान् ।
 किं चित्रं विट्पलायं द्विजकुलज इति ब्राहि मां दीनमय ॥ ४ ॥
 पापोहं पापकर्मेति च सततमहं स्नानकाले ब्रवीमि ।
 कृपा पापं कथं मे कृतमिति बहुशश्चापि तप्तो भवामि ॥
 स्वामिन् रक्ष क्षमस्वेत्यसरुदापि विभो प्रार्थनां ते करोमि ।
 द्रुह्यन्त्यत् किं कर्तोमि प्रभुवर चरणौ तेतिशान्त्यै स्मरामि ॥ ५ ॥
 दीनोहं दीनबंधुस्त्वमहमघानेभिः पावनस्त्वं प्रपिबो ।
 भीतोहं फालदंढाच्छरणमुपगतस्त्वामसि त्वं शरण्यः ॥
 वाता त्वं सद्बराणां वरदगुरुवरं याचकस्त्वं दयावाः ।
 नातोहं त्वं क्षमावानहमपि विनतः पादयोः सापराधः ॥ ६ ॥
 मां कामक्रोधलोभादिभिरिभिरं चेतसा मोहितेन ।
 प्रसूतं किं नाथ दुष्टोऽयमिति परवशं मन्यसे मे न दोषः ॥
 यातो दैवेन दीनः प्रबलखलवशं निर्दयैः पीडयमानः ।
 स्वो स्मर्तुं नालमन्यत् किमथ कथय ते कोत्र सेवावकाशः ॥ ७ ॥
 साक्षात् पश्यस्यपि त्वं स्वयमनपहृतोऽस्मिन् षडुग्रान् समर्थो ।
 हुंकारेणापि दुष्टानसि भुवनपते भस्मसात्कर्तुमेतान् ॥ ८ ॥
 हुंकारेणात्ममात्रा प्रभुवर भक्तो मास्त्विहायासपात्रं ।
 दृष्ट्वा किं न स्युरेते भक्षितमसि विभो मय्युपेक्षेव नूनं ॥ ९ ॥
 दीनोपेक्षां न कर्ता त्वमहमिति विभो वेद्यि तत्तूक्तमर्था ।
 मर्त्यानां देवतानामपि खलु न हि भोस्त्वां विनान्योन्वितास्ति ॥
 श्रांतः प्राप्नोसि निद्रां ननु किमपि विभो तिष्ठतापीष्टकायां ।
 लोकेऽरात्रिगतिनाप्यविरतमपि सा सेव्यते चित्रमेतत् ॥ १० ॥
 भो नाथ प्रकृतोऽपि प्रभुरिह भवति त्यक्तनिद्रः कुटुंबी ।
 पंचानां पालकोऽपि क्षणायपि न मनाम्नातु निद्रात्यंतितः ॥
 त्वं त्वेकश्चासहायोऽपि च खलु जगतां साधुमर्ता पुराणो ।

निद्रामासेवसे चेत् कथयतु भगवान् का गतिर्विष्टस्य ॥ १० ॥
 योगीशो स्वप्ननायः कथमवनविधावेकदशः कथं वा ।
 यन्निद्रालुत्वमेवं सति मति न त्वय्यदः किं यशोभ्रं ॥
 कालाद् दस्योः सुलुब्धादल्मपहरतो मोचयेत् कः समर्थः ।
 स्वप्नो न्यो दीनदासद्रविणनिधिमिमं मां द्रुतं जागृहोश ॥ ११ ॥
 नेयं निद्रा यदि स्याद्भगवति जगतां भर्तारि त्वय्यपीशे ।
 सुप्ते कृत्नापि जीवव्यवहृतिरनिशं किं यथापूर्वमास्ते ॥
 न ह्यस्तं तिम्बरश्मावचलमुपगते भासके भव्यभासि ।
 लोके दृष्टा श्रुता वा मृगजलतटिनी तत्र चैषां प्रवृत्तिः ॥ १२ ॥
 नो निद्रा नो समाधिः क्वचिदापि न च ते यातमन्यत्र चित्तं ।
 नूनं रोषः सदोषे मयि तव भगवन् विद्यते तेन मौने ॥
 नैवेतत् तर्कितं मे सुमतिमंतमये प्राकृतापि प्रभुर्यत् ।
 सद्यः क्रोधं जहाति प्रणतिमतिकृतगस्यरातावपीश ॥ १३ ॥
 शंके रंके मयि त्वं प्रभुवर कुरुषे कंचनामुं विनोदम् ।
 किं वक्तायं कविर्मामिति कुतुकितया श्रोतुकामो वचो मे ॥
 नो चेदुच्चैः कृपालुः कथमियदणुतोप्यूनमद्यापि कार्यं ।
 कर्तुं कर्ता विलंबं न हि गिरिधर ते स्यात् तृणस्यातिभारः ॥ १४ ॥
 ग्रस्तोऽस्म्याकंठमुग्रप्रकृतिमनसिजेनाहिना बालभेकः ।
 पादस्मांस्त्वं त्वदन्यो ननु दृशमकरोत् सानुकंपामिभे कः ॥
 स्तोत्रं चेच्छ्रोतुकामोऽस्यपि मयि विकले बालिशे सेवके कां ।
 शक्तिं पश्यस्यदृष्ट्वा घनमपि कुरुते किं शिखी देव केकां ॥ १५ ॥
 त्वं चेदद्य प्रसादं ध्रुव इव कुरुषे देव बाले मयाह ।
 स्तोत्रं स्यामेव कामं निपुणंतरकाविः श्राव्यभव्यप्रबंधः ॥
 कः स्तोत्रा तात जातस्तव जगति विनानुग्रहाद्विप्रदेवे ।
 प्वन्येष्वप्यब्जयोनिः प्रभुरपि भवतानुग्रहादेव सुज्ञः ॥ १६ ॥
 मह्यं देहि प्रभो स्वस्त्यकवनवरं स्वस्य च प्रीतिहेतुं ।
 यस्त्वं स्तुत्यातितुष्टो हृदि भवसि तथा नान्यसन्कारकोदृचा ॥
 नृत्या नृत्या च तब्धैरजित न विजितः कैर्भवान् पाददक्षि- ।
 रक्षिराप्तो न भेदं प्रभुतिलक यया भक्तवृंदैरसंगैः ॥ १७ ॥
 आरब्धासु त्वदग्निरस्तुतिषु सुरधुनीर्वाचिभालाभलासु ।
 प्रादुर्भूते पुरस्ते नवमुदिरघटागर्वसर्वकपेगे ।

भाषैरालिङ्गितोहं सखिभिरिव समं सखिकैरुत्तमैः* ।

युक्ते मुक्तोक्तिनत्वा दर इव च जनी त्वं वदार्था कदा स्याम् ॥१८॥

श्रीमत्या भीमरथ्यास्तटभुवि भवता विद्यता विष्टपेश ।

स्वामिन् सीभाग्यमस्या गभितमतिनुति स्वर्धुनीभाग्यतोषि ॥

पापःशशदिपंकामलमियमवनीमेव नो चंद्रभागा ।

कष्टं कर्तव्यं बिलोक्तमापि च विनयते तीर्थपादमिषा ते ॥ १९ ॥

देवास्तीर्थानि संतः खलु सततमापि स्नातुमायाति हर्षा- ।

दित्यं साधूक्तमेव श्रुतमसकृदपे देव दासेन ते मे ॥

तस्मादस्माकमेवा सकलमलधिषा नाप मातेव सद्यः ।

पंकप्रक्षालनेन प्रियमुचितमरं किं न कुर्याद् दयार्ता ॥ २० ॥

भोः श्रीमद्विदुल श्रीपतिमतिथिरहं त्वामुपेतोस्मि किं मी ।

सत्कार्यं नाद्रियते वत भवदनुगाः साधवः सत्विचाराः ॥

ब्रह्मण्यस्त्यं तु लक्ष्म्या वसति दपितया नित्यमंतःपुरे हा ।

कष्टं नष्टं व्रतं ते मम च यदफलप्रार्थनः सन् निवृत्तः ॥ २१ ॥

भो ब्रह्मन् पुंडरीक द्विजवर भवतः स्वास्थ्यमप्येतु चित्तं ।

दीनास्तापत्रयार्तान् क्षरणमुपगतानुद्धरिष्येहमाशु ॥

इत्येवं सुप्रसिद्धं सुरमुनिसविधं यत् प्रतिज्ञातमग्रे ।

तत् सायं सत्यसंधस्त्वमिह कलिपुगे कुर्वधीरे नमस्ते ॥ २२ ॥

दुःखाब्धेरुज्ज्वलानां प्रमुवर भवता पारशानां जनाना- ।

मार्कटं तपितानामलममृतरसेनेत्तमेनादरेण ॥

आशीर्भिः पुष्कलाभिर्जगति नृपसुरैरप्यरं दुर्लभाभिः ।

प्राप्तं पूर्वं पशरते परममिह पुनः प्राप्यमप्यामुद्दोहा ॥ २३ ॥

दीनानां दैत्यनाशात् समुपगतमुदामाननादादरेण ।

प्रोद्भूता आशिषस्तां पतिमभिवृणते कांतमेकं वरेण्यं ॥

वन्द्यो दुष्टोस्मि यदाप्यहमुचिततरा मे ब्रह्मोत् कुनुद्धे- ।

राशाराशीविषस्यापितमणिारिव ते स्यात् प्रभो भूषणाय ॥ २४ ॥

इति श्रीमद्भामनंदनमयूरेश्वरकृतं पांडुरंगस्तोत्रं संपूर्णम्

अथ गंगाविज्ञप्तिः.

जय नय भगवति गंगे त्वं गेयगुणा प्रतीप-पुत-दयिते ।

अपि तेऽस्तु दया स्वतोऽन्ये ये दीने न हि क्षमा मायि ते ॥ १ ॥

बालेना कलिना मलिनानुद्धर्तुमासि त्वमेव सत्यमलम् ।
 गायन्ति यशः कवयस्तव पत्न्यापूषतोपि सत्यमलम् ॥ २ ॥
 भविता त्वयि मञ्जनतः शुचिराशु तथा सपन्न गंगेऽहम् ।
 रुचिरमपि वपुः पापं हेयमिह यथा सपन्नं गेहम् ॥ ३ ॥
 शरणागतो दयावति दीनस्त्याग्यस्त्वया न गमिष्यम् ।
 कः स्मरति त्वां हित्वा संताने विषयिनां नगं गेयम् ॥ ४ ॥
 भागीराथे तव दष्टिः प्रभवति पुरुषार्यसंपदे विनते ॥
 ईषन्मात्रमपि श्रुतमौदासिन्यं ननेषु देवि न ते ॥ ५ ॥
 मूर्तिमती त्वमासि दया देयस्य हरेर्जगद्धयादवतः ।
 घातं हि लीलयेदं विश्वं संसारतस्त्वया दवतः ॥ ६ ॥
 जप देवि जन्हुकन्ये भजदघसंहारसद्वते धन्ये ।
 संतु बहवः किमन्ये त्वामेव जगद्धितावही मये ॥ ७ ॥
 पससि विशोकं शंभोः कृतसिजितं विहितममरा शिरसि ।
 सुर्गाया अपि तेन त्वं भगवत्यतुल्यशर्मराशिरसि ॥ ८ ॥
 शरणागतजीवानां प्रक्षालितसर्वपापजंबालाम् ।
 धंदे हरेर्हरंती प्राप्तं त्वां त्रिविधतापजं बालाम् ॥ ९ ॥
 पतितः काकोपि भवति पयसि भवत्याः सुरापगे हंसः ।
 भजति यशः सुकृतीधस्त्वपि च निमज्जन् सुरापगेहं सः ॥ १० ॥
 हरितां ददामि जान्हवि नंतुम्यस्त्वं तथा मुदा हरताम् ।
 किं मे न दर्शनं वाक् सत्यास्तु त्वां कथामुदाहरताम् ॥ ११ ॥
 उत्तम ईशितुरंगे नटसि नदीश्वरि नटी यथा रंगे ।
 कृतजगदघनगभंगे सम्मतसंगे नमोस्तु ते गंगे ॥ १२ ॥
 स्वस्तुत्यनभिज्ञेपि त्वत्करुणा मयि कृतानतावस्तु ।
 वस्तु प्राप्नोत्वपमायि जलजंतुभिरपि तवाप्यते स्वस्तु ॥ १३ ॥
 दयमानमानसे त्वं पुष्पास्यपि दर्दुरं वकं मीनम् ।
 पीनं कुरुपे मयारं धनहीनं त्यजसि किं द्विजं दीनम् ॥ १४ ॥
 भक्तमयूरघनघटेऽकुधियामस्माकमुचितमत्यागः ।
 स्वयंशो मा त्यज मातर्महतां महितो न शुचितमत्यागः ॥ १५ ॥
 विष्णुपदि प्रातिकूलं व्यावर्तयितुं क्षमाऽसि नतदिष्टम् ।
 सति सति सामर्थ्येपि प्रणमन्नपनं यदंब न तदिष्टम् ॥ १६ ॥
 फाऽरते त्रिविक्रमविध्वंसा स्वर्धोरिहासज्ज्वाऽया ।
 सर्वासु देवतासु स्पर्धुनि मातस्त्वमेव सन्मान्या ॥ १७ ॥

नयनादयनाक्षरणे देवि भक्त्या भवन्पयाश्रमनाः ।
 अभिताः यजाः कृतार्थाः प्राप्ता भव्यं वरं परं श्रमनाः ॥ १८ ॥
 सष्टया त्वां मां यातः स्रष्टातु सुखं स्वयिव बालकं तातः ।
 मास्तु मम विषदि पातः संसारस्तारयाशु भो मातः ॥ १९ ॥
 भयती विनात्र मुदितं कर्त्तारो दीनमातुरं के ते ।
 मलिनोपि शिशुरशंकं सुखमयमपि लुठतु मातुरं के ते ॥ २० ॥
 शरणागतस्य मम खलु तव चापि यशस्करीमिमामुक्तिम् ।
 मानय मा नय निकटं परिपालय देहि वत्सले मुक्तिम् ॥ २१ ॥
 संतापमपाकर्तुं कादंबिण्या यथा मयूरेण ।
 गंगाया विज्ञप्तिः प्रेणैव तथा कृता मयूरेण ॥ २२ ॥
 श्रीरामनन्दनमयूरेश्वरकृता गंगाविज्ञप्तिः समाप्ता

अथ श्रीहरिसंबोधनस्तोत्रम्-शार्दूलविकीर्णितवृत्तं.

कौसल्यासुत देवकीसुत यशोदापुत्र गोगोपिकाः ।
 सुनो पृश्नितनूजनेऽदितिर्विकुंठाजानसूयात्मज ॥
 रोहिण्यात्मज देवहूतितनय श्रीरेणुकानन्दन ।
 ब्रह्माद्युद्भवमूल निस्तुल गुणैकालंकृतं पाहि मां ॥ १ ॥
 फालिवातटकेलिलेल ललनालास्यैकबद्धावर ।
 क्रीडानिर्जितफालिय स्मयमहादावानलप्रशान ॥
 हृण्य क्लेशपिनाशनाखिलकल्मकीतूहललंकृत ।
 क्रूराशतिसमूहकाल करुणान्वारानिधे पाहि मां ॥ २ ॥
 कस्तूरीतिलकाभिराम कलिताफालांबुदात्मच्छवे ।
 कुंजारपयविलसकोकिल कलालापैकलुब्धश्रुते ॥
 कर्णालंविनिमेलकुंडल करे वेणो गले कीरुतुभ ।
 घ्राजम्भाचनकांतिचैल शिखिपिच्छोत्तंसमृत् पाहि मां ॥ ३ ॥
 खड्गालंकृतबाहुदंड खगमेशस्यंदन ख्यातिभृत् ।
 खर्वीभूत कृतप्रसाद खलखद्योतप्रदीपावित ॥
 खेदानक्ष खरासुरांतक खरेषुस्तोमतुणीरभृत् ।
 खेलखेचरखंबरीटनयनागीतोन्नते पाहि मां ॥ ४ ॥
 गोधीगोचर दूरगूढगिरिभू गीतामृताभोनिधे ।
 गोपीगोरसमुग्हागत गृहस्यश्रेष्ठ गुप्ताशय ॥
 गीतस्थुत्तम गुर्वनुग्रहगृहीतागाधलीलातनो ।

गुह्यज्ञानगभीरतत्त्व गगनप्रस्ताप्यते पाहि मां ॥ ५ ॥
 गोविदान्युत गोपबालक गिरां दूरेत्यगोपीपते ।
 गंगातात गजेंद्रतारक गदापाणे गदाप्रेभव ॥
 गोसंरक्षक गेयसद्गुणतते गोवर्धनोद्धारक ।
 ग्रैवेयीकृतगुंज गोकुलवधूलीलागुरो पाहि मां ॥ ६ ॥
 गंगाभृद् गिरिभृद्गदाभृदरिभृत्पापोजभृत्कंबुभृत् ।
 श्रोभृत्कीर्तुभृन्महीभृदसिभृन्नूणीरभृच्छार्ङ्गभृत् ॥
 गुंजाभृच्छिखिपिच्छभृत्तुलसिकाभृद्दंशभृद्वेत्रभृ- ।
 च्छिभृत्कंबलभृन्मन्थतनुभृच्छर्मावसभृत्पाहि मां ॥ ७ ॥
 चक्रिन् चित्तचकोरचंद्र चतुरासपादे चतुर्वेदवित् ।
 चातुर्याकर चारुचित्रचरितानिर्वाच्य वाचस्पति ॥
 चेतश्चोर चिरंतनाचल चमत्काराचिताचंचल ।
 चाराम्रच्युत चित्तकाखिलजगच्चितामणे पाहि मां ॥ ८ ॥
 छिनानेकभवार्तवासनगुण छंदानुगेच्छावश ।
 छद्मद्युतहतासंपदवनीपालासुरच्छेदक ॥
 छत्रीभूतफणींद्रवारितघनासारच्छलानाकुल ।
 छंदोभिष्टुतपादपंकजरजः स्वच्छच्छवे पाहि मां ॥ ९ ॥
 ज्योतिर्जीवगकुञ्जनार्दन जगज्जीवातुकुञ्जान्दवी- ।
 जगन्क्षेत्र जरादिर्वर्जित जयैकाधार जीवाश्रय ॥
 ज्याजाने जगदीश्वर ज्ञजवधूजाराज जन्यामित ।
 ज्याघातांकितरग्दार्जेलाधिजामातः प्रभो पाहि मां ॥ १० ॥
 तीर्याधीश तपस्विमुख्य तपन प्रशगात्मक त्राणकृत् ।
 तत्त्वज्ञानद तारक त्रिभुवनस्याधिन् तमासद्युते ॥
 ताराचक्रगत त्रिनिष्टगुरो तेजोनिधे तूर्णग ।
 ध्यक्षेणोऽननुतापशामक तुरंगास्य प्रभो पाहि मां ॥ ११ ॥
 दैत्यारे दलिताघ दानवारिपो दामोदर द्रौपदा- ।
 दुःखारण्यद्रवादिदेव दमितादानावदातादत्त ॥
 दूरास्तोदय दीर्घदर्शन दयासिधोऽतिदेवद्रुमो- ।
 दार द्राग्दितदामदैव्य दरमृद्विष्यद्युते पाहि मां ॥ १२ ॥
 दूर्वाश्यामल दासदूत दुरितासृष्ट दुष्मन्देवकी- ।
 दायाद द्युतदा पते द्विजपते दर्बीकरारिध्वज ॥
 दत्तत्रेय दिगंतविश्रुत दशा दुर्लक्ष्य दीनावनो- ।

युक्तादीनवदावदाव दयितानादिस्मृते पाहि मां ॥ १३ ॥
 दोषभ द्रविणभद प्रथमजाभेद किशब करो ।
 वैकुण्ठाधिपते ददन्नत नितक्रोध प्रतीपातक ॥
 कैवल्येश्वर देव केशव ह्येकैकाक्षराद्योक्तज ।
 द्वारावत्यधिराज रुक्मिणभदनिस्सीमातिरुत्पाहि मां ॥ १४ ॥
 धर्माध्यावन धन्य धीर धरणीभाधार धीमेरेक ।
 ध्येयध्याननिविष्ट धार्मिक धुतानेकाद्य काल भुव ॥
 धानामुष्टिसुतुष्ट धेनुचरणद्व्युत्तधूलीमिल- ।
 द्वाराधूसर धीमतां धन धृताजीर्षद्वने पाहि मां ॥ १५ ॥
 निष्पानेह निसर्गनिर्मल निघे नागेन्द्र नारायण ।
 न्यासीज्ञान नवीननीतिनिपुण नम्रोध नासीरभूत् ॥
 नानारूप निरीह नाय नहरे निर्माय नाकेधर ।
 न्यायात्मकपते नमस्कृतिगते नानानुते पाहि मां ॥ १६ ॥
 नन्दागमसन्निभसुकाजगरभिद्युग्मार्जुनोन्मूलन ।
 द्रव्येशानुग क्षातचूडदमनारिष्टप्रसन्नातकृत् ॥
 कोशोद्वेषण धेनुकांतक तृणावसन्न विनापह ।
 स्त्रीयानन्दकरावतार खलजिद्राधापते पाहि मां ॥ १७ ॥
 पद्मानल्लभ पद्मनाभ परमप्रख्यात पायोवर ।
 प्रस्य प्राज्ञ परात्पर प्रशोभितापरप्रक्षापद ॥
 पृथ्वीपालक पाविपावन पुरारातिप्रमोदास्पद ।
 प्रेष्ठ प्रेगल पार्यसूत पुरुजिःपूर्णद्युते पाहि मां ॥ १८ ॥
 पारावारग पापपर्वतपत्रे पर्जन्यकृतपूतना- ।
 प्राणप्राशन पदासंभवपितः प्रेक्षावतां पूर्वज ॥
 पुष्पाख्यान पुराणपूरुष पदानप्राप्तदुद्धारकृत् ।
 पूताख्य प्रणवापराजित विपत्तापस्तर पाहि मां ॥ १९ ॥
 प्रद्युम्न प्रपितप्रभाज विशिलाशक्त प्रजामलक ।
 प्रहप्रोक्षितकृत् प्रसादसुमुख प्रोशोऽप्यर्गप्रद ॥
 प्रीत प्रीतिकर प्रयागस्तदन प्राणिप्रयासापह ।
 प्रज्ञानात्कलित प्रपंचरहित प्रार्चा पते पाहि मां ॥ २० ॥
 ब्रह्माक्षर्यं बुधेन्द्र बुद्धिद बलिन् बुद्धाख्य बुद्धाखिल ।
 ब्रह्मन् ब्राह्मण बाणबाहुदलन ब्रह्मण्य देवाब्जदक् ॥
 बीभत्सुप्रिय बालकृष्ण बलभिद्रंघो बन्तारे बन्ती- ।

क्ष्वेडस्तन्यनिबद्धतृष्ण बलिभूयाश्चावटो पाहि मां ॥ ११ ॥
 बद्धोन्मोचनकृद्विभीषणसख ब्रह्माद्विदुत्सादन ।
 ब्रह्मास्त्रानलदाघशात्रव बृहत्कीर्ते वलैकार्णव ॥
 बाणव्रातनिकृतराक्षसचभूतुंगोत्पतन्मस्तक- ।
 व्यूहाच्छादितविवभास्कर कृतानेकस्तुते पाहि मां ॥ १२ ॥
 भोमास्वंतक भीष्मसंस्तुत भुजंगेंद्राभवाहो ऽभव ।
 भ्राजिणोऽभयदानदक्ष भरतश्रातर्भूशोदादित ॥
 भूषाभूषण भूतिभासुर भिषगभैषज्यकृद्भारभृत् ।
 भैष्मीभर्तृरिभारिविक्रमगते भृत्यारिभित्वाहि मां ॥ १३ ॥
 भक्ताभीप्सितभद्रभव्यचरितभोधेऽभिरामाकृते ।
 भूमन् भीहर भूभरापह भवभ्रातिष्व भूतिप्रद ॥
 भावायत्त भजज्जनास भगवन्भास्वत्परार्धप्रभ ।
 भूसंकेतवशानुवर्तिजगदुद्धृतिस्तते पाहि मां ॥ १४ ॥
 मेघश्याम मनोजमन्मयखने मानाय मीनाकृते ।
 मायाधीश्वर मानमानमधुभिन् मायिन्मुरद्वेषण ॥
 मूर्तानंद महेश माधव मुने मात्सर्यमोहातिग ।
 म्हायत्सज्जनसस्यपूर्णकरुणावृष्टे महन्पाहि मां ॥ १५ ॥
 मार्कण्डेयगुरो मृडार्चितमहाशक्ते मनो मंत्रकृत् ।
 मांगल्याभिध मंजुरूप मधवन् मातङ्ग मृत्युञ्जय ॥
 मुक्तालंकृत मुक्तपूजित मनोवाक्कायकर्मातिग ।
 मुष्टोत्सादन मुक्त मुक्तिद महोराशे मधो पाहि मां ॥ १६ ॥
 यज्ञाधीश यज्ञोनिधे यदुपते योगेश योगीश्वर ।
 ध्येयांघ्रिद्वय यत्नलभ्य यमिहद्विश्राम यत्युत्तम ॥
 यातायातविरामकारण यमाद्यष्टांगयोगस्थिते ।
 यम्यन् यज्ञशरीर यज्ञफलभुक् यज्ञांतरुत्पाहि मां ॥ १७ ॥
 रोलंबालक रोहिताक्ष रणजिद्राग्नि रसज्ञार्थकृत् ।
 रत्नाधीश्वर रेणुकेय रिपुभिद्राजीवपत्रेक्षण ॥
 रक्षादक्षिण रैवताहितरते रोगघ्न रौद्राकृते ।
 रुद्रराधितपादपल्लव रमारंग प्रभो पाहि मां ॥ १८ ॥
 श्रीमद्राघव रामभद्र रमणीयोदारकीर्ते रवे ।
 राजभिष्टुत राजराज रघुवंशीतंस रक्षोतक ॥
 रामारंजन राम रावणारिषो रात्रिचरत्रासरुद् ।

रोचिष्णो रघुवीर रत्नचिताकल्प प्रभो पाहि मां ॥ २९ ॥
 स्याप्यकार लोभनीयललितव्याहार लक्ष्मीपते ।
 लोलामानुष लक्ष्मणाग्रज लयोत्पत्तिरित्यितिमेतत् ॥
 लोभानास्पद लोकलोचन लसल्लक्ष्मन् ललामाबुधे ।
 लंकेशांतक लेखमोचनयशोलोल प्रभो पाहि मां ॥ ३० ॥
 वेदोद्धारक वेदवेद्य विषयव्यावृत्त विद्यानिधे ।
 विश्वज्यापक घेणुवादनपटो विदुल्लताभावर ॥
 विष्णो वामन वासुदेव विनतावंशावतंसभज ।
 व्यालाधीश्वरतरुण वासवरव्यूह व्रतिन्पाहि मां ॥ ३१ ॥
 धीर्योदारविराजमानविरते वर्ण्यवदान व्रजा- ।
 लंकार व्यसनघ्न पारिरूढभृद् विद्वंश विश्वंभर ॥
 विश्वास्यव्यपकारविस्तम वराहाकार विश्वंभरो- ।
 द्वारोदार विशिष्ट विश्वरद व्योमावधे पाहि मां ॥ ३२ ॥
 घालिञ्जसन पार्थिवंधन वसिष्ठात्मात्मरक् विश्वङ्ग ।
 विश्वामित्रमन्त्रावन व्रतिपते वीदेहकन्यापते ॥
 विद्वपात्ताद्भुतलील वाङ्मयधूव्रीडाव्ययावारण ।
 व्यापाराधिरजस्कवारितविपन्नाधे विधे पाहि मां ॥ ३३ ॥
 शीरे शाश्वत शुद्ध शोभन शतानन्द श्रितानन्दकृत् ।
 शर्व आव्यगुण श्रमापह शरण्ये शुभोत्पादक ॥
 शोचिष्केश शताब्द शोकशमन श्रेयस्तते शापह- ।
 च्छंभो शंकर शर्मरीकरशरच्चंद्रस्य भो पाहि मां ॥ ३४ ॥
 शूराग्रेसर शक्त शक्तिद शमिन् शोभाकर श्रीकर ।
 श्रीकांत श्रुतिशेवधे श्रुतिशतान्तःशंसित श्रीपते ॥
 श्यामांग शसनस्वरूप शरणप्राप्तवनीकाहृत ।
 श्रीजाने शिशुपालशासन शिव श्रीश्रीनिधे पाहि मां ॥ ३५ ॥
 शीलालकृत शेषतल्पशयन श्रद्धालुसंशीलित ।
 श्वेतद्वीपपदरियते शतधृते क्षपाशताभाशुक ॥
 शर्मसे शिपिविष्टशत्रुशमन श्रेष्ठश्रुते शारदा- ।
 शब्दामोचर शक्तिशसन शुचे शास्त्रारणे पाहि मां ॥ ३६ ॥
 शब्दब्रह्मशरीर शास्त्रकुशल श्लाघार्ह सच्छेखर ।
 श्लोक्य शृङ्गण शिखीन्द्रविच्छिन्नकुट श्यामासमालिङ्गित ॥
 शश्वच्छोभित शर्मकच्छन्मल आदेश शुद्धागम ।

श्रीवत्सांकितवक्ष शारदशशिच्छत्र प्रभो पाहि मां ॥ ३७ ॥
 सुधम स्वच्छ सुधांशुसुंदर सुदृक् सर्वज्ञ सर्वेश्वर ।
 स्रष्टः साधुसहाय सज्जनसख स्वार्धान सत्यप्रिय ॥
 सत्यावल्लभ सत्यसंगर सुभद्रासोदर स्वंगद ।
 स्रग्भिन् सामग सीरहेत्यनुजने सन् सत्कृते पाहि मां ॥ ३८ ॥
 सुत्रामानुज सात्वतर्षभ सहस्राक्षाधिदोर्मस्तक ।
 स्वर्भूसिद्धसमूहसेव्य सुभग स्वंगं स्वतःसंभव ॥
 सर्वाध्यक्ष सुजात सिद्धिद सुहृत्संसारसंतारण ।
 स्वामिन् सारसनेत्र सात्विक सुखस्तोमारणे पाहि मां ॥ ३९ ॥
 सत्यज्ञाननिधे कलाकुलनिधे कारुण्यवारां निधे ।
 शद्ब्रह्मनिधे यशोमृतनिधे विश्वेष्टलोलानिधे ॥
 नानारत्ननिधे जगत्प्रयनिधे लावण्यपायोनिधे ।
 कल्याणैकनिधे महागुणनिधे तेजोनिधे पाहि मां ॥ ४० ॥
 हर्षक्षानन होमनिष्ठ हुतभुधोतर्हविर्भोजन ।
 न्दोमन् द्रोपेतकाल हंस हितकृद्वेलाजितद्वेषण ॥
 हारालंकृत हेमभूषण हताराते हराशयक ।
 न्हादिन्याभ धनुर्लताधर हरे हर्षाबुधे पाहि मां ॥ ४१ ॥
 क्षेत्रज्ञ क्षामिणांवर क्षितिभरक्षत्रापह क्षोभण ।
 सुतृष्णादिविकारपट्टकरहित क्षमानिर्जरैकप्रिय ॥
 क्षत्त्रप्रेमपद क्षताहितमद क्षेमालय क्षौद्रवाक् ।
 क्षेत्रेश क्षणदाचरेशदमन क्षोणीपते पाहि मां ॥ ४२ ॥
 क्षीराभोनिधिर्मंदिर क्षणकर क्षांतापराध क्षम ।
 क्षाम क्षोणविवर्धन क्षपितरूक् क्षुण्णासुरानीकप ॥
 क्षेदघ्नीवनुत क्षुमासुमनिम क्षुब्धाब्धिषेनस्मित ।
 क्षिप्रोद्धारफरोहित क्षरपर क्षेत्रस्थिते पाहि मां ॥ ४३ ॥
 सत्वाद्यप्रकृते पगस्तनिकृते निर्दोषमोदाकृते ।
 सर्वत्रोपकृते विगीतविकृते स्रग्ध्यात्मवित्तकृते ।
 नित्यानंदधृते दयालयमतेऽन्वर्थापनाधस्तुते ॥
 भक्तस्वर्त्रतते क्षताहिततते लक्ष्मीपते पाहि मां ॥ ४४ ॥
 विद्वद्बृंदपते तपोनिधिपते तत्त्वज्ञगोष्ठीपते ।
 पुण्यारण्यपते बहुप्रदपते सद्गुरुरेनापते ॥
 योगाभ्यासपते क्षमाघनपते विश्वदयाकपते ।

दीनानायपते जगन्नाथपते सीतापते पाहि मां ॥ ४५ ॥
 बाणीनाथगुरो सनंदनगुरो सद्भक्तसंसहुरो ।
 प्रन्हादादिगुरो विभीषणगुरो सुग्रीवसेनागुरो ॥
 गीर्वाणर्षिगुरो पराशरशुकन्यासांवरीषोद्व- ।
 ष्याधाकूरकिरीटिदान्पञ्जनकश्रीसहुरो पाहि मां ॥ ४६ ॥
 भक्ताब्जदुमणे महीपतिमणे शास्त्रज्ञचूडामणे ।
 भास्वदंशमणे सुलक्ष्मणमणे शास्त्रज्ञसंज्ञमणे ॥
 पैरायाद्वामणे सुरद्रुममणे देवर्षिभूषामणे ।
 पुण्यश्लोकमणे पुरातनमणे चिंतामणे पाहि मां ॥ ४७ ॥
 भक्तुरोक्षितादिव्यरूप रजकल्यापादन स्वैष्टकृत् ।
 कुटजारूपद पुण्यदर्शन जगन्नेत्रोत्सवैकाकर ॥
 मालाकारकृतप्रसाद कुशलालंकार रामानुज ।
 अस्तेज्ज्वात हतद्विपेद्र रदभृच्चाणूरभित् पाहि मां ॥ ४८ ॥
 मत्तभोस्तटमल्लमर्दन महावीर प्रजारंजन ।
 स्वायत्तोपपराक्रमाद्भुतरुचे कंसासुविज्वंसन ॥
 सद्गंधो वसुदेवबंधहरण स्वीयेच्छितापूरण ।
 श्रीसांदापिनिशिष्य कालव्यनारसे प्रभो पाहि मां ॥ ४९ ॥
 कौन्तेयप्रतिपालनोत्सुक जरासंधाभियाते नृगो-
 द्धर्तः पौंड्रकमूर्धकर्तन सुधन्वर्क्षराजार्चित ॥
 भामेच्छावशापारिजातहरण प्रयूहकृद्भजभृद्-
 पैत्रानित सन्मयूरकरुणांभोद प्रभो पाहि मां ॥ ५० ॥
 इति श्रीमद्भगवद्गीतासहितमयूरपीडितवर्षविशेषितं हरिसंबोधनस्तोत्रं संपूर्णम्

पदं .

कथं तं न भजे पावनकथं । शमितोमितद्व्ययं ॥ ५१ ॥
 प्राप्तुं क्षमनरुसमाखिलं जगदिदं खलु यथातथं ॥
 कुर्वंत क्षरणागतजनसमवनमतुलशयं ॥ १ ॥
 पूरितसंश्रितनिजजनधनतनयाखिलमनोरथं ।
 कमलावरमजममलाशयमरिकमंदनवररथं ॥ २ ॥
 भक्तमूर्दयगघनमिनकुलपतिमतिभावुकपथं ।
 यमभजतो अनुरमरपतरोपि नमपि भवति वितथं ॥ ३ ॥

अथ रामनामाष्टकं-गीतिवृत्तं.

राम तव नामं हित्वा मंत्रानितरान् जपन् जनो मुग्धः ।
 त्यक्त्वा चिंतारत्नं गृण्हन्नन्यान् मणीन् कथं सुहृः ॥ १ ॥
 तव नामैव कविमुखं भाति न चान्येन शब्दशास्त्रिण ।
 आदिश्रमात्सिदूरतिकलमपि रत्नभूदेव सुभ्रुवो वदनं ॥ २ ॥
 यो नाम वज्रकवचं तव चंद्रकलावतंसधन धत्ते ।
 रघुनाथ जगति सकले स कलेरतिदुःसहः पुमानेकः ॥ ३ ॥
 अपि पस्मै कस्मैचिज्जपते दीप्यते एव नाम्ना याः ।
 दातुमलं ताः सिद्धीरधिकारापेक्षिणो हि नाम्नायाः ॥ ४ ॥
 मज्जपति श्रितमितरा जनमनकुलतिलक का न नौकाऽस्ता ॥
 तर्तु श्रिता वयं पां पदयुगुलो ते सकाननौकास्ता ॥ ५ ॥
 स्फुटतु शतधा श्रुते त्वयि यस्माद्भुस्नायितमेव तत् तूरः ।
 धत्ते भक्तः पशुरपि नृवं कनकत्वमिव स घत्तरः ॥ ६ ॥
 भूर्ति विभर्ति तनुते गतिमपि च वृषेण सत्यसुप्रियकृत् ।
 कामं हरति हरति ते नाम श्रीराम वैश्रवणमित्रं ॥ ७ ॥
 नाम्नीषाम्प्रोति न शं कारुण्यनदीन मातुरंकेपि ।
 नाम्नोऽन्ये प्रातुमलं लोकेषु न दीनमातुरं केपि ॥ ८ ॥
 मातुः स्तन्येन यथा बालास्त्यक्तास्तवार्य नाम्ना ये ।
 स्पष्टं तदितरस इव शक्तिस्तात्प्रातुमस्ति नाम्नाये ॥ ९ ॥

श्रीपांडुरंगस्तोत्रं-हुतबिलंबितवृत्तं.

मज्जपते जपतेऽस्य भयप्रदः सुरसदो रसदो महिमा तव ॥
 अधनगे धनगेपरुचेऽशनिस्त्वम्वं मामव मामकरार्वरं ॥ १ ॥
 सततमस्तु माये प्रणतेखिलप्रणतवत्सल भव्ययशोनिधे ।
 चरणभक्तिरुदार तव प्रभो रविगानिवरासनमुज्जिधिः ॥ २ ॥
 इह कलावपि जंतुमजामिलादधिकमच्युत नाम यस्त्विष्या ।
 सरुदयाप्यसमग्रमितं नु कं न समलं समलंकुरुते भवान् ॥ ३ ॥
 रुढपि ते शिवरुद्रगवन् द्विषां प्रणमतां किमु युष्मदनुमदः ।
 परमदुर्लभमोश सुनिर्भयं पदमिता दमिता भवताऽखिलाः ॥ ४ ॥
 सपदि संप्रति भीमरपीतटे स्थितिमुपेत्य जडा अपि जंतवः ।
 इह कृता निजकीर्त्यमृतेन के न भवता भवतापविर्वर्जिताः ॥ ५ ॥

सितसरोरुहसाङ्गमुनेः पितृव्रतवशाद्गतमः प्रक्षमोद्यत ।
 प्रणतवत्सल विह्वल ते यज्ञाः कविशते विशते स्वयमादरात् ॥ ६ ॥
 श्रुतिनुतस्य जने रुपणे रुपा परमते रमतेपि सदाशिवः ।
 तत्र यशस्यमले विपुले सुधासरासि को रसिको न निमग्नति ॥ ७ ॥
 मत्त फकीरमुखो यवनाः कृताः शुचिस्तमा निजनामपरात्पत्न्या ।
 भवति पात्रपापे प्रजडः सतां युनग ते न गतेरिह को हरे ॥ ८ ॥
 परदराज मुकुन्द तुकाभिघो गणिगतिप्रपितः स्तवमैस्तव ।
 सफलसाधुमनःपरितोषकृत् कविरौ विवरोद्दिप्तशुद्धवाक् ॥ ९ ॥
 स्वकल्याणं पदसि ध्रुवभ्रंयनः स्मरणकृत्वादि देवितं त्यज ।
 पतितपावन नाम च तन्मृतात्मधरे षस रे पदने श्रुती ॥ १० ॥
 श्रुतफये-भवतः स्वजनापदामगदयामगदया क्रियते न सा ।
 पितृशतैः कल्याण कल्याणनिधे तनुभवेनुभवेन सतामिदं ॥ ११ ॥
 दिश दयार्थं चक्रमनर्थाद् स्वशरणागतविश्वविनाशकृत् ।
 त्वयि मनोस्तु मम प्रणतोद्धृतावनलमेनल सेवितसक्तये ॥ १२ ॥
 सुपातितो अतितापसमाकुला अशरणाः शरणागतकसल ।
 तव मुकुन्द सकलसक्तयाः सुरगुरोरुगसेकसि सत्कृति ॥ १३ ॥
 जडसमुद्धरणं प्रपितं कलौ कल्याणविह्वल तेघम ह्य प्रभो ।
 अनुभवन् श्रुतवाञ्छ सदुक्तितो नयमतो यमतोपभयोद्विष्टः ॥ १४ ॥
 सदधकोटिशताधिककर्मणे नतसमस्तजनाशनिवर्णे ।
 भगयते ननु तुभ्यमहं करोम्यज नमो जनयोहहराभिध ॥ १५ ॥
 वादितहार्दभरैः कृतकीर्त्तिनिस्त्वमिह विह्वल भीमरथीतटे ।
 लसदभंगगुणैस्तव सदाशः सुरासिकैरासि कैर्न वशीकृतः ॥ १६ ॥
 श्रुतिरहस्पतिदः स्वपदं गता अपि भवतमुदारगुणं प्रभु ।
 परमकाव्यणिकं सुहृदं परं मुनिजना निजनायमुपासते ॥ १७ ॥
 स्वपरिरेभसुलातिशयोचितं प्रणतमाज्ञां करोम्यास्तिलं जनं ।
 अपि वदान्यगुरोय तयाधिकं हनुमतोनुमतोप्यलसो जडः ॥ १८ ॥
 तत्र पुनर्वदपुण्ययशःकथाश्रवणं स्मृतदेह इतस्ततः ।
 भवति विह्वल कोपि जनस्तपोवनमना न मनापि तीर्थधीः ॥ १९ ॥
 य इह शृभ्रचरणांनुजानपदमूनमुभेशमृतात् पदान् ।
 खलु लभंत उदारशिराम्णेस्तदयिते दयितेपदपि श्रिय ॥ २० ॥
 निमग्नशोधिकमातरमादरं प्रकटयंतमुदारगुणं प्रभु ।
 स्वजनसद्वशायः श्रवणे सदा कृतमहं तमहं शरणं गतः ॥ २१ ॥

निजयशोमृतसेवनसक्तया सततसात्विकभाक्स्मृद्धया ।

भगवता भवता बहवः कृताः स्वसभया सभया भृशनिर्भया ॥ २१ ॥

अनुष्टुभ्वृत्तं—प्रियस्तुतेर्भगवतः पांडुरंगस्य पादयोः ।

मयूरेणापिता भक्त्या या स्तुतिः सास्तु तीर्थवाः ॥ २२ ॥

पदं शिवस्य.

शंकरेश शिव शरण्य शर्म शेवधे ॥ ध्रु० ॥

यक्ष सकलभक्तवृंदरक्षणप्रविणचरण दक्षमहाध्वर—

विनाशदक्ष चंद्रगिरिपयोवलक्षदेह रक्ष मां द्रुतं ॥

यक्षनायसख भवाभिधार्युपद्रुतं न क्षमत्यज क्षमस्व बहुभयाद्रुतं ॥ १ ॥

स्वर्धूसमार्चितांप्रिपर्व समुदितेन्दुकांतिगर्वतस्करास्यपद्म पर्वतेष्व-

जाधव गंधर्वगीतगुणजगत्पते । शर्व कुर्ये दयां त्वदांप्रियगनुते ॥

सर्वभुवननाथ न समुचितमदो नते ॥ २ ॥

भालगाविर्भक्करालवीतिहोत्रखरव्यालदधरतिप्राणपाल ।

सज्जनस्वमानसालयाद्य पालयाकुलं ॥

ध्यालमुंडमालधर न मेन्यदिह बलं । कालकूटकंठ समव शमसुतमलं ॥ ३ ॥

पांडुरंगस्तोत्रं—अनुष्टुभ्वृत्तं.

संसृतो कलिकाले यः स दरः सदरस्तुते ।

विड्मलादभयं प्राप्तः करुणावरुणालयात् ॥ ४ ॥

यच्चेतः पांडुरंगाय सदा चरणसादरं ।

तं संतं नान्यमूचुर्ज्ञाः सदाचरणसादरं ॥ ५ ॥

विड्मलेति जपेन्नाम पांडुरंगस्य यः सदा ।

कृपाकटाक्षा न विभोरंत्यजं तं त्यजंत्यहो ॥ ६ ॥

यः पिबन्त्यसकृन्नाम प्रभोर्भवगदार्दितः ।

हेपयत्यमृतं किं न स कलौ सकलौषधं ॥ ७ ॥

मोचिताः पांडुरंगेण पतिता अतितापतः ।

अयमेव कलौ कीर्त्या निजया विजयावहः ॥ ८ ॥

नाम्ना यः पाति यमलं नाम्ना यः स्तोतुमीश्वरं ।

यशसा यस्य सद्बृंदं समहं तमहं भजे ॥ ९ ॥

धैरस्य दर्शना स्वर्गे कली वैरस्य कारिणा ।
 यशसास्य प्रभोस्तीर्थे सज्जना मञ्जनालसाः ॥ १० ॥
 वदन्ति विदुलं विद्वा जडेभ्योऽप्यतिदुर्लभा ।
 या दीयते प्रभो भक्तवश सा यशसा तव ॥ ११ ॥
 द्वाद्यष्टाः क्षत्रिया वंशः शूद्रा येऽप्येपि संकराः ।
 रंकराजमुखाः सर्वे कृताः श्रीशेन शंकराः ॥ १२ ॥
 पूर्वं प्रयासेनाविद्याविनाशमलभंजनाः ।
 अद्य नागना प्रभोः कष्टं विना शमलभंजनाः ॥ १३ ॥
 दयालुना भगवता पांडुरंगेण बंधुना ।
 दीना हीना निजगतिं गमिता अमिता जनाः ॥ १४ ॥
 पांडुरंगः प्रभुर्भक्तवहुमानवशंवदः ।
 विमर्ति भर्ता जगतां शिरसातिरसाच्छिरं ॥ १५ ॥
 शृण्वन्नभंगाननिशं तृप्ते नाद्यापि विदुलः ।
 कथं हरंतु न सतां न सतामुक्तयोगिनः ॥ १६ ॥
 धीः श्रियं जगतां भक्तैः तामसीमामुदारतां ।
 जानात्वच्छा प्रभोर्वेत्ति तामसीमामुदारतां ॥ १७ ॥
 मधुपा अप्सु राजीवं सुरा जीवं यथा दिवि ।
 उपासते तथा संतं पांडुरंगपुरे जना ॥ १८ ॥
 पांडुरंगपुरस्या ये जीवन्मुक्ता हि तेष्विलाः ।
 पद्मभूक्तिः स्वतीर्याममञ्जना मञ्जना इति ॥ १९ ॥
 मञ्जनं चंद्रभागायां पांडुरंगस्य दर्शनं ।
 कीर्तनश्रवणं यस्य स महा समहा भवे ॥ २० ॥
 विदा ज्ञानेन ठान् शून्यान् लाति गृह्णाति विदुलः ।
 निरुक्तमिदमस्माकं चरमं परमं बलं ॥ २१ ॥
 जटोद्धारयशोभ्रयग्रहर्हातसुमेधसे ।
 नमस्तस्मै भगवते पांडुरंगाय वेधसे ॥ २२ ॥
 नमोऽस्तु पितृमत्ताय पुंढरीकाय साधवे ।
 जटोद्धारवर्त पुण्यप्रभावदाय साधवे ॥ २३ ॥
 मल्लोद्यहस्तमहसा सहसा रचितेजसा ।
 क्षेत्रं तीर्थं पांडुरंगो नामसंकीर्तनं कलौ ॥ २४ ॥
 ज्ञानदेविकनायादा नामदेवादयोपरे ।
 तेभ्यो नमोऽस्तु यैर्भक्त्या संजितोऽंजितोऽजितः ॥ २५ ॥

नामसंकीर्तनप्राप्य पांडुरंगपुरं विना ।
 धमन् भवति मेदिन्यां परितोऽपरितोऽपमाक् ॥ २६ ॥
 पांडुरंगपुरे पीतप्रभुनामयज्ञाः सुधाः ।
 बुधाः स्मरन्ति न स्वर्गं दृष्टचक्रादायुधाः ॥ २७ ॥
 तीर्थान्यायांति सर्वोणि देवतान्युत्सुकानि यत् ।
 द्रष्टुं भगवतः को न चत्वरं सत्वरं व्रजेत् ॥ २८ ॥
 पांडुरंगपुरं प्राप्य सर्वो ना रदति स्फुटं ।
 हरिनामयज्ञोगाननिरतोऽविरतोऽसवः ॥ २९ ॥
 पांडुरंगपुरं संतो भूवैकुण्ठं वदन्त्यहो ।
 एतत् तु सर्वसुलभं कुलभंजनमंहसा ॥ ३० ॥
 प्रवर्तितेन परमामृतसन्नेन सर्वदा ।
 पुंडरीकेण सर्वोपि सत्रपः सत्रपः कृतः ॥ ३१ ॥
 पुंडरीकेण सर्वोपि सत्कृतं तत् कृतं तथा ।
 ब्रह्मादे न केनापि कविना भाविनामलं ॥ ३२ ॥
 अमुना यमुनारोधः पूर्वं भीमरथीतटं ।
 पश्चादलंकृतं गोपच्छायाया पद्मनाभिना ॥ ३३ ॥
 इति श्रीरामनंदनमपूरविश्रितं श्रीपांडुरंगानुष्टुभं स्तोत्रं संपूर्णं,

पद.

पांडुरंग मामिहाव शरणमागतं ॥ ध्रु० ॥

कुंडलीशायन मकरकुंडलिभ्रान्तगुण मृकंडतनयदर्शितचिदखंडमोहद्वयसद-
 घखंड नैकपंडित प्रभो ॥ पुंडरीकवरद भूवनमंडनाद्य भो । पुंडरीकनयन शम-
 य भवभयं विभो ॥ १ ॥

चंडपराक्रम स्वभुजदंडबलविर्मदितारिमंडलानकलगुणकरंड मुकुरतलस्वच्छग-
 ङ्गचतुस्तुंडजनितनो ॥ खंडपरशुजघ्यनामधेयसन्मनो ॥ अंडकूपरोमकूपसकलत-
 नुतनो ॥ २ ॥

अंडजैद्रवाहन वेतंडपात्राणपटूदंडदयाधारद्वदाखंडलानुजने शिरस्पंनलि नि-
 धाय नुतिरतं ॥ दंडवत् प्रणम्य चित्तयंतमविरतं ॥ दंडपाणिभीतिमलं रामसुतमितं ॥ ३ ॥

पद.

धंदे ममपहरं हरं तं । शंकरं चंद्रशेखरं ॥ ध्रु० ॥

ब्रह्मपुरंदरमुखवृंदारकवृंदवंद्यभोधरं । मेदरमंदिरमिंदीवरदलरुचिबंभुरकंधरं ॥ १ ॥

हिमनगपतिनिजदुहितमुखसलिलरुहमधुरसमधुकरं । स्वचरणपुगपरिचरणरत
हृदयजनसमुदयमुखकरं ॥ २ ॥

धामदेवममितामरनुतपदतामरसं मुखकरं । रामतनूजभवामयवैद्यमकामदत्तपरवरं ॥
हरं तं वंदे ममपहरं ॥ ३ ॥

अथ दशमस्कंधगीतिः

पञ्चाटिकाछंदः

ससिसुखमूर्तिर्विधितातः । श्रीदेवककन्योदरजातः ॥ १ ॥

नंदयशोदापुत्रीभूतः । पीतवर्काज्ञाणोप्यतिपूतः ॥ २ ॥

क्षिप्रपदाब्जविचूर्णितशकटः । साधुषु चरितैः सुतरां प्रकटः ॥ ३ ॥

लीलालवनिहततृणावर्तः । क्षरणं विदुषां खलसंवर्तः ॥ ४ ॥

स्तनपाने मुखदर्शितलोकः । शिशुचरितामृतहृतभवशोकः ॥ ५ ॥

यो गोपीनवनीतस्तेनः । सुखपति यशसि मनः शस्ते नः ॥ ६ ॥

स मृदोर्दृशपदशने मात्रे । पदने विश्वं कर्षं गात्रे ॥ ७ ॥

बद्ध लल्ललल आगसि दामनं । बहवो मुक्तिमिता यन्माणा ॥ ८ ॥

बद्धेनापि कृतत्वलयमली । धनपातितनयावगमौ यमलौ ॥ ९ ॥

यत्तद्वक्त्राद्याधुरखलकालः । पञ्चजमोहनगोव्रजबालः ॥ १० ॥

धेनुककालिममर्दनदक्षः । सुयशःप्रमृदितसज्जनलक्षः ॥ ११ ॥

बलमुद्रोध्य प्रलंबो नीतः । प्रलयं येन खलनः पीतः ॥ १२ ॥

गोपकुमारीजनपटचौरः । कात्या श्यामो यशसा गौरः ॥ १३ ॥

हृतमाधुरविप्रस्त्रीमोहः । प्रणताखिलजनसुखसंदोहः ॥ १४ ॥

लीलोद्धतगोवर्धनगोत्रः । शक्रवदहरः पुष्पस्तोत्रः ॥ १५ ॥

यस्मान्मुक्तो बहूणाश्रितः । प्राप्तः स्त्रीभो रासानंदः ॥ १६ ॥

नंदमजगन्मुनिशापातं । यो मोचितवानतितापात् तं ॥ १७ ॥

गोपीहरवरचूडारातिः । स्त्रीजनवर्णितवेणुख्यातिः ॥ १८ ॥

लीलालेशज्वरतापिष्टः । कौटिलधानंदितबहुशिष्टः ॥ १९ ॥

गुणरंजितनारदमुनिपालः । शिशुदस्युन्योमाधुरकालः ॥ २० ॥

दुर्लभदर्शनसुखिताकरः । संनिहितोप्यभक्त् व्रजदूरः ॥ २१ ॥

यत्र घने खलकलशो न्युब्जः । पाटोत्तर्पणतारितकुब्जः ॥ २२ ॥

नाशितमाधुरजनहृत्पीडः । क्रीडानिहतकुवलयपीडः ॥ २३ ॥

भुजसमप्रमयितस्तलमल्लः । स्मितरसभरपरिशोभितगल्लः ॥ २४ ॥

रणवेलाहेलाहतकंसः । सान्त्वयानसहस्रवतंसः ॥ २५ ॥

सदनुग्रहगुरुकुलजनितनयः । प्रोज्जीवितसांदिपिनितनयः ॥ २६ ॥
 उद्धवमुखवत्तगोर्पातापः । कुब्जारातिवरदकुसुमचापः ॥ २७ ॥
 आश्रितदानपतिप्रियकर्ता । पितृभगिर्नाचिताजरहर्ता ॥ २८ ॥
 असाकुरुतमागधबलविलयः । सागररचितात्यद्रुत्तानिलयः ॥ २९ ॥
 फालयवनमतिबंचनदक्षः । रुतमुचुकुंदक्षितिपतिरक्षः ॥ ३० ॥
 मगधमहीपतिकैतवभीतः । रेवतजादेवर इति गीतः ॥ ३१ ॥
 भीष्मककन्या राक्षसविधिना । येन हता करुणामृतनिधिना ॥ ३२ ॥
 रुक्मिण्यामुत्पादितकामः । रक्षाकृतजांबवतीमणिभामः ॥ ३३ ॥
 फालिंदी भिप्रोत्तरविदा । हतवान् सत्यामपि गतनिदा ॥ ३४ ॥
 भद्राजानिर्घोषाभर्ता । व्याटसहस्रस्त्रीप्रियकर्ता ॥ ३५ ॥
 वैदर्भीचेतोहरनर्मा । अनुमतरुक्मिवधाग्रजकर्मा ॥ ३६ ॥
 प्रेमभरसमरनिर्जितशर्यः । शातिसबाणासुरभुजगर्वः ॥ ३७ ॥
 नृगनृपसद्वृत्तिवितरणवित्तः । कटतरणिजागोर्पाचित्तः ॥ ३८ ॥
 पांडुकफालः कृत्याशमनः । क्रूरद्विविदमहाकपिदमनः ॥ ३९ ॥
 हलस्तोलोन्मूलितनागपुरः । सुस्मुनिमोहकरचरितचतुरः ॥ ४० ॥
 मागधनृपवधाघोरिमतवैद्यः । क्षतसाध्वपचित्यसहनचैद्यः ॥ ४१ ॥
 धर्ममत्वाद्भूसुरदास्यः । कुर्वधमस्खलितोदितहास्यः ॥ ४२ ॥
 शात्वन्नो दंताद्वक्त्रजः । पापेभ्यलहतविप्रोपन्नः ॥ ४३ ॥
 श्रीमद्धर्मनरेश्वरदूतः । क्षितिभरखलवधपरनरसूतः ॥ ४४ ॥
 श्रीदामद्विजदारिद्र्यहरः । स्वविरहमग्नसुहृत्तकरः ॥ ४५ ॥
 सुतदर्शनद्वतमातृह्वेशः । स्वसृहरणानुमतगुडाकेशः ॥ ४६ ॥
 उद्धृतबहुलाश्रुतदेवः । पापिवृक्त्रातमहादेवः ॥ ४७ ॥
 भृगुगीताबुलशांतिशुशीलः । भूसुरसुतानपनाद्रुतलीलः ॥ ४८ ॥
 भक्तमयूरदयामृतजलदः । सततस्वचरितवर्णनबलदः ॥ ४९ ॥
 समहं वंदे खगपतिकेतुं । सुखहेतुं भवसागरमेतुं ॥ ५० ॥
 अनुपदमेतद् भुवपदमुदितं । वितरतु रसिकाननुपममुदितं ॥ ५१ ॥

अनुष्टुप्छंदः—दशमस्कंधमुख्यार्थगीतिरेषाऽघहारिणी ।

संपूर्णा पादवेशानकृष्णसंतोषकारिणी ॥ ५२ ॥

इति श्रीमद्रामनंदनमयूरविरचिता दशमस्कंधगीतिः संपूर्णा

अथ श्रीगणेशारतिरूपं.

जय देव जय देव गन्मुख सुखहोतो । नेत्रविघ्नगणानां जाड्यार्णवसेतो ॥ १० ॥
येन भवदुपायनतां नीता नवदूर्वा । विद्यासंपत्कीर्तिस्तेनाहाऽपूर्या ॥
मुक्तिर्लभ्या सुखतस्तव नित्यापूर्वा । धार्या जगतः स्थितये भूमी दिवि धूर्वा ॥ १ ॥
प्रथमनगरकृतिभाक् त्वं तव लोकप्रियं । दृष्टं सद्ब्यवहारे गुरुभिरपि च कथितं ॥
यः कश्चन विमुखस्त्वापि निःसंश्लेषः पयि तं । विविधा विघ्ना भगवन् कुर्वीते व्ययितं ॥ २ ॥
बालं सकृदनुसरति त्वं दृष्टिभेत्ता । मनुराक्षोऽपि दास्यो विद्याः ॥ द्वि वेत्ता ॥
पवित्राणिरिव परं परपक्षाणां भेत्ता । भवति मयूरोहोरिव मोहस्य छेत्ता ॥ ३ ॥

अथ श्रीदेव्याः

जय देवि प्रणमश्चिलवरवितरणदक्षे । जय जगदंब समुद्धतशरणागतलक्षे ॥ १० ॥
सूर्यस्य त्वमसि मताः सद्भिदुषामाद्या । श्रुतिभिः स्मृतिभिः शास्त्रैः कथिभिः प्रतिपाद्या ॥
गायन्ति त्वच्चरितं निपुणा वृतवाद्याः । सा का त्वतोऽन्याऽवति नास्मा पापाद्या ॥ १ ॥
मातर्नगदुत्पत्तिरियतिसंघटितलीले । संश्रितजनकलपवनकल्पदहनकीले ॥
सर्वत्र सदा सादरनतलालनशीले । स्वविमलगुणगणरंजितविधिदिवघननीले ॥ २ ॥
तव सेवार्थिजनानां चिन्तामणिशाला । भक्तमयूराणां ते स्मृतिरंबुदमाला ॥
त्वां स्तोतुं त्वपुरतो गीरपि खलु बाला । का तत्रान्यकविकथा क्व सुधा क्व च दाला ॥ ३ ॥

अथ श्रीरूपस्य.

मुचुकुन्देन यवनमिव दह गुरुणा मोहं । शर्शमणिर्न सुवर्णं कुर्वते किमु लोहं ।
पतितोजामिल इव गजपतिरिव विकलोहं । प्रभुरसि वेत्सि च दातुं वरसुखसंदोहं ॥ १ ॥
जय भगवन् चक्रगदाशंखावुजपाणे । कुरु मयि दृष्टिं सरूपामसति यथा बाणे ॥ १० ॥
अधमिव मामपि दुरितात् कुरुपे यदि मुक्तं । भवतो नवतोपदमदहरकति युक्तं ॥
पालप न मे प्रणम्यति भक्त इति यदुक्तं । स्मर तत् कल्पनगाभिदुर विदुरगृहे भुक्तं ॥
॥ २ ॥ मायामुद्रे नने दृष्ट्वालं दोषं । भ्रातुर्न मनस्ताके द्यं कृतरोषं ॥
ब्रह्मण्योसि विधेहि त्वं ब्राह्मणपोषं । वितर मयूरे भक्ते करुणाघन तोषं ॥ ३ ॥

अथ श्रीशिवस्य.

हालाहलविषपानं त्रिपुराणां मयनं ॥ नाथ कथंकारमहं कुर्यां तत्कथनं ॥
चरितममितमंधकमुखजगदहितप्रयनं ॥ यदलंकृतये तप्तद्वतशिरसां प्रयनं ॥ १ ॥
जय जय शिशुशिशोस्वर शिव कामारते ॥ ज्ञातमिदं परमेश्वर कुरुणा स्फारा ते ॥ १० ॥
उपमन्व ईशकृतं दुग्धोदधिदानं ॥ काश्यां दीयत एव प्राणिन्यो ज्ञानं

दस्पुरितः शिरासे पदं दद्यापि विमानं ॥ बहुमतमेवमेव सतां कीर्तिसुधापानं ॥२॥
 नान्यस्यादर ईश शोभ इव व्यजने ॥ बालस्य क्रीडन इव वा भवतो भजने ॥
 मामुद्धर मामुद्धर नश्यतु मे भजने ॥ भक्तमयूरघन त्वं पारिगणय स्वजने ॥ ३ ॥

अथ श्रीसूर्यस्य.

जय दिनकर जय भास्कर जय भग जय तरणे ॥

तरणिस्त्वमसि तमसि जनिमृतिभवभयतरणे ॥ भु० ॥

कर्मणि सतां प्रति प्रफरोपि च ब्रूहि ॥ किं च, ददास्पधानामिव जगतां
 शृष्टि ॥ पाशयनलस एव परिभ्रमणपरः सृष्टि ॥ मन्ये लोकं वत्सं त्वां भगवन्
 गृष्टि ॥ १ ॥ जगदालयदीपस्त्वं चसुर्लोकानां ॥ सुःसहाविरहमहातेरगदः को-
 कानां ॥ हेतुर्मदेहासुरसेनाशोकानां ॥ तव भावुरुहं सुखदारिणिरिव तोकानां ॥२॥
 किंवद्वन्ता स्तवमेकं द्रुमस्तव सारं ॥ कुरुने पुरतस्तेजलिमजयद्यो मारं ॥ त्वं खलु
 सद्गतिभानामार्पाणां द्वारं ॥ मुदिरे इव मयूरकुलं सुखपसि सद्धारं ॥ ३ ॥

अथ श्रीनृहरेः

यः फनककशिपुरकरोत् साधो संरंभं ॥ पुष्ट्वा गवै क्रोधं सद्द्वेपं दंभं ॥
 कर्तुमृतं मृत्यवचो भित्वाशु स्तंभं ॥ मार्तण्डमिवत्मानं कृतवानसि तं भं ॥ १ ॥
 जय देव जय देव श्रीनरहरिमूर्ते ॥ यत्तवनाग्नि फलमलं तन्नेष्टापूरते ॥ भु० ॥
 भो भगवन् सर्वसुजनमानसनलज्जाले ॥ करुणा सर्वत्र कृता नैकस्मिन् बाले ॥ मो-
 चय मामपि दीनं पतितं भवनाले ॥ यत् तेजोस्ति तव नखे न हितत् करवाले ॥२॥
 मन्हादं पित्रुरिव मां मोहादव दासं ॥ दह दुरितं द्रुतमिद्धोदमुना इव घासं ॥ दी-
 नानामसि बंधुर्मा कुरु परिहासं ॥ भक्तमयूरघनार्पय पदपंकजवासं ॥ ३ ॥

अथ श्रीरामस्य.

जय जय सीतावल्लभ दशवदनाद्रिपवे । भवतापदमुखदत्तं निजसदनाद्रिपवे ॥ भु० ॥
 जनुपालंकृतमिनकुलमथ मुनिमखरक्षा । दृषदपि विहिता कर्मसु पदरजसा दसा ॥
 श्रवकधनुरापि भंभं तदनु वृता स्वक्षा । विजितः पयि पाटितपरध्व्योप्रतिपक्षाः १
 राज्यं तृणवत् त्यक्तं गुर्वथ सहसा । या शूर्पणखा विरुताऽकार्यरिदुःसहसा ॥
 सुग्रीवमतिमुदिता व्यराचि धनुर्महसा । लंकादाहात् प्रभृति त्रिदशशभा सहसा ॥२॥
 बंधनमवधेः कपिभी राक्षसबलदलनं । भक्तनिर्भीषणराग्यं यस्यास्ति न चलनं ॥
 भक्तमयूरं प्राति यत्करुणाघनवलनं । वाल्मीकेरपि यशसोऽशक्यं परिकलनं ॥३॥

अथ श्रीविठ्ठलस्य.

जप जप विठ्ठल भगवन् करुणामयमूर्ते । धूर्ततरसरूपनतसर्वेभित्तपूर्ते ॥ १० ॥
श्रुतिशास्त्राचारानधिकारादतिमलिना । जीवास्तव दृष्टस्मृतवन्दितपदनलिनाः ॥
ते साजलिना दूराश्रमिताः खलु कलिना । कालेनापि कवलितालिलजगता बलिना ॥
भवताधिष्ठितमनिशं भीमरयीतीरं । वैकुण्ठीकृतमिह नो रमयति कं धीरं ॥
जडमपि कुरूपे सुपटुं वाचि यथा कीरं । शिरसि विभिर्पि धृतं ते येन चरणनीरं ९
स्या मेघमिव मयूरा दृष्टा तव भृत्याः । प्रेमाश्रुप्लुतनयना भृशविस्मृतकृत्याः ॥
व्यक्तं संक्षु भयोत्ते प्रमुदादतकृत्या । मुक्तिर्षुणुते तानुरुगाय मनोवृत्या ॥ ३ ॥

मोरोपंतकृता मुक्ता-माला.

गीतिवृत्तम्.

पुण्यश्लोकशिलाभिचरणं शरणं सतामतापकरम् ।
वन्दे नतनरकपिसखमखिलमितं मखभुजां महः प्रथमम् ॥ १ ॥
दरदानव्रतवित्तं वन्दे करुणासुधैकयनचित्तम् ।
निस्पृहनिर्भयवित्तं श्यामलमतिशयितदयितमनिमित्तम् ॥ २ ॥
बहुभिः कृतं चतुर्भिः पङ्क्तिरयः पुत्रिणामभूत् प्रथमः ।
बहुवानामपि पुत्रो धर्मार्थसमी दक्षी पदोदापात् ॥ ३ ॥
गाधिज्ज भवतोऽधीतं शिष्यैः कतिभिर्न गालवप्रमुखैः ।
दरमेको दाशरायिः पिबतामुदधेरपोन्बुदो ह्यधिकः ॥ ४ ॥
मातरहल्ये दृष्टा येन पदा तमपि पूजयसि बालम् ।
मूनं स तव सतीर्थ्यः पदाहताप्युरसि यो ननाम भृगुम् ॥ ५ ॥
अवलङ्कष्टमपि सदसि धनुरैशं हा कथं नु भसमिति ।
भीतशिवानतकन्धरमाश्लिष्य ददाविषाभयं भगवान् ॥ ६ ॥
सर्वसहापि धनुषस्तस्य चकम्पे रवेण घोरेण ।
बालापि भृशं मुमुदे सीता मृदुनेव वेणु-नादेन ॥ ७ ॥
गुरुणा गोमं कर्तुं सञ्जीविन्येव सीतयाऽश्रुलया ।
सर्वमतेन विनाशश्चापेनाङ्गीकृतः कचेनेव ॥ ८ ॥
बहुभुजमरिभयमिति किमनेन दीवं तु हेतुरत्रैकम् ।
प्रसते सहस्रकरमापि काले राद्वर्हि विमल्लोपि ॥ ९ ॥
भगवन् बभिश्र कथयिदमधुनेव मुहूर्तमीदृशं दत्तम् ।
क वनप्रयाणमह क च पुवराग्वाभिषेक-महकालः ॥ १० ॥

- पङ्क्तेरुहद्वयमध्वानि तं केवलमङ्गनानुजानुगतम् ।
 शङ्के धामितमीक्षितुमङ्के विस्मृत्य शिशुमपि स्त्रीभिः ॥ ११ ॥
 नृत्यन्मयूरपरिवृतभेणकुलानुगतमलिभिरुपस्पृष्टम् ।
 तं घनदूर्वापुञ्जश्यामलमङ्गनाननं भनेऽप्यन्यम् ॥ १२ ॥
 गीराप्पमतफरी यौ राजवैः सदा शिरोधार्यौ ।
 गीरासितौ वरमणी पीरा वत हरितौ प्रभादेन ॥ १३ ॥
 मात्रा मात्रास्वेति प्राहितो घनमालयाभिजं धर्मम् ।
 पिप्रापि प्राहुं यस्तं धर्मज्ञोत्तमं जगुः कवयः ॥ १४ ॥
 किमिति निषाद विषादः पश्य कुमारोऽपमर्ककुलपालः ।
 वनमगातोऽपि मत्स्यपि जटिलोपि नृपोत्तमश्रिया श्लिष्टः ॥ १५ ॥
 कुशली तेऽस्ति कुमारो भारोदीरग्व तं बहोः कालात् ।
 तृपिताः पिबन्तु कन्याः संन्यासिन उत्सुकाः सुकाश्यमिताः ॥ १६ ॥
 यतं पिबुर्हस्तङ्गे सङ्गे मातुः पुरे पुरेव सुखम् ।
 इति भवदामजमतमत आत्मानं देवि कानने मंस्याः ॥ १७ ॥
 नन्दन वनं व्रजेति त्वमोचः सत्यमजकुलोत्तम ।
 स तु वनमगात् तमीक्षितुमविचार्य गतोसि नन्दनं हन्त ॥ १८ ॥
 क्षमृतमपि नाम पिबतस्तापो बहुलीभक्तपदः किमिति ।
 प्रष्टुं नु दशरथ त्वं दस्त्रामस्त्राकुलेक्षणो यातः ॥ १९ ॥
 स्त्रीणं त्वामूचुरहो रहोगता मन्त्रिणो न मुनयोऽपि ।
 साकभमरपतिना के नाकेपि भवन्तमागतं वीक्ष्य ॥ २० ॥
 शोच्यासि त्वमयोभ्येऽपहतमटव्या त्वदीयसीभाष्यम् ।
 पतिमिच्छन्त्या भाव्यं त्वया मातर्निपक्षवेपजुवा ॥ २१ ॥
 मा मातरमवमंस्या भरत रत्नगुणप्रकाशहेतुमिमाम् ।
 सेकादधिकमशोके कुशलं पादाहतेर्यदि वरं सा ॥ २२ ॥
 विपयविरक्तिर्गुरुपदभक्तिरखिलसञ्जनेषु महितत्वम् ।
 कृत्यं सत्यं वद पदपदां मा जातु मातुस्त्वमंस्याः ॥ २३ ॥
 मातः कैकेयि जगति कृतिषु कृतोपकृतिषु त्वमेव वरम् ।
 यदखिल-लोकाहितं कृतमुरीरुश्रुतिषु दुःसहं व्यसनम् ॥ २४ ॥
 कास्यान्यास्याञ्जासवमधुपी ततो नृपस्य बहुमान्या ।
 दास्या हास्यारूपदत्ता सरले नीतासि देवि मन्यरा ॥ २५ ॥
 उदितं नीतिप्रदमतं मुदितं सिद्धिं समीक्ष्य भोक्तुमलम् ।
 उदितं फलमनय तरोरुदितं वत मन्यरे त्वया किमिति ॥ २६ ॥

शोक-दव-आलावृत-शुद्धान्त-चनेकसंश्रया मृगः ।
 बाष्प-स्नातास्तित्तत जीवनदः क्व नु स सांप्रतं मृगः ॥ १७ ॥
 दीपक इव निश्वासेर्न हि शोकशिखी प्रयाति निर्वाणम् ।
 बत वर्धतेऽश्रु-सलिलैरपि तूष्णीं कैस्त्वयं सुखं ज्ञेयः ॥ १८ ॥
 चिन्ते किं ते विपयैर्व्यतिः क्षणमंगुरैर्विषादफलेः ।
 दास्यति लब्धा कामं कामं का मङ्गला मुदं संपन् ॥ १९ ॥
 भूर्तः सदयः तदयः सरसः सरसः सुधैकपरिपूर्णात् ।
 शमयन् नमतां ममतांशमलं शमलं ददाति कोपि जटी ॥ २० ॥
 कापि तपस्विजनानां तपसा सिद्धिर्महेश-गल-भाला ।
 नीलापीलाधरमुपहसति गुणैरिन्दुमपि पयोधिमपि ॥ २१ ॥
 भवने पटुस्त्रिजगतामवनेराशः प्रियापि जामाता ।
 भवने विधातुरीड्यः स यने सयनेत्रिनापको जयति ॥ २२ ॥
 रक्षो-बल-दलन-विधौ दक्षो वक्षो नगिरिहरिर्लक्ष्याः ।
 पक्षो जयति बलक्षोऽस्माकमधिक्षोणि शक्र-नील-निभः ॥ २३ ॥
 अव्ययमदस्युगोचरमुर्वपि न मवप्रवं पवं प्रमुदाम् ।
 विलमनीह मनोहरमस्माकं चित्तमभ्रमसात्कुरुते ॥ २४ ॥
 अङ्करहितममृतकरं शङ्करहितमनिशमेधमानकलम् ।
 मित्रं स्वया श्रियाप्युपकुर्वाणमहं भवे चकोरशिशुः ॥ २५ ॥
 कति न जटिला घटा इव धन्वधराः कति न कानने शबराः ।
 एकः कोप्यनकुलजः कपर्दिसुमधन्वनोः श्रियं हरति ॥ २६ ॥
 यामे रजनेश्वरमे या मेघनिभा सुनिररुहेभिरन्या ।
 सामेतैरुपायैः सा मे भूतिर्न कैश्चिदपि लभ्या ॥ २७ ॥
 द्वावाभूमिभ्यामिम याभ्यां स्त्रीभ्यामपि प्रजाः सुचिरम् ।
 निर्भयमराजकेपि त्रातावां पादुके नमस्पायः ॥ २८ ॥
 भरत भगवता गुरुणा सुशिक्षितनयो युवाप्यधीरस्त्वम् ।
 मन्ये धन्ये त्यतो जडेपि खलु पादुके समे व्यसने ॥ २९ ॥
 लब्धा विराव भवता सीताऽपात्रेण मृत्यवे न मुदे ।
 कपठपटुना क्षणं सुरपङ्क्ताविव राहुणा सुधाधारा ॥ ३० ॥
 जङ्गम-निर्जर-तरुणा तरुणारुण-पाद-पल्लवेन सह ।
 दद्या कनकव्रततिव्रत-तीर्थ-तपः-फल-प्रदा बान्धिभिः ॥ ३१ ॥
 धन्वी जटी फलाशी तन्वी-रत्नेन सावरं सततम् ।
 अन्वीयमान ईदृक् सन् वीतभयः सतामगादुटजम् ॥ ३२ ॥

अभ्रामलदीप्तिमहो वभ्राम चिराय दण्डकाभूमी ।
 वभ्रामदश्रकार श्रभ्रामपमालेनशश-धर-अयोत्स्नाम् ॥ ४३ ॥
 सहसैव पञ्चवट्यां हरिणा हरिणानुपायिना स्वगुहा ।
 सापि च भुक्ता मुक्ता नीता बत वञ्चकेन केनापि ॥ ४४ ॥
 नीता शुनाशु नाशायाम्न एयासि पुत्रिके मोहात् ।
 हास्यसि नो निधनमृते न मृते स्वयमत्र किं तवोत्कर्षः ॥ ४५ ॥
 तादेदमुपस्थितमचिराद्यदवोचोऽनागसं किमप्यम्ब ।
 पात्रे दानं क्षेत्रे क्षीजं बहु भवति गुप्तमुप्तमपि ॥ ४६ ॥
 तप्तो वाचालतया विषमया भुक्तयेव बालमृगः ।
 शप्तो वाचालतया कथमनघोष्येव देवरो देवि ॥ ४७ ॥
 एकं क्षणमपि धीरैरपि नूनमसह्यवेदनावाचः ।
 स यदपससार सहसा सीमित्रिः साश्रुराश्रमादाशु ॥ ४८ ॥
 वस्यो क्व त्वं वास्पसि हत्वा रत्नं जगत्सिवासस्य ।
 कुत्र निलीय स्येयं मत्स्येनागस्कृता पयोराशेः ॥ ४९ ॥
 श्रद्धया कथमनया त्यक्तां छापापिव स्ववत्सलताम् ।
 गरलप्रसवा कथयस्यमृतमपीमादितोऽपि मत्स लताम् ॥ ५० ॥
 सा कुत्र पर्णशाले माले हाद्यैव या मया निहिता ।
 लब्धा मिथिलाजानेर्जानेन्या सापहारिणी त्वाहम् ॥ ५१ ॥
 गोदावरि सा क्व गता नगता सत्येति संस्तुता त्वमसि ।
 तमसि व्युत्तरत्नं जनमञ्जनदानेन मामनुगृहाण ॥ ५२ ॥
 फासार-कुन्द-कदलि-करि केसरि-रुग्गसार-फेकि-पिकैः ।
 अलि-चापक-बन्धूकैः शून्ये बत सुन्दरी विभग्य हता ॥ ५३ ॥
 अयि ते दयिते मयि तेऽमी सन्ति कृतप्रतिक्रियाः कृतिनः ।
 गुण-लज्जितोऽमृत-द्युति-हरिणः करिणस्तपैव केसरिणः ॥ ५४ ॥
 यदापि गणरात्रं गतमद्यैवाहं समागतोऽस्मि वनम् ।
 यद्रहितो भद्रहितोत्सन्नसुनसत्या श्रिया तया सत्या ॥ ५५ ॥
 मृगया-वीक्षण-विभितं श्लाघसि नो दीक्षितुं बत त्रपया ।
 मृगयामि क्व नु तां वद मित्रमहं ते वनेचरो रामः ॥ ५६ ॥
 स्मिनासि किमेकान्ते कांते कां ते बलहृष्यं वाचम् ।
 विरह-ज्वर-विषदग्निं ते दयिते दयितेतिदुःसहा धीरे ॥ ५७ ॥
 सत्यन्तकेऽप्यरातौ सत्यं सोढुं तमप्यहं धीरः ।
 सत्याश्रिताङ्गी दूये सत्यं चलतोन्तरेऽपि किं विरहे ॥ ५८ ॥

१८ यत् सत्या गो-नस्त-स्यागोचितं मयि प्रियया ।
 तत् किं त्वया न वीक्षितमक्षि तवाप्यनलसं मदाचरणे ॥ ५९ ॥
 यीनय मामन्नकृतः पन्नकृतः पल्लवोमृतप्रततेः ।
 सुदति शयस्ते व्यननान्मुदतिशयस्यैक-हेतुरब्जकृतात् ॥ ६० ॥
 कानन तदासि नन्दनमधुना पितृकाननं सुविस्पष्टम् ।
 अहमपि हरिरभवं त्वामृते त्विदानीं श्रियं महाभूतः ॥ ६१ ॥
 नित्यं निरन्तराग्रां सुदति गुरुष्यां निमर्ग-कठिनाभ्याम् ।
 भुवनपदिष्टं हृदयं तव स्तनाभ्यां स्वभाषमृदुलमपि ॥ ६२ ॥
 किं दोषाकर पच्यहमिन्दो निन्दोचितं कुरु स्वरम् ।
 यस्य श्रियासि सुभगस्तस्मिन् मित्रे गतेऽतमुल्लसति ॥ ६३ ॥
 वत्स न यदि ललना किं लोलेनाजिङ्गिता मया लतिका ।
 अस्तु तवनुकृतिदयितामहमेनां क्षटिति नोत्सहे हातुम् ॥ ६४ ॥
 असवः क्व स मः प्रिय-सख एकाकी जन इतो गतो दूरम् ।
 अलसा जलसारसयोर्न हि शोभा जीवनं मियो विरहे ॥ ६५ ॥
 नीता वधूर्न दस्योस्त्रातेत्यन्मार्गं तेन पापेन ।
 क्षापेनेव सखा तेऽधर्मेण इतोऽस्यनेन पापेन ॥ ६६ ॥
 कश्चन पुष्पा तपस्वी विरही परिपश्यने तरु-व्रततीः ।
 व्रत-तीर्थ-परा मुनयोऽनुनयोद्वारोक्तयस्तमानर्चुः ॥ ६७ ॥
 अमृतममृत-फलवदरं वदरं प्रेम्णा बभक्ष चित्रमिदम् ।
 तदपि च शबरी-व्रतं मत्तं मद्ध्वं न यामियं मुनिवाक् ॥ ६८ ॥
 किमधिकमतोऽस्ति चित्रं मित्रं विपिनौकसां श्रुतिरहस्यम् ।
 पदर्शनाय यतिभिः पतिभिः पृथ्व्या मृगायितमरुष्ये ॥ ६९ ॥
 वासव-वैभवमूनं चक्रुः कपयोऽप्यहोऽद्भुतं शृणुत ।
 पपुरमृतमार्गं ददुरग-नग-खग-मृग-रिपुष्य उत्सवतः ॥ ७० ॥
 पायुः करतस्नामप्युटनाम्नामिव कथं बलाद्धृतवान् ।
 न स मुद्रेऽत्र समुद्रे नौ नैवत् प्रातुमागतः कस्मात् ॥ ७१ ॥
 स्वपतिस्वसतां हन्ता हन्ताऽहं तापमनुभवाम्यबला ।
 तुल्यधाषिसमुद्रे मुद्रे मुद्रेष्वया लिखितयापु ॥ ७२ ॥
 अखिल-प्रश्रय-पात्रं सखि लक्ष्मीवान् स क्लमणः कुक्षली ।
 निखिललक्ष्मगुरुहरिरिव मखिलब्धास्त्रः स चापिवीरमणिः ॥ ७३ ॥
 स्वं भागमिवादातुं हरिरिव हरिणेष्विहागमिष्यति किम् ।
 मां सान्त्वायेतुमनायां नूनं त्वं प्रेषितासि दयितेन ॥ ७४ ॥

इष्टं मातरिह त्वामार्य-प्रहितोऽहमागतो दूतः ।
 सूतः प्रययं रविणा नलिनीमिव जयति सोऽस्त्रिपुरुहूतः ॥ ७५ ॥
 प्रीप्ते गज इव धरसीं त्वां सीतां काननेज्यनासाद्य ।
 भ्रान्तस्त्रान्तः श्रान्तः कां तद्वचयां प्रवीम्यम्ब ॥ ७६ ॥
 गोपदमिव तीर्णं उदधिमयमहमबलोऽपि यस्य दासवरः ।
 फयमर्णवमेकमरि पत्रिपति-जवस्तरेण तस्य शरः ॥ ७७ ॥
 अदहदज-भय-प्रहितोऽनन्त-बलो रिपुमाशुगः स हरिः ।
 अयमपि तथैव वित्तः पश्यत पीताम्बर-श्रियाश्लिष्टः ॥ ७८ ॥
 कोप्याह यतो धर्मस्ततो जपः सत्यमिति कविप्रवरः ।
 यत् खलु विजितः सदनुग-कपिना स पिनाकि-वर-सुरोन्मत्तः ॥ ७९ ॥
 न कपिरनुकोभिरपि न परवान् वन-भङ्गमरि-पुर-दाहम् ।
 किन्तु क्षुब्धाः सत्या निश्वासा एव चकुरत्युष्णाः ॥ ८० ॥
 असुर-प्रियाभिरारम्पाखण्डोक्तिभिरशङ्कमशिवभिः ।
 रुद्धा वने कलावुपनिपदिव कुटिलाशयाभिरैकसती ॥ ८१ ॥
 आर्यामप र यमाहित-स्त्री-रुद्धां तां नितान्त-तान्त-तनुम् ।
 अधिकंठकारिकावृतिधर्मं श्वोत्खात-सोपितां जातिम् ॥ ८२ ॥
 कपयः स पयः कैवल्यमण्ड्येस्तीर्णः सखो न बाहुभ्याम् ।
 व्यक्तं नक्तंचर-वर-बलमपि कपि-सैन्य-दैव्य-हर-तेजाः ॥ ८३ ॥
 रक्षति कयमपि तन्वी देहादधिकं श्रुतीदशावपि सा ।
 धरि-सुन्दरी-विलापं मधुरं त्वामपि च पातुममृतमिव ॥ ८४ ॥
 दग्धुमना अव्यबला बाल-तृणानि क्षणादनार्द्राणि ।
 वहन-शिखेव सत्त्वायं त्वामेवास्ते सतीं प्रतीक्षन्ती ॥ ८५ ॥
 बन्धुरपि वस्ये यः संश्रयदः स नद्धी रिपोरिष्टः ।
 किं प्रार्थयेऽतिबलं बभ्यो लङ्घ्यस्त्वया जनश्रान्तिः ॥ ८६ ॥
 राज्ञा गुरुणा त्यक्ते न विषयसक्तः सतां मतोऽत्ययम् ।
 देवात् खलु समशीलव्यसनः प्राप्तः सखा निभीषण ते ॥ ८७ ॥
 जीवेत्याशावचिता दानुं नमते विचार्य दत्ता श्रीः ।
 न मनाक् पात्र-विचारो नमनात् सर्व-स्व-दानमाश्चर्यम् ॥ ८८ ॥
 राम त्वया त्वयात् खलु सम-दुःख-सुखः सखा समासादि ।
 व्यसनमुदधिं सुदुस्तरमन्योन्यबलेन यत् सुखं तीर्णो ॥ ८९ ॥
 अविच्छिन्न-धित-मयाधिं बबन्ध बन्धुं गुहं ललङ्घ्य बलो ।
 भक्तं नवान शम्भोर्मुनिपुत्रमपि कोऽपि हंत दारुते ॥ ९० ॥

यन्दे तं देवीनां हत-शोकं राक्षसी-विलाप-गुरुम् ।
 बंगुरुच्छवृत्तयो यं तापपहमस्तमोगेनामगुरुम् ॥ ९१ ॥
 जटिलस्तमाल-नीलो यन्-वासिसलः पतङ्ग-कुल-पालः ।
 कश्चन ददाह खे-चर-भूभृतमधिनलधि तापहा दावः ॥ ९२ ॥
 मेघेन केनचिदहो धनुष्मता भू-गतेन शर-वृष्टया ।
 जल-पूर्णा याहिन्पः खगमा निर्जोक्नीकृताः सिन्धौ ॥ ९३ ॥
 तृणकाननं ददाह न कीलाल-नदीः ससर्ज ताप-हरः ।
 कश्चन पतङ्ग-कुल-जस्तमाल-नीलस्तनूनपात् तदणः ॥ ९४ ॥
 कपि-सख एकः कश्चन चक्रे नाकीकृतां क्षणात् कुशलम् ।
 यत् कुलिश-कर-सुदुष्करमकालकूटाद्य-शिखि-साध्यम् ॥ ९५ ॥
 व्यास्तां पद्-वधमकरो रक्षोधिपते रणे पणेन त्वम् ।
 सोऽपि प्राग् यं राज्यं प्राणान् प्रजहौ न तु प्रतिज्ञां स्वाम् ॥ ९६ ॥
 आपदमाप्तुं स्पृष्टस्तापदमुग्रं कथं पर-फलत्रम् ।
 पाप-दवानल-दग्धो हा पदमखिल-भ्रियां त्वमपि वीर ॥ ९७ ॥
 अन्य-फलत्रं विषमं विष-मन्देरपि तमं पदामूलम् ।
 स्पृष्टैकदैव दग्धो गुण-दोषज्ञोऽपि वत सपन्नि-कुलः ॥ ९८ ॥
 नक्तमिवाशोकवनेऽयनिरीक्ष्य प्रिय-तमं तमां ताता ।
 इष्टा तु बन्धि-कुण्डेऽप्यहनीव सरोजिनी बभौ सान्ता ॥ ९९ ॥
 पुहदो विदोष-गोगौ नान्यौ स्तस्तापतोषयोर्द्वे ।
 प्रमद-वने ग्लानिमिता तुष्टिं दहनेऽपि यद्विये इष्टे ॥ १०० ॥
 विमल-क्षनक-मूर्तिरिव ज्वलनेऽप्यसि देवि लब्ध-परभोगा ।
 मागा विषादमधिकोन्नातिमाता त्वं जगत्सु यदनागाः ॥ १०१ ॥
 अवतात् निर्भाषणस्त्वा लङ्के यं केसरीव-मेरुगुहाम् ।
 आकल्पमचल-पद-भागेष पतिर्ध्रुव-सखस्तवास्तु सुखी ॥ १०२ ॥
 भवमिव दुस्तरमुदधि तीर्णास्त्वा देवि सुगतिमिच्छन्तः ।
 अव-लम्ब्य स्तोत्पादितमचलात्मानं सु-पुत्रमिव सेतुम् ॥ १०३ ॥
 सुपमानित-घन-शम्पे पम्पेयं पेय-वाणि चिरमस्याम् ।
 सुदति रुदितमपि शिखिभिर्नृत्याद्भिरसन्निरिव भृशं मुमुदे ॥ १०४ ॥
 पञ्चगटि लम्पयिताः क्षमयोऽप्यायामिवाञ्च लब्धाः स्मः ।
 मामप्यमितारि-कीर्त्या सह सिन्धुं स्वरपगेव कालिन्ध्या ॥ १०५ ॥
 भो मातर्गोदावरि यावरि-करि-क्षरि-पती सती-संहिता ।
 सु-चिरमुपिता त्वदङ्के कौसल्याया इवाग्न-तपेता ॥ १०६ ॥

क्षुभ्यं बद्धोज्ज्वलिरयमीश-क्षिरभारसासने देवि ।
 गुर्वीमुलङ्घ्य त्वां तीर्णाः कथमापदं प्रतिज्ञां स्वाम् ॥ १०७ ॥
 तृपितोऽसि बाल-चातक तातं कष्टण्या गतोऽयं जीवनदः ।
 पश्योन्मीलय नयने नयनेहामृतमनेहसं प्राप्तुम् ॥ १०८ ॥
 शृणुत मयूरा यं प्रियमीक्षितुमत्यन्तमुत्सुका मुविरम् ।
 स महाभागत आगत उतसव ऐकान्तिकेऽद्य नृत्यध्वम् ॥ १०९ ॥
 सिंहासन किं हासन पतिरद्य स्पर्षते महेन्द्र-सखः ।
 ये नास्याखिल-नृपति-पति-नति-भान्ननममृतपायि पीत-प्रशः ॥ ११० ॥
 नाफे साफेत-यशो-वाचिममृत-रसेऽमृतान्धसामकरोत् ।
 साये रत्येक-पदं स्वं ताण्डव-पण्डितं मृडानीशम् ॥ १११ ॥
 पत्पश्ये पदा साध्वी विश्वस्तं वीरमपि जघान बने ।
 सायाज सती कोऽपीनवंशजानां सती मतः कुपतिः ॥ ११२ ॥
 यदमृतममृत-जुषामपि यच्च सुखं योग-संपदामनुलम् ।
 उपनिषदां यत् तत्तं तदयोध्या-वासिनां विधेयमहो ॥ ११३ ॥
 मातरयोध्ये भुक्ताः पतयः पारे शतं त्वया सत्या ।
 स्मरसि कथं न तदधुना मधुना ननु मोहितामुना पत्न्या ॥ ११४ ॥
 इति श्रीरामनंदन-मयूर-कृता मुक्ता-माला संपूर्णा.

त्रिविक्रमकृतं व्याजोक्तिशतकं.

शिखरिणीवृत्तं.

मधूलीभिर्भृगान् मधुरफलसरिरापे झुकान् ।
 समुन्मीलञ्चंचदिकसलयभरैः फोकिलञ्चयान् ॥
 प्रणेतुं सौहित्यं प्रभवति नितर्तितं कटु रटन् ।
 रसालः प्रयूहो भवति न हि चेत् कोपि करटः ॥ १ ॥
 अनौचित्यो धातुर्विधिरनवधिस्ते विजयते ।
 यदस्मिन् माकंदे झुकपिकमुत्खानंदजनके ॥
 अनेकानत्यंतं श्रुतिकटुरसोत्पादनपटून् ।
 सजन् काकान् लोकान् हृदि निहितशोकान् कलयसे ॥ २ ॥
 मिलिदैर्भाकंदः स्वकुसुममरंदैकरसिकैः ।
 रमंदं गुंजाद्विः श्रुतिमधुरशंकारसुभगं ॥
 वृत्तो भूयोसि त्वं करटहतकात् किं कलयसे ।

न ते तत्त्वं जानात्यहं खलु निनेपणयिनः ॥ ३ ॥
 प्रसूनैरुन्मिष्टैः परिणतफलैः पल्लवचयैः ।
 परागैश्छायाभिर्मधुरमधुभिः सौरभभरैः ॥
 जनानामानंदं जनपदपि मार्कंद भवतो ।
 पिपीती जन्माभूत् फटुरट्टदरिष्टाहितपदं ॥ ४ ॥
 विकासे पुष्पाणां परिमधुरमाध्वीमविरतं ।
 पिबन् गुंजन् पंजु भ्रमन् परितस्त्या मधुकरः ॥
 कषायं पौष्काचित् त्वं किसलयं चर्वितवता ।
 पिकेनैव ख्यातिं दिशि दिशि रसालासि गमितः ॥ ५ ॥
 न लभ्यं सौरभ्यं न च मधुरसस्योदयकषा ।
 फलं तत्रोन्मिष्टं भवति यदि तत्कण्टकयुतं ॥
 रसालं किं हित्वा भजसि सरसं भृंग पनसं ।
 विवेकमोन्माद्यो भवति हि दुराशाग्यतिकरः ॥ ६ ॥

शादूलविक्रीडितं.

कोकानंदकरः सरोरुहकुलं यद् द्वेष्टि शीतद्युति-
 र्बीजं तत्र किमस्य पंकजनिता किं तस्य दोषोदयः ॥
 ज्ञातिर्त्वं किमयाब्जपोस्तदुभयोर्गन्धं न किं कैरवं ।
 तत्र द्वेष्टि कुतः शशी विलसितं दैवस्य तत् तारशाम् ॥ ७ ॥
 शीताशो द्विपता सरोरुहकुलं लब्धं त्वया किं फलं ।
 का हानिः सरसीरुहस्य भविता द्वेषेण ते तावता ॥
 किं ममः प्रणयो रवेरपहतं किं सौरभं किं रसो ।
 नीतः किं निहिता विकासकलना किं न्यूनपमोदहे ॥ ८ ॥
 माध्वीकाय मधुव्रताः फलरसास्वादय हारीतका- ।
 श्रृंचपल्लवचर्वणाय च पिका मार्कंदं संतु त्वयि ॥
 किं तै. ॥ ९ ॥
 पोयं ॥ १० ॥
 लज्जसौरभसंभूते मधुरसोदारे रसामंदिरे ।
 द्वे रोलंब चिरं तनेसि सुखितो यस्याबुजस्योदरे ॥
 तस्मिन्नस्य निमीलिते विधिनशाद् धिक् कैरवं संवसे ।
 स्यादेवं पुनरेत्यं तद्विकसितं न त्वं कथं लज्जसे ॥ १० ॥
 लोके पुष्पफलोद्गमैर्विरलैरानघ्रशाखाशिखा ।
 पृक्षाः संतु निर्वीतकृतिवितनच्छायायुताः कीटिशः ॥

ये दानानलदाहिताधेनपुपोप्यात्मोत्थितः सौरभैः ।
 लोकानन्दमुदन्वयन्ति त इमे धन्याः पटीरुद्रमाः ॥ ११ ॥
 मीनाद्याः कति नो वसन्ति जलजाः किं तैरनन्तैर्यम् ।
 धन्यं सारसतरङ्गजस्य संफलं जन्मेति मन्यामहे ॥
 येनैवात्र मधुव्रता मधुरसैः संप्रोणिता दिङ्मुखं ।
 सौरभैः सुरभीकृतं सितगरुद्वन्द्वं विसैस्तोषितं ॥ १२ ॥
 धूमस्तोम नभः समेत्य भवता मेघानुकारे कृते ।
 भ्रान्तो नृत्यतु नाम संभ्रमललहर्हो मयूरीगणः ॥
 सौहृदियं किमु चातफः कलयते किं नातिरुज्ज्वलते ।
 किं भूः शङ्खलशालिता कलयते कुर्वन्ति किं झलिकाः ॥ १३ ॥

शिखरिणीवृत्तं.

स्वकोराणां तोषं कुमुदवनवाटीविकसनं । तमस्तोमच्छेदं सकलजगदानन्दनविधिं ॥
 प्रकुर्वन् पां कीर्तिं भुवि समभजस्त्वं हिमरुचे । इतां सेयं कोकीकृतविरहशोकेन सकला

चपजातिवृत्तं.

स्वतः प्रकुले सति पद्मकोशे रघं प्रभूतं कलयन्मिलिंदः ।
 बलद्विकाशं गमिते तु तरिमन् न तत्र गंधो न च वा मरंदः ॥ १५ ॥

शार्दूलविक्रीदितं.

भृंगं क्षुल्लककुल्लहल्लकवर्नमेनां चिरं संश्रिता ।
 मुचन् सौरभमात्रसंभृततया धिक्केतकीं सेवसे ॥
 सा किं त्वां प्राधेन्नोति कौसुमसैर्वासोपि निष्कंदक- ।
 स्तस्यति भविता भुनंगमविषज्वालकरालात्मानि ॥ १६ ॥
 माकंददिग्महीरुहाश्च लतिका मल्लीमतल्लीमुखा ।
 लोकानन्दविधायिनः क्षितितलेप्येतेषु सर्वेष्वपि ॥
 भूयिष्ठं सरसो लभेत सरसं भृंगः पतंगाक्षमैः ।
 किं लभ्यं रसगंधक्वकलनागंधानभिज्ञैरिव ॥ १७ ॥
 कासारान् समुपेत्य सारसवनोत्तंतांस्तुषाराभसो ।
 हंसश्चर्वितकालकामलविषाः खेलन्ति तद्दीप्तिषु ॥
 निर्वन्तः सरसं प्रसूनजरसं गुंजन्ति चोदितिरा ।
 निष्पदं निवसंत्यहो नत नकाः कीयान् निहंतुं चिरं ॥ १८ ॥
 सन्निद्रप्रसवप्रभूतविभवे ये तां जिनापि क्षणं ।
 न स्यात् प्रभवति भूरि मधुभिः संतर्पिताः बटपदाः ॥

व्याजोक्तिरातकं.



चित्तेनापि न हि स्पृशति धिगमूं मल्लीमिमां केतुं
 धन्यत्वापि पिपीलिका ह्यनुगता कालेप्यकालेपि ॥ २९ ॥
 क्षीराब्धेः सममेव किं न जनेतौ शीताशुरीर्चनल-
 श्वानंदं प्रयमस्तनोति जगतां पादैः सुधास्यदिभिः ॥
 अग्नस्तूकटकीलजालजटिलः संशोषप्रत्यंबुधिं ।
 नैयात्राभिजनः प्रमाणमुदितं शीलं हि तत्कारणं ॥ २० ॥
 शीताशुत्वमुखाः सुनिर्मलगुणा दोषाकरत्वेन ते ।
 नक्षत्राधिनते हता यदुदयं प्राप्तेन येन तया ॥
 कोकाः शोकमिता निमीलनदर्शा नीता सरोजाटवी ।
 भीताः प्रोषितभर्तृका मृगश्चो यातं सतां तेजसा ॥ २१ ॥
 दूराक्षंपक किपचा न भवतोप्यर्णं समभागतान् ।
 भृंगानंग निराकरोमि नितरामत्युत्कटैः सौरभैः ॥
 किं तेषामथवा तव क्षातेरसौ सत्येव मल्लीमुस्ता-
 स्तद्विश्रातिकृते रसज्ञविमुखं जन्मैव ते निष्फलं ॥ २२ ॥
 मुक्ताहार हरावतंसविलसत्काले कपिः कंधरां ।
 स्वां नीतं कुधिया भवंतमधुना जिघ्रन् क्षिताक्षिपन् ॥
 का हानिस्तव तावता मृगश्चां वक्षोजकुंभस्यले ।
 शीलाखेलनयोभ्यता विनिहता मूल्येऽभवद्भ्रूयता ॥ २३ ॥
 त्वं खेवं करभावहेलनकृतं मार्कटं मागाः सखे ।
 तेषां चेतसि पारिभद्ररसिके किं ते विशेयगुणाः ॥
 अस्तु स्वस्त्वलिने सगस्तसुमनःपालीमधूलीमिल-
 न्माधुर्याधिकमार्मिकाय भवतः सोयं रसज्ञो भुवि ॥ २४ ॥
 आखेलंतु लुठंतु मीनकमठा भेकाः परेनेकशः ।
 स्यैरं पायसि भंगकारि वलनैः कासार किं वैस्तव ॥
 आनीवंतु चिराय तानि कमलान्घातृष्वभृंगांगना-
 गीतख्यातगुणानि यज्जननतः खयातोसि पद्माकरः ॥ २५ ॥
 आशांसभृतभूरिसौरभभरणोन्मीलिताशावशा-
 दत्र स्यादपि कौस्तुभो रस इति भ्रात्यागमः केतकीं ॥
 का नामात्र कया रसस्य वलनेष्वप्रावकाशः क्व ते ।
 भृंगं स्वं यदि यासि कंटकशीतरिच्छिन्नपक्षः कृती ॥ २६ ॥
 कासारेषु दलंत्ययोर्वहचयेषुभिद्रनानालता-
 कुंजेषु प्रसक्तकन्मधुरसस्तीतासु कन्यास्यपि ॥

ताम्रं भुङ्ग शलीलमेग कुतुकायातोसि तां शान्मली ।
किं तस्या रसगंधयोर्विद सखे गंधोपि सन्धस्तथा ॥ १७ ॥

अभ्यरात्रुसं.

आमृतादागुणार्त्त कल्प परिचर्य भोन पायोदहिण्या ।
उड्डीयोड्डीय चातः पत परिलुठ वा किं कृतं तेन तस्याः ।
किं किलासे विसाना कपयसि च द्वाचि तारतम्यं रसानां ॥
पीशाणां वेति किंवा गमयसि सुरभिं गंधमाशामुत्थानि ॥ १८ ॥

शालिनीमृसं.

फाकेः सार्क कोकिलामेकद्वारं माकंदद्रो त्वत्पसूनेकपृतीन् ।
नीत्वा गर्हामर्हसि त्वं नितान्तं बाणी तेषां कल्पते गीरवाय ॥ १९ ॥

शाट्टूलविक्रीडितं.

आयाताः खलु दूरतः शुकपिका माकंदमुदयमिषा ।
मामित्येव न गर्भमुद्वह पुनर्वातिर्न केयामिह ॥
निन त्वद्रुणसंस्तये सति न ते तिष्ठति नाम क्षणं ।
येषां त्वं प्रणयी तप प्रणयिनस्ते संतु काकास्तपि ॥ २० ॥
किलासं प्रज मानसे चर भन स्वाभ्यं यशःसंपदां ।
स्वाभ्यस्याम्नदशां विलासगमनस्याचापके प्राप्नुहि ॥
हंस त्वं विसमात्रपर्यनसितप्रासः परं स्तिरसे ।
धन्योयं परमुद् द्विनापितनारिं मुक्त्या सुखं जीवति ॥ २१ ॥
फीराः स्वादुफलान्यदन्ति मधुपः स्वीतं मधूकोरसं ।
भुङ्क्ते पद्मपतल्लनाकुरमभी स्वादन्ति पुरकोकिलाः ॥
एते मत्कृतजनिना इति मुधा माकंद मागाः सखे ।
गर्वं तन्मधुनाधुना कृतमिदं तेन त्वमग्रे कृतः ॥ २२ ॥
नो पुष्पोद्भूतसंकषा कलरसेर्नानंदनं देहिनां ।
न छायाश्रयणे कणाधामृतो विलम्बगंधस्तन ॥
लोकानंदकरं वदन्ति तदपि त्वां गंध गंधय- ॥
द्वामर्षिचक्रमारसंभृतभक्त्येकेन तद्दीरखं ॥ २३ ॥
पद्मासन्नानिकेतनोसि सुदृशां धम्मिलसाभ्यश्रिया ।
पाधारोसि मिलिंद सर्वजगतानंदाय गुंजभासि ॥
पुष्पाणां गुणमार्मिकोसि तदपि प्राप्नोसि गदरिपदं ।
यत् त्वं कृतसि कामचापगुणतामालंभ्य यूनां मनः ॥ २४ ॥

पस्मिन् कांतमृणालनालकालिताक्षरस्तरंगावली ।

दोलाखिलनलालसः समनयस्त्वं हंस तान् वासरान् ॥

तन्निस्तंघ्रघनाघनौघमालिने काले निताताविलं ॥

कासारं सह लग्नया विसृजता हंत त्वया हो जितं ॥ ३५ ॥

वसंततिलकावृत्तं.

दत्ते निजोदरगता लवणैकसारा वारां निधे स्वयमपः खलु वारिदेभ्यः ।

तैरेव ताः सपदि शुक्तिपुटेषु मुक्ता मुक्ता भवन्ति बत ताः पुनरावदासि ॥ ३६ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

हित्वाब्जं चिरसंश्रितं घनदिनध्वस्तं ययौ केतकी ।

तत्राभूत् करपत्रकर्कशतरौच्छिन्नच्छदः फण्टकैः ॥

संप्राप्तः कितवं ततोपि च रसादप्राप्तकामः पुनः ।

निर्लज्जः समवाप हंत मालिनीं कुक्षिभरिर्बभरः ॥ ३७ ॥

पृथ्वीवृत्तं.

किर श्रवासे पंचमं स्वरसुधारसत्रयसा स्वयंमहणलालसाः कलपसे परं खंडिताः ।

यनमिष तव मिषं जगति करुष नो वर्तनं तदेतदसमंनसं निजभृतां परं द्वेषणं ॥ ३८ ॥

मालिनीवृत्तं.

निखिलतरुल गालीपुष्पनिर्यम्भधूलिरसबहुलरसहः कोस्ति धूपो मदग्नयः ॥

इति मधुकर गर्वं मागमः सर्वपा त्वं कलयितुमपि करुणो गंधवत्या न गंधं ॥ ३९ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

भृंगाः स्वादुरसैः पचेलिमफलैर्हीरीतकाः कोकिलाः ।

मय्यश्रोद्धतपल्लवैश्च त इमे सर्वे त्वया तोयिताः ॥

इत्येवं सहस्रोपकारनिरतं त्वां चूत मन्यामहे ।

त्वं तैरंगं सहायवान् विराहेणो हंतुं न चेदुद्यतः ॥ ४० ॥

वसंततिलकावृत्तं.

धिकं तान् पतत्रिनिबहान् निजकुक्षिमात्रपूर्त्यै बहुक्षितिरुहान् परिभ्रामानान् ॥

धन्योसि चातक सकृजलविंदुदातुरग्यान् न जातु मुदिरान् नहि याचसे त्वं ॥ ४१ ॥

शिखरिणीवृत्तं.

कलाभिर्देवानां निषमयासि वृत्तिं निजतनोः ।

सुधाभिश्चैरुस्त्रैर्भवसि जगदानंदजनकः ॥

अर्षादो न श्लाघ्यं किमिति भवदीयं विलसितं ।

द्विपन् पद्मासद्मा त्वमिह बहु गर्हास्पदमभूः ॥ ४२ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

पुष्पैः सीरभसंभृतैः फलरसच्छायाप्रवालादिभिः ।

लोकानन्दकराः काति क्षितितले तिष्ठन्ति नानोकहाः ॥

नो पुष्पं सरसं न वा फलरसः कोप्यस्ति नारिमन् गुणः ।

फूलव्यालसमावृता बत भुवि श्लाघ्योऽभवच्चंदनः ॥ ४३ ॥

कालोदंचितपंचमाचितरैः कर्णामृतस्यदिभिः ।

कांतान् कोकिल खंडितान् गमयतः श्लाघापरं ते फलं ॥

धन्योपं करटः स्फुटं कंदुरवैरुद्धेजयन् देहिनः ।

पिडान् सादरमर्पितान् भुवि जनैर्भुक्त्वा चिरं क्रीडति ॥ ४४ ॥

वसंततिलकावृत्तं.

भेकाद्यनेकविधवारिभवेषु दाशोस्त्वामेव मीन बत जालवशं नयति ।

त्वदोष एष हि दशो मदिरक्षणानां सादृश्यभास्यभवनं यदासे त्वमेव ॥ ४५ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

ये वै पंकजसंपादि प्रणयिनः कादंबभृंगादयः

किं तैस्ते विषमे विहाय समये नियाति पक्षाकरम् ॥

धन्यास्ते नववर्षवारिकलुषे तस्मिन्ननन्यपिणः ।

स्तम्भाप्राहितवृत्तयः क्षाकरका उद्गच्छन्ति यज्जीवितं ॥ ४६ ॥

गीतिवृत्तं.

मुंचतु विपादि सरोवर मुंचतु भृंगः कृत्वापि मलिनात्मा ।

भवदातोसि मराल त्वं मुंचसि तामिह हंत न स्थाने ॥ ४७ ॥

औपच्छंदसिकवृत्तं.

भवदर्पितजीवर्णं तदेतत्त्रसामिं नगदंग वारिवाह ।

क इवास्ति समस्त्वयेह मोचेन्निजयोनिप्रभवे भवान् प्रतीपः ॥ ४८ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

त्वद्भर्ता समुदंचिताः पशुशिलावृक्षाः श्रिताभ्यर्पितान् ।

दावार्पानखिलान् समस्तजगतीचक्रे प्रशांस्त ययुः ॥

क्षारं वारि वितार्य तच्च मधुरं प्रत्यर्पितं वारिदैः ।

का श्लाघा प्रतिगृह्यतो जलनिधे रत्नाकरत्वेन ते ॥ ४९ ॥

फुरकूरफटाधरावलिविपज्वालावलीटोपि सन् ।
 लोकानन्दनहेतवे समभवत् कामं भवसंदनः ॥
 पाटीराचल लेलिहानगिलितोद्रीर्णोपि ते मारुतो ।
 दाक्षिण्यं न जहाति जातु भवतः कोन्योस्ति धन्यो भुवि ॥ ५० ॥

पृथ्वीवृत्तं.

यनप्रियजनश्रुतिप्रियमुदंचयन् पंचमं ।
 त्वमत्र वस न क्षणं व्रज भजाय मीनव्रतं ॥
 न गीतरसिका अमी वत विगीतकर्मोद्यता- ।
 श्ररंति हि वनेचरास्तव गुणोत्र दोषापते ॥ ५१ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

माकंदादिमहीरुहप्रणायेनः सर्वे पिकाद्याः खगा ।
 धिग्धिदैवहतं स्पृशंति सहसा काकैकभोग्यं न मां ॥
 इत्यंतः पिचुमंद मा भज मुधा खेदं सदा त्वं बुधा ।
 वर्षारंभमहोत्सवे नयदलं प्राश्रंति नो किं तव ॥ ५२ ॥

शिखरिणीवृत्तं.

प्रसूनैर्नो भृंगा नयकिसलयैर्नो परभृताः ।
 फलैर्नो हारीतास्तदिह न हि केनापि च जनाः ॥
 अविदन् सौहित्यं किमपि भगवन् शास्त्रलितरो ।
 विनिदं निर्मातुः सरसिजभुवस्तेजानि फलं ॥ ५३ ॥

औपच्छंदसिकंवृत्तं.

पिक पाफगिराप्रतारितास्ते त्वयि हव्यं समुदीरयंति मुदाः ।
 कथयत्वधुना त्वदीयतत्वं नितरां मार्मिक एष विप्रयोगी ॥ ५४ ॥

वसंततिलकावृत्तं.

एकालशालवल्पे तगरेण साकं । संरोपिताहमिति मालयति मालिकेन ॥
 निर्वेदमेषासि कुतः कुसुदोदमे वां । सौरभ्यमेव कथमिष्यति तारतम्यं ॥ ५५ ॥

शार्दूलविक्रीडितं.

विद्रासोऽपि मदीयपल्लवत्वानश्रंति किं मे पिकैः ।
 किं वा कीरपतंगभृंगहतकैरित्येव गर्वायसे ॥
 कालः कोपि स एष निव भवतः तारस्य पारिणता ।
 काकेष्वेव हि पर्यवस्यति ततः कोन्योस्ति मान्यस्तव ॥ ५६ ॥

गोसिवृत्तं.

मधुरागिरः शुकमुख्या वध्यन्ते पंजरेषु वत पतगाः ।
 कटुरसितस्य फले ते लोके त्वां काक कोपि न स्पृशति ॥ ५७ ॥
 रे रे वद्ववष्टकुङ्कुर भुवि त्वां ग्रामसिंहं जनाः ।
 शंसन्तीत्यत एव मा वदुतरं दसो रट प्रोचकैः ॥
 किं तेनोन्मदकुम्भिकुम्भदलनप्रोद्धूतमुक्ताफलैः ।
 स्वं स्वावासमवाकिरः किमु भवेत् त्वच्चर्म भद्रासनं ॥ ५८ ॥
 रे रे पक्ष्णसारमेय भवतः किं नाम गर्वास्पदं ।
 सिंहत्वं खलु युज्यते तु तदिदं त्वं ग्रामपूर्वो हि सः ॥
 तर्हि त्वद्वयणेन मत्तगजता निःशङ्कमास्ते कथं ।
 धिक् तां मूढ मृगाधिपेन भवतः स्वर्धेति गर्वास्पदं ॥ ५९ ॥
 रसाद्यास्ते सर्वे स्वकुसुममुखे सौरभभरं ।
 किरंतः स्वाभाष्याञ्जगतिं विजयते क्षितिरुहाः ॥
 भदो किं वसामस्तव वितरणं रोहिणितरो ।
 कुठारच्छिन्नः सन्नपि किरसि गंधं दिशि दिशि ॥ ६० ॥
 समानस्ते सोपं कुरुचकतरुर्वायनयना- ।
 कुचाश्लेषोद्भिन्नप्रसवभरतो मोदत इह ॥
 श्वानी किं काले चपलनयनापादानेहतो ।
 हतव्रीडः कामं वत कथमशोकत्वमगमः ॥ ६१ ॥
 चंद्राकिशंश्रयवशान्मृग नोद्वह त्वं । राजाश्रितोहमिति दुर्वहगर्वभारं ॥
 किं तावता निजकुलस्य तृणैकवृत्तिर्नीता दरः परिहृतः किमु लुब्धकैभ्यः
 शोभोर्मूर्ध्नि सहासिकास्मयवशादुन्मत्त शोतांशुना ।
 स्पर्धां कर्तुमपीहसे यदि तदा त्वं द्रुहि को वा भवेः ॥
 किं निस्तंद्रतमोहरः किमु सुराहारैकपात्रं पुनः ।
 किं रुक्षमीसहजत्वभाग्यमवनं किंवा कळानां निधिः ॥ ६३ ॥
 हंसैर्लूनविषा मिर्लिदरमसापातैर्विदीर्णच्छदा ।
 क्लिष्टा पद्मिनि मा व्यथां हृदि कथाः संतव्यमेतत् त्वया ॥
 नो चेत् त्वं मधुसारसौरभभरप्रोदोचितां संपदं ।
 मुंचैवं सति ते न कोपि सहसाम्प्राशं सप्तागच्छति ॥ ६४ ॥
 रे रे रक्तक बंधुजीवकपदं किं प्राप्य गर्वापये ।
 नो पुष्पप्रियबंधवो मधुरसैः पुष्पबंधास्तोषिताः ॥

अंगारयाय कुरंगशानकदशां साम्येन खेन्मोदसे ।
 तत् साम्यं त्वधैरकपर्यवसितं किं तेन ते दुर्मते ॥ ६५ ॥
 रे रे काचन नागमात्रमुदितो यल्लीमतल्लीमिमां ।
 मल्लो न्यक्कुरूपे कुरूप्य कुरूपे किं त्वं विधेयं त्वया ॥
 सौरम्यं विवृणोषि दिक्षु सुदितान् भृंगान् विघस्ते रसे ।
 हासस्यानुकरोषि किं नु सुदशां धमिल्लमारोहासि ॥ ६६ ॥
 सर्वे चंद्रचकोरैरवमुखा नयामृतस्यंदिमि- ।
 निस्तंद्रैर्भवता वितीर्णवसुभिस्तुष्यंति द्युतिं च ॥
 तादृक् क्षामवशावशां त्वयि गते त्वां कोपि नालोकते ।
 त्वत्प्राप्तिकफलोप्यभूत् स क्षरणं घन्यो जगद्वाधवः ॥ ६७ ॥
 कामं द्वेष्टि निजप्रियां कमलिनीं दत्ता पुनः स्वां कल- ।
 भावते प्रतिकूलतां समपते पूर्णस्तुषारद्युतिः ॥
 इत्थं खेदपि ते कलंकमलिनात्मानं परिक्षीणता- ।
 मापन्नं न निराकरोति क्षरणं प्राप्तं स भासा निधिः ॥ ६८ ॥
 सर्वांगेष्वनपायिनी विजयते सौरभ्यसंपत् परा ।
 देवानामाखिलोत्सवेषु भयदारोपः परं शस्यते ॥
 निर्दोषेष्वपि स्वपकेष्विव तपस्येकोपि पुष्पंधयो ।
 नैव त्वामुपसेवते दमन सत्तत्वं न विशो वयं ॥ ६९ ॥
 सोढा क्षंभुकपर्वबंधधृगभृत्कूत्कारजातानल- ।
 ब्वालाभिर्लपनं ललाटद्वुतभुङ्गीलापरिछेपणं ॥
 त्वं सर्वज्ञशिरोमणित्वमगमः सत्यं सुधां दीधिते ।
 केनेदं परिहर्तुमिच्छसि कलंकितं तु नैवर्गिकं ॥ ७० ॥

गीतिवृत्तं.

आधारेषु जलानां सत्स्वपि शतशः क्षितौ पयोरशिः ।
 वितिनैश्चादितितनुजैर्मीयतो रत्नाकरत्वफलमेतत् ॥ ७१ ॥
 नमिष्यभ्रमभ्रतस्मयवशात्तुल्यं जगच्चक्षुषा ।
 तेनात्मानमपीदृशे कलयितुं घिग्जन्म ते दुर्मते ॥
 इष्टे यत्करकंदलौघतमसध्वंसं विधातुं क्षणाद् ।
 ध्याते व्यंजितवैभवस्तु न भवान् खद्योत विद्योतते ॥ ७२ ॥
 रात्रा संगविभूषणे मदितरो नैवास्ति धातुः परः ।
 का वा लोहकसंकपोति कनक त्वं माघहेलां कृपाः ॥

परिमन् न्यस्तजपाश्रियः क्षितिभुजो राग्यं सुखं भुञ्जते ।

तच्छस्त्रं किमयोमयं कलयतां किं वा भवेत् त्वन्मयं ॥ ७३ ॥

सेतापयत्यतितरा दहने निपात्य । संताड्यते त्वविरतं च घने निवेश्य ॥

मान्यस्तथापि तव शास्त्रक लोहकारः । पापाणभेदनपटुर्विहितोसि येन ॥ ७४ ॥

कादंवाचरतो विसांकुरकृते फासारपायोतरे ।

संत्रस्तः शफरोभितः परिसरे त्रातारमन्वेषयन् ॥

निस्पंदं परिमीलितक्षिपुगलं मौनत्रतालंविनं ।

विस्त्रंभाद् अकमाय तत्र निभृतं तेनाभवद् भक्षितः ॥ ७५ ॥

रे रे जात्य कपोत संप्रति यदि त्वं भिक्षुपल्लीतरु-

स्कंधे नीडपरिग्रहाय यतसे तर्हीदमाकर्ण्यतां ॥

तोकात्यर्पय सादरं विधिकरे दारान् समाहूय यद् ।

मत्तव्यं वद विद्धि चेतसि दृढं दुर्लभ्यता कर्मणः ॥ ७६ ॥

किं मत्तोसि पतत्येक शुक भो आरूढशाखाशिखौ ।

माकंदस्य तनोषि संप्रति वृत्तान्येतन्न ते सार्पवं ॥

एते शाकुनिकाश्चरन्ति परितो मूले ससज्जेष्व- ।

स्तत्पत्रैर्हरितैस्तिरोहिततनुर्वर्तस्व जोषं क्षणं ॥ ७७ ॥

आस्तां नाम पराक्रमः स तु पुनः सर्वत्र साधारण- ।

श्रमण्येव नृपासनस्य महिमास्माकं कुलेष्वाहितः ॥

इत्थं द्यपसि हंत सिंह चमरस्वत्तः स किं हीयते ।

यद्वालव्यजनेन मूर्ध्नि ललता राज्ञामुपातं यशः ॥ ७८ ॥

व्याधाः सज्जशरासनादितशरा मूले बलंते भृशं ।

इयेनश्चोपरि बंभ्रमीति क्षिप्रप्राप्ते जिघत्सुश्चिरं ॥

ध्यालः कोटरवक्त्रदत्तविकटव्यात्तास्य आस्तेतरा- ।

मारानीडमसौ कपोतशिथुको धातः कयं वर्ततां ॥ ७९ ॥

फुल्ले पंकजकोरके मधुरसं प्राश्रामि भूयस्तरा- ।

मित्यारादशनायितेन नलिनी नीता निशेयं त्वया ॥

प्रत्यूषे समुपस्थिते विकसितान्यब्जानि तत्रांतरे ।

हा हा भृंगक हेमपुष्पमरुता प्राप्तेन किं वा कृतं ॥ ८० ॥

मल्ली फुलति हल्लकं विकसितं चूतः प्रभूतं रसं ।

सूते भाति विनूतनैरुपचिता पुष्पैरियं माधवी ॥

जाता कोरकिता च पाटलिरसौ दाक्षिण्यमव्याहतं ।

धत्से कस भिल्लिद सर्वसमतां निर्वोदमीसे कथं ॥ ८१ ॥

गीतिवृत्तः.

दूरात्फलाभिलाषी किञ्चुकमुपयासि किञ्चुक भ्रांत्या ।
 तत्र तवापं लाभो [भवति च] तत्र चेन्न चंचुसौभाग्यं ॥ ८२ ॥
 यस्यान्मा प्रयितोहमस्मि जनिता मन्नाभितो या पुनः ।
 सेयं राजनितंविनीकुचतटीगंडस्यलीगूहनं ॥
 कस्तूरी समनापतेति मुदितो माम्भूः कुरंगाधुना ।
 तत्रापुस्तव पर्यवस्यति परं किं त्वं मुधा मुह्यसि ॥ ८३ ॥
 व्यन्योऽप्यप्रविष्टनोऽप्यदहनग्यालाभिरात्माश्रयं ।
 फातिारं खलु भस्मसात् प्रकुरूपे साकं कुलेनात्मनः ॥
 चापत्वं संमुपेत्य कृतसि परान् प्राप्सो गुणप्रवृत्तां ।
 सद्दंशस्य तदेतदंग भवतस्त्वत्सार नो सांप्रतं ॥ ८४ ॥
 क्षोणीभृत्पदसंश्रयोसि सततं तद्दानमव्याहृतं ।
 वक्षोजोरुगतोपमां कलयसे वामध्रुवमंगकैः ॥
 उत्कर्षो भवदीपनामघटनामात्राभृणां गम्यसे ।
 हे मातंगवरांग हंत नलिनीविरं न युक्तं तव ॥ ८५ ॥
 ते गंधसारतरवो निजगंधसारामोदयंति जनतामतिमात्रधन्याः ॥
 धिङ् नाम तादृशमतिप्रविषीदनत्वं । शाखोटकप्रविशाति त्वयि नो कुठारः ॥ ८६ ॥
 काले घना घनराजैः पिहितेनुजाप्ते । किं कौशिकोऽयं समुपैषि मुधा प्रमोदं ॥
 किं तावतावसितमेव दिनं नितरां । ध्वातं प्रभूतमवृणोत् किमहो दिगंतं ॥ ८७ ॥
 त्रियामे मा गर्भं भनतु भवती चेतसि चिरं ।
 सुधांशुर्नाथो मे जयति हि कलानां निधिरिति ॥
 त इन्द्राया स्तनं पुरहरश्चरो भूषणमपि ।
 तदासंगादोपाकर इति भुवि ख्यातिमगमत् ॥ ८८ ॥
 तुलारोहं गुंजा कलयतु सुवर्णेन शतशः ।
 किमेषा भूयात्वं वपुषि कृतिना सा समपते ॥
 प्रतिष्ठां धातूनां किमिह लभते किन्तु सुदृशां ।
 वपुः कात्या कामप्यहह भजते साम्यकलनां ॥ ८९ ॥
 महोत्कंठः सेयं कलयति दृशं चातकचयः ।
 प्रमोदं संघत्ते नवनवमितो ह्यालिककुलं ॥
 समाहृष्टे वाटं त्वयि गगनसंनिभमिह ते ।
 ब्रह्मान्यत्वं धन्यं जलद करकाश्वेन मितसि ॥ ९० ॥

तंतूनां मणिगणानां रूपोवहेलाप्रयंतं सचिस्तथा स्मयं प्रपन्नः ।
 तन्निर्गस्तव वत राजसुंदरीणामुत्तुंगस्तनकलशस्थले निवासः ॥ ९१ ॥
 व्याघ्रानुधावनवशादतिफातरस्त्रं । छेकोधुना समुपसर्पति भिल्लपल्लौ ॥
 तत्रासते खलु विमूढकृतांतदंष्ट्राः । क्रूरापुधप्रणयिनः शतशो नृशंसाः ॥ ९२ ॥
 ग्रामोन्मरश्मिकेरणालपिते वनावे । कापि प्रविश्य मृगशोद्वलिर्नो महौ त्वं ॥
 मागो मृग ग्रहणलुब्धकलुब्धकैरतैरेतैः प्रयत्नरचितः कुहनावटोपं ॥ ९३ ॥
 दावानलम्लपितकाननमध्यगुल्माभिर्गत्य शंबरीशिशुः सहसा प्रयातः ॥
 हंतात्र वागुरिकयेष्टितवागुराणां । लज्जोतराय बलपस्य करोतु किं सः ॥ ९४ ॥
 बंधूक बंधुरत्तरं तव रूपधेयमारान्निरीक्ष्य समुपस्थित एष भृंगः ॥
 मंधैर्धनोपि किमु पुष्परसैः प्रभूतैः । कैः सत्करोपि यद पुष्परसज्ञमेनं ॥ ९५ ॥
 भार्जवे परिमीलिते विधिवश्चाद्राजीव इंदिरं ।
 दीनं कापि न कोप्यभापत पुनस्तस्मिन् समुन्मीलिते ॥
 एते संभृतपुष्पसौरममुपग्राह्यं रसालादयः ।
 काल्येनेह समीरयन्ति मरुता भृंगस्य संप्रीतये ॥ ९६ ॥
 विपासार्तान् पापान् पापे विचरतो ग्रीष्मदिवसे ।
 सहस्रांशोरुस्तैरपि दहनकल्पैरुपहतान् ॥
 जलाशामुत्पाद्य भ्रमयति तरां हंत परितो ।
 वृषा ते धिग्धिक् तां जगति मृगतृष्णे विलसितं ॥ ९७ ॥
 त्रिपाम्यं नीता कथमपि गतोस्तं हिमकरः ।
 समापातो भास्वानचरममहोभूत्परिसरं ॥
 इति खैरं पावत् प्रियतम मया कोकवनिता ।
 समापातस्तावच्छिव शिव शरारुः शरकरः ॥ ९८ ॥

वसंततिलकावृत्तं.

एवमेव प्रचलितस्त्वपि राजहंसमुख्यः पतन्निनिवहश्चरभुक्तभोगः ॥
 प्रत्यागमिष्यति पुनः प्रविलीनमेनं । मीनं कथं नु लभसे नलिनाकरलं ॥ ९९ ॥
 बंदीकृते वत सरोरुहकोशमध्ये । निर्मुक्तिकालमनुचितयति द्विरेके ॥
 वातो यवौ दलितपंकजकोशबंधस्तत्रातरे समुदितश्च सहस्रराशिः ॥ १०० ॥

उपसंहारः—आर्यावृत्तं.

सहृदयद्वयविनोदनहतोर्व्यानोक्तिमिश्रपद्यशतं ।
 रचितं त्रिविक्रमेण प्रभवतु विदुषां प्रतोषाय ॥ १ ॥
 इति श्रीमत्कावित्रिविक्रमविरचितं व्याजोक्तिशतकं संपूर्णम् .

साहिवाहादुराश्रितकृतः

सुवर्णमुक्तासंवादः

जानाति शयं तव नामस्त्वि मेदेशो । जानाति गीतमन्यधं चरणप्रभावम् ।

जानाति दोर्वेल-पराक्रमपीडोचापो । जानात्यमोघं पटुबाणगतिं पयोधिः ॥ १ ॥

अस्ति स्वस्तिमती समस्तनगरीसौंदर्यपूर्णा पुरी ।

ख्याता श्रीनगरी गरीयसि गुणैर्गौरा गिरी पर्वते ॥

यत्र स्वर्णमयी सभाषु संततं मुक्तामयी च श्रियौ ।

सेवेते खलुभद्रदेवचरणावन्योन्यसंस्पर्धया ॥ २ ॥

सुवर्ण- (इति ततः सम्यक्करणगुलीभ्यस्त्वस्य सकोषं)

भी शय्याः कस्यपंतु येवमधमा साधै मया स्पर्धते ।

कस्य कस्य सुता च कस्य वनेता कार्य किमस्याः पुनः ॥

किं जानाति न मां सुवर्णमखिलैराध्यमानं सदा ।

धातुसंतमिहापरम च सुखासाधारणं कारणम् ॥ ३ ॥

यत् ।

यत्रहं निवसामि गुणिमः शास्त्रं च शास्त्रं तथा ।

यस्त्रं चापि विचित्रवस्तु सुभगा नैगास्तुरंगा अपि ॥

नानादेशसमागताः सुचरिताः संतः कियंतो न वा ।

भक्ष्यं भोग्यमपीह वस्तु सकलं नानाविधं विद्यते ॥ ४ ॥

मेहे यस्य वसामि तत्र विविधा वापीतडागादयो ।

धर्मः शर्मकरस्तनोति स तुलादानादिदानानि च ॥

स्वर्गादिदणकारणानि सकलाः सोमाश्रमेर्धौदयो ।

याग्रास्तेन नरेण कर्तुमुचिता विद्यापि तस्यैव सा ॥ ५ ॥

मुक्ता- (सस्मिन्) तातः ख्यातः स धायोनिपिस्तिमहती रत्नगर्भा च माता ।

ये ये सोमोऽप्यंतो जगति सुकृतिनो नैपका मायकास्ते ॥

आपीः कार्यं मदीयं यदिह किमपि वा तद्भवतो वदंतु ।

हृदि कस्मादकस्माद्वदति मयि सुधावर्णमेतत्सुवर्णम् ॥ ६ ॥

१ गीतमन्यधं=अहल्या. २ दोर्वेल=बाहुबलं. ३ ईशवापः=शिवधनुः. ४ अमोघः=सफलः.

५ धातुपातः=धातुप्रेष्ठः. ६ नागाः=यज्ञाः. ७ मेधः=यज्ञः. ८ पायोनिधिः=सागरः. ९ रत्न-
गर्भा=पृथ्वी. १० सोमाय्यन्तः=श्रीमन्तः. ११ नायकाः=प्रत्ययः. १२ स्त्रीधे=नपुंसकं.

१३ सुधावर्ण-सुवर्ण (पुन्याच्या रंगार्थे इति महाराष्ट्र भाषायां).

भ्राता मे ॥ कलानिधिगिरिसुतामर्तुः शिरोभूषणं ।

या सा मे भगिनी रमा भगवतो यतस्यल-स्यापिनी ॥

किं चाहं च समस्तराजरमणीयस्तोर्भूपाकरा ।

मुक्ता नाम गुणैर्कंधाम सततं निर्मुक्तदोषवृत्ता ॥ ७ ॥

सुवर्ण-भो भो सारासराविचारचतुराः सभासदः कथमियं मुक्ता नाम मुक्तलोकल-

ज्जा मां क्लीबमित्याभाषते । यतः

मुकुटकुंडल-कंठाविभूषणैः कटक-कंकण-किंकिणीकादिभिः ।

पदकपादविभूषणनूपुरैर्जगति सततसंततितिरस्पर्द्धम् ॥ ८ ॥

यदि च वाद्यमात्रेण सैषा रंदा समस्तवस्तुत्तमं मां क्लीबमित्याभाषते
तर्हि ब्रह्मपदमपि निखिलजगज्जनकस्यापि ब्रह्मणः क्लीबतां कथं नापादयेत् । किंच ।
दारदेवतदेवतापदानां पुनर्पुंसकस्त्रीलिंगत्वेऽपि न तदर्थानां तद्विगतेति सुप्रसिद्धतरं ।
अहो सभ्याः नूनमस्यां गणिकायां भवतोऽपि पक्षपातेनः संताति मन्ये । येनैवं यद-
स्यामस्यां मौनमाश्रितं युष्माभिः । न चैतद्युक्तमत्रभवतां । यतः

सभा या न प्रवेष्टव्या वक्तव्यं वा समंजसं ।

अव्युवाचिव्युवन्वापि नरो भवति क्लिष्टविपौ ॥ ९ ॥

इति धर्मशास्त्रं श्रूयते यदि च धर्मशास्त्रात्तु विष्पति तर्हि राजदंडभीरापि नास्तीत्यहो-
महत्साहसं ।

रिंगाहोभाद् भयाद्वापि स्मृत्यपेतादिकारिणः ।

न सुखं विद्वेते तस्य इह लोके परत्र च ॥ १० ॥

सभ्याः पृथक् पृथक् दंड्या विवादाद् द्विगुणं दैर्घ्यमिति धर्मशास्त्रस्मरणात्
सभ्याः- (सुवर्णमालोक्य सस्मेरं) येन त्वां कवयः स्युः स्युः क्लीबत्वेन निर्विशंति
तेन वयं मौनमाश्रिताः । न मुक्तापक्षपातेन ।

सुवर्ण-इत भवतोऽपि कवीनां वचः प्रमाणयंति । यतः

कवयः किं न भाषंते किं न जल्पंति मद्यपाः ।

राजानः किं न कुर्वन्ति किं न भक्षन्ति वायसाः ॥ ११ ॥

इति कविभिरेव कविचसामययार्थत्वकथनादित्यलमसत्कलहेनेति वृष्णी ।

मुक्ता- (तदेतत्सुवर्णवचनमाकर्ण्य सगर्वं)

१४ कलानिधिः=चंद्रः. १५ गिरिसुतामर्तुः=शिवस्य. १६ वक्षोजाः=स्तनाः. १७
धाम=ग्रहः. * मृजा इति वा पाठः. १८ किंकिणी=सुद्रघंटिका. १९ गणिका=वेद्या. २०
क्लिष्टविपौ=पापी. २१ रागः=प्रीतिः श्रोत्रो वा. २२ स्मृत्यपेते=स्मृतिशास्त्रवाद्यं. २३
विपते=भास्ति. २४ दमः=दण्डः.

हे हे हिरण्ये दुर्वादिन् गर्वमावहसे कथं ।

तैर्भाकरजनिः स्वर्ण रत्नाकैरननिरुपहं ॥ १२ ॥

समता मम ते चैव घटते न कदाचन ।

सुवर्ण- (सोपहासं) अहो जैडजनैरस्या मुक्ताया जौड्यमीदृशं ।

युक्तमेव हि कार्येषु गुणाः कारणकारिताः ॥ १३ ॥

युक्तायुक्तविचारहीनहृदये मुक्ते न युक्ता तव ।

स्पर्धा ये गुणवत्तमस्य सततं नो जन्म लोकत्रये ॥

किं तातेन कुलेन किं निजगुणैरेव प्रशंसा भवे- ।

न्यस्याः संति सहस्रशो जलनिधौ किं ते न शैयाः पुनः ॥ १४ ॥

किंच

यदि जनकमहादेव जन्यं महत्त्वं ।

सदिह किमिति न स्याच्छ्रुतिकौपास्तवापि ॥

अथ निजगुणशून्यं तत्कथं वा महत् स्यात् ।

स्वमपि क्वपि मुक्ते पश्य गौणं विशेषम् ॥ १५ ॥

मया स्वर्णमयं सुमेरुशिखरं शक्रादयः संश्रिताः ।

किं चेमानि जगंति संति सततं ब्रह्मांडमांडोदरे ॥

सुष्टं येन चराचरामकमिदं सैष्टा स मेद्गर्भजः ।

को वा ते जलधिर्मदीयगणने का त्वं वैरंकी पुनः ॥ १६ ॥

मुक्ता- (सगर्वं) सुवर्णं दुर्वर्णसहोदर त्वं विवर्णवत् किं कुदपेतिगर्वम् ।

इदं हि सर्वं सल्लु केशवे स्थितं ॥ मे पितुः कोणकणावशापी ॥ १७ ॥

अभिभूतगुणो यस्त्वं गुणिर्न वदसि स्वयं ।

सदा गुणवती याहं निर्गुणा मां वैदैस्परे ॥ १८ ॥

तारो हारो मदीयः कयमिह तनुते कापिनीनामुरोने ।

शोभा ॥ भाति भाले कयमय सुभगा मौभकी मौगरीणां ॥

मासामूपाग्रमध्ये विलसाते वितता कीदृशी मामक्रीना ।

शोभा कीदृक् च कंठे रचयति पुँदशां साच्छगुच्छा मदीया ॥ १९ ॥

१५ हिरण्यं=सुवर्णं. १६ आकरजनिः=खनेच्छतः. १७ रत्नाकरजनिः=रत्नखनेः सामराजमा-
तः. १८ जडजनिः=मृदजातस्य पक्षे जलजातस्य १९ जादयं=मौदयं. ३० शस्याः=स्तुत्याः.
३१ मुक्तिका=मुक्तामाता (Mother of pearl) किंपीति महाराष्ट्रभाषायां. १२
सष्टा-मद्रा. ३३ मद्गर्भः=हिरण्यगर्भः (ब्रह्मा हिरण्यगर्भ इति सुप्रसिद्धः) ३४ वराकी=
मौचा. ३५ दुवर्णं=जतं पक्षे दुष्टे वर्णो रागो यस्य वत्. ३६ नदस्परे=नदसि+अरे=भाष-
से अहो. ३७ मामकी=मदीया. ३८ नागरीणां=चतुरलीणां. ३९ सुदृशां=श्रीणां.

गुंजया तुलित स्वर्णं मुक्तया सह तुल्यता ।

युक्ता न ते पिकैस्पर्धा काकः किं गरुडापते ॥ २० ॥

(सुवर्ण- (सोपहास)—

अये मुक्ते मुग्धेऽखिलगुणगणापारानेचये

मयि स्वर्णे गुंजासमतुलनदोषः खलु कियान् ।

सुधासाराधारे निखिलजगदानन्दजनके ॥

कलानाये किंवा भवति शशदोषस्य गणना ॥ २१ ॥

करे कंठे च कर्णे च स्वर्णे मयि महीभुजा ।

अराजति कथं वा स्युर्युक्तयस्तव मौक्तिकैः ॥ २२ ॥

मुक्ता-भो भर्मे तव मर्म सर्वमहं जानामि । परंतु न काश्चिन्मर्मेण स्पृशेदिति धर्मशास्त्राद्विभेदि । किं च हे हिरण्य भवता साधूक्तं कथं स्पर्धता ।

विचारय निजे चित्ते हूँठं हूँठिक मा रुपाः ।

कथं च न विपुज्येत स्पर्धा वद्ध-विमुक्तयोः ॥ २३ ॥

परमान्मन इव मुक्ताया मम जीवाद् दृढग्रन्थिवद्धे त्वयि कथं स्पर्धा ।

सुवर्ण-सुवर्णेन सुवर्णेन साधं यत् सार्धस्य मया ।

निजापरविशेषाज्ञे मुक्ते मुक्तासि लज्जया ॥ २४ ॥

सारवद्रिरसारत्वात् त्यक्तेति तव मुक्तता ।

तदा यत्सूत्रवद्धासि मुक्तिरते कीदृशी पुनः ॥ २५ ॥

अये रंढे मुक्ते त्वदभिमतमोक्षस्य जनकं ।

न पश्यामि ज्ञानं किमपि न च कर्मापि विहितं ॥

विना हेतु कार्यं बत वदसि मूढे किमथवा ।

जडापत्यस्येदं वचनमिह चित्रं वितनुते ॥ २६ ॥

यदि मुक्तासि मुक्ते त्वं नैपवर्गवती सदा ।

अपवर्गवती चेत् त्वं न मुक्तासीति निश्चयः ॥ २७ ॥

तस्मादेवं बहुविधसापिणी भवती प्रेक्षावद्विरूपेक्षणीयेति । यतः

विवादश्च विवाहश्च समयोरेव युज्यते ।

मुक्ता- (स्वगत)-अद्यास्यैव दुर्वर्जवाचिनः सुवर्णस्य मुखभंगं करोमीति (प्रकाशे) रे रे सुवर्ण नूनमस्मादेव दुर्मुखतादोषात्तव तापनताडनच्छेदनादि विदधतीति मन्ये । अहो परीक्षकाः साधु साधु ।

४० पिकः-कोकिलः. ४१ कलानाय-चंद्रः. ४२ शशदोषः-कलेकः. ४३ महीभुजा-
=राज्ञा. ४४ अराजति=न शोभमाने सति. ४५ मर्म-सुवर्णं. ४६ हूँठं-बलात्कारः आग्रहो
वा ४७ दृढक-सुवर्णं. ४८ हेतुः-कारणं. ४९ चित्र=चमत्कारः. ५० अपवर्गः-मोक्षः
पवर्गभावो वा. ५१ सुवर्णः=वृश्चन्दा.

यदेव दुर्मुखस्यास्य कनकस्य पुनः पुनः ।

दत्त्वा लोहं मुखे शून्यं परीक्षकः ॥ २८ ॥

किंच

तैपेनीयस्य तापोऽपि युक्त एवास्य दुर्मतिः ।

पररूपापहतुः किं कंठच्छेदो न युज्यते ॥ २९ ॥

अभद्रापि यथा भैद्रामंगलेऽपि च भंगलः ।

नूनं तथाऽसुवर्णस्य भर्मणोऽस्य सुवर्णता ॥ ३० ॥

(तूष्णीं स्थितमापि पुनः कटुवचनानि श्रुत्वा सक्रोधं)

सुवर्ण-भो भो परीक्षकाः कथमियं पररूपाक्षरभाषिणी मुक्ता नाम राक्षसी भवत्समक्षं
प्रगल्भते । आः कथं ममास्वास्थ्यं परीक्षां न कुरुष्व ।

सुवर्णस्य सुवर्णस्य दुर्मुखत्वस्य भाषिणी ।

प्रतीपदर्शिनी सेयं मुक्ता कस्मान्न वार्यते ॥ ३१ ॥

पात्रके पणितस्यापि शुद्धिरेवा ममाधिका ।

अस्यास्तु पापरूपाय भस्मीभायः परं भवेत् ॥ ३२ ॥

लोहे दत्तऽपि न क्वापि ममाकारविकारता ।

अस्याः पुनरशिष्टाया नाकारोऽप्यवशिष्यते ॥ ३३ ॥

न मे विकौरभगेपि जातिभ्रंशः कदाचन ।

न रूपस्यापि विच्छेदश्छेदेऽपि मम जायते ॥ ३४ ॥

मुक्तायाः पुनरेतस्या जातिभ्रंशोऽपि जायते ।

अहो दुरितकल्पेया स्वरूपादपि हीयते ॥ ३५ ॥

अत्यन्तानलयोगतोऽपि सुचिरं नापैति यत्क्षीणता ।

यः ससर्गगुणेन न क्षतिरपि प्राप्नोति रूपक्षतिं ॥

सिद्धिः साधुपरीक्षितस्य गुणिनस्नेजस्विनस्तस्य मे ।

गामेयस्य करोति हंत समता मुक्ताभिशाची कथम् ॥ ३६ ॥

मुक्ता-(पुनः परीक्षकमुखं प्रेक्ष्य सुवर्णं लक्ष्मीकृत्य सेव्यं)

रे कार्तस्वरं मुंच मुंच तमिमं सर्वं स्वर्गवं मुंधा ।

किंवा वैरंगसि पश्य मामपि मुंधा-तुल्याममूल्यामिह ॥

एतानेव परीक्षकास्त्वमप्यवा पृच्छस्व रे किं न वा ।

ये क्रीणंति मदेकचारुगुलिकां भास्वत्कर्मद्राशतैः ॥ ३७ ॥

५२ तपनीयं-सुवर्णं. ५३ भद्रा तिथिविशेषा (द्वितीया, सप्तमी, द्वादशी) ५४ सुवर्णं=
शोभनीयं रागो यस्य तत्. ५५ विकाराः=कटकण्डमुकुटाद्यलंकाराः ५६ दुरितवती-पापि-
णी. ५७ कार्तस्वरं=सुवर्णं. ५८ मुंधा-व्यर्थ. ५९ क्लंगसि=जन्वते. ६० सुधा=अमृतं चूर्णं
वा. ६१ मुद्रांशः=रूपकभावः.

किंच कांचन विलोकयसि त्वं सोदरानेह निजान् रजतादीन् ।

किं न पश्यसि मदीयसपक्षान्वजविद्रुमहरिन्मणिमुख्यान् ॥ ३८ ॥

सुवर्ण- (रजताभिमुखमवलोक्याक्षिपक्ष्म चालयति) ततः क्रोधाविष्टं रजत-
अहो महाराजसभासदा लोकाः कयमियं मुक्ताख्या कुलटा भवतामग्रे सद्बृत्तस्यास्म-
त्कुलावतसस्य सुवर्णस्य निंदां विदधातीति तान्म निवार्यते भवद्भिः । यतः

न केवलं यो भवतां विभाषते ।

शृणोति तस्मादपि यः स पापभागिति ॥ अन्यच्च

दूरे तिष्ठतु कांचनं मम पुरः कथं तु मुक्ता पुनः ।

के वा हीरहरिमौणिप्रभृतयः पापाणभेदा भमी ।

यत्राहं निवसामि तत्र सद्ने मुक्ता विमुक्ताः सदा ॥

सीदंति प्रायेतास्तथा कति कति ख्याता मणीनां गणाः ॥ ३९ ॥

किंच

पच्छस्त्रास्त्रबलेन हस्ततल्गा सर्वपि रत्नप्रसू- ।

स्तश्चास्मर्धैरमानुजेन गुणिनामग्रयेण लोहेन वा ॥

किं मुक्तादिषु सायमस्ति किमपीहापीह कस्यापि वा ।

पट्टीरप्रवरक्षभापतिफरमाग्रे सदा मोदते ॥ ४० ॥

(तदिदं दुर्वर्णवचनमाकर्ण्य विवर्णा सती हीरकमुखमवलोकयती सावेशी)

मुक्ता-स्वीयानुच्चारयति

हे हीरकस्फटिकविद्रुमपद्मरागा गारुत्मतप्रयितमारकतप्रभूताः ।

गोमेदनीलमणिभद्रमुखा भवंतो दुर्वर्णदुर्वचनयत्र कथं सहते ॥ ४१ ॥

हीरकः-भो भो भगवति मुक्ते पश्य ।

एतेषु धातुषु गुणैर्गणयामि पश्य स्वर्णं न दुर्मुखमिदं किमपीह मन्ये ॥

ताम्रादिसीसविषये पुनर्येवद्विरंगापसश्च कुरुते न मुखे विना कः ॥ ४२ ॥

तर्हि अर्येव दुर्वर्णवाचिनो मुखैरस्य रजतस्य स्वयमेव मुखभङ्गो भाष्यति । यतः

न गणस्याग्रतो गच्छेत् सिद्धे कार्ये समं फलं ॥

यदि कार्यविपत्तिः^{११} स्यान्मुखरस्तत्र हन्यते ॥ ४३ ॥

अन्यच्च

अरे मुखर दुर्मुख प्रायेतभूरिदोषाकर ।

तया सह कयापि ते रजतं किनु लग्नाकरी ॥

६२ कुलटा-वैश्या. ६३ कुलावतसस्य-कुलमूषणस्य. ६४ विदधाति-करोति. ६५ हरिन्मणिः-हृदनीलमणिः. ६६ रत्नप्रसू-पृष्ठी. ६७ चरमः-अंतिमः. ६८ क्षमायति-राजा. ६९ मोदते-हर्षं प्राप्नोति. ७० दुर्वर्ण-रजतं ७१ मुखरः-वाचाटः पक्षे प्रपातो मुखे वा. ७२ विपत्तिः-हानिः. ७३ भूरिदोषाकरः-अनेकदोषस्तोत्रः.

प्रमत्तगजकुम्भमित्सकलशूरधराग्रणोः ।

करोति सह फेरेणा किमपि हुंकारं केसरी ॥ ४४ ॥

मुक्ते देवि विचारय त्वमखिलान् धातुनिमान् सर्वतः ।

किं कस्यापि च योग्यतास्ति मणिना केनापि सार्धं सता ॥

एकेनापि हि केनचित् सुमीणना मुद्राः सहस्रश्रिका ।

जायते कनकस्य तत्र गणना रीप्यस्य का वा पुनः ॥ ४५ ॥

रजतं—(सोपहासं) भो स्वामिन् सुवर्णं समाकर्णितं भवतात्पद्मैस्तरस्य प्रागल्भ्यं ।
अहो स्वामिन् पुरास्माभिरवगतनामेयं मुक्तैव ज्ञानमुक्तेति । इतः सर्वेऽपि तादृशा एव ते

सुवर्णं—भो रजत उचितमेवेदं शीलं शीलैर्ना ।

रजतं—(हारकाभिमुखमवलोक्य सक्रोधं) अरे रे प्रस्तर प्रस्तर कयं नो
दुर्मुखमुखरदुर्वर्णमित्याद्य त्वं ।

नाम्ना दुरादिभावेन दुर्मुखो मुखरो यदि ।

तदा भगवती दुर्गा रमापि किमु तादृशी ॥ ४६ ॥

नूनमेवं प्रयदतु चिन्तुमुखर एव ते ।

द्विष्यैर्भगवती यं निदासि त्वं कयं पुनः ॥ ४७ ॥

रे पञ्च गर्नसि मुधा नत कोऽपि पुष्पान् जानाति जातिगुणतत्त्वविवेकतो ॥ ॥

आराजगोपैर्मखिलाः खलु धातुवर्गं जानाति देवपितृमानुषकर्मयोग्यं ॥ ४८ ॥

महद्वैषम्यं नो भवति भवता चापि यदहो ।

खिना हेमनो योगं न खलु सुंषमा कापि भवता ॥

ऋते रत्नैः शोभानिचयलुलिताः संति भुवि नः ।

कियतोऽलंकाराः कति कति च पात्राणि धनिनाम् ॥ ४९ ॥

हे हे हीरक माननेकविविधालंकाररक्तकरणं ।

दारिद्र्यकनिवारणं यदि न वा जानाति किं तावता ॥

गंधाधरितदिङ्मुखावनिमिलब्ध्मृङ्गालेभिर्ललितं ।

पश्यं वेति न हर्दुरो यदि तदा पद्मस्य किं ह्ययते ॥ ५० ॥

सुवर्णं—भो भो कस्य कैलधीत किमेतैः पाषाणैः सह कलहेनास्माकमेपां च
सारासारविचारं रत्नाधिराजवल्लभ एव-कारिष्यतीति तच्चरणसमीपमुपगच्छामः ।

मुक्ता—(तदेच्छुत्वा सहर्षं) साधु सुवर्णं संमतमेतदस्माकं । ततः सर्वेऽपि ।

क्षितिपालमुपगम्य स्वस्वविशेषमावेदयन्तो विज्ञापयन्ति ।

७४ कुम्भः=गोदस्थलं. ७५ फेरुः=जंघुकः. ७६ प्रस्तरः=पाषाणः (फतर). ७७ शिला
=पाषाणः. ७८ द्विष्यन् भगवती=सुवर्ण. ७९ आराजगोपम्=राजापासुनं रक्षापथं इति
महाराष्ट्रभाषायाम्. ८० सुषमा=शीमा. ८१ हर्दुरा=मंहुकाः. ८२ कलधीतं=रजतं.

राजाधिराजं बलभद्रं समस्तवस्तुतत्त्वज्ञं ते निकटमत्र समागताः स्मः ।

तन्नो विचारय विशेषमशेषमीश सभ्यैः समं सुमतिभिः समतासमेतम् ॥ ५१ ॥

उक्तं च

ध्यवहारं नृपः पश्येद्विद्वद्भिर्ब्राह्मणैः सह ।

धर्मशास्त्रानुसारेण क्रोधलोभादिवर्जितः ॥ ५२ ॥ इति ॥

राजा- (तदावेदितमाकर्ष्य सस्मेर^{८१})

हे हे सुवर्णं रजताम्रकं नीलं वर्णं । लोहारकूटं कलहं कुरुतात्र कस्मात् ॥

पश्यामि नैव कलहस्य हि बीजं यत्र । नापि प्रयोजनममुर्ध्वं विलोकयामि ॥ ५३ ॥

सुवर्णं-महारान सत्यमेव हि बीजप्रयोजनाभ्यां विना किञ्चिदस्तीति ।

शक्यते न मया सोढुं समता मुक्तयानया ।

समासूनुना साम्यं सहते किमु केसरी ॥ ५४ ॥

राजा-(पुनः सस्मेरं) भो सुवर्णारक्तसभायामभिमानमपहाय मिलित्वैव स्थीयतां

यतः

सर्वेऽपि गर्वमपहाय सवैरमत्र तिष्ठन्ति पश्य समवेत्य परस्परं ।

संयत्र केचन समा विषमाश्च कोचित् किं कोऽपि केन कुरुते कलहं कदापि ॥ ५५ ॥

सुवर्णं-(राजाभिमुखमवलोक्य) यदादिशति देव इत्युक्त्वा तूर्ण्यौ ।

राजा- एवं सुवर्णं संबोध्य मुक्तादीन् संबोधयति ।

मुक्ते विद्रुम हीरक स्फटिक भो गोमेद गारुत्मत ।

भो वैदूर्यक नील भो मरकत श्रोपचारामुना ॥

यूयं किं कुरुतात्र धातुपतिना स्वर्णेन वैरं यूया ।

येनास्मिन् मिलनं व्यधापि भवतां तेनोचितं नैव तत् ॥ ५६ ॥

किञ्च

युष्माकं मादृशी कांतिः काञ्चनेन सहामुना ।

नान्यथा तादृशी तेन मिलित्वैवास्यतामिति ॥ ५७ ॥

हीरकः-(स्वमनसि विचार्य) भो भो भगवति मुक्ते यदुक्तं सकलार्थतत्त्वविदा

महाराजेन । यतः

उपकर्तारिणा सांघिर्न मित्रेणापकारिणा ।

उपकारापकारी हि लक्ष्यं लक्षणमेतयोः ॥ ५८ ॥

उपकारस्त्वयास्माकं काञ्चनेन महान् कृतः

८१ स्मेरं=रूपद्रास्यं. ८४ नामं=नीलं. ८५ वर्णं=पु (कपील).

८६ आरकूटः=पिस्तलः. ८७ बीजं=कारणं. ८८ अमुष्य=कलहस्य.

पतस्तद्दूरवासिनोऽस्थानानीय परमपवित्रकर्मणीपमूर्तभगवच्चरणस्थानददानमानसं-
तोषितभूरिभूषुरपवरस्य विविधविशाचनुरमर्चुरण्डितमंडलीमंडितसभापदपस्य निज
कीर्तिकौमुदीमोदितजगत्पद्मस्य क्षितिपालकचूडामणिश्रीणिनीराजितोपात्तपादद्वयभोन-
किर्मारितवर्णपीठस्थास्य महाराजस्य दर्शनं कारितं । किंच ।

उपजीव्यविरोधेन न कुतश्चिदलं स्थितिः ।

पश्येधनविरोधेन दहनस्य कुतः स्थितिः ॥ ५९ ॥

तस्मात्साधूक्तं महाराजेन मिलित्वैवास्त्यतामिति ।

सर्वार्कपारपारस्थितमापि विविधं वस्तुर्भातं समस्तं ।

इतस्तं यत्पादपीठं क्षितितलममलं सर्वदालं करोति ॥

योऽपि भूचक्रवर्ती जगदखिलमहावीरधीराग्रवर्ती ।

प्राज्यं राज्यं विधत्तां नृपतिकुलमणिः साहिवाहादुरेंद्रः ॥ ६० ॥

इयं श्रीनगरी यस्य श्रीमहेशमनीषिणः ।

निर्मितः शर्मनिर्मातुर्निर्मत्सरमनीषिणा ॥ ६१ ॥

इति सुवर्णमुक्तासंवादः समाप्तः

विठ्ठलश्रवणाकृता शिवगीतिमाला.

गीतिवृत्तं.

कटिलम्बितकरिकुतै कुटिलं शशिशालकं शिरसि दधतम् ।

अटिलं ज्वलन्निभूपितनिटिलं परमेश्वरं हृदालम्बे ॥ १ ॥

शारदशशाङ्ककचिरे नारदमुखमैनिगीतगुणनिकरे ।

मारदहनचतुरे मम पादचलमपि मनश्चिरं रमते ॥ २ ॥

चञ्चलश्चिदरोचिश्चमचारुचचे विविचरचरिताय ।

चण्डीश्वराय सुचिरे सञ्चिन्तय चित्तं चन्द्रचूडाय ॥ ३ ॥

आरोहति चित्रपदं चित्तमपर्णान्वितोष्णं स्थाणुः ।

भयतापतप्तपुष्पां दलयति दाहं गतोपि दृष्टिपथम् ॥ ४ ॥

शम्भो मनुष्यधर्मा प्रेमाख्यसुधारसस्य पात्रं ते ।

आस्तां नत त्रिलोचन किमहं न भवान्यपाङ्गवपयोऽपि ॥ ५ ॥

अहमपि किं च कुबेरः किन्नरराजा उभौ हि तत्रैकः ।

मित्रं न परो दासो ननु युक्तं विपमलोचनस्यैतत् ॥ ६ ॥

८९ कमनीयं=सुदूरं. ९० मसुरा=ब्राह्मणः. ९१ प्रचुरं=विपुलं. १२ अक्षुपाः=सागरः.

९१ वस्तुजात-वस्तुसमूहः.

योगो दिगम्बरस्याकिञ्चित्कर इति विभो कथं वाच्यम् ।
ननु राजराजपदवीमारोहति येन गुह्यकेशोऽपि ॥ ७ ॥
किं भिक्षुणा प्रदेयं दिगम्बरेणेति वञ्चनां न कुरु ।
न हि भूतिमन्तमन्यं भवतः सुरमण्डलेषु पश्यामि ॥ ८ ॥
लिखितं हि यत् कपाले नरस्य धात्रा तदन्यथा नैव ।
इति वदसि चेद् दयाब्धे प्रापः पश्यामि तत् तवैव करे ॥ ९ ॥
तव कालकूटकाटवपरिषहणे पाठवं तदा मन्ये ।
दारिद्र्याख्यं पास्यसि सुमनस्तापं यदा भवाब्धिभवम् ॥ १० ॥
आस्तां किं दारिद्र्ये शक्तिः स्मरदाहदक्षनयनाग्नेः ।
हन्त ज्ञातं ज्ञातं पीडयितुं को भवाश्रितं शक्तः ॥ ११ ॥
दोषाकरं तु विभूषे किमेनेन विभो यदर्ध एवासी ।
पूर्णं मां यदि विभूयास्तत् ते स्यात् प्रीढता प्रभावस्य ॥ १२ ॥
वपुषि वहसि भोः क्षम्यो त्वं हि भुजङ्गान् विभूषणत्वेन ।
शिरसि तु गुरुदाररतं किमहं चरणेऽपि दुःखो जातः ॥ १३ ॥
उचितं विभूषि वपुषि द्विजिह्वराष्ट्रान् प्रभो रूपासिन्धो ।
सोऽहं न वायवेत्यं पञ्चमुख विचारयाखिलं विश्वम् ॥ १४ ॥
विषकण्ठस्य तव शिव प्रभवन्त्याशीविषाः प्रिया इति चेत् ।
आस्ते ममापि वदने किञ्चिद्विच्छ्रवणमेव मरणपरम् ॥ १५ ॥
दिशतु रमेशः कामान् जातं किं नाम कामजनकः सः ।
भव भवति भवति चित्रं हन्ता कामस्य कामदो यस्मात् ॥ १६ ॥
भवसागरभवविषये विश्वमिदं तापमेति तत् सुखम् ।
अधिकं यशो भविष्यति विषादपि यतो अमी विषयाः ॥ १७ ॥
मम नैव सौख्यलिप्ता देह्यापदमेव किन्त्वपूर्वां ताम् ।
अवलोक्य यत्प्रभावं प्रभवतु सर्वं सतिस्मये विश्वम् ॥ १८ ॥
प्रवदन्तु नाम सन्तो भूतपतिं त्वां परं मुधा मन्ये ।
मन्त्ररहितमपि मलिनं स्मशानवास्यापि यतो न मां प्रससे ॥ १९ ॥
अपि सर्वभूतिसदनं वज्रयसे भिक्षुचिन्हतो विश्वम् ।
त्वामिह मुधा किमु बुधा उदाहरन्ते शिवाभिधान इति ॥ २० ॥
शिवसम्प्राप्तिः पुण्यैर्विना न हीन्यनुभवो ममायातः ।
यस्मात् पुण्यजननेशे सख्यमुधारसपरिहृतोऽसि शिव ॥ २१ ॥
दोषाकरः कलहन्त्यापि कुटिलः शिरसा द्विजेश्वरो वन्द्यः ।
इति शिष्यपणोव जनं वृषमाण्डस्य युक्तमेवेदम् ॥ २२ ॥

नितकीनाश महेश स्मरनाश स्फटिकसङ्घसङ्काश ।
शान्तः सन्नपि चित्रं ख्यातो भुवनत्रयेपि त्वमुग्र इति ॥ १३ ॥
द्विजरानशेखरः सन्नपि वृषमारोहासि प्रभो नित्यम् ।
प्रापश्चित्तविरहितस्थितिरपि विमलोऽसि तन्महैश्वर्यम् ॥ १४ ॥
आद्यो वर्णश्चोष्मा सन्नपि तापं निहन्ति किञ्चान्यः ।
अन्तस्थात्मापि बहिर्दृशमिति शिव कापि तेऽभिधाशक्तिः ॥ १५ ॥
भव तव नवनवमोदप्रदमिदमक्षरयुगं हि भवनाम्नः ।
अप्यर्गदं पयर्गगमन्तस्थस्मकमनन्ततादापि ॥ १६ ॥
भो भव भणति भवान् यदि सततं मां सौम्य चिन्तयेति वचः ।
भवचिन्तन एवेति सदा मम मानसमीश भवति सोल्लासम् ॥ १७ ॥
रक्षयसि चेद्वच इति मां कुरु चेतश्चञ्चलं रामाधिपरम् ।
स्मरहर निरन्तरं मे यानसमेतत् समाधिपरमेव ॥ १८ ॥
यदसि यदि विभो हित्वा निःसारं सर्वमेतदथ सम्पक् ।
सारं चिन्तय चेत्यं तमेव सञ्चिन्तयाम्यहं सततम् ॥ १९ ॥
अयमनलमाश्रयो ममेति स्थापितः स्वनयनान्तः ।
भवदाश्रयेच्छुरपि न त्रिनयन सङ्कापि किमीक्षणीयोहम् ॥ २० ॥
मृतभूमिर्वसतिस्तव मृतमस्तकमालिकापि तव कण्ठे ।
मृतभस्मनैव चर्चनममृताशनमेकमेव कुत एतत् ॥ २१ ॥
निटिले विनायकस्तव विनायको हृदि तवाङ्कयोऽभयोः ।
कृत्या मां कविनायकमहृद्ग्री कुर्याः समेन शोभेयाः ॥ २२ ॥
शिरसि बहसि जडरूपां गङ्गां चरणेऽपि नो मदीयमितिम् ।
सा स्वर्णदी नताढ्या भोगवती चेति चेत् तथैवैषा ॥ २३ ॥
रागश्चेत् त्वयि निहितस्त्वं तु विरागं वदसि चेत् तस्मिन् ।
परमेश्वरस्य मनसि त्रपाङ्कुरः कपमिवापि नोदेति ॥ २४ ॥
अज्ञप्रसिद्धमीश स्वप्रत्ययमात्रमत्र मयि धेहि ।
विश्रवणोऽहं स्तुत्यं ततश्च सख्यं मया भवेन्मुख्यम् ॥ २५ ॥
रविनन्दनं जिगीषुर्नरः प्रसादस्य पात्रमभवत् ते ।
मदनयदहं दयाव्ये सम्प्रति न तया भवान्यहो दिष्टम् ॥ २६ ॥
आखण्डलादिपाण्डितमण्डलमण्डन उदण्डमुण्डगलः ।
कुण्डलिकुण्डलमण्डितगण्डतलोऽलण्डमवतु चण्डीशः ॥ २७ ॥
कालिकालइत् कलिलसत्कीर्तिकुसुमकूट केशवप्रेष्ठ ।
कैवल्यदानकोविद की लब्धे कं ब्रजाप्यहं रङ्गः ॥ २८ ॥

गरलादः प्रियगानो गिरिशो गीर्वाणगुरुरयो गूढः ।
 गेयो मुनिभिरसङ्गैर्गोपो गौरोऽवताद् विधृतगङ्गाः ॥ ३९ ॥
 विजयाज्ञाने नयनमितराजीवं मञ्जुतरजटामूढम् ।
 जेतृ च जैवातृकधृत् तेजोऽब्जैकोद्ध्वं निहन्तु रुजः ॥ ४० ॥
 कल्पलतासुदृढतरालिङ्गितकायः परिस्फुरत्सुमनमनाः ।
 द्विजगणसन्तोषपदं कैलासे भाति कोपि कल्पतरुः ॥ ४१ ॥
 प्रियपिपलं हि रजसा क्रीडन्तं चित्तमत्तमातङ्गम् ।
 हन्तुं पञ्चास्यं श्रय रिङ्गन्तं वृङ्गशैलशैलमे ॥ ४२ ॥
 दुःसहस्रभयतापप्रतपज्जनसौख्यदायकच्छायः ।
 कैलासशैलशिखरे चिरन्तनतरो विभाति कोपि जटी ॥ ४३ ॥
 भोः शम्भो शिव शङ्कर शशिशेखर शैलनाथ शितिकण्ठ ।
 शुद्धस्वरूप झूलिम् शिवदायक शर्व शमय मम शमलम् ॥ ४४ ॥
 सुखसदनं शुभवदनं नितमदनं कुन्दकाग्रसमरवनम् ।
 अघहरणं भयतरणं भुजगाभरणं नमामि सुरशरणम् ॥ ४५ ॥
 दीषाकरः प्रदोषः शैलूषो विपमिमे हि सोष्माणः ।
 प्रेष्टास्तवेति यातो हैमवतीनाय किन्निषोष्येयः ॥ ४६ ॥
 शाण्डिल्यकुलभवोऽहं राग्यपि भवतः पदाम्बुजे पतितः ।
 भवतु प्रियो यतोऽहं शाण्डिल्यकुलस्यपल्लवो भवति ॥ ४७ ॥
 ब्रालस्य वाग्विलासं श्रोतुं प्रप्तं यदि श्रवः शम्भो ।
 एतावता न हीनं परमाधिकं तेन तद्भवेज्जगति ॥ ४८ ॥
 अगुणं वा सगुणं वा मल्लपनं कथमपीह विश्वगुरोः ।
 प्रभवेत् प्रियमेव महादेवकुमारो यतोऽस्मि भोः शम्भो ॥ ४९ ॥
 आर्याया अपि गीतिर्विच्छित्तिविशेषशालिनी यस्मात् ।
 तत्प्रियमेति पदयोर्मपार्पिता गिरिशगीतिमालेपम् ॥ ५० ॥
 इति पन्तविट्टलेन निर्मिता शिवगीतिमाला समाप्ता ।

विठोवाजण्णाकृतः—कटावः

मुक्ताफल-परिकलितोत्तम-परिष्कृत-पार्श्वमयलविकस्वर-रत्न विकसितं पुष्पपद्मोद-
 दसहस्रभारकरकरमदतस्करकार्तस्वरमयभास्वरमुकुटं संविभ्राणं ॥ १ ॥
 भोश्चेतः सीतारमणं चितय सगुणं प्रभुमतिकरुणं दीनोद्धरणं त्रिजगच्छरणं । भो-
 श्चेतः ० ॥ प्रवपदं ॥ जलदश्यामलं कुटिलकुंतलं केशरमृगमदतिलकितभालं
 रत्नकुण्डलं विमलकपोलं श्रवणसीमधंचारिसराविजं प्रपन्ननयनं तिलकुण्डलोपम

रुचिरनासिकं शारदयांदिरसुंदरयदनं कुंदांकुररदनं मंदारमितपीयूषलहरिका-
 धवलितविद्रुमशकलाल्युत्तमराक्तिमविवाधरवरचुनुकं रेखात्रितयमनोहरकंठं कीरुभ
 नायकमुक्ताफलमयहाराभरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ २ ॥ अलक्ष्यजत्रुं वैदेहीघन
 पीनपयोधरकुंकुमपांकिलहृदयकपाटं स्वर्णतंतुघनभरितप्रातिसरीयशाटं चाशीकर
 मययज्ञसूत्रसत्प्रभामेदुरं त्रिवलिभंगुरं गभीरनाभीविवरसुंदरं शतकोटिब्रह्मांड
 मंदिरं तनुरोमालिचमत्कृतिरुचिरं दधानमुदरं मंजुलगुंजारवयुवपट्टपदपुंजपंज-
 रायिततनुधुसृणांगारागपिजरकल्पद्रुमनवकुसुमतुलसिकातरुणमंजरीपदाग्रचुंबकलंबल
 छुनिकुरंबकसंभवदंबरसंभरणक्षमडंबरमधुरपरिमलोद्गाराविहरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ३ ॥
 पीनस्कंधाजानुदीर्घकनकांगदतोडरकटकविराजितकुंकुमभृगमदगर्भितचंदनकर्दमचर्चि
 तभुजगसुभगभुजमभिनवतामरसप्रभकरतलपंगुलीपपरिकालितललितसरलागुलिमिंदुद्यु-
 तिहरनखरं वामे दधत्तं जरठकमठवरपृष्ठकठोरं घोरतरासुरकृतांतदंडं वरकोदंडं दक्षे
 बाणं राक्षसलक्षप्राणप्रहरणं विद्वहृदन्नाणवितरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ४ ॥ मंजुलशिज-
 क्षुद्रघटिकाराजिविराजितमीणमयशृंगललसत्कटितटं पुरटघटितपटवासुवासितपीतपटं
 विपुलोरुद्वितयं मांसलतरजानुजंघमजरं रत्नतोडरं मंजु मंजु शिजाननूपुरं फुल्लहल-
 कारुणध्वजांबुजयजांकुशालांछनाह्वमृदुतलवृत्तोत्तुंगसुधाकरसोदरनखरचंद्रिकाध्वस्तम-
 हत्तमहदयांतमसननकनेदिनीकोमलतरकरकमलकिसलयत्वंतविलक्षणनवप्रदविधनाय-
 मौल्यलंकरणदुश्चरणसंभवश्रमणहरणभवतरणकरणमुखवितरणानिपुणक्षणस्मरण सद्रक्ष-
 णशोभनलक्षणचरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ५ ॥ सीतालक्ष्मणभरतविभीषणशत्रुघ्नाग-
 दसुगलजांबवत्पनसहनूमद्रवाक्षगजनलनीलसुपेणाद्विविदमैशशरभश्रीनारदसनकसनंदन-
 सनकुमारसनातनशौनकवसिष्ठगीतमवामदेववाल्मीकपराशरभद्राजजाबालिअसागसपपु-
 रंदरपावकपितृपतिनिर्ऋतिवरुणपवनद्रविणेश्वरशंभुमहानंतपक्षरक्षोक्षेणचारणगुह्यकप-
 क्षगार्किनरविदाधररभासैः कृतपरिचरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ६ ॥ केशव माधव
 नारायण वामन विष्णो लक्ष्मीधर दामोदर सीतावल्लभ सरासिजलोचन सर्वजनेश्वर
 सर्वोत्तम सर्वार्थपामिश्रठरपूतीरविहारिन् स्वामिन् हे कौसल्यानंदविवर्धन दुर्जनमर्दन
 राम जनार्दन कार्मुकपाणे करुणांसिधो राम राम जय राम रघूत्तम मूढेऽस्मिन् पाये-
 करुणां कुरु कुरु घोरतरे संसारसागरे लीनं दीनं बुद्धिविहीनं तमुद्धारोद्धर एवं नि-
 गदत्करुणं करुणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ७ ॥ यः शिव इति शैवागमगदितो जैनेरहंति-
 ति संप्रोक्तो बुद्धिर्बुद्ध इति व्याख्यातः कर्मत्येवं मोमासायां कर्तव्येवं तर्के भणितः सत्यं ज्ञा-
 नमनंतं ब्रह्माचलमव्ययमप्रमेयममलं निन्यं शुद्धं बुद्धं शाश्वतमव्याहतमार्द्यताविरहितं नि-
 त्यानंदं परमं पदमिति सर्वोसामुपनिषदां योऽयं स श्रीरामः सीतापातिरिति मत्वा तं प्रत्येवा-
 त्मानं सर्वस्वेन निवेदय वंदय लोकय वर्णय कर्णय अर्चय चर्चय तर्पय सर्वय सततं
 साध्यसाधु वा कृतं समर्पय निर्वाणसमयपरमसंति श्रीरामतापनीयोपनिषदमनुशीलय

निपुणं॥ भोश्चेतः० ॥ ८ ॥ किं चापल्यं कलयसि विषयाननुभवितुं सुखलेशाभासान्
 त्यागान् रौरवादिनारकगतिहेतूनिमान् संत्यज्य भातरमिव परकीयान् दारानवेलकामि-
 व परकीयधनं हलाहलमिव परापवादं पारुष्यं चानृतमपि परिहर कामादारिद्र्यवर्गं
 निर्मूलं जाहि वत सखि चेतो बहुविधपापवशादुच्चावचयोनिषु बहुशो भ्रामं भ्रामं
 देवादास्मिन् भारतवर्षे मानुषयोनिः पौरुषदेहश्चेद्रियपटुता सत्येतावति नित्यानन्दे
 करुणासिंघावर्त्मश्रद्धामत्सीतानाये विमुखो भूत्वा शिव शिव किं रे पुत्र कलत्रोदर
 श्ररणायै वित्तिचित्तभूमत्तभूषपरिचर्योरसिको भ्रमसि दिशि विदिशि किंच
 निश्चितं नित्योहं निर्विकल्पकोहं शुद्धोहं ब्रह्मास्मि केवलं इत्यमृतोपमसद्भावना र-
 हितः स्वहितच्छेदकुठारघोरं कलयसि बलवान् कुलवान् धनसंपन्नः सुभगस्तरुणो विद्वां-
 श्वतुरोऽहमेव नान्यः कश्चिन्मत्सदृशो लोकेस्मिन्नेवं निर्भस्तुर्भावनमयगर्वपर्वताख्ण्डा
 मूढो निपतं निरये निपतेस्तस्माद् रे रे घ्रातश्चेतस्त्वरितं साधुसंगमंगीकुरु कुशलं
 त्यज त्यज त्वं दुरंतचित्तनं पुरातनसद्यस्तनमुपपाहि शान्तं राममनंतं संप्रा-
 सोयं हंत संततं पंतविह्वलस्त्वामपि शरणं ॥ भोश्चेतः० ॥ ९ ॥

संपूर्णः

गंगाधरकृतं विलासगुच्छकाव्यम् .

श्रीदक्षिणामूर्तिमशेषविद्यादातारमीशं प्रणिपत्य साध्वम् ।
 श्रीविश्वनाथं च गुरुं दयालुं करोमि काव्यं सुविलासगुच्छम् ॥ १ ॥
 कश्चिद् युवा कामशराभिविद्धो विलोलनेत्रां तरुणीं समीक्ष्य ।
 वसन्तकाले बहुयुक्तिपुक्तां गामब्रवीतां विलसद्विलासाम् ॥ २ ॥
 अपि मानिनि पंकजानने सुकुमारंगि विलोललोचने ।
 अतुलं विदधासि कौतुकं सुचललोचनविस्फुरत्कटाक्षैः ॥ ३ ॥
 अपि कोमललोचनेऽप्यले विलसद्गौरदुकूलशोभिते ।
 कुसुमैरुपशोभितानमून् बहुवृक्षानवलोक्य प्रिये ॥ ४ ॥
 अग्रं रसालो बहुमञ्जरीभिः सुगंधिताभिः परिपूरयन् वै ।
 दिशः सदा सर्वजनाभिरामस्तथापि दुःखं प्रददाति ममम् ॥ ५ ॥
 प्रिये मञ्जुले मंजुलां गां ब्रवीति प्रियां कोकिलां कोकिलोऽयं श्रुणु त्वम् ।
 रसाले सुखं मञ्जरीगन्धतुष्टः सदा रंतुकामः प्रियां चुम्बतीह ॥ ६ ॥
 हे कोकिल त्वं बहुदुःखकर्ता वाण्या सदा मंजुलया नराणाम् ।
 प्रियाविद्योगेन सुदुःखितांवां गच्छ द्वितीयाग्रमहोरुहं त्वम् ॥ ७ ॥

विलोलचोलसंयुते विशिष्टभूषणान्विते ।

विचित्रवस्त्रभूषिते पलाशिन विलोक्य ॥

अशोकमन्वरं गतं चलसुपदिसंयुतम् ।

सदाचलपलाशया सुवीरुधा स्वलंकृतम् ॥ ८ ॥

सखि विलोकय कीरमगुं हुमे दधतमंजनपूर्णविलोचने ।

सुपरिपक्वमशोकफलं मुखे स्ववनिताविरहादतिदुःखिते ॥ ९ ॥

अयि पद्मपलाशलोचने मुदुलापांगि मुबन्धुरस्तनि ।

रटदच्छमपूरशोभितं वकुलं पुष्पयुतं विलोकय ॥ १० ॥

अयं वकुलपादपः कुसुममालतीसंयुतः । करोति मदनज्वरं विरहियोपितां संततम् ॥

तथापि मयि दुःखिते सुखकरो भवत्येष वै । चिरंतनसुसंगमात्तत्र श्रोतवक्त्रे सखि ॥ ११ ॥

अयं मयूरी वदति प्रियां प्राप्ते प्रसूदतास्पकलां स्वलंकृताम् ।

अयि प्रिये सुन्दरे देहि चुम्बनं पदे पदे प्रसखलितो भवत्यसी ॥ १२ ॥

अयं नीपो वृक्षः परिमलभरालंकृतवनः ।

क्षणद्विगद्भृंगस्तस्वरवरिष्ठो विजयते ॥

तथाप्येको दोषरहितः खलु सदा स्वीयकुसुमैः ।

परेषां हृदपक्षे वितरति सुदुःखं विरहिणाम् ॥ १३ ॥

अयं चंदनो बंदनीयः सदैव प्रियां मल्लिकां सर्ववल्लीवरिष्ठाम् ।

वदत्यब्जनेत्रे सदा पुष्पहासैः सुदुःखं करोषि प्रिये तेन योग्यम् ॥ १४ ॥

अयि चंदनचार्चितांगके विलस्रकोमलहास्यसंयुते ।

नवचंपकवृक्षपुष्पकैः शयनं कर्तुमिहार्हसि प्रिये ॥ १५ ॥

अयि कन्दुकवर्तुलरतनि सखि कुंजे नितरां मया सह ।

शुककैकिलसारिकाञ्जनौ प्रभवत्यत्र निहर्तुमर्हसि ॥ १६ ॥

इति तस्य वचो बहु मंजुलकं श्रवणे विनिधाय हितं परमम् ।

अवदन्मिमंजुलया सुगिरां परिनम्रमुखी बहु सम्पदिदम् ॥ १७ ॥

अतनुज्वरपीडितास्मि तन्वीं बहु रम्यं च वनं मनोरमम् ।

प्रिय नाय तवास्मि वदतु मा इह कार्यं बहु संमतं भवेत् ॥ १८ ॥

इत्युक्त्वा सपदि हितं प्रिया नवीना मंजाता बहुमदखेदसंयुता च ।

आलिंग्य प्रियकरमम्बुजाक्षियुक्ता अभोजप्रविरचिते च मंचकेऽस्मिन् ॥ १९ ॥

इत्थं तस्मिन्वने रम्ये विहृत्य च यथेप्सितम् ।

तौ दम्पती पुनः स्वीयं सदनं समुपागता ॥ २० ॥

इति श्रीविधनाथशिष्यविह्वलसूरिसूनुगंगाधरकविविरचितं विलासगुच्छं काव्यं
संपूर्णम्.

शिवानन्दलहरी.

कलाभ्यां चूडालंकृतशशिकलाभ्यां निजतपः ।
 फलाभ्यां भक्त्येषु प्रकटितफलाभ्यां भवतु ये ॥
 शिवाभ्यामस्तोकत्रिभुवनशिवाभ्यां हृदि पुन- ।
 र्भवाभ्यामानन्दस्फुरदनुभवाभ्यां नतिरियम् ॥ १ ॥
 गलंती शंभो त्वच्चरितसरितः किल्बिषरजो ।
 दलंती धीकुल्यासरणिषु पतंती निजयताम् ॥
 दिशती संसारभ्रमणपरितापोपशमनं ।
 वसंती मञ्चेतोद्दभुवि शिवानन्दलहरी ॥ २ ॥
 प्रपीवेद्यं हृद्यं त्रिपुरहरमाद्यं त्रिनयन ।
 जटामारोदारं चरदुरगहारं मृगधरम् ॥
 महादेवं देवं मयि सद्यभावं पशुपति ।
 चिदालम्बं साध्वं शिष्यमतिविडम्बं हृदि भजे ॥ ३ ॥
 सहस्रं वर्तते जगति विबुधाः क्षुद्रफलदा ।
 न मन्ये स्वप्ने वा तदनुसरणं तत्कृतफलम् ॥
 हरित्रिह्लादीनामपि निकटभाजामसुलभं ।
 चिरं पाचे शंभो हृदि तव पदाभोजभजनम् ॥ ४ ॥
 श्रुतीं शास्त्रे वेदै शकुनकवितागानभणिती ।
 पुराणे मंत्रे वा स्तुतिनटनहास्येष्वचतुरः ॥
 कथं राज्ञां प्रीतिर्भवति मयि कोहं पशुपते ।
 पशुं मां सर्वज्ञ मयितकृपया पालय विभो ॥ ५ ॥
 घटा वा मृत्पिण्डोप्यणुरपि च धूमोदिरचलः ।
 पटो वा तंतुर्वा परिहरति वा धारश्चमनम् ॥
 वृषा कंठस्रोमं वहसि तरसा तर्कवचसा ।
 पदाभोजं शंभोर्मज परमसौख्यं व्रज सुधीः ॥ ६ ॥
 मनस्ते पादाब्जे निवसतु वचस्तोत्रभणिती ।
 करौ चाभ्यर्चयां श्रुतिरपि कथाकर्णनविधौ ॥
 तव ध्याने बुद्धिनिर्यनयुगलं मूर्तिविभवे ।
 परं ग्रंथान् कैर्वा परमशिव जाने बहुमतान् ॥ ७ ॥
 यया बुद्धिः शुक्लौ रजतमिति काचावमनि मणि- ।
 र्जले पेटे क्षीरं भवति मृगतृष्णासु सलिलम् ॥

तथा देवप्राप्त्या भजति भवदन्यं जडजनो ।
 महादेवं तं त्यां मनसि च नमस्त्वां पशुपते ॥ ८ ॥
 गंभारे कांसारे विशति विजने घोरविपिने ।
 विशाले शैले च भ्रमति कुसुमार्यं जडाधिया ॥
 समर्थेकं चेतः सरसिजमुमानांथं भवते ।
 सुखेनैव स्यात्तुं जन इह न जानाति किमहो ॥ ९ ॥
 नरत्वे देवत्वं ननु मनमंगलं महाकता ।
 पशुत्वं कीटत्वं भवतु विहगत्वादिजननम् ॥
 सदा त्रपादाञ्जस्मरणपरमानन्दलहरी ।
 विहारासक्तं चेद्दृढयमिह किं तेन वंपुषा ॥ १० ॥
 बटुर्वा गेही वा यतिरापि जटी वा तादेतरो ।
 नरो वा यः काश्चिद्भवतु भव किं तेन भवति ॥
 यदीयं हृत्पद्मं यदि भवदधीनं पशुपते ।
 तदीयस्त्वं शंभो भवासि भवभारं च बहसि ॥ ११ ॥
 गुहायां वा गेहे बहिरपि वने वाद्रिशिखरे ।
 जले वा बन्धौ वा वसतु वसतेः किं वद फलम् ॥
 यदीयं स्वच्छातःकरणमपि शंभो तव पदे ।
 स्थितं चेदोगोष्ठौ स च परमयोगी स च सुखी ॥ १२ ॥
 असारं संसारं निजभजनदूरे जडतया ।
 भ्रमंतं मां व्यर्थं परमरूपया पातुमुचितम् ॥
 मदन्यः को दीनस्तव कृपणरक्षातिनिपुण- ।
 स्वदम्पः को वा मे त्रिजगतिशरण्यः पशुपते ॥ १३ ॥
 प्रभो त्वं दीनानां खलु परमबंधुः पशुपते ।
 प्रमुष्योऽहं तेषामपि किमुत बंधुस्लग्नयोः ॥
 त्वयैव क्षंतव्याः शिव मदपराधाश्च सकलाः ।
 प्रयत्नात् कर्तव्यं मदवेनमियं बंधुसंराणिः ॥ १४ ॥
 उपेक्षा नो चेत् किं नो हरासि शिवं ध्यानविमुखा ।
 दुराशाभूविषां विधिलिपिमशक्तो यदि भवान् ॥
 शिरस्तद्वधात्रं* भव हर सुवृत्तं पशुपते ।
 कथं वा निर्यत्नात् करनखमुखेनैव लुलितम् ॥ १५ ॥
 विरिचिर्दार्ढ्यायुर्भवतु भवता तद्वराशिर- ।

श्वतुष्कं संरक्ष्यं स खलु भुवि दैन्यं लिखितवान् ॥
 विचारः को ना मां विशदकृपया पाति शिव ते ।
 कटाक्षव्यापारः स्वयमाखिलद्विनिवनपरः ॥ १६ ॥
 फलाद्वा पुण्यानां माये करुणया ना त्वयि विभो ।
 प्रसन्नेपि स्वामिन् भवदमलपादाब्जयुगुलम् ॥
 कदा पश्येयं मां स्पृशयति पुनः संप्रभजुषां ।
 निर्लिपानां श्रेणी निनकनकमाणिव्रयमुकुटैः ॥ १७ ॥
 त्वमेको लोकानां परमफलदो दिव्यपदवी ।
 बहंतस्त्वन्मूलां पुनरापि भजंते हरिमुखाः ॥
 कियद्वा दासिष्यं शिव तव मदाशा च कियती ।
 कदा वा मद्रक्षां बहसि करुणापरितदृशा ॥ १८ ॥
 दुराशाभूयिष्ठे दुरधिपगृहद्वारघटके ।
 दुरंते संसारे दुरितनिलये दुःखजनके ॥
 मदायाधे किं न व्यपनयासे कस्योपकृतये ।
 वदेयं प्रीतिश्चेत्तव शिव कृतार्थाः खलु वयम् ॥ १९ ॥
 सदा मोहाटव्यां चरति पुवतीनां कुचगिरौ ।
 नट्याशाशाखास्वटति चरति स्वैरमभितः ॥
 कपालिन् भिक्षो मे हृदयकपिमत्यंतचपलं ।
 ददं भक्त्या बद्ध्वा शिव भवदधीनं कुरु विभो ॥ २० ॥
 धृतिस्तंभाधारां दृढगुणनिबद्धांसगणनां ।
 विचित्रां पद्माब्धां प्रतिदिवससन्मार्गघटिताम् ॥
 रमरारे मञ्चेतः स्फुटपटकुटीं प्राप्य विशदां ।
 जय स्वामिन् शक्त्या सह शिवगणैः सेवितविभो ॥ २१ ॥
 प्रलोभाद्विरर्याहरणपरतंत्रो धनिगृहे ।
 प्रवेशोद्युक्तः सन् भ्रमति बहुधा तस्करपते ॥
 इमं चेतश्चोरं कयमिह सहे शंकर विभो ।
 तवाधीनं कृत्वा माये निरपराधे कुरु कृपाम् ॥ २२ ॥
 करोमि त्वत्पूनां सपदि सुखदो मे भव विभो ।
 विधित्वं विष्णुत्वं दिशसि खलु तस्याः फलमिति ॥
 पुनश्च त्वां द्रष्टुं दिवि भुवि बहन् पक्षिमृगतां ।
 न दिष्ट्या तत्त्वेदं कयमिह सहे शंकर विभो ॥ २३ ॥
 इदं ते युक्तं वा परमाशेन कारुण्यजलधे ।

गती तिर्यगुपं तव पदशिरोदर्शनधिपा ॥
 हरिन्नृपाणौ तौ दिवि भुवि चरंतौ भ्रम्यतौ ।
 कथं मत्वा स्वामिन् कथय मम वेश्यासि पुरतः ॥ २४ ॥
 कदा वा कैलासे कनकमणिसीधे सहगणि- ।
 र्भसन् शंभोरग्रे स्फुटघटितमूर्ध्नाजलिपुटः ॥
 विभो सांख्य स्वामिन् परमेशिव पाह्वाति निगदन् ।
 विधातॄणां कल्पान् सणमिव विनेय्यामि सुखतः ॥ २५ ॥
 स्तवैर्ब्रह्मादीनां जय जय वचोभिर्नियमिनां ।
 गणानां श्वेलाभिर्मदकलमहोक्षस्य ककुदि ॥
 स्थितं नीलग्रीवं त्रिनयनमुमाश्लिष्टवपुषं ।
 कदा त्वां पश्येयं करधृतमृगं खंडपरछम् ॥ २६ ॥
 कदावाहं दिष्ट्या गिरिश भव भव्याग्निपुगुलं ।
 गृहीत्वा हस्ताभ्यां शिरसि नयने वक्षसि बहन् ॥
 समाश्लिष्याम्याय स्फुटनलजगंधान् परिमलान्- ।
 लभ्यान् ब्रह्मादौर्मुदमनुभविष्यामि हृदये ॥ २७ ॥
 करस्ये हेमाद्री गिरिश निकटस्ये धनपतौ ।
 गृहस्ये स्वर्भूजाभरसुरभिचितामणिगजे ॥
 शिरस्ये शीतशी चरणयुगलस्ये स्थिरशुभे ।
 कमर्थे दास्येहं भवतु भवदर्थं मम मनः ॥ २८ ॥
 सारूप्यं तव पूजने शिव महादेवेति संकीर्तने ।
 सामीप्यं शिव भक्तिधुर्यजनतासगत्यसंभाषणे ॥
 सलोक्यं सचराचरात्मकतनुध्याने भवान्गोपते ।
 सायुज्यं समाधिद्वमत्र भवति स्वामिन् कृतार्थोऽस्त्यहम् ॥ २९ ॥
 तत्पादांबुजमर्चयामि परमं त्वां चितयाम्यन्वहं ।
 तामीशं शरणं व्रजामि वचसा तामेव याचे विभो ॥
 दीप्ता मे दिश चाक्षुषां सकरुणां देवैश्चिरं प्रार्थिता ।
 शंभो लोकगुरो मदीयमनघः सौख्योपदेशं कुरु ॥ ३० ॥
 तत्र धूतविधौ सहस्रकरत्ना पुष्पार्चने विष्णुता ।
 गंधे गंधवहात्मतान्नपचने बर्हिर्मुखाध्यक्षता ॥
 पात्रे काचनगर्भतास्ति मयि चेद्बालेदुचूडामणे ।
 शुश्रूषां करवाणि ते पश्यते स्वामिन् त्रिलोकीगुरो ॥ ३१ ॥
 मालं वासकृदेष देव भक्तः सेवानातिर्वा नुतिः ।

पूजा वा स्मरणं कथाश्रवणमप्यालोकनं यादृशम् ॥

स्वामिन्नास्यिरदेवतानुसरणायासेन किं लभ्यते ।

का वा भुक्तिरितः कुतो भवति चेत् किं प्रार्थनीयं ततः ॥ ३२ ॥

नालं वा परमोपकारकमिदं ह्येकं पशूनां पते ।

दृष्ट्वा कुक्षिगतान् चराचरगणान् बाह्यास्थितान् रक्षितान् ॥

सर्वार्थस्य पलायनौषधमतिज्वालाकरं भीकरं ।

निक्षिप्तं गरलं गलेन गिलितं नोद्धार्षमेव त्वया ॥ ३३ ॥

ज्वालोम्रः सकलामरातिभयदः क्ष्वेलः कथं वा त्वया ।

दृष्टः किं मुकुरोद्धृतः कर्तले किं पक्कजंबूफलम् ॥

जिह्वायां निहिता च सिद्धगुटिका वा कंठदेशे धृतः ।

किं ते नीलमणिर्विभूषणमय शंभो महात्मन् वद ॥ ३४ ॥

किं ब्रूमस्तव साहसं पशुपते कस्यास्ति शंभो भव ।

द्विष्ये चोद्धतमात्मनः स्थितिरियं चान्यैः कथं लभ्यते ॥

भ्रष्टदेवगणं प्रसन्मुनिजनं नश्यत्प्रचालयं ।

पश्यन्निर्भर एक एव विहरस्यानंदसाद्रो भवान् ॥ ३५ ॥

योगो धुरंधरस्य सकलः श्रेयः पदाद्योगिनो ।

दृष्टादृष्टतोपदेशकृतिनो बाह्यातरव्यापिनः ॥

सर्वज्ञस्य दयापरस्य भवतः किं वेदितव्यं मया ।

शंभो त्वं परमांतरंग इति मे चित्ते स्मराम्यन्वहम् ॥ ३६ ॥

भक्तो भक्तिगुणावृते मुदमृतापूर्णे प्रसन्ने मनः ।

कुंभे मां व शिवां त्रिपल्लवयुगं सस्थाप्य संवित्कलं ॥

नीत्वा मंत्रमुदीरयं निजशरीरागारशुद्धिं वहन् ।

पुण्याहं प्रकटीकरोमि सुचिरं कल्याणमापादयन् ॥ ३७ ॥

आम्नापां त्रिपदादरेण सुमनःसंधाः समदध्मनो ।

मंथानं दृढभक्तिरञ्जुसाहितं नीत्वा मायित्वा ततः ॥

सोमं कल्पतरुं सुपर्बसुरभीचितामणिं धीमतां ।

नित्यानंदसुधां निरंतररमासौभाग्यमाप्तन्वते ॥ ३८ ॥

प्राक् पुण्याचलमार्गदर्शितसुधामूर्तिः प्रसन्नः शिवः ।

सोमः सद्गुणसेवितो मृगधरः पूर्णस्तमोमोचकः ॥

चेतःपुष्करलक्षितो भवति चेदानंदपायोनिधिः ।

प्रागल्भ्येन विजृम्भिते सुमनसां वृत्तिस्तदा जायते ॥ ३९ ॥

धर्मो मे चतुरांगेभिः सुचरितं पापं विनाशं गतं ।

शिवानंदलहरी.



कामक्रोधमदादयो विगलिताः कालाः सुखाविष्कृताः ।
 ज्ञानानन्दमहौषधीः सुफलिताः कैवल्यनाये सदा ॥
 रम्ये मानसपुन्दरीकनगरे राज्ञावतंसे स्थिते ॥ ४० ॥
 धीयन्त्रेण वचोघटेण कविता कुल्यानुकूलक्रमा-
 दानीतैश्च सदाशिवस्य चरितोभोराशिदिव्यामूर्तैः ॥
 हृत्केदारपुताः सुभक्तिकलमाः साफल्यमातन्वते ।
 दुर्भिक्षान्मम सेवकस्य भगवन् विश्वेश भीतिः कुतः ॥ ४१ ॥
 पापोत्पातविमोचनाय सुचिरैश्वर्याय मृत्युञ्जय ।
 स्तोत्रध्याननातिप्रदक्षिणसपर्यालोकनाकर्णने ॥
 जिह्वाचित्तिशिरोमिहस्तनयनश्रोत्रैरहं प्रार्थितो ।
 मानाज्ञापय मां निरूपय मुहुर्मेव मामेव च ॥ ४२ ॥
 गोभीर्यं परिखा धृतिर्वहुगुणप्राकार उद्यद्गुण-
 स्तोमश्चासबलं धनैर्द्विगुणा द्वाराणि देहस्थितिः ॥
 विद्या वस्तुसमृद्धिरित्यखिलसामग्री समावेशते ।
 भो विश्वेश्वर सर्वदा मम मनोदुर्गे निरापं कुरु ॥ ४३ ॥
 मा गच्छस्वमितस्ततो गिरिश भो मयेव वासं कुरु ।
 स्वामिन्नादिकिरात मामकमनः कांतारसीमांतरे ॥
 वर्तते बहुशो मृगा मदजुषो मात्सर्यमोहादय-
 स्तान् हत्वा मृगयाविनोदमाचिरादागच्छ संप्राप्स्यसि ॥ ४४ ॥
 करलस्रमृगः करिद्रभंगो घनशार्दूलविविडनेव नंदुः ॥
 गिरिशो विशादाकृतिश्च चेतःकुहरे पंचमुखोस्ति मे कुतो भीः ॥ ४५ ॥
 छंदःशास्त्रिगुणान्विते द्विजवरैः संसेविते शाश्वते ।
 सौख्यपादादिनि भेदभेदिनि सुभाषारैः कलैर्दीपिते ॥
 चेतः पक्षिशिखामणे सज्ज वृषा संसारवन्धैरलं ।
 नित्यं शंकरपादपदायुगले नीडे निवासं कुरु ॥ ४६ ॥
 आकीर्णं नखराजिकातिनिवहैरुद्यत्सुषुप्तैर्भवे-
 राधी* पि च पद्मरागललिते हंसवजिराश्रिते ॥
 नित्यं भक्तिवधूगणैश्च रहसि खेच्छाविहारं कुरु ।
 रित्वा मानसराजहंस गिरिजानायांप्रितीर्धांतरे ॥ ४७ ॥
 शोभुष्यानवसंतसंगीनि हृदयमेऽयनीर्णच्छदाः ।
 हस्तौ भक्तिलताछटाविलसिताः पुष्पप्रवालाश्रिताः ॥

दीप्यते गुणकोरका नयवचः पुष्पाणि सद्वासना ।
 ज्ञानानन्दसुधां मिलिद लहरीसंवेकलाभ्युन्नतिः ॥ ४८ ॥
 नित्यानन्दरसालयं सुरमुनिस्वांतांशुजाताश्रयं ।
 स्वच्छं सद्द्विजसेवितं कलुषदृष्टं सद्वासनाविष्कृतम् ॥
 शंभुध्यानसरोवरं ब्रह्म मनोहंसावतांशुश्रयं ।
 किं क्षुद्राश्रयपल्लवप्रमणसंजातश्रमं प्राप्स्यसि ॥ ४९ ॥
 आनन्दामृतपूरिता हरपदांभोजाल्बालेद्रता ।
 धैर्योपध्रमुपेत्य भक्तिलतिका शारवोपशाखान्विता ॥
 उद्दिग्धमनसकायमानपटलीमाक्राम्य निष्कलमया ।
 नित्याभीष्टफलप्रदा भवतु मे सत्कर्मसंवर्धिता ॥ ५० ॥
 भृंगीच्छानटनोत्सुकः करिदग्राही स्फुरन्माधवा ।
 ल्हादो नादयुतो महासितवपुः पंचेषुसंवर्धितः ॥
 सत्पक्षः सुमनोवनेषु सुमुखः साक्षान्मदीये मनो ।
 राजीवे ध्रमराधिपो विहरतां श्रीशैलनाथः शिवः ॥ ५१ ॥
 संध्यारंभाविजृम्भितं श्रुतिशिरस्यानांतराराधितं ।
 सत्प्रेमध्रमराभिराममसकृत्सद्वासनालोकितम् ॥
 भोगीन्द्राभमयां समस्तसुमनःपूज्यं गुणाविष्कृतम् ।
 सेवे श्रीगिरिमल्लिकार्जुनमहालिंगं शिवालिंगितं ॥ ५२ ॥
 कारुण्यामृतवर्षिणं घनविपद्भीष्मच्छिदाकर्षितं ।
 विद्यासरपफलोदयाय सकलैः संसेव्यमानाकृतिम् ॥
 मृत्युद्वक्तिमयूरमद्भिर्निलयं चंचजटाचंचलं ।
 शंभो वाञ्छति नीलकंठर सदा त्वां मे मनश्चातकः ॥ ५३ ॥
 आकाशे न शिखी समस्तफणिनां नेत्रैः कलापीनता- ।
 नुग्राहप्रणवोपदेशिनिन्दैः केकीति योगीयते ॥
 श्यामां शैलसमुद्रवां घनरात्रिं दृष्ट्वा नटतं मुदा ।
 वेदांतोपवने विहारराधिकं तं नीलकंठं भजे ॥ ५४ ॥
 संध्याधर्मदिनात्ययो हरिकराघातप्रभूतानक- ।
 ध्वानो वारिदगार्जितं दिमिपदां दृष्टिश्चटाचंचल ॥
 भक्तानां परितोषनाप्यविततिर्वृष्टिर्मयूरी शिवा ।
 यस्मिन्नुज्ज्वलतांडवं विजयते तं नीलकंठं भजे ॥ ५५ ॥
 आज्ञायामिततेजसे श्रुतिपदैर्बेदाय साध्याय स- ।
 दिद्यानन्दमपात्मने विजगतां संरक्षणोद्योगिने ॥

ध्येयायास्त्रिलयोगिभिर्मुनिगणैर्गोपाय मायानिने
 सभ्यकृतांडवसंप्रमाय जटिने सेयं नतिः शंभवे ॥ ५६ ॥
 नित्याय त्रिगुणात्मने पुरजिते कात्यायनीप्रेमसे ।
 सत्यायादिकुटुंबिने मुनिमनप्रत्यक्षचिन्मूर्तये ॥
 मायासृष्टजगश्रयाय सकलाम्नायांतसंचारिणे ।
 सायं तांडवसंप्रमाय जटिने सेयं नतिः शंभवे ॥ ५७ ॥
 नित्यं श्वेदरपूरणाय सकलानुरिश्यविताशया ।
 व्ययं पर्यटनं करोमि भवतः सेवां न कुर्वे विभो ॥
 प्राकूजन्मांतरपुण्यपाकवशतस्त्वं शर्वं सर्वांतरे ।
 तिष्ठस्येव हि तेन वा पशुपते संरक्षणीयोऽस्यहम् ॥ ५८ ॥
 एको वारिनबांधवः क्षितिनभोव्याप्तं तमोर्मडलं ।
 भित्वा लोचनगोचरोऽपि भवति त्वं कोटिसूर्यप्रभः ॥
 वेदाः किं न भवस्यहो घनतरं कीदृक्षमस्मत्तम- ।
 स्तस्त्वं व्यपनीय मे पशुपते साक्षात् प्रसन्नो भव ॥ ५९ ॥
 हंसः पद्मवनं समिच्छति यया नीलांबुदं चांतकः ।
 कोकः कोकनदमियं प्रतिदिनं चंद्रं चकारिस्तथा ॥
 चेतो बाह्यति मामकं पशुपते चिन्मार्गप्राप्यं विभो ।
 गौरीनाय भवत्पदाब्जभजनं कैवल्यसौख्यपदम् ॥ ६० ॥
 रोधस्तोयदहतः श्रमेण पयिकश्छायातरावृष्टिभि- ।
 भीतः स्वच्छगृहं गृहस्यमतिविदीनः प्रभुं धार्मिकम् ॥
 बीजं संतमसाकुलश्च शिखिनं शीतानृतस्त्वं तथा ।
 श्वेतः सर्वभयापहं ब्रज सुखं शंभो पदांभोरुहम् ॥ ६१ ॥
 अंकोलं निजबीजसंततिरयस्कातोपलं सूचिका ।
 साध्वी नैनविभुं लता क्षितिरुदं सिधुः सरिद्वल्लभम् ॥
 प्रामोतीह यथा तथा पशुपतेः प्रादारावेदद्वयं ।
 चेतोवृत्तिरूपेत्य तिष्ठति सदा सा भक्तिरित्युच्यते ॥ ६२ ॥
 अन्नं दाश्रुभिरातनोति पुलकं नैर्मल्यमाच्छादनं ।
 वाचा शं स्वनकमियतैश्च जठरापूर्तिं चरित्रामृतैः ॥
 रुद्राक्षैर्मसितैश्च देव वपुषो रक्षां भवद्रावना ।
 पर्येके विनिवेश्य भक्तिजननी भक्तार्थकं रक्षति ॥ ६३ ॥
 मार्गापार्तितपादुका पशुपतेरंगस्य कूर्चायते ।
 गंडूपांबुनिषेचनं पुरारिपोर्दिव्याभिषेकायते ॥

किंचिद्वसितमामिषस्य शकलं दिव्योपहारायते ।

भक्तिः किञ्च करोत्यहो वनचरो भक्त्यारतंसायते ॥ ६४ ॥

यक्षस्ताडनशंखया विचलितो वैवस्वतो निर्जराः ।

फोठीरेण्वलरत्नदीपकलिका नीराजनं तन्वते ॥

दृष्ट्वा मुक्तिबधूस्तनोति निभृताश्चेपं भवार्नायते ।

यश्चेतस्तव पादपद्ममभनत् तस्येह किं दुर्लभम् ॥ ६५ ॥

क्रीडापै सृजसि प्रपञ्चमालिलं क्रीडामृगास्ते जना ।

यत् कर्माचारितं मया च भवतः प्रीत्यै भवत्येव तत् ॥

क्रांभो स्वस्य कुतूहलस्य करणं मद्भेष्टितं निश्चितं ।

नित्यं मामरक्षणं पशुपते कर्तव्यमेव त्वया ॥ ६६ ॥

वह्निधरारितोपवायपूरस्फुटपुलकाङ्कुरचारुभोगभूमिम् ।

अविरतफलकांक्षितेव्यमानां परमसदाशिव भावनां प्रपद्ये ॥ ६७ ॥

अमितमुवमृतैर्मुहुः स्फुरन्तीमपलभयत्पदगोष्ठमावसंतीम् ।

सदय पशुपते सुपुष्पपाकां हृदयाशिशोर्दिश भक्तिधनुमेकाम् ॥ ६८ ॥

अरहासि रहासि स्वतंत्रबुद्ध्या वरिवसिषु सुलभः प्रसन्नमूर्तिः ।

अगणितफलदायकः प्रभुर्मे जगदधिको हृदि राजशेखरोस्ति ॥ ६९ ॥

जडता पशुता कलंकिता या कुटिलचरत्वं च नास्ति मयि देव ।

अस्ति यदि राजमौले भवदाभरणस्य नास्मि किं पात्रम् ॥ ७०* ॥

आरूढभक्तिगुणकुञ्चितभावचापमुक्तैः शिव स्मरणवाणगणैरपोधैः ।

निर्जित्य किञ्चिपरिपून् विजयी सुधीद्रः सानन्दमावहति सुस्थिरराजलक्ष्मीम् ॥ ७१ ॥

ध्यानान्जनेन समवेक्ष्य तमप्रदेशं भिला महाबलिभिराश्वरानामपैत्रैः ।

दिष्ट्याश्रितं भुक्ताभूषितमुद्रवन्ति ते पादपद्ममिह ते शिव ते कृतायाः ॥ ७२ ॥

भूदारताभुदवहवदपेक्षया श्री भूदार एव सुमते किमतोपि लभ्यम् ।

केदारमाकलय मुक्तिफलौपधानां पादारविदभजनं परमेश्वरस्य ॥ ७३ ॥

आशापाशक्लेशदुर्वासनादिच्छेदोलुक्कैर्दिव्यगंधैरमदैः ।

आशाशाटी कस्य पादारविदे चेतप्रेटीवासनां मे तनोतु ॥ ७४ ॥

कल्पाणिनं सरसचित्रगतिं सुवेगं सर्वैरंगितज्जमनघं मुखलक्षणाढ्यम् ।

चेतस्तुरंगमाधिरूढा चर स्मरारे नेतः समस्तजगतां वृषभाधिरूढ ॥ ७५ ॥

भक्तिर्महेशपदपुष्करमालसंती कादंबिनीव कुरुते परितोषवर्षम् ।

संपूरितो भवति यस्य मनस्तदागस्तज्जन्मस्यमालिलं सकलं न चान्यत्

बुद्धिः स्थिरा मम महेश्वरपादपद्मसक्ता बधूर्विरहिणीव सदा स्फुरती ।

सद्भावनाश्रवणकीर्तनदर्शनादिसंमोहितेव शिव मंत्रजपेन चित्ते ॥ ७७ ॥

सदुपचाराविधिष्वनुबोधितां स * * विना सुहृदा समुपस्थिताम् ।

मम समुद्धर बुद्धिमिमां प्रभो वरगुणेन नवोदवधूमिव ॥ ७८ ॥

वक्षस्ताडनमेतकस्य कठिनापस्मारसंमर्दनं ।

भूभूत्पर्षटनं नमस्तुरक्षिरःकोटीरसंघर्षणम् ॥

कर्मदं मृदुलस्य तावकपदद्वंद्वस्य गीरीपते ।

मञ्चेतोमणिपादुकाविहरणं शंभो सदंगीकुरु ॥ ७९ ॥

एष्यत्येष जनि मनोस्य कठिनं तस्मिन् वसाभीति म-

द्रक्ष्यामि गिरिशीन्नि कोमलपदन्यासः पुराभ्यासितः ॥

नो चेद्विष्यगृहांतराणि सुमनस्तल्पानि वेद्यादयः ।

प्रायः संति शिलस्तलेषु नटनं शंभो किमर्थं तव ॥ ८० ॥

नित्यं योगिमनः सरोजदलसंचारक्षमोस्य क्रमः ।

शंभो तेन कथं कठोरयमराड्वक्षःकपाटं क्षतम् ॥

अत्यंतं मृदुलं तवाधिपुगुलं हा मे मनश्चितये-

त्येतल्लोचनगोचरं कुरु विभो हस्तेन संवाहये ॥ ८१ ॥

कंचित् कालमुग्रामहेश भवतः पादाराविदार्चनैः ।

कंचिद्व्यानसमाधिभिश्च नतिभिः कंचित् कथाकर्णनैः ॥

कंचित् कंचिदवेक्षणेन नुतिभिः कंचिद्विनिष्ठीवशं ।

यः प्राप्नोति मुदा त्वदर्पितभवो जीवन् स मुक्तः खलु ॥ ८२ ॥

बाणत्वं वृषभत्वमर्चकवपुर्मार्धात्ममर्यापते ।

घोणित्वं सुस्त्रितां मृदंगवहतामित्यादिरूपं दधौ ॥

त्वत्पादे नयनार्पणं च कृतवांस्त्वदेहभागो हरिः ।

पूज्यात् पूज्यतरः स एव हि न चेत् को वा त्वदन्योधिकः ॥ ८३ ॥

जननमृतिपुत्तानां सेवया देवतानां । न भवति सुखलेशः संशयो नास्ति तत्र ॥

अजनिममृतरूपं सन्नगोशं भजन्ते । य इह परमसौख्यं ते हि मर्या लभन्ते ८४

शिव तव परिचर्यासंनिधानाय चर्या ।

भव मम गुणधुर्या बुद्धिकन्या प्रदास्ये ॥

सकलभुवनबंधो सच्चिदानंदसिंधो ।

सदयहृदयगोहे सर्वदा संवस त्वम् ॥ ८५ ॥

जलधिमयनदसो नैव पातालभेदी ।

न च वनमृगयायां नैव लुब्धः प्रवीणः ॥

अज्ञानवसनभूषास्त्रमुद्भ्यां सपर्या ।

कथय कथमहं ते कल्पयामिदुमौले ॥ ८६ ॥

पूजाद्रव्यसमृद्धयो विरचिताः पूजां कथं कुर्महे ।

पक्षितं न च वा किटित्वमपि न प्राप्तं मया दुर्लभम् ॥

जाने मस्तकमात्रिपद्मवमुमानि न तेहं विभो ।

न ज्ञानं हि पितामहेन हरिणा तत् तेन तद्रूपिणा ॥ ८७ ॥

यदा कृताभोजिधिबंधः x x x करस्यलाघऋतपर्वताधिपः ।

भवामि ते लंघितपद्मजातस्तदा शिवार्चास्तव भावनाक्षमः ॥ ८८ ॥

अक्षतं गरलं कृणी कलापो वसनं चर्म च वाहनं यदोक्षः ॥

मम दास्यसि किं किमस्ति शंभो तव पादांबुजभक्तिमेव वेदि ॥ ८९ ॥

नतिभिर्नृतिभिस्त्वमीश पूजाविधिभिर्ध्यानसमाधिभिर्न तुष्टः ।

धनुषा मुसलेन चाश्मभिर्वा वद ते प्रीतिमहं कथं करोमि ॥ ९० ॥

वचसा चरितं वदामि शंभोऽहमुद्योगविधिष्वसक्तचेताः ।

मनसा कृतिमीधरस्य सेवे शिरसा चैव सदा शिवं नमामि ॥ ९१ ॥

दूरीकृतानि दुरितानि दुरुद्धराणि दीर्भापदुःखदुरहंकृतिदुर्वचंसि ।

सारं त्वदीयचरितं निरतं विवृतं गौरीश मामिह समुद्धर सत्कटाक्षैः ॥ ९२ ॥

आद्या विद्या हृदता निर्गतासीदृष्टा विद्या विद्यते त्वत्प्रसादात् ।

सेवे निरत्य श्रीकरं त्वत्पदाब्जं तावन्मुक्तेर्भाजनं राजमौले ॥ ९३ ॥

सोमकलाधृतमौलौ कोमलघनकंधरे महामनासि ।

स्वामिनि गिरिजानाथे मामकहृदयं निरंतरं रमताम् ॥ ९४ ॥

सा रसना ते नयने तावेव करो स एव कृतकृत्यः ।

या ये यौ यो भर्ग वदतीक्षाते सदाचतः स्मरति ॥ ९५ ॥

अतिमृदुलौ तव चरणावतिकठिनं मम मनो भवानीश ।

इति विचिक्कितां संत्यज कथमध्यासे गिरिं तथा प्रविश ॥ ९६ ॥

धैर्याकुशेन निभृतं रभसादाकृत्य भक्तिशृङ्खलया ।

पुरहर चरणालने हृदयमहेमं बधान चिरंघ्रिः ॥ ९७ ॥

प्रचरत्पामितः प्रगल्भवृत्त्या यदवानेष मनःकडंगरीयः ।

परिगृह्य नयेन भक्तिः उज्जा परमं स्थाणुपदं दृढं नयामि ॥ ९८ ॥

सर्वालंकारयुक्तां सरलपदयुक्तां साधुवृत्तां सुवर्णां ।

सद्भिः संस्तूयमानां सरसशुभगुणालंकृतां लक्षणाज्याम् ॥

उदाहृष्यविशेषामुपगतविनयां द्योतमानार्पलेखां ।

कल्याणीं देव गौरीप्रेय मम कविताकन्यकां त्वं गुहाण ॥ ९९ ॥

भतिपद्मदुवाचामधुरीसाधुरीतिप्रकाटितकविता मे शंभुना स्वीकृतासीत् ।

सकलमलिलमसृजन्मकर्मोपि चैतत् परमशिव दयायाः पात्रमेवाहमस्मि ॥ १०० ॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिता शिवानन्दलहरी संपूर्णा.

शंकराचार्यकृतं कालभैरवाष्टकं.

पाणिभ्यां परितः प्रपीड्य सुदृढं निश्चित्य निश्चित्य च ।
ब्रह्माहं सकलं पचेलिमरसालोच्चैः फलार्थं मुहुः ॥
पापं पापमपायतास्त्रिजगतीभुन्मत्तवत् तै रसै- ।
नृत्यं तांडवदंबरेण विधिना पापान्महाभैरवः ॥ १ ॥
देवराजसेव्यमानपावनोद्विपंकजं । व्यालयज्ञसूत्रार्तिदुःखरं कृपानिधि ॥
नारदादियोगिवृन्दयंदितं दिग्बरं । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ २ ॥
भानुकोटिभास्वरं भवाब्धितरकं परं । नीलकंठमोक्षितार्थदायकं त्रिलोचनं ॥
कालकालमंबुजासनास्यकृतनक्षत्रं । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ३ ॥
भुक्तिमुक्तिदायकं प्रशस्तचारुविग्रहं । भक्तयत्तलं शिवं समस्तलोकनिग्रहं ॥
निष्कण्ठमनोज्ञहेमकिंकिणीलसत्काटि । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ४ ॥
धर्मसंतुपालकमधर्ममार्गनाशकं । कर्मपाशमोचकं सुकर्मदायकं विभुं ॥
स्वर्णवर्णकेशपाशशोभितांघ्रिमंडलं । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ५ ॥
रत्नपादुकाप्रभाभिरामपादयुग्मकं । नित्यमद्वितीयमिष्टदैवतं निरंजनं ॥
मृत्युदर्पनाशनं करालवद्वृक्षीपणं । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ६ ॥
अट्टहासमिस्त्रपद्मनाडकोशसंतति । दृष्टिपातनष्टपापजालमुग्रशासनं ॥
अष्टसिद्धिदायकं कपालमालिकाधरं । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ७ ॥
भूतसंघनायकं प्रभूतकीर्तिदायकं । काशिवासलोकपुण्यपापशोधकं प्रभुं ॥
नीतिमार्गकोविदं पुरातनं जगत्पति । काशिकापुराधिनायकालभैरवं भजे ॥ ८ ॥
कालभैरवाष्टकं पठति ये मनोहरं । ज्ञानमुक्तिसाधनं प्रपन्नपुण्यवर्धनं ॥
शोकमोहदैन्यलोभकोपतापनाशनं । ते प्रयाति कालभैरवाष्टसंश्लिधि भुवं ॥ ९ ॥
इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं कालभैरवाष्टकस्तोत्रं संपूर्णम्

विश्वनाथनगर्याष्टकं.

स्वर्गतः सुखकरा दिवौकसा शैलराजतनयातिवल्लभा ।
दुष्टिभैरवाविदारितविभ्रा विधनापनगरी गरीयसी ॥ १ ॥
यत्र देहपतनं न देहिनां मुक्तिरेव भवतीति निश्चितं ।
पूर्वपुण्यनिचयेन लभ्यते विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ २ ॥
यत्र तीर्थविमला मणिकर्णिका सा सदा शिवसुखप्रदायिनी ।

या शिवेन रचिता निजायुधे विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ३ ॥
 यत्र मुक्तिरखिलेस्तु जंतुभिर्लभ्यते मरणमात्रतः शुभा ।
 याखिलामरणैः रक्षणीया विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ४ ॥
 सर्वतीर्थरुतमज्जनपुण्यैर्जन्मजन्मनि कृतैः खलु लभ्या ।
 प्राप्यते भवभयार्तिनाशिनी विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ५ ॥
 यत्र शक्रनगरी कनोपसी यत्र घातुनगरी तनोपसी ।
 यत्र केशवपुरी लघोपसी विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ६ ॥
 यत्र देवताटिनी प्रयागसी यत्र विश्वजननी पटीपसी ।
 यत्र भैरवकृतिर्वलीयसी विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ७ ॥
 सर्वदामरणैश्च वंदिता या गर्जेद्मुखपूजिता शुभा ।
 कालभैरवकृतैकशासना विश्वनाथनगरी गरीयसी ॥ ८ ॥
 विश्वनाथनगरं स्तुवंति वै यः पठेत् सततमादृतः पुमान् ।
 पुत्रदारधनलाभसंचयं मुक्तिमार्गमनुलभ्यते सुखं ॥ ९ ॥
 इति श्रीमत्परहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं श्रीविश्वनाथनगर्याष्ट-
 फस्तोत्रं संपूर्णं.

शंकराचार्यकृता वज्रसूचिः.

वज्रसूचिं प्राक्ष्यामि शस्त्रमज्ञानभेदिनी ।

दूषणं ज्ञानहीनानां भूषणं ज्ञानचक्षुषा ॥ १ ॥

ब्राह्मणक्षत्रियवैश्यश्चत्वारो वर्णाः । तेषां वर्णानां ब्राह्मणः प्रधानः । प्रधान इति वेदव-
 चनस्मृतिभिरुक्तं । तत्र वादोऽस्ति एषां वर्णानां को वा ब्राह्मणो नाम । किं जीवः किं
 देहः किं जातिः किं कर्म किं वर्णः किं पांडित्यं किं धार्मिकः किं दातारः इत्यष्टा
 विकल्पाः । प्रथमं जीवो ब्राह्मण इति चेत् तर्हि सर्वस्यापि जीवस्यैकरूपत्वात् तस्मा-
 ज्जीवो ब्राह्मणो न भवत्येव । अन्यच्च देहो ब्राह्मण इति चेत्तर्हि चांडालपयतानां
 मनुष्याणां देहस्य अरामरणधर्मदर्शनत्वात् तस्माद्देहो ब्राह्मणो न भवत्येव । पुनरन्यच्च
 जात्या ब्राह्मण इति चेत्तर्हि अन्यज्जात्युद्भवा महर्षयो बहवः सन्ति । ऋष्यशृंगो मृ-
 ग्यां, कौशिकः कुशस्तंबात्, गोतमः शशाङ्गः, वाल्मीकी वल्मीकात्, पराशरश्चांडाली
 गर्भोत्पन्नः, महामुनिर्मतिंगीपुत्रः, अगस्त्यः कलशोद्भवः, मांडव्यो मांडूक्युदरोत्पन्नः, ह-
 स्तिनीगर्भोत्पन्नः अनुचक्राधिः, शूद्रोर्गर्भोत्पत्तिर्भरद्वाजमुनिः, व्यासः कैवर्तकन्यायां, व-
 सिष्ठ उर्वश्या, विश्वामित्रः सात्रियायां, नारदो दाक्षीपुत्रः, इत्येतेषां नाना विनापि सम्यक्-
 ज्ञानविशेषात् ब्राह्मण्यं संश्रूयते तस्माज्जात्या ब्राह्मणो न भवत्येव । अन्यच्च
 वर्णो ब्राह्मण इति चेत्तर्हि ब्राह्मणः क्षैत्रवर्णः क्षत्रियो रक्तवर्णः वैश्यः पीतवर्णः शूद्रः

रूपवर्ण इत्यादिवर्णदर्शनात् तस्माद्वर्णो ब्राह्मणो न भवत्येव । अन्यच्च पांडित्यं ब्राह्मण इति चेत्तर्हि क्षत्रियवैश्यशूद्रादयः पदवाक्यप्रमाणानि विज्ञातारो बहवः संति तस्मात्पांडित्यं ब्राह्मणो न भवत्येव । अन्यच्च धार्मिको ब्राह्मण इति चेत्तर्हि वैश्यशूद्रादयः श्टापूर्तकारणो बहवः संति तस्माद्धार्मिको ब्राह्मणो न भवत्येव । अन्यच्च दातारो ब्राह्मण इति चेत्तर्हि क्षत्रियवैश्यशूद्रादयोपि कन्यादानगोदानगजदानपृथ्वीदानहिरण्यदानाश्वघृहिषीदानादिदातारो बहवः संति तस्मादातारो ब्राह्मणो न भवत्येव । किंतु करतलामलकामिव परोक्षेण कृतार्थतया कामरागद्वेषादिरहितः शमदमादि-संतोषभाक् मात्सर्पतृष्णासंमोहाग्निवर्तते । स एव ब्राह्मण उच्यते । तथाहि ।

जन्मना जायते शूद्रो माता शूद्रा तथैव च ।

ब्रह्मज्ञानं विना देहः सर्वशूद्रो न संशयः ॥ १ ॥

जन्मना जायते शूद्रः संस्काराद् द्विज उच्यते ।

वेदाभ्यासी भवेद्विप्रो ब्रह्मविद्वद्ब्रह्मणः स्मृतः ॥ २ ॥

अथवा ब्रह्मविद्वद्ब्रह्मणो नान्य इति निश्चयः ।

कर्मयोगी च विद्वांसो अंतरालं सुरालयं ।

सत्यं वैकुण्ठकैलासी क्षीराब्धिपतिभिस्तथा ॥ ३ ॥

विश्वभूषं च चैतन्यमेतन्मायास्वरूपकं ॥

माया परं भवेद्ब्रह्म तत्परं ब्रह्म केवलम् ॥ ४ ॥

योगी देहाभिमान्येव भोगी कर्मणि तत्परः ।

ज्ञानी मोक्षाभिमान्येव तत्त्वज्ञे नाभिमानिता ॥ ५ ॥

किं करोमि क्व गच्छामि किं गृह्णामि त्यजामि किं ॥

आत्मना पूरितं विश्वं महाकलांबुना यथा ॥ ६ ॥

केचिद्वदन्ति मुख्यचरणात्सर्वमोक्षः । केचिद्वदन्ति सावयववस्तुज्ञानं मोक्षः । केचिन्निरवयवगुणातीतवस्तुज्ञानं मोक्षः इति वदन्ति । केचिद्वदन्ति साकारस्य विनाशोऽस्ति निराकारस्य हून्य-तोभयपक्षविहीन वस्तुज्ञानं मोक्षः । केचिद्वदन्ति एकदेशीयवस्तुसिद्धांतकथितं मुक्तिविधानं मोक्षः । केचिद्वदन्ति मनोवैकल्पविलयं मोक्षः । केचिद्वदन्ति व्यापकसकलागमशास्त्रार्थ-निर्दिष्टाचारकरणं मोक्षः । केचिद्वदन्ति मनःपवनध्येयध्यानधारणकरणं मोक्षः । केचिद्वदन्ति मयमांसस्वादुसुरतक्रीडालीलाविलासविभ्रमानंदमयो मोक्षः । केचिद्वदन्ति दृश्यादृश्योभयज्ञानाभावो मोक्षः । केचिद्वदन्ति अस्तिनास्तीत्युभयज्ञानाभावो मोक्षः । केचिद्वदन्ति सोहं सदासहजभावस्मरसत्त्वं मोक्षः । केचिद्वदन्ति स्वात्मानंदबोधमयो मोक्षः । केचिद्वदन्ति काष्ठभूतपरमतल्लव्यं मोक्षः । केचिद्वदन्ति जटायपापनभस्पोद्बलन-मौनांगीकरणादेव मोक्षः । केचिद्वदन्ति स्यावरजंगमजात्यहिंसाक्रेशोपाटनाम्पासादेव मोक्षः । एतेषां संकल्पविकल्पानुसारेण दर्शनभेदा बहवः संति । तर्हि न भवति

मोक्षपदं सर्वेषामिति । किंतु महावाक्यविवरणेनोक्तं व्यष्टिसमष्टिरूपं सशब्दलयवा-
च्यांशपरिस्तयात् शुद्धलक्षांशमंगीकृत्य यज्जीवपरमेश्वरयोरैक्यं स एव मोक्षः । स
कथं यथा महदाकाशे घटमठोपाधिर्विद्यते तयोः प्रध्वंसे महदाकाशं सहजं सिद्धं ।
तथा जीवपरमेश्वरयोर्मायाविद्योपाधिर्विद्यते तयोः प्रध्वंसे यज्जीवपरमेश्वरयोरैक्यं स एव
मोक्षः । तथादि ।

वेदांति बहुतर्ककर्मकशमतिग्रस्तं परं मायया ।

भेदात्कर्मकलापव्याहताधियो हन्तेति वैशेषिकाः ॥

अन्ये भेदरता विवादकलहास्ते तत्त्वतो वंचिता- ।

स्तस्मात्सिद्धमतं स्वभावकमयं धीरः परं संश्रयेत् ॥ १ ॥

शैवाः पाशुपता महाव्रतधराः कालामुखं जगमाः ।

शाक्ताः कौलकुलाः कुलार्चनरताः कापालिकाः शाम्भवाः ॥

एवं वेदसमग्रमंत्रानिरतास्ते तत्त्वतो वंचिता- ।

स्तस्मात्सिद्धमतं स्वभावकमयं धीरः परं संश्रयेत् ॥ २ ॥

आचार्या बहुदीक्षिता धृतिधरा नम्रवतास्तापसा ।

नानातीर्थनिषेवका जपपरा मौनोत्थिता नित्यशः ॥

ते सर्वे सुखदुःखभारनिरतास्ते तत्त्वतो वंचिता- ।

स्तस्मात्सिद्धमतं स्वभावकमयं धीरः परं संश्रयेत् ॥ ३ ॥

चार्वाकाश्चनुराः स्वधर्मानिपुणा देहात्मवादे रताः ।

सर्वेषां वितर × × द्वैतं परं सात्त्विकं ॥

कर्तारं प्रमवन्ति चैव यवनाः पापे रता निर्दया- ॥

स्तेषामल्पमिहैकमेव हि फलं सत्यान्मोक्षः परं ॥ ४ ॥

इदानीं महावाक्यार्थे मुख्येन बोधः कथ्यते । यमनियमादिसाधनसंपन्नानां
अधिकारिणामनुग्रहाय । आर्हिसासत्यमस्तेयं ब्रह्मचर्यपरिग्रहः । एते पंच यमाः ।
तत्र महावाक्ये तत्पदं त्वं पदं चेति पदद्वयमस्ति । तत्पदस्य त्वंपद-
स्य च वाक्यार्थं लक्ष्यं च कथयामः । तत्पदस्य वाक्यार्थः सकलजगदुत्पत्तिस्थिते-
लयकारः स्वयं सर्वेश्वरः । सर्वशक्तिमान् सर्वकामप्रदश्च परोक्षेण सह वर्तमानः सत्यं
ज्ञानमानंदो । द्वितीयश्चैतन्यमयं तत्पदवाक्यार्थः इति । सर्वज्ञः सर्वेश्वरः सर्वशक्तिमान् भव-
ति । सर्वकामप्रदायी च भवति परोक्षेण सह वर्तमानेति । किंतु केवलं सत्यं ज्ञान-
मानंदो द्वितीयं स्वरूपं चैतन्यमिति तत्पदस्य लक्ष्यार्थः । अयं त्वंपदस्य लक्ष्यार्थः
कथ्यते । श्रोत्रत्वक्चक्षुजिह्वाघ्राणसंज्ञकपंचेंद्रियपरहितः प्राणपानव्यानोदानसमानाः
पंच नागकूर्मकलदेवदत्तधनंजयाः पंच एतैर्दशवायुभी रहितः मनोबुद्ध्यहंकारचित्तसं-
ज्ञकैनांतःकरणचतुष्टयेन रहितः शब्दस्पर्शरूपरसगंधाः वचनादानविनिर्गानंदसंज्ञाः । ये

च संकल्पविकल्पानिश्चयाभिमानसंवेद्यात्मकाश्चतुर्दशविषयास्तै ररहितः । अन्नमयप्राणमय-
मनोमयविज्ञानमयानन्दमया एतैः पञ्चकोशैर्विरहितः अक्षनापिपासाशोकमोहजराभरणपट्ट-
विरहितः सत्त्वरजस्तमोगुणत्रयरहितः पुत्रपणानितेपणाल्लेपेपणात्रयरहितः भूतभविष्य-
वर्तमानकालत्रयरहितः । अस्ति नाप्यते वर्धते विपरिणमते अपक्षीयते विनश्यति एतैः
पाद्विकारैर्विरहितः एवमात्मा प्रत्यक्चैतन्यं । एतदेवाह । सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्मेतिष्ठच्छति
सत्यं किमित्येकं ब्रह्म किमित्येकं तानि ब्रह्माणि सन्ति किमेकं चेति एतत्तद्ब्रह्मराह ।
सत्यशब्देन ईश्वर उच्यते ज्ञानशब्देन ज्ञातिस्वरूपमुच्यते अनन्तशब्देन अखण्डमुच्यते
ब्रह्मशब्देन परिपूर्णमुच्यते । एकमेवाद्वितीयं चैतन्यमेतत् ब्रह्म । सत्त्वमतीति ज्ञात्वा
प्रबुद्धः सन् कृतकृत्यो भवति । ब्रह्मैव सन् ब्रह्माप्नोति विमुक्तश्च विमुच्यते । इत्यादिश्रु-
तिभिरेव निश्चयप्रबुद्धो यः स कीदृशमुक्तः । प्रारब्धकर्मजनितफलावृत्तिलोकाननुगृह्णन् भ-
वतीति श्रुतेः । तयाहि ।

ज्ञात्वाप्यसर्वं सर्वोत्थं ययाकंपं न मुंचति ॥

विध्वस्तास्त्रिलोकमोपि लोककार्यार्यमात्मवित् ॥

यया एजुस्वरूपे सु ज्ञाते सर्वज्ञानं निवर्तते । तयापि भयजनितकंपादिकं वर्तते ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचिता ब्रह्मसूचिकोपनिषत्

समाप्ता.

अथ शिवाष्टकं.

श्वपेव गौरार्धशरीरकायै । कर्पूरगौरार्धशरीरकाय ॥

धमिल्लकायै च जटाधराय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ १ ॥

फस्तूरिकाचंदनलेपनायै । स्मशानभस्मांगविलेपनाय ॥

सकुण्डलयै फाणिमंडलाय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ २ ॥

अंबोधिहृद्यामणिकुण्डलायै । तडित्प्रभापिंगजटाधराय ।

जगज्जयित्री जगदेकपित्रे । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ३ ॥

प्रपंचसृष्ट्यै पुण्डराभयायै । त्रैलोक्यसंहारकृतोद्यमाय ॥

कृतस्मरायै निरुतस्मराय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ४ ॥

विलोमनीलौत्पललोचनयै । विकाशपागेसुरलोचनाय ॥

समोक्षणायै विसमोक्षणाय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ५ ॥

चलत्कृष्णतर्किकिणिनूपुरायै । मिल्कृष्णभासुरनूपुराय ।

हेमांगदायै मुजगांगदाय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ६ ॥

सदाशिवानां परिरोपणायै । सदाशिवानां प्रियभूषणाय ।

शिवान्वितायै च शिवान्विताय । नमः शिवायै च नमः शिवाय ॥ ७ ॥

शिवाशिवाष्टकं पुष्पं यः पठेत् शिवसन्निधौ ॥

शिवलोकमवाप्नोति शिवेन सह मोदते ॥ ८ ॥

इति श्रीमच्छंकराचार्य विरचितं शिवाष्टकं संपूर्णम् ॥

शंकराचार्यकृतं सदाचारस्तोत्रं.

सच्चिदानन्दकंदाय नगदंकुरहेतवे ।

सदोदिताय पूर्णाय नमोनंताय विष्णवे ॥ १ ॥

सर्ववेदांततिद्धांतैर्ग्रथितं निर्मलं शिवं ।

सदाचारं प्रक्षयामि योगिनां ज्ञानसिद्धये ॥ २ ॥

प्रातः स्मरामि देवस्य सवितुर्भर्गो, आत्मनः ।

यरेष्वं तद्विपो यो नश्चिदानन्दः प्रचोदयात् ॥ ३ ॥

अन्यय्यतिरेकाम्यां जाग्रत्स्वप्नसुषुप्तिषु ।

यदेकं केवलं ज्ञानं तदेवाहं परं बृहत् ॥ ४ ॥

ज्ञानाज्ञाने विलासोऽयं ज्ञानाज्ञानेन क्षाम्यति ।

ज्ञानाज्ञाने परित्यज्य ज्ञानमेवावशिष्यते ॥ ५ ॥

इति प्रातःस्मरणं.

अत्यंतमलिनो देहो देही चात्यंतनिर्मलः ।

असंगोऽहमिति ज्ञात्वा शीघ्रमेतत्प्रवक्षते ॥ ६ ॥

मन्मनोमीनश्च निःश्वं क्रीडत्यानन्दवारिधौ ।

सुस्नातस्त्रेण पूतात्मा सम्यग्भिज्ञाभवारिणा ॥ ७ ॥

अयाधमर्षणं कुर्यात् प्राणापाननिरोधतः ।

मनः पूर्णं समाधाय प्रसक्तो ययार्णवे ॥ ८ ॥

लघ्विक्षेपयोः संधौ मनस्तत्र निरामिषं ।

स्वसंधिः संधितो येन स मुक्तो नात्र शंकायः ॥ ९ ॥

सर्वत्र प्राणिनां देहे जपो भवति सर्वदा ।

हंसः सोऽहमिति ज्ञात्वा सर्वबंधैः प्रमुच्यते ॥ १० ॥

तर्पणं स्वमुखेनैव स्वेंद्रियाणां प्रतर्पणं ।

मनसा मन आलोक्य स्वयमात्मा प्रकाशते ॥ ११ ॥

आत्मनि स्वप्रकाशेऽग्रे चित्तमेकाहुति क्षिपेत् ।

अग्निहोत्री स विज्ञेयो ह्यतरे नामधारकाः ॥ १२ ॥

देहो देवालयं प्रोक्तो देहो देवो निरंजनः ।

अर्चितः सर्वभावेन स्वानुभूत्या विराजते ॥ १३ ॥

- भौने स्वाध्यायनं ध्यानं ध्येयं ब्रह्मानुचितनं ।
 ज्ञानेनेति तयोः सम्पत्तिपेधांतःप्रदर्शनं ॥ १४ ॥
 व्यतीतानागतं किञ्चिन्न स्मरामि न चितये ।
 १ रागद्वेषा विना प्राप्तौ भुञ्जाम्यत्र शुभाशुभं ॥ १५ ॥
 इदं न्यासो हि संन्यासो नैव काषायवाससा ।
 न हि देहोद्दामात्मेति निश्चयो न्यासलक्षणं ॥ १६ ॥
 अमयं सर्वभूतानां दानमाहुर्मनीषिणः ।
 ११ निजानंदे स्पृहा नान्यद्विरागस्यावधिर्मतः ॥ १७ ॥
 वेदातश्रवणं कुर्यान्मननं चोपपत्तिभिः ।
 योगोनाम्पद्यत्नं नित्यं ततो दर्शनमात्मनः ॥ १८ ॥
 शब्दशक्तेराच्यत्वाच्छब्दावेकापरोसार्धाः ।
 प्रसृष्टः पुरुषो यद्वच्छब्देनैवानुबुध्यते ॥ १९ ॥
 आत्मानात्मविभेदेन ज्ञानं भवति निर्मलं ।
 १ गुरुणा बोधितः शिष्यः शब्दब्रह्मातिवर्तते ॥ २० ॥
 न त्वं देहो नद्वियाणि न प्राणो न मनो न घीः ।
 विकारित्वादिनाशिवाद् दृश्यत्वाच्च घटो यथा ॥ २१ ॥
 विशुद्धं केवलं ज्ञानं निर्विशेषं निरंजनं ।
 यदेकं परमानंदं तत्त्वमस्यद्वयं परं ॥ २२ ॥
 सर्वस्याद्यं तयोः सिद्धं मनसोऽपि तथैव च ।
 मध्ये साक्षितया नित्यं तदेव त्वं श्रमं जहि ॥ २३ ॥
 स्थूलं वैराज्यपौरुषं सूक्ष्मं हैरण्यगर्भयोः ।
 अज्ञानमाययोरैक्यं प्रत्यविज्ञानपूर्णयोः ॥ २४ ॥
 चिन्मात्रिकरसे विष्णौ ब्रह्मात्मैक्यस्वरूपके ।
 १ भ्रमेणैव जगज्जातं रज्ज्वा सर्वथदो यथा ॥ २५ ॥
 तार्किक्याणां च जीवेशौ व्याचिंतौ विदुर्बुधाः ।
 लक्ष्यौ च सांख्ययोगाभ्यां वेदांतै र्वैयता तयोः ॥ २६ ॥
 कार्यकारणवाच्याशौ जीवेशौ यौ नह्यत्तौ ।
 १ अजह्यत्तौ लक्ष्यौ चिदंशावेकरूपिणौ ॥ २७ ॥
 कर्मशास्त्रे कुतो ज्ञानं तर्केणैवास्ति निश्चयः ।
 सांख्ययोगौ मिथ्यापक्षौ शाब्दिकाः शब्दतत्पराः ॥ २८ ॥
 अन्ये पाश्चादिनः सर्वे ज्ञानमार्तासु दुर्बलाः ।
 एकं वेदस्तविज्ञानं स्वानुभूत्या विराजते ॥ २९ ॥

अहं 'ममेत्ययं' बंधो ममाहं नेति मुक्तता ।
 बंधो मोक्षो गुणैर्भाति गुणाः प्रकृतिसंभवाः ॥ ३० ॥
 ज्ञानमेकं सदा भाति सर्वव्यासु निर्मलं ।
 भेदभाष्या न जानन्ति स्वरूपं केवलं बृहत् ॥ ३१ ॥
 संकल्पसाक्षिणं ज्ञानं सर्वलोकैकजीवनं ।
 तदस्मीति च यो वेद स मुक्तो नात्र संशयः ॥ ३२ ॥
 प्रमाता च प्रमाणं च प्रमेयं प्रामितिस्तथा ।
 यस्य भासावभाषेत मानं ज्ञानाय तस्य किं ॥ ३३ ॥
 अर्थाकारा भवेद् वृत्तिः फलेनार्यः प्रकाशते ।
 अर्थज्ञानं विजानाति स एवार्थः परः स्मृतः ॥ ३४ ॥
 वृत्तिव्याप्तत्वमेवास्ति फलं व्याप्तिः कथं भवेत् ।
 स्वप्रकाशः स्वरूपत्वास्तिद्वत्वाच्च चिदात्मनः ॥ ३५ ॥
 अर्थादर्थे यदा वृत्तिं गंतुं चलति चांतरे ।
 निराधारा निर्विकारा या दशा सौन्मनिः स्मृता ॥ ३६ ॥
 चित्तं विद्ध विनानीयात् तकाराहितं यदा ।
 तकारं विषयाध्यासं नपारोपो यथा मणौ ॥ ३७ ॥
 ज्ञेयं वस्तुपरित्यागाद् ज्ञानं तिष्ठति केवलं ।
 त्रिपुटी क्षीणतामेति ब्रह्म निर्वाणमृच्छति ॥ ३८ ॥
 मनोमात्रमिदं सर्वं तन्मनो ज्ञानभाप्रकं ।
 अज्ञानं भ्रम इत्याहुर्विज्ञानं परमं पदं ॥ ३९ ॥
 अज्ञानं चान्यथा ज्ञानं मायायेतां वदन्ति ते ।
 ईश्वरं मायिनं विद्वान्मायातीतं निरंजनं ॥ ४० ॥
 सदानंदं चिदाकाशं माया मेघास्तद्विन्मनः ।
 अहंता गर्जनं तत्र धाराधारी हि वृत्तयः ॥ ४१ ॥
 महामोहांधकारेस्मिन् देवो वर्षति लीलया ।
 अस्या वृष्टेर्विरामाय प्रबोधैकसमीरणः ॥ ४२ ॥
 ज्ञानं दृश्यादृश्योर्भानं विज्ञानं दृश्यशून्यता ।
 एकमेवाद्वयं ब्रह्म नेह नानास्ति किंचन ॥ ४३ ॥
 क्षेत्रक्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं तज्ज्ञानं ज्ञानमुच्यते ।
 विज्ञानं चोभयोरैक्यं क्षेत्रज्ञपरमात्मनोः ॥ ४४ ॥
 परोक्षं शास्त्रजं ज्ञानं विज्ञानं चात्मदर्शनं ।
 आत्मनो ब्रह्मणः सभ्यगुणाधिद्वयवर्जितं ॥ ४५ ॥

त्वमप्यविषयं ज्ञानं विज्ञानं तत्पदाश्रयं ।
 पदयोरप्यविषयस्तु ज्ञानं विज्ञानसंबन्धकं ॥ ४९ ॥
 आत्मानात्मविवेकस्य ज्ञानमाहुर्मनीषिणः ।
 अज्ञानं चान्यथा लोके विज्ञानं तन्मयं अगत् ॥ ४७ ॥
 अन्वयव्यतिरेकाभ्यां सर्वत्रैकं प्रपश्यति ।
 यत्तत्तु वृत्तिजं ज्ञानं विज्ञानं ज्ञानमात्रकं ॥ ४८ ॥
 अज्ञानध्वंसकं ज्ञानं विज्ञानं चोभयात्मकं ।
 ज्ञानविज्ञाननिष्ठेयं तत् सद्ब्रह्मणि चार्पितं ॥ ४९ ॥
 भोक्ता सत्वगुणः शुद्धो भोगानां साधनं रजः ।
 भोम्यं तमोगुणं प्राहुरात्मा चैषा प्रकाशकः ॥ ५० ॥
 ब्रह्माध्यसनसंपुक्तो ब्रह्मचर्यरतः सदा ।
 सर्वं ब्रह्मोति यो वेद ब्रह्मचारी स उच्यते ॥ ५१ ॥
 गृहस्थो गुणमध्यस्थः क्षीरं गृहमुच्यते ।
 गुणाः कुर्वन्ति कर्माणि नाहं कर्तेति बुद्धिमान् ॥ ५२ ॥
 किमुग्रैश्च तपोभिश्च यस्य ज्ञानमयं तपः ।
 ह्यर्षामर्षभिर्निर्मुक्तो वानप्रस्थः स उच्यते ॥ ५३ ॥
 सदाचारमिमं नित्यं ये च संदधते बुधाः ।
 संसारसागरच्छीघ्रं मुच्यन्ते नात्र संशयः ॥ ५४ ॥
 इति श्रीमच्छुक्राचार्यविरचितं सदाचारस्तोत्रं संपूर्णं.

अथ शुकाचार्यकृता प्रश्नोत्तर-माला.

अपारसंसारसमुद्रमध्ये निमज्जतो मे क्षरणं किमस्ति ॥
 गुरो रुपालो रुपया बदैतद् विश्वेशपादम्बुजदीर्घनौका ॥ १ ॥
 बद्धो हि को यो विषयानुरागी को वा विमुक्तो विषये न रक्तः* ॥
 को वास्ति घोरो नरकः स्वदेहस्तृष्णाक्षयः स्वर्गपदं किमस्ति ॥ २ ॥
 संसारद्वक्तस्तु निबान्धनोऽधः को मोक्षहेतुः प्रापितः स एव ॥
 क्षारं किमेकं नरकस्य नारी का स्वर्गदा प्रणभृतामहिषा ॥ ३ ॥
 शेते सुखं कस्तु समाधिनिष्ठो नागर्ति को वा सदसद्विवेकी ॥
 के शत्रवः संति निजेंद्रियाणि तान्येव मित्राणि जितानिक्वानि ॥ ४ ॥
 को वा दरिद्रो हि विशालतृष्णः श्रीमाश्च को यस्य समास्ति तोषः ॥
 नीचन्मृतः कस्तु निरुदयो यः का वा भूता स्यात् सुखदा निराशा ॥ ५ ॥

* “ का वा विमुक्तिविषये विरक्तिः ” इति वा पाठः.

पाशो हि को यो ममताभिमानः संगोदयत्येव सुरेव का स्त्री ॥
 को वा मदांधो मदनातुरो यो मृत्युश्च को नाप्ययशः स्वकीयं ॥ ६ ॥
 को वा गुरुर्यो हि हितोपदेष्टा शिष्यस्तु को यो गुरुभक्त एव ॥
 को दीर्घरोगो भव एव साधो किमौषधं तस्य विचार एव ॥ ७ ॥
 किं भूषणाद्रूषणमस्ति शीलं तीर्य परं किं स्वमनो विशुद्धं ॥
 किमत्र हेमं कनकं च कांता आद्यं सदा किं गुरुदेववाक्यं ॥ ८ ॥
 के हेतवो ब्रह्मगतेस्तु संति सत्संगतिर्ज्ञानविचारतोषाः ॥
 के संतिः संतोखिलवीतरागा अपास्तमोहा शिवतत्त्वनिष्ठाः ॥ ९ ॥
 को वा ज्वरः प्राणभृतां हि चिंता मूर्खोस्ति को यस्तु विवेकहीनः ॥
 कार्पा मया का शिवविष्णुभक्तिः किं जीवनं दोषविवर्जितं यत् ॥ १० ॥
 विद्या हि का ब्रह्मगतिप्रदा या बोधोस्ति को यस्तु विमुक्तिहेतुः ॥
 को लाभ आत्मावगमो हि यो वै जितं जगत् केन मनो हि येन ॥ ११ ॥
 शूरान्महाशूरतमोस्ति को वा मनोजबाणव्यपितो न योस्ति* ॥
 प्राज्ञोतिधीरश्च समस्ति को वा प्राप्नो न मोहं ललनाकटाक्षैः ॥ १२ ॥
 विषाद्विषं किं विषयाः समस्ता दुःखी सदा को विषयानुरागी ॥
 धन्योस्ति को यस्तु परोपकारि कः पूजनीयो ननु तत्त्वनिष्ठः ॥ १३ ॥
 सर्वस्ववस्यास्वपि किं न कार्यं किं वा विधेयं विदुषा प्रयत्नात् ॥
 स्तेयं च पापं पठनं च धर्मं संसारमूलं हि किमस्ति चिन्ता ॥ १४ ॥
 विज्ञानमहाविज्ञतमोस्ति को वा नार्मा पिशाच्या न च वंचितो यः ॥
 का शृंगला प्राणभृतां च नारी दिव्यं व्रतं किं च निररतदैव्यं ॥ १५ ॥
 ज्ञातुं न शक्यं हि किमस्ति सर्वैर्योषिन्मनो यच्चरितं तदायं ॥
 का दुस्त्यजा सर्वजनैर्दुराशा विद्याविहीनः पथरस्ति को वा ॥ १६ ॥
 वातो न संगः सह कैर्विधेयो मूर्खश्च पाखंडधरः शठैश्च ॥
 मुमुक्षुणा किं त्वरितं विधेयं सत्संगतिर्निर्म तेशमक्तिः ॥ १७ ॥
 लघुत्वमूलं च किमर्थितैव गुरुत्वमूलं यदयाचनं किं ॥
 जातोस्ति को यस्य पुनर्न जन्म को वा मृतो यस्य पुनर्न मृत्युः ॥ १८ ॥
 मूकोस्ति को वा बाधिरश्च को वा युक्तं न वक्तुं समये समर्थः ॥
 तस्य सुपथ्यं न शृणोति वार्क्यं विश्वासपात्रं न किमस्ति नारी ॥ १९ ॥
 तत्त्वं किमेकं शिवमद्वितीयं किमुत्तमं सच्चरितं यदस्ति ॥
 किं कर्म कृत्वा न च शोचनीयः कामारिकंसारिसेमर्चनाख्यं ॥ २० ॥

* " यस्तु " इति वा पाठः

† " पाणिश्च खलश्च नीचैः ॥ इति वा पाठः

शत्रोर्महाशत्रुतमोस्ति को ना कामः ॥ कोपानृतलोभतृष्णा ॥
 न पूर्यते को विषयैः स एव किं दुःखमूलं ममताभिमानः ॥ २१ ॥
 किं मंडनं साक्षरता मुखस्य सत्यं च किं भूतहितं तदेव ॥
 त्यक्त्वा सुखं किं रित्रपमं सम्पद् देयं परं किं त्वभयं सदैव ॥ २२ ॥
 कस्यास्ति नाशे मनसो हि मोक्षः किं सर्वथा नास्ति भयं विमुक्तः ॥
 शक्यं परं किं निजमूर्खेतैव के के ह्युपास्या गुलवश्च वृद्धाः ॥ २३ ॥
 उपरिपते सर्गहरे* कृताते किमाद्य कार्यं सुधिया प्रपन्नात् ॥
 वाक्तापचितैः सुखदं पद्मं मुरारिपादावुजमेष चित्तं ॥ २४ ॥
 के दस्यवः संति कुपातनाय्याः कः शोभते पः सदसि प्रविद्यः ॥
 शांतेव का या सुखदा सुविद्या किं शेषधिर्दानवशात् सुविद्या ॥ २५ ॥
 कुतोतिभीतिः सततं विधेया लोकापवादादवकाननाद्य ॥
 कोवास्ति बंधुः पितरौ च को वा विपत्सहायः परिपालकी यौ ॥ २६ ॥
 बुद्ध्या न बुद्धं परोक्षेप्यते किं शिवं प्रज्ञातं सुखबोधरूपं ॥
 ज्ञाते तु कस्मिन् विदितं जगत् स्यात् सर्वात्पके ब्रह्मणि पूर्णरूपे ॥ २७ ॥
 किं दुर्लभं सद्गुरुस्ति लोके सत्संगतिर्वैराविचरणा च ॥
 त्यागो हि सर्वस्य ज्ञानात्मबोधः किं दुर्जयं सर्वजनैर्मनोजः ॥ २८ ॥
 पशोः पशुः को न करोति धर्ममधीतशास्त्राणि न चक्षुषबोधः ॥
 किं तद्विषं भाति सुधोषमं स्त्री के शत्रवो मित्रवदात्मजायाः ॥ २९ ॥
 विशुद्धं किं धनपौवनायुर्दानं परं किं च सुपात्रदत्तं ॥
 कंठं गतैरप्यसुभिर्न कार्षी किं किं विधेयं मलिनं शिवार्चा ॥ ३० ॥
 किं कर्म यत् प्रीतिकरं मुरारेः ह्यरुणा न कार्षी सततं भवार्थी ॥
 अहर्निशं किं परिचितनीयं संसारमिथ्यात्वशितक्षयतत्वं ॥ ३१ ॥
 कंठं गता वा श्रवणं गता वा प्रश्नोत्तराणां मणिरत्नमाला ॥
 तनोतु मोक्षं विदुषा प्रपन्नाद्रमेशगौरिशकैरेव सदाः ॥ ३२ ॥

समाप्ता ।

अथ शंकराचार्यकृतं पांडुरंगाष्टकं.

महायोगपीठे तटे भीमरथ्या वरं पुंदरीकाय दातुं मुनीन्द्रैः ।
 समागत्य तिष्ठतमानंदकंदं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ १ ॥
 तद्विद्वांससं नीलमेघावभासं स्मामादेरं सुंदरं चित्तप्रकाशं ।

* " प्राणरुते " इति वा पाठः. १ " क्रमेणते " इति वा पाठः. २ " पदो सुमेव्यी " इति वा पाठः.

वरं विष्टकार्या समन्वस्तपादं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ १ ॥
 प्रमाणं भवाधेरिदं मापकानां नितंबः कराम्पा धृतो येन तस्मात् ।
 विधातुर्वस्यै धृतो नाभिकोशः परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ३ ॥
 शरच्चंद्रविचाननं चारुहासं लसत्कुंडलाकांतगंडस्यलांगं ।
 नपारागविधाधरं कंजनेत्रं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ४ ॥
 स्फुरत्कौस्तुभालंकृतं कंठदेशे श्रिया जुष्टकेयूरकं श्रीनिवासं ।
 शिवं ज्ञातधीढं वरं लोकपालं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ५ ॥
 किरीटोज्ज्वलसर्वदिग्भातभागं सुरैरचितं दिव्यरत्नैरनर्घैः ।
 त्रिभंगाकृतिं बर्हमाख्यावतंसं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ६ ॥
 विभुं वेणुनादं चरतं दुरंतं स्वयं लीलया गोपयेयं दधानं ।
 गवां वृंदकानंददं चारुहासं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ७ ॥
 भनं रुक्मिणीप्राणसंजीवनं तं परं धाम कैवल्यमेकं तुरीयं ।
 प्रसक्तं प्रपन्नार्तहं देवदेवं परब्रह्मालिंगं भजे पांडुरंगं ॥ ८ ॥
 स्तवं पांडुरंगस्य वै पुण्यदं ये पठत्येकचित्तेन भक्त्या च नित्यं ।
 भवाभोनिधि ते हि तौत्वातकाले हरेरालयं शाश्वतं प्राप्नुवन्ति ॥ ९ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं श्रीपांडुरंगाष्टकं संपूर्णम्

शुकाष्टकं.

भेदाभेदौ सपदि गलितौ पुण्यपापे विशीर्णे ।
 मामामोहौ क्षयमधिगतौ नष्टसंदेहवृतिः ॥
 शब्दातीतं त्रिगुणरहितं प्राप्य तत्त्वबोधं ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ १ ॥
 यद्वात्मानं सकलवपुषामेकमंतर्बाहिर्यं ।
 इष्टा पूर्णं स्वमिव सततं सर्वभांडस्यमेकं ॥
 नात्यक्कार्यं किमपि च ततः कारणाद्विन्नरूपं ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ २ ॥
 ह्येनः कार्यं हृतवहपतं हैममेवेति तद्वत् ।
 क्षीरे क्षीरं समरसगतं तोयमेवांबुमध्ये ॥
 एवं सर्वं समरसतया त्वंपदं तत्पदार्थं ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ३ ॥
 यस्मिन् विश्वं सकलभुवनं सामरस्यैकभूतं ।
 ऊर्ध्वामोपोनलमानिलस्रं जीवमेतत् क्रमेण ।

यत्साराब्धी समरसतपा सैधवैकभूतं ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ४ ॥
 दृष्ट्वा वेदां परममृतं स्वात्मबोधस्वरूपं ।
 बुध्वात्मानं सकलवपुषामेकमंतर्विहस्यं ॥
 भूत्वा नित्यं सद्बुद्धिततया स्वप्रकाशस्वरूपं ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ५ ॥
 पद्मक्षयी समरसगते सागरत्वं हि गत्वा ।
 तद्गुण्ये लयपरिगतं सामरस्यैकभूतं ॥
 भेदातीतं पारिलयगतं सच्चिदानंदरूपं ॥
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ६ ॥
 कर्माकार्ये किमपि सततं नैव कर्तृत्वमस्ति ।
 जीवन्मुक्तो स्थितिरहगतौ दग्धवस्त्रवभासः ॥
 एवं देहं प्रविलयगते तिष्ठमाने विमुक्तो ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ७ ॥
 कुत्रस्योहं किमपि च भवान् कोय मंत्रः प्रपंचे ।
 यस्मिन् वेदो गगनसदृशो पूर्णतत्त्वप्रकाशः ॥
 व्यानंदाख्ये समरसघने ब्रह्ममंतर्विहीने ।
 निस्त्रैगुण्ये पापे विचरतां को विधिः को निषेधः ॥ ८ ॥
 सत्यं सत्यं परममृतं शांतिकल्याणरूपं ।
 मापारण्यं दहनमनलं शांतिकल्याणदीपं ॥
 तेजोरूपं निगमसदनं व्यासपुत्राष्टकं यः ।
 प्रातःकाले पठति मनसा याति निर्वाणमार्गं ॥ ९ ॥
 इति श्रीशुकाष्टकं संपूर्णम्.

अथ शिवपंचकस्तोत्रम्.

मनोबुद्ध्यहंकारचित्तानि नाहं न कर्णो न मित्रा न त्वग्घ्राणनेत्रः ।
 न च व्योम भूर्वाति तेजो न वायुश्चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोहं ॥ १ ॥
 न च प्राणसंतो न चापानवायुर्न वाणिर्न वा सत्वचोहं न देहो ।
 पादपाणिपादो न शिरः न वायुश्चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोहं ॥ २ ॥
 न पुण्यं न पापं न सौख्यं न दुःखं न मे मंत्रतीर्थं न मे दानपक्ताः ।
 न मे धारणाध्यानयोगादप्यपि चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोहं ॥ ३ ॥
 न मृत्युर्न शंका न मे नातिभेदो पिता नैव मीनेन माता न जन्म ।

न च धातृपितृगुरुर्नैव शिष्यश्चिदानंदरूपः शिवोहं शिवोहं ॥ ४ ॥
 अहं निर्विकल्पं निराकाररूपं विभूतेषु सर्वत्र सर्वद्रियाणि ।
 न वासन्नतत्रैव मुक्तिर्न बाधिशिदानंदरूपः शिवाहं शिवोहं ॥ ५ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवपंचकस्तोत्रं संपूर्णं.

गंगास्तोत्रं.

पञ्चादिकावृत्तं.

देवि सुरेश्वरि भगवति गंगे । त्रिभुवनतारिणि तरलतरंगे ॥
 शंकरमौलिनिवासिनि विमले । मन्मतिरास्तां तव पदकपले ॥ १ ॥
 भागीराथेतुल्यदायिनि मातः । तव जलमहिमा निगमरूपातः ॥
 नाहं जाने तव महिमानं । पाहि रूपयाहि मामज्ञानं ॥ २ ॥
 हरिपदपद्मतरंगिणि गंगे । हिमविधुमुक्ताधवलतरंगे ॥
 दूरिकृतममदुष्कृतभारं । कुरु कृपया भवसागरपारं ॥ ३ ॥
 तव जलममलं येन च पीतं । परमपदं खलु तेन गृहीतं ॥
 मातर्गंगे त्वद्यो भक्तः । किल तं द्रष्टुं न यमः शक्तः ॥ ४ ॥
 पतितोद्धारिणि नान्दवि गंगे । खंडितगिरिवरमंडितभंगे ॥
 भीष्मजनानि जनपावनि मातः । कस्त्वां द्यूना न दिवं यातः ॥ ५ ॥
 कल्पलतामिव फलदा लोके । यस्त्वां भजति न पतति त्वसी के ॥
 तव कृपया चेत् स्रोतःप्रनातः । पुनरपि जठरे सोऽपि न यातः ॥ ६ ॥
 पारावारविहारिणि गंगे । विबुधवधूकुचकुकुमर्पिणि ॥
 नरकनिवारणनिर्मलनगरे । हरिर्हि तिष्ठति खलु त्वत्तरे ॥ ७ ॥
 भो भुवनेश्वरि पुण्ये धन्ये । देवद्रव्याणि गिरिवरकन्ये ॥
 तव पयसा न हि विष्णोर्भेदः । किमहो मूढो हृदये खेदः ॥ ८ ॥
 तव निकटे वै यस्य च वासः । खलु वैकुण्ठे तस्य निवासः ॥
 गरमिह तीरे कमठो मीनः । किंवा तीरे सरठो हीनः ॥ ९ ॥
 गङ्गपुत्रो वा श्वपचो दीनः । न तथा दूरे नृपतिकुलीनं ॥
 मातर्गंगे किञ्चिदभंगे । विघ्नविनाशिनि बहुगुणतुंगे ॥ १० ॥
 परिलसदंगे पुण्यतरंगे । जय जय नान्दवि करुणापांगे ॥
 इंद्रमुकुटनीराजितचरणे । सुखदे शुभदे सेवकशरणे ॥ ११ ॥
 रोगं शोकं तापं पापं । हर मे भगवति कलुषकलापं ॥
 त्रिभुवनसारे वसुधाहारे । त्वमासि गतिर्मम खलु संसारे ॥ १२ ॥
 गंगास्तवमिदमतुलं नित्यं । पठति यो विषयान् स जयति सत्यं ॥

येषां हृदये गंगाभक्तिस्तेषां भवति सदा सुखप्रतिः ॥ १३ ॥

हलकनंदे परमानंदे । कुरु माये करुणां पादं वंदे ॥

शंकरसेवकशेकररचितं । पठति जनः खलु यतिः ॥ सत्यं ॥ १४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपारमिताज्याचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं गंगास्तोत्रं संपूर्णं.

शंकराचार्यकृता हरिनाममाला.

गोविंदं गोकुलानंदं गोपालं गोपिवल्लभं ।

गोवर्द्धनधरं धीरं तं वंदे गोपतीपियं ॥ १ ॥

पीतांबरं पद्मनाभं पद्माक्षं पुरुषोत्तमं ।

पवित्रं परमानंदं तं वंदे परमेश्वरं ॥ २ ॥

नारायणं नराक्षरं नरवीरं नरोत्तमं ।

नरांसहं नागनाथं तं वंदे नरकांतकं ॥ ३ ॥

राघवं रामचंद्रं च रामणारं रमापतिं ।

राजीवलोचनं रामं तं वंदे रघुनंदनं ॥ ४ ॥

पामनं विश्वरूपं च वासुदेवं च विठ्ठलं ।

विष्णुं विश्वेश्वरं व्यासं तं वंदे वेदवल्लीभम् ॥ ५ ॥

दामोदरं दिव्यसिंहं दयालुं दीननाथकं ।

दैत्यारं देवदेवेशं तं वंदे देवकीसुतं ॥ ६ ॥

मुरारिं माधवं मल्लं मुकुंदं मुष्टिमर्दनं ।

मुंजकेशं महानाहुं तं वंदे मधुसूदनं ॥ ७ ॥

केशवं कमलकांतं कामेशं कीर्तिभाषकम् ।

कौमोदकीधरं कृष्णं तं वंदे कौस्तुभकं ॥ ८ ॥

भूधरं भुवनानंदं भूतिदं भूतिनाथकं ।

भास्विकं भुजंगेशं तं वंदे भवनाथकं ॥ ९ ॥

जगन्नाथं जगन्नाथं जगज्जाज्यविनाशनं ।

जगदग्निं धृतज्योतिं तं वंदे जलशायिनम् ॥ १० ॥

चतुर्भुजं चिदानंदं चाणूरमल्लमर्दनं ।

चराचरगतिं देवं तं वंदे चक्रपाणिनं ॥ ११ ॥

श्रीपतिं श्रियैकनाथं श्रीधरं श्रीवरप्रदं ।

श्रीवत्सलं धरं सौम्यं तं वंदे श्रीधरेश्वरं ॥ १२ ॥

योगेश्वरं जगन्नाथं यशोदानंददायकं ।

यमुनाजलकल्लोलं तं वंदे यदुनाथकं ॥ १३ ॥

न च धातृपितृगुरुनैव शिष्याभिदानंदरूपः शिरोहं शिरोहं ॥ ४ ॥
 अहं निर्विकल्पं निराकाररूपं निभूतेषु सर्वत्र सर्वोद्वेयाणि ।
 न वातस्त्रतत्रैव मुक्तिर्न याभिश्चिदानंदरूपः शिरोहं शिरोहं ॥ ५ ॥
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं शिवपंचकस्तोत्रं संपूर्णं.

गंगास्तोत्रं.

पञ्चादिकावृत्तं.

देवि सुरेश्वरि भगवति गंगे । त्रिभुवनतारिणि तरलतरंगि ॥
 शंकरमीलिनेवातोनि विमले । मन्मतिरास्ता तव पदकपले ॥ १ ॥
 मागोरापेसुखदायिनि मातः । तव जलमाहिमा निगमख्यातः ॥
 नाहं जाने तव महिमानं । पाहि कृपयाहि मामज्ञानं ॥ २ ॥
 हरिपदपद्मतरंगिणि गंगे । हिमविधुमुक्ताधवलतरंगे ॥
 दूरितममदुष्कृतभारं । फुरु कृपया भवसागरपारं ॥ ३ ॥
 तव जलममलं येन च पीतं । परमपदं खलु तेन गृहीतं ॥
 मातर्गंगे त्वद्यो भक्तः । किल तं द्रष्टुं न यमः शक्तः ॥ ४ ॥
 पतितोद्धारिणि ज्ञान्द्वि गंगे । खंडितागिरिपरमंडितभंगे ॥
 भीष्मजननि जनपाननि मातः । कस्त्वां शृणु न दिवं यातः ॥ ५ ॥
 कल्पलतामिव कलदां लोके । यस्त्वां भजति न पततिः सौ के ॥
 तव कृपया चेत् स्रोतःस्नातः । पुनरपि नठरे सोपि न यातः ॥ ६ ॥
 पारावारविहारिणि गंगे । विबुधवधूकुचकुंकुमपिंगे ॥
 नरकनिवारणनिर्मलनीरे । हरिर्हि तिष्ठति खलु त्वत्तरे ॥ ७ ॥
 भो भुवनेश्वरि पुण्ये धन्ये । देवद्रवमाये गिरिर्वरकन्ये ॥
 तव पयसा न हि विष्णोर्भेदः । किमहो मूढो हृदये खेदः ॥ ८ ॥
 तव निकटे वै यस्य च यासः । खलु वैकुण्ठे तस्य निवासः ॥
 यस्मिन् नीरे कमठो मीनः । किंवा तीरे सरठो हीनः ॥ ९ ॥
 गङ्गुत्पत्तौ वा श्वपचो दीनं । न तथा दूरे नृपतिकुल्लोभं ॥
 मातर्गंगे किञ्चिपभंगे । विघ्नविनाशिनि बहुगुणतुंगे ॥ १० ॥
 परिलसदंगे पुण्यतरंगे । जय जय ज्ञान्द्वि करुणापांगे ॥
 इन्द्रमुकुटनीराजितचरणे । सुखदे शुभदे सेवकशरणे ॥ ११ ॥
 रोगं शोकं तापं पापं । हर मे भगवति कलुषकलपं ॥
 त्रिभुवनगारेः प्रसुधाहारे । त्वापि गतिर्मम खलु संसारे ॥ १२ ॥
 गंगास्तवमिदमतुलं नित्यं । पठति यो विषयान् स जयति सत्यं ॥

येषां हृदये गंगाभक्तिस्तेषां भवति सदा सुस्तमुक्तिः ॥ १३ ॥

हेलकनंदे परमानंदे । कुरु माये कुरुणां पादं वंदे ॥

शंकरसेवकज्ञाकररचितं । पठति जनः क्लृपयतिः ॥ सत्यं ॥ १४ ॥

इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमच्छंकराचार्यविरचितं गंगास्तोत्रं संपूर्णं.

शंकराचार्यकृता हरिनाममाला.

गोविंदं गोकुलानंदं गोपालं गोपिवल्लभं ।

गोमर्देनधरं धीरं तं वंदे गोमतोप्रियं ॥ १ ॥

पीतांबरं पद्मनाभं पद्मस्रं पुरुषोत्तमं ।

पवित्रं परमानंदं तं वंदे परमेश्वरं ॥ २ ॥

नारायणं नरकारं नरवीरं नरोत्तमं ।

नरोत्तमं नागनाथं तं वंदे नरकांतकं ॥ ३ ॥

राघवं रामचंद्रं च रावणारिं रमाप्रति ।

राजीवलोचनं रामं तं वंदे रघुनंदनं ॥ ४ ॥

यामनं विश्वरूपं च वासुदेवं च विठ्ठलं ।

विष्णुं विश्वेश्वरं व्यासं तं वंदे वेदवल्लभम् ॥ ५ ॥

दामोदरं दिव्यासिंहं दयालुं दीननाथकं ।

दैत्यारिं देवदेवेशं तं वंदे देवकीसुतं ॥ ६ ॥

मुरारिं पादवं पल्लं मुकुटं मुष्टिमर्दनं ।

मुंजकेशं महाबाहुं तं वंदे मधुसूदनं ॥ ७ ॥

केशवं कमलाकांतं कामेशं कीर्तुभायकम् ।

कौमोदकीधरं कृष्णं तं वंदे कौरवोत्तकं ॥ ८ ॥

भूधरं भुवनानंदं भूतिदं भूतिनाथकं ।

भावनैकं भुजंगेशं तं वंदे भवनाथकं ॥ ९ ॥

जनार्दनं जगन्नाथं जगज्जालपविनाशनं ।

जगदाभिधुतज्योतिं तं वंदे जलशापिनम् ॥ १० ॥

चतुर्भुजं चिदानंदं चाणूरमल्लमर्दनं ।

चराचरगतिं देवं तं वंदे चक्रपाणिनं ॥ ११ ॥

श्रीपतिं श्रियैकनाथं श्रीधरं श्रीवरप्रदं ।

श्रीवत्सलं धरं सौम्यं तं वंदे श्रीधरेश्वरं ॥ १२ ॥

योगेश्वरं जगन्नाथं यशोदानंददायकं ।

यमुनाजलकच्छोलं तं वंदे यदुनाथकं ॥ १३ ॥

शालिग्रामशिलाशुद्धं शंखचक्रोपशोभितं ।
 सुरासुरसदासेव्यं तं वंदे साधुवल्लभम् ॥ १४ ॥
 त्रिविक्रमं त्रयोमूर्तिं त्रिविधं पापनाशनं ।
 त्रिस्यलं तीर्थराजं च तं वंदे तुलसीप्रियं ॥ १५ ॥
 लीलया धृतभूभारं सर्वलोकैकवन्दितं ।
 लोकेधरं च लक्ष्मीशं ॥ वंदे लक्ष्मणप्रियं ॥ १६ ॥
 हरिं च हरिणाक्षं च हरिनायं हरिप्रियं ।
 हलायुधं हयग्रीवं तं वंदे हरिनायकं ॥ १७ ॥
 आनंदं आदिरूपं च अच्युतं परमं प्रभुं ।
 अनंतं सृष्टिकर्तारं तं वंदे अघनाशनं ॥ १८ ॥
 हरिनामकृतामाला पवित्रा पापनाशिनी ।
 बली राजानया मुक्तो कंठे धार्या सदा बुधैः ॥ १९ ॥
 इति श्रीशंकराचार्यविरचिता हरिनाममाला समाप्ता.

शंकराचार्यकृता प्रश्नोत्तरमालापूरणिका.*

कौंधो योकार्परतः को बधिरो यः शृणोति न हितानि ।
 को मूको यः काले प्रियाणि वक्तुं न जानाति ॥ १८ ॥
 किं दानमनाकार्षं किं मित्रं यन्निवारयति पापात् ।
 कोऽलंकारः शीलं किं वाचा मंडनं सत्यम् ॥ १९ ॥
 कः परिहारो देशः पिशुनयुतो लुब्धभूपस्य ।
 कः पूज्यो विद्वद्भिः स्वभावतः सर्वया विनीतो यः ॥ २० ॥
 कः कुलकमलदिनेशः सति गुणविभवेऽपि यो नम्रः ।
 कस्य वशं भगदेतत् प्रियहितवचनस्य धर्मशीलस्य ॥ २१ ॥
 परधनद्वयहरा का सत्कविता वा सुधारवनिता वा ।
 कं न स्पृशति विपत्तिर्वृद्धवचोनुवर्तिनं च दातारम् ॥ २२ ॥
 कस्मै स्पृहयति कमला चित्ताय नीतिवृत्ताय ।
 त्यजति च कं वा सहसा द्विजगुरुर्नन्दकं च सालस्यं ॥ २३ ॥
 केनाशौच्यः पुरुषः प्रणतकलत्रेण धीरविभवेन ।
 इह भुवने कः शौच्यः सत्यपि विभवे न यो दाता ॥ २४ ॥
 किं लघुताया मूलं प्राकृतपुरुषेषु या यात्रा ।

* एका प्रतीति आढललेल्या अधिक आर्या एथे दिल्या आहेत. पहिल्या २७ आर्या याच भागात पृष्ठ ७५-७७ पर्यंत छापल्या आहेत.

रामादपि कः शूरः स्मरशरनिहतश्चलति नो यः ॥ ३५ ॥
 किमहर्निशमनुचितं केशवचरणौ जगच्चलता ।
 के खलु नयनविहीनाः परलोकं ये न पश्यन्ति ॥ ३६ ॥
 वद वद बाधिरतमाः के हितवचनं ये न शृण्वन्ति ।
 कः प्रपितास्त्रिह खंजो व्रजाति नरो यो न बार्धके तीर्यम् ॥ ३७ ॥
 को मूकः खलु लोके हितवचनं यो न भाषते सदसि ।
 का च सभा परिहारां हीना या वृद्धसचिवेन ॥ ३८ ॥
 किं गहनं भुजगादपि स्त्रीचरितं राजसेवा च ।
 ब्रूहि दृष्टशक्ति न कान्यं स्वाभ्यस्ता निर्मला विद्या ॥ ३९ ॥
 प्राणादपि को रक्ष्यः कुलघर्मः साधुसंगश्च ।
 किं सेव्यं वैराग्यं संपाद्यं किं सुनिश्चयम् ॥ ४० ॥
 इति कंठगता विमलप्रश्नोत्तररत्नमालिका येषां ।
 ते मुक्ताभरणा इव विभ्रंति विद्वत्समाजेषु ॥ ४१ ॥
 रचिता शंकरगुरुणासुविमलतरबोधरत्नमालेषु ।
 प्रश्नोत्तरमालेयं कंठगता कं न भूषयति ॥ ४२ ॥

लघुवाक्यवृत्तिः

स्थूलो मांसमयो देहः सूक्ष्मः स्याद्वासनामयः ।
 ज्ञानकर्मेन्द्रियैः सार्धं धीप्राणी तच्छरीरगौ ॥ १ ॥
 अज्ञानकारणं साक्षी बोधस्तेषां विभ्रंशकः ।
 बोधाभासो बुद्धिगतः कर्त्ता स्वास्तुष्यपापयोः ॥ २ ॥
 स एव संसरेत्कर्मवशाल्लोकद्वयं सदा ।
 बोधाभासाच्छुद्धबोधं विविच्यदतिमत्ततः ॥ ३ ॥
 नागरस्वप्नयोरेव बोधाभासविडम्बना ।
 सुप्तौ तु तल्लये बोधाच्छुद्धानाड्यं प्रकाशते ॥ ४ ॥
 नागरेऽपि धिक्स्तूष्णींभावः शुद्धे न भासते ।
 धीव्यापारश्च तद्भास्याश्रिदाभासेन संयुताः ॥ ५ ॥
 बन्धितमनलं तापयुक्तं देहस्य तापकम् ।
 चिद्भास्याधीस्तदाभासयुक्तान्याभासयेत्तया ॥ ६ ॥
 रूपादिगुणदोषादिकल्पना बुद्धिगा क्रिया ।
 तां क्रियां विषयैः सार्धं भासयन्ती चितिर्मता ॥ ७ ॥
 रूपादिगुणदोषाभ्यां विविक्ता केवला चितिः ।

सैवानुवर्तते रूपरसादीनां विकल्पने ॥ ८ ॥
 क्षणे क्षणेऽन्ययाभूता धाविकल्पाश्रितेर्न तु ।
 मुक्तासु सूत्रवद् बुद्धिविकल्पेषु चित्तिस्तया ॥ ९ ॥
 मुक्ताभिरावृतं सूत्रं मुक्तयोर्मध्य ईक्षते ।
 तथा वृत्तिविकल्पैश्चिस्पष्टा मध्ये विकल्पयोः ॥ १० ॥
 नष्टे पूर्वविकल्पे तु यावदन्वयस्य नोदयः ।
 निर्विकल्पकचेतन्यं स्पष्टं तावद्विभासते ॥ ११ ॥
 एकद्वित्रिस्तण्डयेवं विकल्पस्य निरोधनम् ।
 क्रमेणाप्यस्यतां यत्नाद्ब्रह्मानुभवकाङ्क्षीभिः ॥ १२ ॥
 सविकल्पकजीवोऽयं ब्रह्म स्यान्निर्विकल्पकम् ।
 अहं ब्रह्मेति वाक्येन सोऽहमर्थोभिधीयते ॥ १३ ॥
 सविकल्पकचिद्योहं ब्रह्म वै निर्विकल्पकम् ।
 स्वतः सिद्धा विकल्पास्ते निरोद्धव्याः प्रपन्नतः ॥ १४ ॥
 ऐक्यं सर्वनिरोधश्च समाधिर्योगिनां प्रिया ।
 तदशक्तौ क्षणं रूढ्या श्रद्दालुब्रह्मतां पुनः ॥ १५ ॥
 श्रद्दालुब्रह्मतां स्वस्य चिन्तयेद् बुद्धिवृत्तिभिः ।
 वाक्यवृत्त्या यया शक्त्या ज्ञात्वा त्वभ्यस्यतां सदा ॥ १६ ॥
 तच्चिन्तनं तत्कथनमन्योन्यं तत्प्रबोधनम् ।
 एतदेकपरत्वं च ब्रह्माभ्यासं विदुर्बुधाः ॥ १७ ॥
 देहात्मधीवद्ब्रह्मात्मधीदार्षे कृतकल्पना ।
 यदा तदप्यं प्रियतां मुक्तौ नास्त्यत्र संशयः ॥ १८ ॥
 इत्याचार्यविरचिता लघुवाक्यमवृत्तिः समाप्ताः

धन्याएकम् .

तज्ज्ञानं प्रशमकरं यदिन्द्रियाणां तज्ज्ञेयं यदुपनिषत्सु निश्चितार्थम् ।
 ते धन्या भुवि परमार्थनिश्चिता ये हा शेषा भ्रमनिलये परिभ्रमन्ति ॥ १ ॥
 आदौ विजित्य विषयान्मदमोहरागद्वेषादिशत्रुगणमाहततपोगराज्याः ॥
 ज्ञात्वामृतं समनुभूय परात्माविद्याकान्तासुखं खलु गृहे विचरन्ति धन्याः ॥ २ ॥
 त्यक्त्वा गृहे रातिमधोगतिहेतुभूतामात्मेच्छयोपनिषदर्थरसं पिबन्तः ॥
 वीतस्पृहा विषयभोगपदे विरक्ता । धन्याश्चरन्ति विजनेषु विमुक्तपङ्गाः ॥ ३ ॥
 त्यक्त्वा ममाहमिति बन्धकरे पदे ॥ मानावमानवदृशाः समदर्शिनश्च ॥
 कर्तारमन्यमवगम्य तदर्वितानि । कुर्वन्ति कर्मपरिपाकफलानि धन्याः ॥ ४ ॥

त्यस्त्येपणात्रयमेतितमोक्षमार्गाः । भैक्ष्यामृतेन परिकल्पितदेहयात्राः ॥
ज्योतिः परात्परतरं परमा-मधंक्षम् । धन्या दिना रहाधि हृदयलोकयन्ति ॥५॥
नासन्न सन्न सदसन्न महन्न चाणु । न स्त्री पुमान् न च नपुंसकमेकबीजम् ॥
पैर्ब्रह्म तत्समनुपासितमेकचित्ता । धन्या विरेजुरितरे भवेषांशब्धदाः ॥ ६ ॥
अज्ञानपट्टपरिमममेतेसारम् । दुःखालयं मरणजन्मनरावसक्तम् ॥
संसारबन्धनमनित्यमरेक्ष्य धन्या । ज्ञानासिना सदवशीर्य विनिश्चयन्ति ॥७॥
ज्ञानैरनन्यमतिभिर्मधुरस्वभावेरेकलनिश्चयमनोभिरपेतमोहैः ॥
साकं वनेषु विजितामपदस्वरूपम् । शास्त्रेषु सभ्यगनिशं विमृशन्ति धन्याः ८
अहिमिव जनयोगं सर्वदाभर्जयेत् । कुणपमिव सुनारि त्यक्तुं कामो विरागी ॥
विपमिव विपयान् यो मन्यमानो दुरन्तान् । जयति परमहंसो मुक्तिभावं समेति ९
सम्पूर्णं जगदेव नन्दनवनं सर्वेऽपि कल्पद्रुमा ।
गाङ्गावारि समस्तवारिनिवहः पुण्याः समस्ताः क्रियाः ॥
वाचः प्राकृतसंस्कृताः श्रुतिशिरो वाराणसी मेदिनी ।
सर्वावधियतिरस्य वस्तुविषया दृष्टे परे ब्रह्मणि ॥ १० ॥
इत्याचार्यविरचितं धन्याष्टकं स्तोत्रं सम्पूर्णम् .

अन्युत्तकविचित्रितमाकाशशतकं.

यस्य श्रीपादपद्माधारागस्पर्शमात्रतः ।
चित्तमाकाशतः याति तस्मै श्रीगुरवे नमः ॥ १ ॥
ज्ञातस्य स्वातमेकान्तेऽनेते विश्रांतिमामुयात् ॥
यथा चंद्रमसः शोचिः शरत्काले विहायसे ॥ २ ॥
तमसा रजसा वापी ययाऽऽकाशं न संकुलम् ।
वस्तुतस्तद्वदेवाहमद्वैतं ब्रह्म निर्मलम् ॥ ३ ॥
आब्रह्माहेऽपि सर्वत्र व्याप्तमप्यचलं नभः ।
यया तयैव चिन्मात्रमहं ब्रह्मास्मि निष्कलम् ॥ ४ ॥
सर्वत्रदृश्यमानोपि नैवाकाशेऽस्ति कालिमा ।
तथा दृश्यावभासोय मय्यद्वैतचिदात्मानि ॥ ५ ॥
अनंतलोकाव्यापारैर्व्योम विक्रियते न हि ।
तद्वद्वैतचिद्वस्तु नाहं विकृतिमामुयात् ॥ ६ ॥
अनेकगर्ध्वपूरैर्वर्धते नावरं यया ।
तयाहमापि दृश्योऽपि कथं वृद्धिमवामुयात् ॥ ७ ॥
नीहारेण जड व्योम न दृष्टमापि विद्यते ।

तथैवाहं चिदात्मापि नाहंकारेण नाहंकारेण ॥ ८ ॥
 अष्टमपि मित्यादौ विपदास्ति विवेकिनाम् ।
 तथैवाहमनन्तत्मा घटादावस्मि चिन्मयं ॥ ९ ॥
 स्फुटं भाभ्येव सर्वत्र चित्तेनात्मा स्वप्नप्रभः ।
 भाति यद्वन्महाकाशः सर्वत्रापि घटादिषु ॥ १० ॥
 एकाण्येऽपि पृथक्तेः पुष्करं नैव लिप्यते ।
 यथा तथैव चिद्वस्तु लिप्तमस्मि न कर्मभिः ॥ ११ ॥
 ततोहं न चिदाकाशो दृश्यसूर्यप्रतापतः ।
 नापि शीतलितो बोधशरद्भाकासुधाकरात् ॥ १२ ॥
 निरस्तमोहतमसाभिद्व्योम्न इदमेव मे ।
 लक्षणं पत्रकुत्रापि कामोलूकरबोधयः ॥ १३ ॥
 विचित्रवर्णं वक्रं च जगदिद्रधनुर्मयि ।
 त्वदेतु ब्रह्मगगने तावता न मयैद्रता ॥ १४ ॥
 स्फुरतु द्वैतधूमोपमविद्यादाववन्दिनः ।
 मयि चिन्नभासि स्फारे सौरभासौरभादिकम् ॥ १५ ॥
 मनोविहंगो भ्रमतु स्फारे मयि चिदंबरे ।
 अचलो वास्तु शाखाग्रे न मे.दुःखसुखे ततः ॥ १६ ॥
 संभारागेण का शोभा मम चिन्नभसो भवेत् ।
 अरिष्टानां प्रचारेण किंवा वैरूप्यमापतेत् ॥ १७ ॥
 शातिशारदकौमुद्या यातु शीतलतां जगत ।
 ताप.एवान्यत्राभूच्चित्ते मयि शमः कुतः ॥ १८ ॥
 अखंडं परिपूर्णं च सर्वत्रास्मि निरामयं ।
 अहं चिद्रगनं नित्यं निर्मलं निर्मयं सदा ॥ १९ ॥
 अक्षालघनयोगेन भासि यत्रापि मूर्तवत् ।
 तयाप्यमूर्त एवास्मि चिदाकाशः सदा शुचिः ॥ २० ॥
 अनन्ते मयि चिन्मात्रे न तमो भाति कुत्रचित् ।
 न शारदामृतकरोष्पुदिते बोधभास्करे ॥ २१ ॥
 ज्वलन्तु द्वादशादित्या वातु कल्पान्तमारुताः ।
 वर्षतु पुष्करजर्ताः का मे चिन्नभसः क्षातिः ॥ २२ ॥
 शांतिमंदाकिर्नितोये यमहं सालस्य त्वलं ।
 सुषमकिञ्चमेतेन स्वप्रकाशाविहायसः ॥ २३ ॥
 द्वैतद्वितीयचंद्रेऽस्मिन्नुदितोपि न मे ततः ।

॥ अद्धितीयविषमूर्तेः कुण्डलितं कंचिद् भवेत् ॥ २४ ॥
 विरक्तिमालतीगंधं विवेकपवनोऽनिशं ।
 आनयत्वपि मे तेन चिदाकाशस्य किं सुखे ॥ २५ ॥
 अथवा रागदुर्गंधोऽस्त्वविचारमस्तु क्वचित् ।
 मम चित्द्वितीयस्तेन किं वा दुःखं भविष्यति ॥ २६ ॥
 यद्यपि स्फुटमेवास्मि सदा सर्वत्र चिन्मयः ।
 तद्यपि मां न पश्यति कोपि कुत्रापि निर्द्वयं ॥ २७ ॥
 गुणैरगस्त्योदयो यावन्न जातस्तावदेव मे ।
 चिद्वन्योऽन्वोप्यास गालिन्यमिषां ज्ञानघनावृतेः ॥ २८ ॥
 तारामौक्तिकद्वाराद्या कविविनी यामिनी मयि ।
 संसक्त्यापि चिदाकाशे कं वा क्षोभं करिष्यति ॥ २९ ॥
 अखंडानन्दगगने मयि चिन्मात्ररूपिणि ।
 क्लामरूपाश्रयति वा दुःखगणदयोपि वै ॥ ३० ॥
 कल्पनावात्यथा नाहं भ्रमामि क्वपि चिन्मयः ।
 सर्वत्र पूर्ण एवास्मि स्वस्वरूपे निरंजने ॥ ३१ ॥
 पूर्णोद्भवदना रामा श्यामा गत्यापि मामिव ।
 चिदवरं स्वमायेव शून्ययत्नैव जायते ॥ ३२ ॥
 चित्तचातकसंतृप्त्यै भवत्वमृतदः सदा ।
 तद्यपि मम को क्लामश्चिदाकाशस्य तावता ॥ ३३ ॥
 महासमाधिदेमाद्भि लब्ध्वापि निरलंकृतिः ।
 सत्ताप्राप्तनुव्योम सर्वदाहमकृत्रिमं ॥ ३४ ॥
 तत्तावबोधगरुडो किंवा संकल्पघूघुमः ।
 मयि चिन्मयसि खैरं विहरत्वविकारिणे ॥ ३५ ॥
 इदमोषधुवाक्ताप्राप्त्याऽप्यवाऽक्षो न द्विचंद्रतः ।
 स्वयंप्रकाशान्वितो ममेष्टानिष्टतोऽस्ति का ॥ ३६ ॥
 अगता हंसमालापि यद्वा बलिभुगावलिः ।
 मा हर्षः क्व विषादो वा ममाद्वैतविहायसः ॥ ३७ ॥
 नैव परभूतारवैरुदमोरपि मारुतैः ।
 पुष्पितैः शास्त्रिभिः किंवा मम चिन्मयसो भवेत् ॥ ३८ ॥
 चेतश्चकोरस्वरस्यै मजदु द्विमपुंगवं ।
 शास्त्रागमसंपूर्णं चिदाकाशस्य किं मम ॥ ३९ ॥
 शास्त्रिचंद्रिकया रम्ये शीतले निर्मलेपि च ।

- संजाते स्वातकांतारे मय्यनते किमागतम् ॥ ४० ॥
 यस्य प्रयत्नतः सर्वं प्रयक्षामिव भासते ।
 तं प्रकाशमाकाशं न मां पश्यंत्यशीतला ॥ ४१ ॥
 मंगलेन बुधेनापि गुरुणा कविना तथा ।
 मंदेनापि न मे वृद्धिहानीस्तश्चिद्विहायसः ॥ ४२ ॥
 कल्पनाविद्युतो भातु मोहमेघागमे सति ।
 महाध्वनिशतेनापि स्वाकाशे मयि नैव भीः ॥ ४३ ॥
 अणिमादिषाह्लासिद्धिमिहिकाः प्रस्फुरंतु वा ।
 निरक्तिपूर्णज्योत्स्ना वा चिद्व्योम्नि मयि किं सुख ॥ ४४ ॥
 न तस्य विकृतिः प्रत्यग्वियतः कापि विद्यते ।
 यस्मिन्नारोपितैवेयं द्वैतनीलप्रभा सदा ॥ ४५ ॥
 तस्य बोधात्वास्पातर्न विच्छेदो मनागापि ।
 भवेत् पाशुपतेनापि ॥ एवानततामिषात् ॥ ४६ ॥
 उदेतु हरिवर्षाब्दो यद्वेशशरदबुधः ।
 स्वप्रकाशचिदाकाशे तपायैश्वर्यमस्ति किं ॥ ४७ ॥
 किं प्रेरयति चिद्व्योम संकल्पशालभावालं ।
 दुःखायाय सुखायापि शांतिहृत्तालिमप्यहो ॥ ४८ ॥
 संस्कारमारुतवशात्तात् कोपि कदाचन ।
 जीवन्मुक्तिसुगंधोऽवाऽन्यो वा चिद्व्योम्नि किं ततः ॥ ४९ ॥
 गर्जतु क्रोधजलदा स्फुरतु रतिविद्युतः ।
 पतंतु तृष्णाकरकाश्चिदाकाशस्य किं क्षत ॥ ५० ॥
 मायातिमिस्योगेन भातु नाम कदाचन ।
 द्वैतद्वितीयाधरोय बोधात्मगगानस्य किं ॥ ५१ ॥
 मोहसूर्यप्रभायोगाद्ब्रह्माडत्रसरेणव ।
 कदाचिदुदयः यातु चिद्व्योम्नि किं ततो भवेत् ॥ ५२ ॥
 बोधहेमाचलः स्वीयज्ञात्तया मा तु प्रवर्ततां ।
 सकल्पमज्ञाकाश्यं वा भूमव्योम्नि किमागत ॥ ५३ ॥
 यदापि स्वच्छमेवास्ति स्वतो निष्णुपद सदा ।
 तयापि बुध्याऽऽरूढ तु शारदामृतदात्रिणा ॥ ५४ ॥
 शांतिहेमतशीतेन मवग्रीष्मोष्मणा तथा ।
 विकारलेशमपि किं सपायाति विदवर ॥ ५५ ॥
 मैत्र्याख्यचैत्ररात्र्या तु भाति यदापि चित्रता ।

अखंडात्मचिदाकाशे लोकदृष्ट्या नयापि किं ॥ ५६ ॥
 नानासाधनसंभारशरत्तन्ध्याभ्रभामुरं ।
 भातु नाम चिदाकाशं तथापि तु न रागि तत् ॥ ५७ ॥
 मित्रेण सप्रभं नापि दोषदातारि विप्रभं ।
 अनंतमस्ति द्विजराट्निहारमाणिमंदिरं ॥ ५८ ॥
 यद्यपि द्वैतगंधर्वपुरभित्तिगतं सदा ।
 अद्वैतानंदगगनं न तथापि मलाम्बितं ॥ ५९ ॥
 अमानिषशरच्चंद्रतेजसा रमणीयतां ।
 पातीष भाति चिद्ब्योम निर्मिकारं तथापि तत् ॥ ६० ॥
 अदंभित्वसंताप्रसौरभेण सुगंधि किं ।
 भातमप्यस्ति कुत्रापि चिद्विषद्वस्तुतः क्वचित् ॥ ६१ ॥
 अहिंसातारकावद्व्या यद्यप्याभाति चित्रवत् ।
 सच्चिदानंदगगनं मसंगं न तथापि तत् ॥ ६२ ॥
 क्षातिमंदाकिनीस्वच्छं भार्तावात्मविपत् परं ।
 न तथापि क्वचित् तस्य संसर्गः सति वाऽसति ॥ ६३ ॥
 आर्जवाभोजमहता चिद्ब्योम किमु शीतलं ।
 यद्यप्याभाति लेभेरिभन् सरलतपरागवत् ॥ ६४ ॥
 आचार्योपासनयोगतना यद्यप्यातनुते शुचि ।
 चिद्विषत् किं तथापि स्यात् तच्छुभ्रे तत्प्रसादतः ॥ ६५ ॥
 यद्यप्याभाति विमलं शीचचित्रार्कशोचिवि ।
 ब्रह्मव्योम तप्येतत् तत् प्रागेवामलं स्वतः ॥ ६६ ॥
 स्वर्येणाचलवद्भाति यद्यप्यात्मत्वमाततं ।
 परंत्वमूर्तत्ववशात् तस्मैत्यचलतां क्वचित् ॥ ६७ ॥
 आत्मनिग्रहकौमुद्या सितरत्नत्वमागतं ।
 किं भूमव्योम कुत्रापि स्वप्रकाशं स्वतः सदा ॥ ६८ ॥
 वैराग्यपरिवेषेण सहृत्तमिव भाति चेत् ।
 भातु नाम चिदाकाशं न परिच्छेदमश्रुते ॥ ६९ ॥
 अनहंकारतेजा भात्युज्ज्वलमिवात्मखं ।
 तथापि तत्र को नास्ति प्रकाशः स्वप्रभेऽपरः ॥ ७० ॥
 दोषदृष्ट्यंभुषण्यपि किमाहं क्वापि जायते ।
 सत्यबोधान्नरं लोके दृश्यमानमपि क्वचित् ॥ ७१ ॥

असक्तिखयोतततिः प्रकाशयति यद्यपि ।
 जालकल्पनयाऽनंतं तथापि तु न भ्रमयते ॥ ७२ ॥
 पुत्रादिममतामावनवचंद्रोदये क्षणात् ।
 द्विजतोषाय भवदप्यात्माकाशं त्वविक्रियं ॥ ७३ ॥
 समता यातु सर्वत्र सर्वापेक्षैव सा यतः ।
 ततो मुक्तात्मनभसः केन संगोस्ति वस्तुतः ॥ ७४ ॥
 अनन्यभक्तिमालयाः सौरभेण दिगंतरं ।
 रम्यतां यातु किं तेन मुक्ताकाशे भविष्यति ॥ ७५ ॥
 विविक्तदेशोभित्वकुंबकुजेन मंजुटं ।
 स्फुरदप्यात्मगगनं कं मंजुलममंजुलं ॥ ७६ ॥
 संसदप्रेमनैर्भूयात् किं शुचित्वं चिदंबरे ।
 स्वभावादेव यत्रास्ति मलाभावः स्वयंप्रभे ॥ ७७ ॥
 अध्यात्मज्ञाननित्यत्वमहोपरिमलः क्वचित् ।
 मुमुक्षुभ्रमरांस्तृप्तिं नयत्स्वद्वयेस्ति किं ॥ ७८ ॥
 तत्त्वसाक्षात्कीर्तितः स्फीतकस्तूरीमृगसंततिः ।
 श्वोड्डनैः पोषयत्वाशाश्रिदाकाशस्य किं ततः ॥ ७९ ॥
 अभयस्वर्द्धमोद्यानं संतोषयतु वै जगत् ।
 मुक्तव्याम्नः किमेतेन पुरुषार्थात्पदं भवेत् ॥ ८० ॥
 करोतु निर्मलं दृश्य सत्त्वसंशुद्धिचंद्रिका ।
 मुक्तविष्णुपदे को वातिशयस्तेन संभवेत् ॥ ८१ ॥
 जीवन्मुक्तचिदाकाशे विशेषाद् ज्ञानभास्वतः ।
 स्थितिर्वद्यपि योगेदोरपि तस्य ततोस्ति किं ॥ ८२ ॥
 दानामोदः स्फुरतु वै सत्पात्रपवनेरितः ।
 देशकालानुगुण्येन मुक्तानंते किमागतं ॥ ८३ ॥
 दमर्दापे दीप्तिपि जीवन्मुक्तमत्वांबरे ।
 स्वप्रकाशस्य तस्यातः कः प्रकाशोदयो भवेत् ॥ ८४ ॥
 यज्ञकपूरकदली बाह्याशांतिं व्रजंतु ते ।
 पायास्तयापि कोऽर्यः स्यान्मुक्तव्याम्नि ततः खलु ॥ ८५ ॥
 स्वाध्यायस्वर्धुनीपूरो वर्धता विगतागलं ।
 जीवन्मुक्तांबरे तेन क्रियायाति वदार्द्रता ॥ ८६ ॥
 तपःप्रचंडमार्तंडस्तपतां स्वेच्छयाऽनिशं ।
 मुक्तांतरिक्षे किं तेन महात्म्यस्य लवोपि हि ॥ ८७ ॥

गुणातीतनभः सत्यशब्दाद्यगुणयोगतः ।
 गुणो वा भावपाप्येवोऽन्यशब्देनैव तत् तनौ ॥ ८८ ॥
 अकोपमिद्वगत्या तु भाति यद्यपि चित्रवत् ।
 स्थितमज्ञेयत् तत्राप्येतस्मिन् कोऽस्ति विस्मयः ॥ ८९ ॥
 त्यागौदधिकरागेण रंजनान्ननष्टितः ।
 विभातु विष्णुभक्तालयः खे ततस्तस्य किं भवेत् ॥ ९० ॥
 शान्त्यरुधतिमालोक्य बालाः संतु कृते हिताः ।
 ब्राह्मणश्रोत्रिणो को लाभस्ततोऽस्ति स्यादथास वा ॥ ९१ ॥
 अपैद्भुनन्निमानेन मृदुध्वन्यादिभागिव ।
 जातमप्यज्ञमतितस्तज्ज्ञाकाशं न गायति ॥ ९२ ॥
 मार्दवप्रोल्लसत्पद्मधुगंधिसुगंधिभृत् ।
 तत्त्वज्ञावरमाभाति तयाप्येतस्य तादृशं ॥ ९३ ॥
 न्दीकुमुद्वनवीथिश्चेद्विचारसकलेदुना ।
 पिकासमागताथापि यिज्ञस्ते किं ततो भवेत् ॥ ९४ ॥
 अचापलैकमल्लयानिलो मदमुपैति चेत् ।
 अद्वैताविद्विपत्यस्मात् को वा शीतलतोदयः ॥ ९५ ॥
 तेजःप्राचुर्यतो मादो द्विजैश्चाणां सदास्मितः ।
 तावता कः पुमर्पोभूदनंतस्याभयारुतेः ॥ ९६ ॥
 क्षमया श्लिष्ट इव चैश्राति भातु ययासुखं ।
 आकाशः प्रेक्षणे त्वेष निःसंगः किल सर्वदा ॥ ९७ ॥
 धृतिदीधितितस्तज्ज्ञविहायः शौक्यमेति चेत् ।
 बालदृष्ट्या तयाप्येतस्यैव रूपि कदाचन ॥ ९८ ॥
 अक्षेहपाटलमोदसदोहः साधुपुष्करं ।
 सुरभीकुरुतां नाम किं ततस्तत्र वस्तुतः ॥ ९९ ॥
 दयामपपुरे प्राप्य मोदतां सर्वजंतवः ।
 कोवाऽतिवर्णाश्रमिखे पुमर्प्यस्तेन संभवेत् ॥ १०० ॥
 अखंडमचलं शान्तमसंगं शुचि केवलं ।
 व्यापकं व्याप्यदृश्यवानंतमद्वैतमस्यहं ॥ १०१ ॥
 श्रृंगघूतमगुर्वधौ स्वेनत्रशतपत्रवत् ।
 दध्नाकाशशतकं तद्गृहं समुदेऽच्युतः ॥ १०२ ॥
 श्यच्युतगिरचितमाकाशशतकं संपूर्णं ।

अथ गोपालकविकृता तारावलिः

इयं रूप्या मुष्णात्वनवरततृष्णामयमघं ।
 सुर्धामान्या धन्या शुभविभवविन्यासचतुरा ॥
 फलानम्रा ताम्रासमविलसदाम्रागनिकटा ।
 महापुष्पारण्याश्रममुनिशरण्या स्मटिति नः ॥ १ ॥
 गुणोदीर्णा कर्णाभृतचरितपूर्णाभलजला ।
 मिलपारावारा मिथिलस्तनयाराधिततटा ॥
 त्रयोपद्यावेद्या सुकविकृतपद्याङ्कितकया ।
 रूपाभिरुप्यं सौख्यं मम दिशतु सुख्यंतिकचरा ॥ २ ॥
 जगद्गूढा मूढावनकरणगाढादरयती ।
 शुभारंभा नंभाहितनिरतसंभावितपशाः ॥
 सङ्घिर्पाश्र्वर्यारपदमिलदमर्पादमहिमा ।
 मयि प्रीता माता भवतु भयभीतादरयुता ॥ ३ ॥
 स्तुवद्भर्गा स्वर्गार्पणचणानिसर्गा प्रतिमता ।
 कुधीदुर्गा गर्गादाखिलमुनिवर्गाभिलषिता ॥
 नुतकीडा पीडाद्वितिनिपुणचुडामणिरसौ ।
 मुदे क्षस्ता नस्तादनुसृतिनिरस्ताखिलविपत् ॥ ४ ॥
 सरोजालीपाली सविहृतमरालीकलरवा ।
 मरुद्गाला खेलातरलकुचशैलाहतरया ॥
 जगद्भूमाभाषापतिसरसभाषाविषयभू- ।
 र्मेम श्रेयो भूयो दिशतु सदुपायोदयभृती ॥ ५ ॥
 सुधाभाषारायासुरभुवनसोपानतराणे ।
 मिलद्धृंगासंगाभेतकमलशृंगारवसतिः ॥
 दलतृष्णा सिष्णास्ववनकृतिनिष्णातविषणा ।
 ममोत्तापं पापं क्षमयतु रूपापन्दुतभय ॥ ६ ॥
 खलाभीला नालांबुजवनविशाला इदि भने ।
 चलद्ग्राहा योहांबुधिसदवगाहांकतराणे ॥
 घृणालंबामंभा मदशिशिरेशांभा भगवती ।
 शुभोपांतां शान्तिं सलिलनिधिकांतां सुचरितां ॥ ७ ॥
 मरुच्छेटीकोटीश्रितनिकटपाटीरविपिना ।
 सदा गीता पूता तटपवनपोताद्वतकणा ॥

मिलद्वेणी नाणीपतिसरसनाणीषु मुद्रिता ।
 महःसीमा सा मामवतु निजनामातिकृतुकं ॥ ८ ॥
 अहं मंदो मंदोदरि विगुणसंदोहमरितो ।
 मृषा ज्ञानो भानी प्रकृतिकुटिले नीतिरहितः ॥
 तपोहीनो दीनो मलिनमनिरनोनिवसति- ।
 न मे हितवाहित्वा क्षरणमिति मवर्तयव मा ॥ ९ ॥
 शुभाधारे तीरे तव भुवनतारं निवसति- ।
 गीतापायं तोयं न तव भरितायं भमितवान् ॥
 न ते श्रामक्षाय प्रणुतममिरायाक्षरयुतं ।
 महातूष्णे घोष्णे माये तदपि कृष्णे कुरु कृपा ॥ १० ॥
 न भूदेवान् देवान् हितफलदतावत्समभवं ।
 बृहस्पानोर्भानोर्बलिमय च धेनोर्न कृतवान् ॥
 मया त्यक्तं भक्तं ह्यतिथियु न नक्त दिवमहो ।
 रूपामात्रं चित्रं नदक्नचित्रं जननि ते ॥ ११ ॥
 अलक्ष्येष्टं दुष्टं इदमतिकष्टं जननि मे ।
 भुवापायः कायस्तटिनि विगतायः खलु मम ॥
 मवादानाधानां न करणहयानां स्ववशता ।
 सदालंबो त्वां वां कयमनवलनां न रचये ॥ १२ ॥
 न देवा वासो वा मदभिरचितो वास्तु विधिना ।
 मनोरामाऽरामा जननि न मया मार्गानोदिता ॥
 रूपवद्विः सद्भिः समजनै महद्भिर्न सखिता ।
 विना त्राता नेता मम कुशलदाता न भवती ॥ १३ ॥
 सुपृथ्वीशः देशः भरितधनलेशाः परिचिता ।
 धनं धावधावं समयधृतमार्गं ह्युपचितं ॥
 घृतासिक्तं मुक्तं हितसरसभक्तं प्रतिगृहं ।
 तयाप्येतच्चैतः सुखमलभतातन्क्दापि नः ॥ १४ ॥
 बृहत्खेलः कालस्तटिनि सुविशालः परिगतो ।
 व्ययवेशात् क्लेशाः कति गिरिनिकाशाः परिचिताः ॥
 मिलद्रोहाः कूहाराचितपरमोहाः कति कृता ।
 न संसारेऽसारे मनानि साविकारेस्ति कुशलं ॥ १५ ॥
 क्व मातोहं कोहं कयमातिदशोहं नु क इमे ।
 इति ज्ञानादीनां भ्रमति न निधाना मम मतिः ॥

अये मातर्नातः किमपरमपेतस्त्रमहसा ।
 भवाक्रांतं श्रांतं तमसि निपतंतं कलय मां ॥ १६ ॥
 कदोदोर्णा पूर्णा भवति माये कौर्णा तव कृपा ।
 कदार्धाज्ञानश्चिदचिदभिमानावगातिमान् ॥
 कदा सोहं सोहं मतिनिरसिताहं कृतिगुणः ।
 कदा तत्त्वं तत्त्वं जननि गतमत्त्वं ह्याधिगमे ॥ १७ ॥
 यदीक्षायाः सायात्रमपि त्रिषयं यासि स कृती ।
 त्वया हृष्टो हृष्टो यदि जननि शिष्टोऽयं सुकृती ॥
 मदाभोग्यं भाग्यं द्वितयमपि योग्यं सुघाटितं ।
 क्व मे श्रांतिः क्लान्तिः क्व च कलुषशान्तिः समजनि ॥ १८ ॥
 अहो धन्यो मान्यो भवमयं न मान्यो मद्रुपमः ।
 सतामाशी राशीकृतशुभवदाशीव्रफलिता ॥
 महत्सेवा देवार्चनविधिकला वा फलमुता ।
 यतः प्रीता माता त्वमासे मम जातास्त्रिविषया ॥ १९ ॥
 प्रसादात् ते चित्ते स्फुरति कृतनर्तव्यं कविता ।
 निपज्जालं लोलं पवनहतवूलं तद्विव मे ॥
 अहो देशार्थिशा ददति धनमाशासमुचितं ।
 न मे कस्यार्थस्याप्यलमवयता स्याद्भगवति ॥ २० ॥
 अहो मायामेया जगदिदमजेया वृत्तवती ।
 सविक्षेपरूपवृत्तिसहज्रूपा द्विजनुभाक् ॥
 सया क्रांतः स्वांतश्चरति बहिरंतर्ग्रमयुतो ।
 भवत्स्वांतो धातो द्वितयनिगतांतो भवति ना ॥ २१ ॥
 किपद्घृष्टास्त्रिस्तः सकलुषसहस्राः खलु दशा ।
 स्तदवैशात् कीशाद् भ्रमति सुखलेशाच्च तनुभृत् ॥
 सकर्माज्ञश्चाज्ञः स्वविपदनभिज्ञश्चरति ना ।
 स किं प्राया ना वा सति भवदसेवाफलमिदं ॥ २२ ॥
 द्विजः श्रीमान् धीमान् पातिरहमर्भीमान् विनयवा- ।
 निति भ्रंश्यान्त्यादविदितनिजां पापदुदयः ॥
 स निर्वधश्चाधः पतति दृढबंधाश्चिरमध- ।
 स्तवोपेक्षास्वाकरणमाये साक्षाद्विपादे नुः ॥ २३ ॥
 अहं देवि स्वाविर्भवदमलधीविस्फुटमहा- ।
 रिपुं नित्वा हित्वा धममुदिततत्त्वार्थविभवः ॥

अये दिव्ये भव्ये मनसि मुनिभाव्ये त्रिदमलं ।
 परं ज्वापो भूयो निरवधिबिहायोभिकलये ॥ २४ ॥
 अये पारावारप्रणयिनि बिहारस्फुटगुणे ।
 नमस्तुभ्यं सभ्यं जननि मदलभ्यं न जगति ॥
 इदं याचे ते चेन्मनसि भव मे चेतसि सदा ।
 सुधाप्रायं गेयं कुरु तदभिधेयं वचसि मे ॥ २५ ॥
 महादेव्ये दिव्यैरभिनुतपदभ्यै मम नमः ।
 कृपास्त्यै सत्यैरनवहितमत्यै मम नमः ॥
 मिह्रैर्यै पुणैरविरलतरुण्यै मम नमः ।
 प्रकाशिन्यै धन्यै त्रिभुवनजनन्यै मम नमः ॥ २६ ॥
 दलसुष्णे कृष्णे लसदभयदोषणे भवतु ते ।
 सदाराभ्ये बोध्यै बहुमुक्तसाध्यै भगवति ॥
 स्फुरद्गात्रे मात्रे बहुविधचरित्रे त्रिभुवने ।
 नमो भूयो भूयोऽविरतमपि भूयो मम नमः ॥ २७ ॥
 इयं तारा ताराबलिरमलतारासमपदा ।
 मया न्वस्ता सास्तादधिधरणि शस्ता तव मुदे ॥
 फलसक्त्या भक्त्यानवरतविरक्त्यापि पठतां ।
 शुभं देहि त्राहि द्रुतमपि विधेहि प्रपशतः ॥ २८ ॥
 श्रीकृदोऽपलमोपालकविना रचितानघा ।
 ताराबलिरियं भूयात् पठतां शृण्वता मुदे ॥ २९ ॥
 समाप्ता

आग्निवेश्यरामायणान्तर्गतम्

श्रीरामचरितम् .

सीताविवाहाद् रामणवधानंतरं रामायणाभिषेकपर्यन्तम्
 रामः पंचदशे वर्षे षड्वर्षमापि मौल्यम् ।

१. उत षोडशवर्षो मे रामो राजीवलोचनः ।

न युद्धयोग्यतामस्य पश्यामि सह राक्षसैः ॥ २ ॥

२. सर्ग, बालकांड, वाल्मीकि रामायण.

प्रत्युवाच महाभागं विश्वामित्र महामुनि ।

उतपोऽदशवर्षीयमकृताश्व राघवः ॥ ६ ॥

सर्ग १८, भरण्याकांड, वा. रा.

उपयेमे तयोध्यायां द्वादशाब्दानुवास सः ॥ १ ॥
 सप्तविंशतिमे वर्षे वनवासमकल्पयत् ।
 अष्टादश तु वर्षाणि सीतायास्तु तदाभवन् ॥ २ ॥
 त्रिरात्रमुदकाहारश्चतुर्येहि फलाशनः ।
 पञ्चमे चित्रकूटे तु रामो वासमकारयत् ॥ ३ ॥
 अथ त्रयोदशे वर्षे पञ्चवटशं महामनाः ।
 रामो विरूपयामास घोरो शूर्पणखां वने ॥ ४ ॥
 ततो* माघे सिताष्टम्यां मुहूर्ते वृन्दसंज्ञके ।
 राघवाम्यां विना सीतां जहार दशकन्धरः ॥ ५ ॥
 मागंशुक्लदशम्यां तु वसन्तो रावणालये ।
 सम्पातिर्दशमे मासे आचख्यौ वानरेषु ताम् ॥ ६ ॥
 एकदश्या महेन्द्राग्रात् पुष्टुवे शतधोजनम् ।
 तद्वात्रिशेषे सीताया दशनं हि हनूमतः ॥ ७ ॥
 द्वादश्यां शिशुपावले हनूमात् पर्यवस्थितः ।
 तस्या निशार्वा सीताया विश्वासालापसत्कथाः ॥ ८ ॥
 अलादिभिस्त्रयोदश्या ततो युद्धमवर्तत ।
 षष्ठो ह्यलकुमारस्य वनविध्वंसनं तथा ॥ ९ ॥
 ब्रह्मास्त्रेण चतुर्दश्या बद्धः शक्रजिता कपिः ।
 बन्धिना पुच्छयुक्तेन लङ्काया दहनं तथा ॥ १० ॥
 पौर्णमास्यां महेन्द्राद्रीं पुनरागमनं कपेः ।
 मार्गाभितप्रतिपदः पञ्चभिः पापे वासरैः ॥ ११ ॥

२. उपैत्वा द्वादश समा इक्ष्वाकुणां निवेशने ।

भुजाना मानुषान् भोगान् सर्वकामसमृद्धिनी ॥ ३ ॥

३० सर्ग, अरण्यकाण्ड, वाल्मीकि रामायण.

तत्र त्रयोदशे वर्षे राजामत्रयत प्रभुः ।

अभिषेचयितुं रामं समेतो राजमहिभिः ॥ ५ ॥

३० सर्ग, अरण्यकाण्ड, वा० रा०.

समा द्वादश तत्राह राघवस्य निवेशने ।

भुजाना मानुषान् भोगान् सर्वकामसमृद्धिनी ॥ १० ॥

ततस्त्रयोदशे वर्षे राज्ये चैक्ष्वाकुनहनं ।

अभिषेचयितुं राजा सोपाध्यायः प्रवक्रमे ॥ १८ ॥

सर्ग ११, सुहरकाण्ड, वा० रा०.

१. अष्टादश हि वर्षाणि मम जन्मनि गण्यन्ते ॥ ११ ॥

३० सर्ग, अरण्यकाण्ड, वा० रा०.

* माघे पुच्छयुर्दश्याम् इति वा पाठः.

पुनरागम्य पन्नेऽन्दि ध्वस्तं मधुवनं च तैः ।
 पतन्त्या प्रत्यभिज्ञानदानं शुद्धिनिवेदनम् ॥ १२ ॥
 अष्टैभ्युत्तरफलान्या मुहूर्ते विजयाभिधे ।
 मध्यं प्राप्ते सदृक्षांशौ प्रस्थानं राघवस्य तु ॥ १३ ॥
 वासरे सप्तमेभ्योर्धौ स्वप्नधारानिवेशनम् ।
 पौषशुक्लपतिपदस्तृतीयापावदम्बुधेः ॥ १४ ॥
 उपस्थानं सैन्यस्य राघवस्य बभूव ह ।
 विभीषणश्चतुर्ध्या वै रामेण सह सङ्गतः ॥ १५ ॥
 समुद्रतरणार्थाय पञ्चम्यां मन्त्रउद्गमः ।
 प्राप्नोपवेशनं चक्रे रामो दिनचतुष्टयम् ॥ १६ ॥
 समुद्रवरलाभश्च सेतूपायप्रकीर्तनम् ।
 सेतोर्दश्यामारुहस्त्रयोदश्यां समापनम् ॥ १७ ॥
 चतुर्दश्यां सुषेलाग्रे रामः सैन्यं व्यववेशयत् ।
 पौर्णमास्यां द्वितीयान्तं त्रिदिनैः सैन्यतारणम् ॥ १८ ॥
 तृतीयाया दशम्यस्तं मन्त्रो गुह्यनिवेशने ।
 शुकसारणयोः सैन्यप्राप्तिरेकादशे दिने ॥ १९ ॥
 पौषेऽसितायां द्वादश्यां सैन्यसङ्ख्या कृता तु वै ।
 सारणेन कपीनां तु सारासारोपवर्णनम् ॥ २० ॥
 प्रपोदश्यादमां पावच्छङ्कायां दिवसैस्त्रिभिः ।
 रावणसैन्यसङ्ख्यापानं रणापोत्साहनं तथा ॥ २१ ॥
 यथावयाद्गदो दौत्यं माघशुक्लादिवासरे ।
 माघशुक्लद्वितीयादिदिनैः सप्तभिरेव तु ॥ २२ ॥
 रत्नसां पानराणां च युद्धमासीत् सुदारुणम् ।

१. अस्मिन् मुहूर्ते सुग्रीव प्रयाणमभिरोचय ।
 युक्तो मुहूर्तो विजयो प्राप्नो मध्यं दिवाकरः ॥ ३ ॥
 उत्तरा फल्गुनी ह्ययं श्वस्तु हस्तेन योक्ष्यते ।
 अभिप्रयाम सुग्रीव सर्वार्थकसमाकृताः ॥ ५ ॥

सर्ग १, युद्धकांड, ना० रा०.

* सुषेला साधु शैलेन्द्रमिमं घातुशतैश्चितम् ।
 अध्यारोहामहे सर्वं वरस्यामात्रं निशामिमाम् ॥ ३ ॥
 सतोस्तमगतम् सूर्यः सध्या प्रतिरजितः ।
 पूर्णचंद्रप्रदीप्ता च क्षयां समतिवर्तत ॥ १२ ॥

सर्ग २८, युद्धकांड, ना. रा.

माघशुक्लनवम्यां तु रात्राविन्दमिता रणे ॥ १३ ॥
 रामलक्ष्मणयोर्नागपादौर्बन्धो बभूव ह ।
 नागपादाविमोक्षायै दशम्यां गरुडोऽभ्यगात् ॥ १४ ॥
 ॥ अत्रावहारः कथितो दशम्यादिदिनद्वयम् ।
 द्वादश्यामाञ्जनेयेन धूम्राक्षस्य वधः कृतः ॥ १५ ॥
 त्रयोदश्यां तु तेनैव निहतोऽकम्पनो रणे ।
 भाषशुक्लचतुर्दशीं यावत् कृष्णाविवासरम् ॥ १६ ॥
 त्रिदिनेन गृहस्तस्य मौलेन विहितो वधः ।
 भाषासितद्वितीयायाश्चतुर्थ्यन्तं त्रिभिर्दिनैः ॥ १७ ॥
 रामेण तुमुले पुद्गे रावणो द्वावितो रणात् ।
 पञ्चम्यास्त्यष्टमीयावद्वावणेन प्रबोधितः ॥ १८ ॥
 कुम्भकर्णः समुत्तस्यावत्रापुद्धं चतुर्विनम् ।
 कुम्भकर्णो दिनैः षड्भिर्नवम्यास्तु चतुर्दशीम् ॥ १९ ॥
 रामेण निहतो पुद्गे बहुवानरभक्तकः ।
 अमावास्यादिने शोकादवहारो बभूव ह ॥ २० ॥
 काङ्गुनादिप्रतिपदश्चतुर्थ्यन्तदिनैस्ततः ।
 मरान्तकप्रभृतयो निहताः पञ्च राक्षसाः ॥ २१ ॥
 मन्त्रम्याः सप्तमीयापदतिकायवधस्त्रयहात् ।
 अष्टम्या द्वादश्यावन्निहतौ दिनपञ्चकात् ॥ २२ ॥
 निकुम्भकुम्भापूर्वौ तु मकराक्षश्चतुर्दिनैः ।
 फाल्गुनस्य द्वितीयायां कृष्णे शकजिता जितम् ॥ २३ ॥
 तृतीयायास्तु सप्तम्यां हरयः पञ्च वातरान् ।
 अष्टम्यानपने व्यग्रास्तदासीदवहारकः ॥ २४ ॥
 तत्र त्रयोदशीं यावत् दिनैः षड्भिस्तु शकजित् ।
 लक्ष्मणेन हतो पुद्गे निहितोऽभिचरन् क्रमात् ॥ २५ ॥
 चतुर्दश्यां दशमीनो रणदीक्षाविधिक्रमात् ।
 अपवासायां पयोर्वीरो युद्धाय दशकन्धरः ॥ २६ ॥
 चैश्वर्यरूपतिपदः पञ्चमीदिनपञ्चकैः ।
 रामेणस्य प्रधानानां पुष्पतामभवत् क्षयः ॥ २७ ॥

† अभ्युत्थानं त्वमपीव कृष्णपक्षचतुर्दशी ।

कृत्वा निर्वाहमावास्यां विजयमाय बलिर्भूतः ॥ १२ ॥

सर्ग १३, युद्धकांड, वा. भा.

चैत्र पञ्चम्यापावन्महापार्थादिभारणम् ।
 चैत्रशुक्लवर्ष्या तु सौमित्रेः शक्तिभेदनम् ॥ ३८ ॥
 द्रोणाद्रिराजनेयेन लक्ष्मणार्थमुपादतः ।
 दशभ्यामवहारोऽभूद् रात्री पुद्गं नृस्तपोः ॥ ३९ ॥
 एकादश्यां तु रामाय रथो मातालिसारायिः ।
 अष्टादशादिनै रामो द्विरथे रावणं वधीत् ॥ ४० ॥
 द्वादश्याः छत्रपक्षस्य यावत् कृष्णचतुर्दशीम् ।
 माघशुक्लद्वितीयायाश्चैत्रकृष्णचतुर्दशीम् ॥ ४१ ॥
 अष्टाश्लिषतिदिनं पुद्गं मध्ये पञ्चदशह्रिकम् ।
 बुद्धावहारं सङ्ग्रामस्त्रिसप्ततिदिनान्यभूत् ॥ ४२ ॥
 संस्कारो रावणादीनाममात्रास्यादिनेऽभवत् ।
 वैशाखादितियौ रामः सुबेलं पुनरागमत् ॥ ४३ ॥
 अभिषिक्तो द्वितीयायां लङ्काराज्ये बिभीषणः ।
 सीताशुद्धिस्तृतीयायां देवेभ्यो वरलब्धनम् ॥ ४४ ॥
 वैशाखस्य चतुर्थ्यां तु रामः पुष्पकमास्थितः ।
 पूर्णे चतुर्दशे वर्षे पञ्चभ्यां याधवस्य तु ॥ ४५ ॥
 भरद्वाजाश्रमं रामः तसीतः पुनरागमत् ।
 नन्दिग्रामे तु षष्ठ्यां वै भरतेन समागतः ॥ ४६ ॥
 सप्तम्यामभिषिक्तोऽसावयोध्यायां रघूत्तमः ।
 नानकी रामरहिता रावणस्य निवेदाने ॥ ४७ ॥
 मनुमासान् सिपता पक्षं दशवासरासंपुतम् ।
 समाप्तं.

अष्टादशश्लोकी गीता.

अर्जुन उवाच.

न कस्मिं विजयं कृष्ण न च राज्यं सुखानि च ।
 किं नो राज्येन गोविन्द किं भोगैर्जीवितेन वा ॥ १ ॥

१. पूर्णे चतुर्दशे वर्षे पञ्चभ्यां लक्ष्मणाभजः ।

भरद्वाजाश्रमं प्राप्य ववदे नियतां मुनिम् ॥ १ ॥

सर्गे १२६, युद्धकांड, वा० रा०.

पूर्णे चतुर्दशे वर्षे पञ्चभ्यां रघुनन्दन ।

भरद्वाज मुनिं दृष्ट्वा ववदे सानुजः प्रभुः ॥ १५ ॥

सर्गे १७, युद्धकांड, अध्यात्मरामायण.

श्रीभगवानुवाच.

न जायते म्रियते वा कदाचिन्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः
अजो नित्यः शाश्वतोयं पुराणो न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥ २ ॥

तत्त्ववित् तु महाबाहो गुणकर्मविभागयोः ।

गुणा गुणेषु वर्तते इति मत्वा न सज्जते ॥ ३ ॥

ब्रह्मार्पणं ब्रह्मदत्तं ब्रह्मणो ब्रह्मणः ।

ब्रह्मैव तेन गन्तव्यं ब्रह्मकर्मसमाधिना ॥ ४ ॥

विद्याविनयसंपन्ने ब्राह्मणे गवि हस्तिनि ।

शुनि चैव श्वपाके च पण्डिताः समदर्शिनः ॥ ५ ॥

शनैः शनैरुपरमेद् बुद्ध्या धृतिगृहीतया ।

आत्मसंस्थं मनः कृत्वा न किञ्चिदपि चिन्तयेत् ॥ ६ ॥

भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ।

अहंकार इतीदं मे भिक्षा प्रकृतिरष्टधा ॥ ७ ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन् मामनुस्मरन् ।

मः प्रयाति त्यजन् देहं स याति परमां गतिम् ॥ ८ ॥

अनन्याश्चित्तयन्तो मां ये जनाः पर्युपासते ।

तेषां नित्याभिपुक्तानां योगक्षेमं वहाम्यहम् ॥ ९ ॥

अथवा बहुनैतेन किं ज्ञातेन तवार्जुन ।

विष्टभ्याहमिदं कृत्स्नमेकाक्षेन स्थितो जगत् ॥ १० ॥

अर्जुन उवाच.

रूपानि हृषीकेश तव प्रकीर्त्या जगत् प्रहृष्यत्पनुरज्यते च ।

रक्षाधि भीतानि दिशो द्रवन्ति सर्वे नमस्यन्ति च क्षिप्रसङ्घाः ॥ ११ ॥

श्रीभगवानुवाच.

अनपेक्षः शुचिर्दक्ष उदासीनो गतव्ययः ।

सर्वारंभपरित्यागी यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥ १२ ॥

ययौ सर्वगतं सौक्ष्म्यादाकाशं नो पल्लिप्यते ।

सर्वत्रावस्थितो देहे तथात्मा नोपल्लिप्यते ॥ १३ ॥

प्रज्ञां च प्रवृत्तिं च मोहेमेव च प्रादव ।

न द्वेष्टि संप्रवृत्तानि न निवृत्तानि कांक्षति ॥ १४ ॥

अहं विद्वानरो भूत्वा प्राणिनां देहमाश्रितः ।

धीर्माणानैसमायुक्तः पचाभ्यर्जं चतुर्विधं ॥ १५ ॥

यः शास्त्रविधिमुत्सृज्य वर्तते कामकारतः ।

न सा सिद्धिर्वाप्नोति न सुखं न परं गतिम् ॥ १६ ॥

अनुद्देशकरं वाक्यं सर्वं प्रिय हितं च यत् ।

स्वाध्यायाभ्यासनं चैव वाङ्मयं तप उच्यते ॥ १७ ॥

अर्जुन उवाच,

नष्टो मोहः स्मृतिर्लब्धा त्वत्प्रसादान्मयाच्युत ।

श्रितोऽस्मि गतसन्देहः करिष्ये वचनं तप ॥ १८ ॥

संजय उवाच,

यत्र योगेश्वरः कृष्णो यत्र पार्थो धनुर्धरः ।

तत्र श्रीर्भगवो भूतिर्भुवा नीतिर्मतिर्मम ॥ १९ ॥

समाप्ता

वेदान्तसमाप्तः

स्मर कृष्णं भक्तं हरिं नम विष्णुं श्रणन्भुतम् ।

त्यज कामं जय क्रोधं जय मोहं भवालयम् ॥ १ ॥

बृणु क्षीरं कया पुण्यां पश्य श्रीपतिस्त्रिप्रहम् ।

जिघ्र श्रीपादतुलसीं स्पर्श वैकुण्ठवल्लभम् ॥ २ ॥

भुङ्क्ष्व केशवैवेद्यं तिष्ठ माधवमन्दिरे ।

जय नारायणमनुं पठतां नाममङ्गलम् ॥ ३ ॥

पाहि प्रपन्नजनतां ब्रूहि तत्त्वहितं नृणाम् ।

दिहि काङ्क्षितमार्तभ्यो याहि सज्जनसङ्गतिम् ॥ ४ ॥

कुरु भूतदयां नित्यं चर धर्ममहर्निशं ।

जानीहि नित्यमत्मानं त्वत्से सुजनवरं ॥ ५ ॥

पञ्च श्लोकानिमांश्चक्षुः पठ धारय चिन्तय ।

एतावान् सर्ववेदान्तः समासेन निरूपितः ॥ ६ ॥

समाप्तः

नीलकण्ठदीक्षितकृतं कलिविहङ्गनं.

म भेतव्यं न नोद्भव्यं न श्राव्यं वादिनो वचः ।

स्रष्टिस्ति प्रतिवक्तव्यं सभासु विजिगीषुभिः ॥ १ ॥

अक्षप्रभो विलज्जत्वमवज्ञां प्रतिवादिनि ।

हासो राजस्तवश्चेति, पंचैते जयहेतवः ॥ २ ॥

उच्चैरुद्घोष्य जेतव्यं मध्यमश्चेदपंडितः ।

पंडितो यदि तत्रैव पक्षपातोधिरोष्यतां ॥ ३ ॥

त्येभो हेतुर्धनं साध्यं, दृष्टांतस्तु पुरोहितः ।

आत्मोत्कर्षो निगमनमनुमानेऽप्ययं विधिः ॥ ४ ॥

अभ्यस्यं लज्जमानेन तत्त्वं जिज्ञासुना चिरं ।

जिगीषुणा ह्रियं त्यक्त्वा कार्यः कोलाहलो मदान् ॥ ५ ॥

पाठनैर्ग्रयनिर्माणैः प्रतिष्ठा यावदाप्यते ।

एवं सतस्तु व्युत्पात्तिरायुषोतो भवेन्न वा ॥ ६ ॥

स्तोतारः के भविष्यन्ति मूर्खस्य जगतीतले ।

न स्तीति चेत् स्वयं च खं कदा तस्यास्तु निर्वृतिः ॥ ७ ॥

वाच्यता समयोतीतः स्पष्टमग्रे भाविष्यति ।

इति पाठयतां ग्रंथे काठेन्यं कुत्र वर्ततां ॥ ८ ॥

अगतिरित्यतिश्रद्धा ज्ञानाभावेन तृप्तता ।

त्रयः शिष्यगुणा ह्येते मूर्खाचार्यस्य भाग्यजाः ॥ ९ ॥

यदि न क्वापि सर्वत्र विद्यायां क्रमते मतिः ।

मात्रिकास्तु भाविष्यामो योगिनो यतयोपि वा ॥ १० ॥

अविलंबेन संसिद्धौ मात्रिकैराप्यते यशः ।

विलंबे कर्मबाहुल्यं ध्याद्व्याप्यावाप्यते धनं ॥ ११ ॥

सुखं सुखिषु दुःखेऽपि जीवनं दुःखशालिषु ।

अनुगृह्णायते येषां ते धन्याः खलु मात्रिकाः ॥ १२ ॥

यावदज्ञानतो मौनमाचारो वा विलक्षणः ।

तावन्महात्म्यरूपेण पर्यवस्यति मात्रिके ॥ १३ ॥

चारांश्च विचार्य देवज्ञैर्वक्तव्यं भूभुजां फलं ।

गृहचारपरिज्ञानं तेषामवश्यकं यतः ॥ १४ ॥

पुत्र इत्येव पितरि कन्यकेत्येव मातरि ।

गर्भप्रश्नेषु कथयन् देवज्ञो विजयी भवेत् ॥ १५ ॥

आयुःप्रश्ने दीर्घमायुर्वाच्यं मौहूर्तिकैर्गुणैः ।

जीवंतो बहुमन्यन्ते मृताः प्रदद्यान्ति के पुनः ॥ १६ ॥

सर्वं कोटिद्वयोपेतं सर्वं कालद्वयावधि ।

सर्वं व्यामिश्रमिव च वक्तव्यं देवाचितकैः ॥ १७ ॥

निर्धनानां धनावाप्तिर्धनिनामधिकं धनं ।

ध्रुवाणाः सर्वपां ग्राह्या लोकैर्गर्वातिथिका जनाः ॥ १८ ॥

धातस्य लाभे तावृलं सहस्रस्य तु भोजनं ।

दैवज्ञानामुपालम्भो नित्यः कार्यविपर्यये ॥ १९ ॥

अपि रागप्रपञ्चं विचेतव्यं प्रसुधरा ।

देशो ह्यरनिमात्रोपि नास्ति दैवतबर्जितः ॥ २० ॥

पारान् केचित् महान् केचित् केचिस्तापि जानते ।

अतये ये विजानन्ति ते वाचस्पतया स्वयं ॥ २१ ॥

नैवित्तिकाः स्वप्रकाशो देवतोपासका इति ।

निसर्गशत्रवः सृष्टा दैवज्ञानामपी भ्रमः ॥ २२ ॥

स्वप्नेरसाध्यरोमेश्व जंतुभिर्नास्ति किञ्चन ।

कातरा दीर्घरोगाश्च भिषजा भाग्यहेतवः ॥ २३ ॥

नातिधिर्घ्नं प्रदातव्यं नातिभीतिश्च रोगिणे ।

नैश्चिन्त्यान्नादिमे दानं नैराश्याश्च चातिमे ॥ २४ ॥

भ्रमस्य तु यथाकारं पथं तु फटिनं वदेत् ।

ह्यारोभ्यं वेद्यमाहात्म्यादन्यथा तु गप्यतः ॥ २५ ॥

निदर्शनं रोगभामानि साध्यासाध्यचिकित्सिते ।

सर्वमप्युपदेक्ष्यन्ति रोगिणः सद्ने स्त्रियः ॥ २६ ॥

जंभमाणेषु रोगेषु भ्रिममाणेषु जंतुषु ।

रोगतत्त्वेषु ज्ञानकैर्युपदेयते चिकित्सकाः ॥ २७ ॥

प्रवर्तनार्थभारं मे मध्ये स्वीक्यहेतवे ।

बहुमानार्थं मेते व मिदीर्यति चिकित्सकाः ॥ २८ ॥

लिप्सुमानेषु वैद्येषु चिरदासाद्य रोगिणं ।

दायादाः संपरोक्षन्ति दैवज्ञा मानिका अपि ॥ २९ ॥

रोगस्योपक्रमे सात्वं मध्ये किञ्चिद्वनध्ययः ।

शनैरनादरः क्षात्री ज्ञातो वैद्यं न पश्यति ॥ ३० ॥

दैवज्ञत्वं मानिकता भ्रमस्य चाट्टेकाशलं ।

एकैकमर्थलाभाय द्वित्रियोगस्तु दुर्लभः ॥ ३१ ॥

अनृतं चाट्टवद्वध घनयोगो महानयं ।

सत्यं वैदुष्यमप्येव योगो ह्यस्त्रिष्टकारकः ॥ ३२ ॥

कातरं दुर्निनीतत्वं कार्पण्यमविवेकिता ।

सर्वमार्जन्ति कवयः शालिनीमुष्टिकितराः ॥ ३३ ॥

न कारणमपेक्षन्ति कवयः स्तनतुमुदासाः ।

- किञ्चिदस्तुवतां तेषां जिह्वा फुरफुरायते ॥ ३४ ॥
 स्तुतं स्तुवंति कवयो न स्वतो गुणदर्शिनः ।
 कीटः काश्चिदालिनाम कियतां तत्र वर्णना ॥ ३५ ॥
 एकैव कविता पुंसां ग्रामायाश्चाय हस्तिने ।
 अततोन्नाय वस्त्राय तानूलाय च कल्पते ॥ ३६ ॥
 शब्दादप्यमपरं ब्रह्म संदर्भेण परिष्कृतं ।
 विक्रीयते कतिपयैर्वृथान्यैर्विनिर्मुच्यते ॥ ३७ ॥
 वर्णयति नराभासान् वाणो लब्ध्वापि ये जनाः ।
 लब्ध्वापि कामधेनुं ते लांगले विनियुजते ॥ ३८ ॥
 प्रशंसन्तो नराभासा प्रलपन्तोऽन्यथान्यथा ।
 कथं तरंतु कवयः काममारम्भवादिनः ॥ ३९ ॥
 यत्संदर्भं यदुल्लेखे यत् व्यंगे निभृतं मनः ।
 समाधेयं तद्व्यापः शङ्करो यदि वर्णयति ॥ ४० ॥
 गृहिणी भगिनी तस्याः श्वशुरी श्याल इत्यपि ।
 प्राणिनां कलिना सृष्टाः पंच प्राणा इमे परे ॥ ४१ ॥
 नामातरो भगिनेया मातुला वारवाधवाः ।
 अज्ञाता एव गृहिणां प्रसयंत्याखुवद्गृहे ॥ ४२ ॥
 मातुलस्य बलं माता जामातुर्दुहिता बलं ।
 श्वसुरस्य बलं भार्या स्वयमेवातिर्येबलं ॥ ४३ ॥
 नामातुर्वक्रता तावद्यापच्छालस्य बालता ।
 प्रबुध्यमाने सारल्यं प्रबुद्धेस्मिन् पलायनं ॥ ४४ ॥
 भार्या ज्येष्ठा शिष्टः श्यालः श्वश्रूः स्वातन्त्र्यशालिनी ।
 श्वसुरस्तु प्रवासी च नामातुर्भाग्यधीरणा ॥ ४५ ॥
 भूषणैर्वसनैः पात्रैः पुत्राणामुपलापनैः ।
 सरुदागस्य गच्छन्ती कन्या निर्माष्टि मंदिरं ॥ ४६ ॥
 गृहिणी स्वजनं यत्किं शुक्लाहारं मिताशनं ।
 पतिपक्षास्तु बन्धाशान् क्षीरपांस्तस्करानपि ॥ ४७ ॥
 भार्ये ॥ पुत्रशालिन्मयी भगिनी प्रतिवर्जिता ।
 अश्रांतकल्हो नाम योगोऽयं गृहमेधिनां ॥ ४८ ॥
 भार्ये द्वे बहवः पुत्रा दासद्वौ रोगसंभवः ।
 नौर्गो च मातापितरानेकैकं नरकाधिकं ॥ ४९ ॥
 स्मृते सीदन्ति गात्राणि दृष्टे प्रज्ञा विनश्यति ।

अहो मददिदं भूतमुत्तमर्णाभिः शब्दितं ॥ ५० ॥
 अंतकोपि हि जंतूनामंतकालमपेक्षते ।
 न कालनियमः कश्चिदुत्तमर्णस्य विद्यते ॥ ५१ ॥
 न पश्यामो मुखे दंष्ट्रां न पाशं वा करावले ।
 उत्तमर्णमपेक्षयैव तयाप्युद्विजते मनः ॥ ५२ ॥
 दात्री सत्त्वं प्रतीकारः सर्वरोगेषु भेषजं ।
 मृत्यो मृत्युं जपध्याने दारिद्र्ये तु न किंचन ॥ ५३ ॥
 शोक्तं करोति संचारे शोतेऽप्ये मर्षयत्यपि ।
 दौषपुद्गदरे गान्धे दारिद्र्यं परमौषधम् ॥ ५४ ॥
 गिरं स्खलंती मीलंती दृष्टिपादौ विसंगुली ।
 भ्रोसाहपति याच्न्वापां राज्ञिव दरिद्रता ॥ ५५ ॥
 जीर्षति राजविद्वेषाज्जायत्यविहितान्यपि ।
 आर्किचन्यबलाद्यानामंततोऽश्मापि जीर्षति ॥ ५६ ॥
 नास्य चौरा न पिछुना न दायादा न पार्ष्णिनाः ।
 दैन्यं राज्यादपि ज्वापो यदि तलं विबुद्धयते ॥ ५७ ॥
 प्रकाशवत्यहंकारं प्रवर्तयति तस्करान् ।
 भ्रोसाहपति दायादान् लक्ष्मीः किंचिदुपस्थिता ॥ ५८ ॥
 विडम्बयति ये नित्यं विदग्धा धनिनो जनान् ।
 त एव तु विडम्बते त्रिधा किंचिदुपस्थितान् ॥ ५९ ॥
 प्रामाण्यबुद्धिः स्तोत्रेषु देवताबुद्धिरात्मनि ।
 कीटबुद्धिर्मनुष्येषु नूतनायाः त्रियः फलं ॥ ६० ॥
 शृण्वंत एव पृच्छन्ति पश्यन्तोऽपि न जानते ।
 विडम्बनानि धनिकाः स्तोत्राण्येव मन्यते ॥ ६१ ॥
 आवृत्य श्रीमदेनाधानन्योन्यकृतसंविदः ।
 स्तेरं हन्ति पार्श्वस्था बालोन्मत्तापिशाचवत् ॥ ६२ ॥
 स्तोतव्यैः स्तूयते नित्यं सेवनीयेश्च सेव्यते ।
 न विभेति न निन्देति तथापि धनिको जनः ॥ ६३ ॥
 क्षणमात्रं ब्रह्मेशो याममात्रं सुरामदः ।
 लक्ष्मीमदस्तु भूर्त्तानामादेहमनुवर्तते ॥ ६४ ॥
 श्रीमोक्षमर्षमाशं वा चेष्टित्वा विनिवर्तते ।
 विकारस्तु तद्वद्वो नित्यो लक्षणगंधवत् ॥ ६५ ॥
 फण्डे मदः कोद्वज्रो हृदि तबूलजो मदः ।

लक्ष्मीमदस्तु सर्वांगे पुत्रदारमुखेऽपि ॥ ६६ ॥
 यत्रासीदति वा लक्ष्मीस्तत्रोन्मादः प्रवर्तता ।
 कुलेऽप्यवतरत्येष कुट्टापस्मारवत् कथं ॥ ६७ ॥
 व्यभ्यापयन्ति शास्त्राणि तृणीकुर्वन्ति पण्डितान् ।
 विस्मारयन्ति जातिं सा वराटाः पंचषाः करे ॥ ६८ ॥
 विभर्तु भृत्यान् धनिको दत्ता वा देयमर्थिषु ।
 यावदाचकसाधर्म्यं तावल्लोको न मृष्यति ॥ ६९ ॥
 धनभारो हि लोकस्य पिष्टुर्नैव धार्यते ।
 कथं ते तल्लघूकर्तुं यतन्ते परया स्वतः ॥ ७० ॥
 समानरूपं पिशुने किमुपक्रियते नरैः ।
 द्विगुणं त्रिगुणं चैव कृतातो लालयिष्यति ॥ ७१ ॥
 गोकर्णे भद्रकर्णे च जपो दुष्कर्मनाशनः ।
 राजकर्णे जपः सद्यः सर्वकर्मविनाशनः ॥ ७२ ॥
 न स्वार्थं किंचिदिच्छति न प्रेयते च केनचित् ।
 पदार्थेषु प्रवर्तते खलाः संतश्च तुल्यवत् ॥ ७३ ॥
 कालांतरे ह्यनर्थाय गृध्रो गेहोपरि स्थितः ।
 खलो गृहसमीपस्यः सद्योनर्थाय देहिना ॥ ७४ ॥
 शुष्कोपवासो धर्मेषु भैषज्येषु च लघनं ।
 जपयज्ञश्च यज्ञेषु रोचते लोभशालिना ॥ ७५ ॥
 किं वक्ष्यतीति धनिकाद्यावदुद्विजते मनः ।
 किं प्रक्ष्यतीति लुब्धोऽपि तामदुद्विजते ततः ॥ ७६ ॥
 सर्वमातिथ्यशास्त्रार्थं साक्षात् कुर्वन्ति लोभिनः ।
 भिक्षाकवलमेकैकं ये हि पश्यन्ति भेदवत् ॥ ७७ ॥
 धनपालः पिशाचो हि दत्ते स्वामिन्पुनरिष्यते ।
 धनलुब्धः पिशाचस्तु न कस्मैचन दिव्यति ॥ ७८ ॥
 दातारोऽर्थिभिरर्थ्यते दातृभिः पुनरर्थिनः ।
 कर्तृकर्मव्यतीहारादहोनिम्नोन्नतिः कियत् ॥ ७९ ॥
 स्वस्मिन्नसति नार्थस्य रसकः संभवेदिति ।
 निश्चित्यैवं स्वयमपि भुक्ते लुब्धः कथंचन ॥ ८० ॥
 प्रस्थाप्यमानः प्रविशेत् प्रतिष्ठति दिने दिने ।
 विचित्रानुल्लिखेद्विघ्नास्तिस्रामुरनियिश्चिरं ॥ ८१ ॥
 प्रदीपते विदुष्येक कवौ दश नटे शतं ।

सहस्रं दानिमे लोके श्रोत्रिये तु न किञ्चन ॥ ८९ ॥
 घटके सप्तगाराध्य वैराग्यं परमं वहेत् ।
 तापदर्पाः प्रसिध्यन्ति गान्धापलमाहृतं ॥ ९० ॥
 एकतः सर्वशास्त्राणि तुल्यिकाष्टमेकतः ॥
 वक्तव्यं किञ्चिदित्युक्तं यस्तुतस्तुलसी वरा ॥ ९१ ॥
 विरमृतं वा हठेनेदं तुलस्याः पठता गुणान् ।
 विश्वसंमोहिनी वित्तदायिनीति गुणद्वयं ॥ ९२ ॥
 कीर्तनं भसितालेषो दर्भा रुद्राक्षमालिका ।
 भीममेकाशिका चेति मूर्त्तिसंजीवनाणि पद ॥ ९३ ॥
 गायः पुण्येषु तीर्थेषु प्रसिद्धश्च गृतो गुरुः ।
 अप्यापनवृत्तगश्च कीर्तनीया धनार्थिभिः ॥ ९४ ॥
 मंत्रधंदो संपदायः प्रयोगश्चुतपंरुतौ ।
 देशधर्मस्यनाचारे शृङ्खला शिद्धमुत्तरे ॥ ९५ ॥
 यथा जानन्ति बहवो यथा पश्यति दातारि ।
 तथा धर्मं चरेत् सौ न यथा धर्ममाचरेत् ॥ ९६ ॥
 सदा जपयटा हस्ते मध्ये मध्येस्तिभीजनं ।
 सौ व्रजते वादश्च सदाः प्रत्यपदेतवः ॥ ९७ ॥
 वा मध्यमं नदीवाहः समाजे देवतार्चनं ।
 सततं क्षुच्चिपेपश्चेत्येतद्वभस्य लक्षणं ॥ ९८ ॥
 तावदीधं गित्यकर्म यावत् स्याद् द्रष्टृमेलनं ।
 तावत् संलिप्यते सौ यावद् द्रष्टा न विद्यते ॥ ९९ ॥
 शानंदनाम्परोमाचौ यस्य स्नेच्छाशंवदी ।
 किं तस्य साधनैरन्यैः किफराः सर्वपार्थिवाः ॥ १०० ॥
 दंड्यमाना निकुलीति लाज्यमानास्ततरतरी ।
 दुर्जनानामतो नाथं दूरादेन विसर्जनं ॥ १०१ ॥
 शदानभीपशनं च किञ्चित् कोपाय दुर्धिया ।
 संपूर्णदानं प्रकृतिर्निरामो वैष्णवः ॥ १०२ ॥
 ज्यावानस्तनो दुष्टेरीर्ष्याये संस्तवः किल ।
 अपत्यशेनंधिधिरलनर्थागिष केनलं ॥ १०३ ॥
 क्षातेयं क्षानक्षानलं पिशुनलं दरिद्रता ।
 भीलंति यदि यत्नारि तरिषोऽपि नमो नमः ॥ १०४ ॥
 परश्चिद्रेषु हृदयं परवार्तातु च श्रवः ।

परमर्षिणि वाचं च खलानामुत्तुजद्विधिः ॥ ९८ ॥

त्रिपेण पुच्छलघ्नेन वृश्चिकः प्राणिनामिव ।

कलिना दशमाशेन कालः सर्वोपि दारुणः ॥ ९९ ॥

यत्र भार्यागिरो वेदा यत्र धर्मोर्यसाधनं ।

यत्र स्वप्रतिभानं च तस्मै श्रीकलये नमः ॥ १०० ॥

काममस्तु जगत् सर्वं कालस्यास्य यशोद ।

कालकाल प्रपन्नानां कालः किं न करिष्यति ॥ १०१ ॥

कविना नीलकण्ठेन कलेरेतद्विडम्बनं ।

रचितं विदुषा प्रीत्यै राजस्थानानुमोदनम् ॥ १०२ ॥

इति श्रीनीलकण्ठदीक्षितरचितं कलिविडम्बनं समाप्तम् .

शंकराचार्यकृतं नारायणस्तोत्रं.

घननीरदसंकाश कृतकलिकल्मषनाश नारायण नारायण जय गोविंद हरे १
 यमुनातीरविहार धृतकौस्तुभमणिहार नारायण नारायण जय गोविंद हरे २
 सरसिजदलनिभनेत्र जगदारंभकसूत्र नारायण नारायण जय गोविंद हरे ३
 पीतांबरपरिधान सुरमुनिभंतरध्यान नारायण नारायण जय गोविंद हरे ४
 राधाधरमधुरासिरु रजनीकरकुलतिलक नारायण नारायण जय गोविंद हरे ५
 वर्हिणवर्द्धपीड नटनाटिकाणिक्रीड नारायण नारायण जय गोविंद हरे ६
 मंजुलगुंजाभूष मायामानमेध नारायण नारायण जय गोविंद हरे ७
 मिलदलिकुलवनमाल आभाजितवनमाल नारायण नारायण जय गोविंद हरे ८
 मुरलीगानाविनोद वेत्यस्तद्रुतपाद नारायण नारायण जय गोविंद हरे ९
 कृष्णापारावार वरुणालयगभीर नारायण नारायण जय गोविंद हरे १०
 उद्धृतभूधरभार हतधेनुकचाणूर नारायण नारायण जय गोविंद हरे ११
 धारिजेभजकवरुण राजितरुक्माभरण नारायण नारायण जय गोविंद हरे १२
 इति श्रीमच्छंकराचार्यविरचितं नारायणस्तोत्रं संपूर्णम्